

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

అక్టోబరు 1955

వెల ఒక రూపాయి

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుపసాద్

అక్టోబరు 1955

సంపుటము 32 :

.....

: సంచిక 10

.....

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

డాల్డా
నాకు
మంచిది

మీరు డాల్డా వనస్పతిలో పండినపుడు మనస్సుంతువుగా ఖజీంబ
గలముని మీరు విశ్వదీపవచ్చును, ఎందుకంటే డాల్డా ప్రతి
రక ఆహారమందుమాగల సహజ రుచిలను కలిగించును.

మీ కుటుంబానికి కంటిబలమందు మీకెట్టి సందేహమైనా
పుంటే, ఉచిత పరిచక్షారకు ది డాల్డా అడ్ వైసరీ సర్వీస్
ఇండియా హౌస్ (జి.వి.ఓ.కి ఎదురుగా) బొంబాయి కి క్రాయండి.

ఆందరికీ మంచిది, ఎందుకంటే అది
శుద్ధమైనది. డాల్డా ఎల్లప్పుడూ శుద్ధమైనది.
మరియు ఆరోగ్యకరమైనది. ఎందుకంటే,
ఇది గాలిచొరని నీలు కట్టాలలో నింపబడును.
ఆందరికీ మంచిది, ఎందుకంటే అది
వృష్టికరమైనది. డాల్డా అతి శ్రేష్ఠమైన
కూరగాయల నూనెలనుంచి తయారుచేయ
బడినది. మరియు అది విటమినులు, 'ఎ'
'డి'లను కలిగియున్నది.

ఆరోగ్యకరమైన ఆహారాన్ని 1 పావు; 1 పావు; 2 పావు; 5 పావు మరియు
10 పావు కట్టాలలో కొరకును.

డాల్డా వనస్పతి పంటకు దివ్యమైనది — ఖర్చు తక్కువ

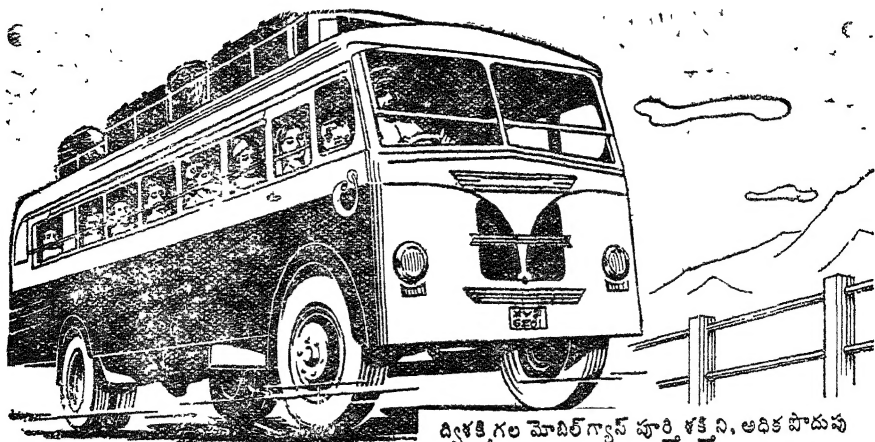

విషయానుక్రమణిక

అక్టోబరు 1955

సంధ్యాసుందరి	శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య	1
కాంతిలేని నీపాలు	శ్రీ మంగళా వెంకటరమణారావు	2
కుక్కపిల్ల	శ్రీ చిత్తరంజన్ దేవ్	13
రాజ్యాంగమునందలి నిర్దేశిక సూత్రములు	శ్రీ వి. లక్ష్మణరావు ...	20
‘నొసటన్ వ్రాసిన వ్రాత’	శ్రీ బుచ్చిబాబు ...	25
అభినవుని నాట్యశాస్త్రము	శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి ...	38
విషాదాంతం	శ్రీ నాగభూషణ్ ...	43
సెకండరీ విద్యావిధానము	శ్రీ వెంకటి పురుషోత్తము ...	57
దశాంశశబ్దాంతి నాణెములు	శ్రీ బి. ప్రసాద్—శ్రీ కె. వి. రమణ ...	64
కొనేవాడు	హితశ్రీ	68
‘పారడైజ్ లాస్ట్’	శ్రీ ఎ. ఎఫ్. త్యాగరాజు	81
ఆంగ్లభాష భవిష్యత్తు	శ్రీ మొదలి శివకామయ్య	86
కలగూరగంప		89
గ్రంథ విమర్శనము		97

త్రివర్ణ చిత్రము: విద్యావతి—చిత్రకారుడు: శ్రీ కేతిసిడి భాస్కర రావు

ద్విశక్తిగల మోబిల్ గ్యాస్ వూర్తి శక్తిని, అధిక పొదుపు
యిస్తుందని బస్సు రవాణా నిర్వాహకులు చెబుతారు—
అందుకే ఎంతోమంది దానిని ఎల్లప్పుడూ కొంటున్నారు!

ద్విశక్తిగల

మోబిల్ గ్యాస్

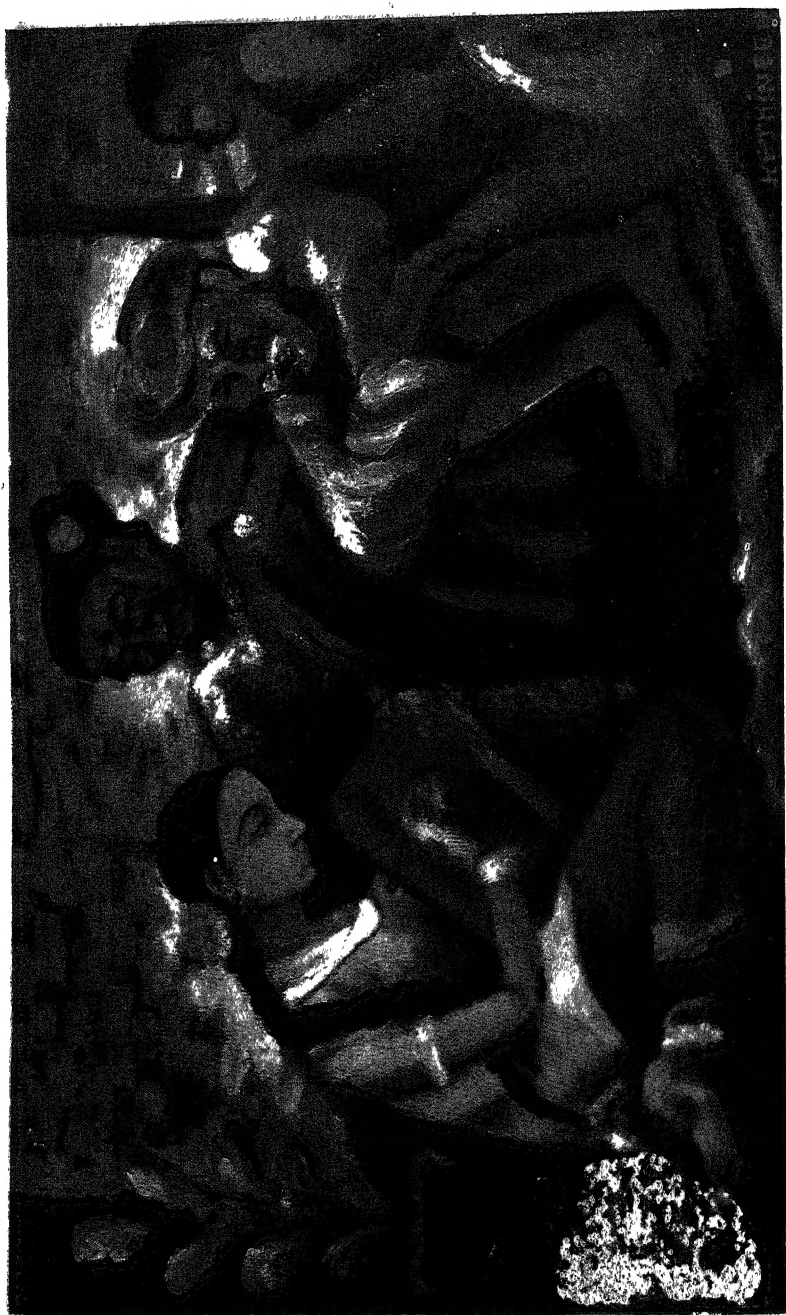
వాడి అదనపు ఇంజను శక్తిని పొందం

నేడు దొరకుడున్న పెట్రోలియంలో ఒకటి మాత్రమే మీకు అంత ఎక్కువ
అదనపు శక్తిని ఇస్తుంది—అదే ద్విశక్తిగల మోబిల్ గ్యాస్. ఎందుకంటే
అది ఏ యితర పెట్రోలియకన్న ఎక్కువ ఇంజను బాధలను సరిచేయును!
ద్విశక్తిగల మోబిల్ గ్యాస్ వాడికే మిక్కిలి చక్కని అక్సిలరేషన్, ప్రతి
గాలనుకు ఎక్కువ మైళ్లు మీకు లభించును. మీ కారు లేక లారీ అది యివ్వా
లన్నంత సనిని మీరు పొందుదురు.

ద్విశక్తిగల మోబిల్ గ్యాస్ వాడుట నేడే ప్రారంభించండి. దీనితో మాత్రమే
మోబిల్ పవర్ కాంపౌండ్ కలదు—ఈ కాంపౌండ్ ఏ పెట్రోలియోనూ
యిప్పటివరకు చేరని అదీటివలె అత్యధిక శక్తిగల మిశ్రమము. మోబిల్ గ్యాస్
వాడుట లాభము, ఎందుకంటే అది మీ డబ్బుకి అధిక విలువ నిచ్చును.

ఇది ఎగురుచున్న ఎఱ్ఱని గుఱ్ఱపు చిహ్నముగల చోట దొరకుతోంది
ప్రాండర్డ్-వాక్యూమ్ ఆయిల్ కంపెనీ.
(కంపెనీ సభ్యుల బాధ్యత పరిమితము)

విద్యావతి
చిత్రకారుడు : శ్రీ కేతనీడి భాస్కరరావు

సం.ధ్యా సుం ద రి

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

ప్రశ్నిమాశాంతరమ్మున బగలు రేయి
రాపిడి జనించు నగ్నిహోత్రం బదేమొ !
కాక—కనకాద్రి రవి తరంగమ ఖరాళి
గలయరేగినదేమొ బంగారు ధూళి !

భాతుప్ర స్తరముల్ ద్రవింపగ దినాంత స్వర్ణ నైవధ్య.సం
కేతస్థానమునకా హిరణ్మయ విపంచీ తంత్రులకా మీటి సం
గీతం బిమ్ముగ నాలపించెడి శుభాంగీ! మాకు నొందిపు మ
ద్వైతానందపదమ్ము రూప రస గంధ స్పర్శ శబ్దంబులన్

ఈ నీరామని మబ్బు తున్నకల కొసల్ హేమింప, సిందూర శో
భానందంబులు సందడింపగను సంధ్యారంగమం దీవు కా
లూనకా గేలు గదల్చు రక్తిమలు కాయున్ రాగముల్ సాగు; బా
లా! నర్తింపుము రాగర క్తిమలు కొల్లల్ కొల్లలై పోవగన్

రాలె ముత్యాలు నీ నాట్య రథసమందు
ప్రీతి కబరీభరంబు—నా కాలి క్రింది
కసవునుండి సక్షత లోకంబు దాక
ప్రాణి పోయె నిశ్శబ్దతాభరము తమము.

కాంతి లేని దీపాలు

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

రంగం : పానశాల

* * సమయం రెండవ ఝామురాత్రి. ద్వారంవద్ద చేతులు లేని కుర్చీమీద ముస్తాక్ కూర్చునిఉంటాడు. అతని ముందు డ్రాయరున్న చిన్న పేబిలు. దానిమీద ఇత్తడిగంట - ఒకమూల పొగవల్ల మాసిన 'ప్లాండ్ స్క్రీను' - గది రకరకాల వ్యక్తులతో నిండి ఉంటుంది. సెర్వర్లు తలలకు నల్లటి గుడ్డలు చుట్టుకొని 'స్క్రీను' వెనుకకు గదిలోకి విశ్రాంతి లేకుండా తిరుగుతూ ఉంటారు. 'స్క్రీను' వెనుకనుండి గ్లాసుల చప్పుళ్లు, ప్లేట్ల చప్పుళ్లు వినవస్తూంటాయి. అంతా గందరగోళంగా వుంటుంది.

స్క్రీనుకు దగ్గరగా, గోడకానుకుని నేరేబెంచీమీద కూర్చునిఉంటుంది విమల. తలదించుకుని కాలిగోటితో పగిలిన గచ్చునుండి మన్ను పెల్ల గిన్నా - ఆమెకు రెండు వైపులా ఇద్దరు స్త్రీలు - ఒక్క బెంచీమీద కూర్చున్న వ్యక్తులక్రీడలు వాళ్లని కొంత కప్పేస్తున్నాయి. చాలా మంది వాళ్లను గమనించినట్లు ప్రవర్తించరు. కొద్దిమంది మాత్రం క్రిగంట చూస్తూఉంటారు, గ్లాసులు మూతి దగ్గరకుంచుకొని.

ఇంతలో స్క్రీను వెనుకనుండి గ్లాసులు నేలబడిపగిలిన సడివిన వస్తుంది:

ముస్తాక్ : (గంట గట్టిగా కొట్టి) అసేఫ్! అక్బార్! హుస్సేన్! ప్రపంచం ఉందా మంట గలిపి సేం? వా సర్వస్వం దుంపనాశనం చేసినారా లేదా? గాడిద చెగవలు... మిమ్ముల్ని నడిగోడు మీ పిల్ల పెట్టి చిత్రవర్ణచేయాలి... [ముగ్గురు సెర్వర్లు వచ్చి నిల్చుంటారు, పేబిలునుండు] ఒంటిమీద తెలివి లేదురా? ఒకటే కోవ్వందా.. లేక మీరూ తలలో డ్రామా పుచ్చుకున్నారా... నీ కన్నీసారు చెప్పే ప్రా హుస్సేన్! గాడిద కన్నా కనాకష్టంగా ఉంది నీ మెదడు....

హుస్సేన్ : అది నా తప్పేం కాదని... తప్పేవర్లో తెలుసుకోకుండా ఎందుకండీ ఒకరిని నింద చేస్తాడు?

ము : ఎందుకు నిందచేస్తానా? బావుంది! సువ్రాస్ ఎదురుప్రశ్న చేసేవరకు ఒచ్చింది నాబతుకు - సరి... సరి...

హు : మీరు సరిగా బోధచేసుకోటం లేదు...

ము : (పేబిలు గుడ్డుతూ) అనుగో మళ్లీ... నోర్చుయ్యి గాడిదా... ఎదురుచేసేసేం... మీలో ఏవొక్క నా తప్పు అందిరీనూ...

హు : అనేటండీ ... అలా గంటారు ఎవడో తప్పుచేసే నేనేంచేసేను ... మగ్గు...

ము : పెద్ది లా హెర్ వయిపోయేనే లా హెర్! విన్నావురా అక్బార్ మీ నాడి ధోరణి... ఈ పప్పులేం నాదగ్గర ఉడకవ్ ... నే నేదం పే అది పడితే నే ఉండటం... లేకపోతే సెలవు పుచ్చుకోవచ్చు...

హు : అటునంగతి వినకండా ఏటండీ? ఇందులో మా ఎవరితప్పులేదు.

ము అదికూడా నా పైగా ... దుకాణం అంతా ధ్వంసం చేసి... ఖేష్!... ఖేష్!

హు వినకుండా...

ము నేను వినదిల్చుకోలేను...

హు ఆ తప్పుతా మీదేనండి...

ము (ఆశ్చర్యపోయి, కోపంతో) ఆ? ఆ? ఏంటిటి పేబున్నావ్?

హు ఆ తప్పుతా మీదేనండి...

ము నాదా... తప్పుతా నాదా! ఆ గ్లాసులు బద్ద అవడం నాదా తప్పు... ఒక్క తెలుసుకునిపట్టాడు.

హు : గ్రామము పెట్టే టేబిలుకాలు ఏనాడో విరిగి ఉంది... మీ కెన్నిసార్లు చెప్పినా లెక్క పడలే? ఇవాళ అది విరిగిపోయిందిపూర్తిగా...

ము : ఏమిటి...? స్థూలకాలు విరిగిందా... ఇన్నాళ్లు ఎలా నిల్చుంటూ వచ్చింది... ఇవాళ విరగడానికి...మీరు దాన్ని ఏమీ చెయ్యక పోలే ఎందుకు తిరగబడుతుంది?

[అందరూ సంఘర్షణ జరిగేవేపు ప్రతంగా మాస్తూ ఉంటారు.]

బిల్లు : చెల్లించడానికి వచ్చిన ఒక వ్యక్తి : ముస్తాక్ భాయి...దీని కింత రాద్ధాంతం ఎందుకూ? మాసేవా నీ బేరం పోతున్నాది...ఏదో సర్దుబాటు చేసుకోవాలి కాని...

ము : ఏమిటి సర్దుబాటు చేసుకోవడం చిన్నా ఎన్నిసార్లు నోరు పారేసుకున్నా ఇంతే...

వ్య : మరిచివస్తావ్కి ఓర్పుండాల్సి... ఓర్పాలి దేవున్నా... సువ్రా గ్రామము పోయేయే ఇదయిపోయేగా నీదే ఇదై

ము : అదేమిటి? సువ్రా నన్నే ఎచేస్తావా చిన్నా? అందుకే వాల్లకి కళ్లు తెరికొచ్చేయి..

వ్య : సువ్రా తప్పరం చేసుకోకు భాయి... నే నెప్పుడూ ఎవ్వరికీ కష్టమయే మాట మాట్లాడు...అంతా నీ నుంచి గురించే చెప్తుంటు... మాడూ... ఆ స్థూలకాలేనా డియో అగో, రూపాయో ఇచ్చి బాగుచేయిస్తే ఎంత బాగుండును?

ము : అనుగో మళ్ళీ...

వ్య : (తాగుడువల్ల జోగుతూ) చెప్పింది నిను; బతుకులో అన్నీ కష్టాలే... అన్నీ ఆటంకాలే... చాటిలి ఎదురుకొనే తప్పువనే గయ్యగుంటారు... గాంధీ చెప్పినట్లు... గాంధీ ఏం తక్కువ్యాడు కాదు సుసూ... మా గొప్పవాడు...మాకన్న మీకే ఎక్కువ సాయం చేసేడు... ఈ ప్రపంచం అంతకీ చేసే డనుకో...

ము : అనుగో నాకు తెల్పు.. అప్పుడే వేదాంతం లోకి దిండుకున్నావ్...

వ్య : ఛిప్పి! అది కాదు, నా ఉద్దేశం...ఆ... అయితే కష్టం తైదుగొక్కవారి ప్రతివాడూ... మాటవరకే నే నున్నానా... ఇంతో అంతో చదువుకున్నానా...

ము : (స్వరం తగించి) ఏం చదువుకున్నావ్ భాయ్? ఎప్పుడూ ఆ సంగతే చెప్పలేదే...

వ్య : ఆ ఏదో రెండో ఘరం... మానా

న్ను న్న ప్పడు చెప్పించేడు... చదువుల కంటే కాని ముఖ్యంగా లోకజ్ఞానం ఉండాలి... అయితే ఇంతకీ నేనేమీ నేంటంటే... నేనూ జీవితంలో ఎన్నో కష్టం లనుభవించేను... మానవా... రెండోకిందట నా పెళ్లం పోయింది...అదంటే నాకంత ప్రాణమో మీ ఆల్లాకి తెల్పు... అప్పు డప్పుడు చెయ్యకేసుకున్నా... ఆ పాటి ఖాయిదాలో ఉంచాలే ఆడగాన్ని... ఆకళ్లు...ఆముక్కు... అంతా ఎలా ఉండ దనుకున్నావ్... ఆ సినీమూర్తా రెవరు... అందంగా ఉంటుంది... నీతాపరంగాలో ఏదో చిన్న వేషం వేసింది...దానాఉండేది... నేనంటే తగని ప్రేమ...ఒకసారి పట్టలేక బుగ్గ కొరికేసింది... కండ్లకండా... పిచ్చెల్లం దనుకున్నాను...అది ప్రేమకీ చిన్నం అంది...

ము : (ప్రతంగా) ఆరే ఓని...ఆ! ఇదే...

వ్య : అయితేకేసుంది... పోయింది నాప్రాణం... నేను చచ్చిపోయేను అది పోవడంతో...ఆ తరవాత ఇదిగో నా అందాలధరిణి వచ్చింది, దీన్నంచుకొని మరి పది నెలలయిందా... ఒక్కనాడు... మచ్చుకి ఒక్కనాడు... ముద్దుగా ఉన్న పాపాన పోలేను... చెప్పకుంటే సిగ్గుకాని... (గొంతు తగించి) చెప్పకుంటే సిగ్గుకాని...దాంతో నేను పడేబాస పైనున్నవాడికి తెల్పు...కాని ఏం చెయ్యటం.. దాన్నొదలేను...దాన్నొదలేను...

ము : (మరింత ఆశ్చర్యంగా) అంత అందమయిన దంటున్నావే...ఏంకష్టం చిన్నిగా...

వ్య : ఏం చెప్పడం తప్పుడూ...సిగ్గు, సిగ్గు. (మెల్లిగా) నన్ను చూడటంతోనే విరగబడి సవ్రా కుంది. అదేదో దానికి సరదాగా ఉంటానట నేను...కొత్తలో రెండు రోజులు బాగానే అయిపోయింది...ఆ తరవాత ప్రారంభం... సిగ్గు... సిగ్గు తప్పుడూ... ఎక్కడించి తెచ్చిందో ఆ కొరదా...దాంతో కొట్టడం ప్రారంభించింది...అల్లలా నడవమంటుంది... అప్పుడు కమ్మిలో కొడుకుంది...ఒక్కల్లారక్కిరక్తాలు కారుస్తుంది...ఏం చెప్పను భాయి...ఏనా ధైర్యం ఒనలేదు...అందుకే ఈ తాగుడు...ఇప్పుడు వెళ్ళిపోతాను దానింటికి...అశం చేసినా, దాన్ని మానేస్తే చాలు నేను మొకలో పడిపోతాను...

ము : (తల ఊపుతూ) బాగుంది...చాలాబాగుంది... గమ్మత్తుగా ఉంది... (నెర్రవల్లతో) పొండి వెగవల్లారా...మరోసారి ఇలాఅయితే నాగ్రతి.

వ్య : ఆ! అది...అలా ఉండాలి ఓర్పు గలది...
ఓర్పాలి...ఓర్పాలి.....బతుకుని ఓర్పుతోనే
మొయ్యాలి...

ము : ఏంటో చిన్నా...వెరి వేదంతం.....బతు
కేమిటి...మొయ్యల మేమిటి...బతుకులో కష్ట
లున్నాయంటే బిచ్చంకూడా కాని...
దాన్ని అంత ఎక్కడినీ చెప్పడాని కేమీ
లేదోయి. పిచ్చిపిచ్చిగా ఆలోచించి బుర్ర
పాడుచేసుకోవడం తప్పించి...

వ్య : ఎంత సుఖపుగా కొట్టి పారేసేవోయి...ఎంత
సుఖపుగా...ఒక్క సంగతి తీసుకో.....ఈ
నిమిషం నే చెప్పబట్టేకదా ఓర్పు ఒచ్చింది.
లేకపోతే వాళ్ళని నవ్వు పనిలోంచే తప్పించి
ఉంటే వాళ్ళంత బాధపడుదురు.అయినా ఒచ్చిన
ప్రతిష్టానికీ విధిని తిడతాం కాని...ఆ కష్టాలు,
ఒకరిభావా లొకరు, ఒకరి పరిస్థితి ఒకరు...
అర్థంచేసుకోకుండా చేసిన పారపాట్లవల్ల
వచ్చిన వరి గ్రహించం...బతుకు సుఖమైనది
కాదు అన్న ఆలోచన లేకపోవడం...ఈ కష్టాలకి
అంతుకనుక్కొని మనం..సుఖపుగా ఏదో తెలి
యని శక్తివీడ పెట్టి ఆలోచన, ఆత్మత, తల
నొప్పి తప్పించుకుంటాం...

ము : నవ్వు నెయ్యి చెప్ప...లక్ష చెప్ప...జీవితం
అంటే బతికపోమే నాకు...అంతకు మించి
నాకేం అర్థంకాదు...

సెర్వరు కేక : బిల్లు రెండ్రూపాయలు...

వ్య : ఆ! రెండ్రూపాయలే! రెండు రూపాయ
లయిపోయింది! ఎంత ఒళ్లు తెరిచుండా తాగి
నేను...

ము : పాపం...మనసు స్థిమితంగా లేదా మరి...ఈ
మనస్సు బాగుండకపోడం...ఎక్కడ ఆలో
చించబట్టే కామెను...ఇలా ప్రతివాడూ....
ఆలోచించి మనస్సు పాడుచేసుకుంటే నా
కెంత బాధం...

వ్య : నీ స్వార్థం తగలవ... (నవ్వుతూ) ఏంటోయి..
ప్రపంచమంతా బుగ్గయిపోవాలని నీ ఉద్దేశమా
ఏం?

ము : ఏదో అనేకాను...మనసుకు తట్టింది...ఉద్దేశా
లకుగతూ కూర్పుంటే నా తరమా చెప్పడం...

వ్య : అహహహ... (కొద్దిగా గొంతు తగ్గించి) అవును
కాని చిన్న సంగతి...మనస్సు పాడవడంవల్ల
పరస్పర తేవడం మరిచిపోయేను...లేవచ్చేస్తాను.
నీ ఓర్పు...ఏమీ అనుకోకు...

ము : (ముఖం చిటిచి నసుకుతూ) అనుకోదాని

కేముందిలే కాని...నువ్వేం చెవాడివా ఏం
కాని...చూడు...చేరం కిందటి నెలకి ఈ
నెలకి దిగజారిపోయింది...అహ... నీ డబ్బు
ఇప్పు డిచ్చిమనికాదు. (ప్రతివానికీ టాకు
ఎక్కువైతూర్పుంది...ఎలా గడుస్తుంది చెప్ప
దినం...ను వ్యవస్థ కష్టాలగురించి నేనూ
ఆలోచించవల్సి వస్తుంటేమో...

వ్య : (నవ్వుతూ) అప్పుడు నీ దుకాణం అంత
నువ్వే తాగేయవచ్చు...హ...హ...హ...

ము : హ...హ...హ... హ...

వ్య : (ముసాక్ భుజించింద తిసుతూ) ఒస్తా మరి...
(తూలుతూ పోతాడు)

ము : (ముఖం చిటిచి) బర్కాద్ వెగవ...

[రెండవ తేబిలు దగ్గర కూర్చున్న ముగ్గురు వ్యక్తులు,
ఒకరిభుజాలవూడ ఒకరు చేతులు వేసుకుని
తాగుతూ ఉంటారు...మొదటివ్యక్తి అప్పటి
వరకూ జరిగిన సంభాషణ విని ... ముఖాన్ని
తిరిగి గ్లాసువేపు తిప్పుతాడు ... రెండోవ్యక్తి
మాత్రం తీక్షణంగా విని లన్న బెంగివేపు
చూస్తూఉంటాడు ... మూడోవ్యక్తి ఆమెలు
వేటుతో యుద్ధం చేస్తూ ఉంటాడు ... ఒక
చేత్తో గ్లాసు పట్టుకొని...]

ము. వ్య : (గది పైకప్పు చూస్తూ) ఏటో...ఏటో...
పచ్చగా అగుసినోంది..అక్కే బలాగాడుతోంది..
అరె...అరె...ఏవలా జేస్తుందంచేస్తోంది..
ఆ ఇంగిలీసు ఫీల్డులోలాగా...అస్సి...అస్సి...
సజన్ పాక్! (జేతులు బాగా పట్టినాయి
ఫార్డు 51 మోడెల్? ఆ... కాలిరిగింద?
సరే... సరే... ఎక్కు ... * నక్క ...
పుగుగా ... ఇస్సి దీర్ఘనా... ఏటోయి
చెప్పొచ్చినావ్ ఇచ్చింతం...

రెం. వ్య : (మూడో వ్యక్తివేపు తిరిగి) ఏటోయి...
మనోడు ఘనసేగర్ ఉన్నాడు...ఏం చేలిం
జేటి వైసా...

మా. వ్య : ఏదో అలానే ఉంది ఎవ్వరం...నా
బండిని దార్లో కొనసేడు...ఆడి బండినిండా
పురుగులే...

ము. వ్య : (పైకే చూస్తూ) తాగి నూడు..తినినూడు..
తాక్కుండా...తివకుండా నూడు... నీ బతు
కులా పేమని...అవ్...ఏం చెప్పినావోయి..
పోలే పోయిందికాని...ఒకే యెంకా...నూసి

* నక్క ద్రుయవరుభావలో డబ్బు ఇవ్వకుండా
ప్రయాణం చేసేవాడు...

పురుగు లాటిలో డబ్బిచ్చి ఎక్కి ప్రయాణికుడు..

కాంతిలేనిదీపాలు

నానా ఆ సినీమా...ఏం యాక్టునేసి పారేసి
నాద్రా... (ముఖం చిటిచి) ఏళ్ళయి...
అలా చూస్తున్నావ్... ఏటుంగా బయలుపు...
ఆన్... ఏటిడి... ఏటిడి... నా కళ్లే... నా కళ్లే..

రెం. వ్య: ఒకే సింవాడీ...నీ కొంటిమీద తెలివి
నేను... అట్టే వేలకు... బాగుండదు... అంతా
పెద్దమనుషులు న్నారు...

మొ. వ్య: పెద్దమనుషులా... ఓర్రా... పెద్దమడిసి నా
కన్నా... ఇలా రమ్మను... నువ్వు పెద్దమడిసినా..
ఆ రంగడు పెద్దమడిసా...

మా. వ్య: ఏట్రోయి... రంగడంటున్నావ్... చూ...
ఇవారే పూటెక్కిందిని నోటికిచ్చినట్టు పేల్తే
ఉండరుంటూ ననుకున్నావేటి... బులుపు తీసేస్తా.

రెం. వ్య: ఊరుకోరా రంగీ... ఏదో ఒళ్లు తెలికనీసి
నాడు... దాని కింత...

మొ. వ్య: ఏట్రా... నన్ను ఓడిపిస్తావుట్రా? నీ తల్లి
సిగ ... (తెంచీమించి లేస్తాడు ...
ఒక్కసారిగా ఆగి) ఆన్! అదా
సంగతి..... ఇంకేం? అది సెప్పవేం... ఏదో
రంగురంగులా అవుపిస్తే ఏట్రా అనుకున్నాను.
ఇప్పుడు తెలిసింది..... (చిములున్న తెంచీవేపు
నడుస్తూ) నీ కడ్డొచ్చినాననా నీ కోపం... నీ
కెండు కుండాలా అనుమానం... నేనే...

రెం. వ్య: (లేచి... పెద్దనోరుతో) ఎళ్ళకళ్ళకు... నే
సెప్తున్నా... పెమడిం బస్తుంది..... ఇదుగో
ఇంకోసారి సెప్తున్నా... ఆమగ్గని కూచుంది.
... దాని కుడివేపు దాన్ని ముట్టేనా నీ ప్రాణం
నిట్ట...

మొ. వ్య: ఓపోనీ.. మాసాన్లేవోయి... ఇలాటి కబు
రెన్నోయిన్నాం... ఆ ఏట్రా సినీమా... ఎవరా
అందులో ఈరోయిన్... ఆడు ముద్దెబగుంటాడు
... ఏం మొగం దాని... ఎవర్రా? అది...
(నుగుటిమీద వెళ్ళుతో కొట్టుకుంటాడు)

రెం. వ్య: ఒకే... యెర్రీ మురుగ్గోంది... నడుం గిడుం
జారగొట్టేస్తాను...

మొ. వ్య: (నినిపించుకోకుండా) ఆ... దాన్లుగుంది.
(అటువేపు నడుస్తూ) ఏం కళ్ళు... ఏం కళ్ళు...
నిజంగా ఆ ఇంగిలీసు స్టార్... నేరీ నుడి.....
(ఊబిలుమీద నుడి) నీవేస్తాను... దాని రక్తం
పిండి...

రెం. వ్య: (ఘటలున లేచి) ఓర్... నా కొండే...
దాన్ని ముట్టుకున్నావంటే ప్రాణం నిట్ట...
జాగర...

[మొదటి వ్యక్తి చరచిత్రం చూసి విముల కుడి
ప్రక్కనున్నా మొన రెక్క పట్టుక లాగుతాడు.

ఆ స్త్రీ మాట్లాడుకుండా తెంచీమీదనుండి
లేస్తుంది... అతడేమను రెండు చేతులతోనూ
పైకెత్తి చేతులలో ఆమెను మోస్తూ కన : నీకి
సిద్ధంగా ఉంటాడు... ఆమె ముఖం ఎర్రబారు
తుంది... సిగ్గువల్ల]

రెం. వ్య: (వచ్చి భుజంపట్టుక ఆపి) దించీ... దాన్ని
క్కడ దించీ... లేకపోలే తల పగలేనీ...

మొ. వ్య: కుక్క యెదవా..... (కారెత్తి బలంగా
తంతాడు రెండో వ్యక్తిని)

రెం. వ్య: అమ్మా! (క్రిందపడతాడు)
[రెండో వ్యక్తి ఆమెను రెండు చేతులతోనూ
గట్టిగా పట్టుకొని బైటకు పోతూఉంటాడు]

మొ : ఏయి... బిల్లు... బిల్లు... పైనా ఇక్కడనెల్లించి
మరీ కడులు... (కుప్పీనుండి లేస్తూ) ఏయి...
నిన్నే...

[నెర్వరు కేక: నాలుగు రూపాయలు...]

మొ. వ్య: (ముస్తాక్ ఉన్న ఊబిలు దాటుతూ)
బిల్... గిల్... నై జాంతా..... నీ కేసున్నా
కాబలిస్తే ఆ రంగి గాడ్డుగురు ..

[ముస్తాక్ పట్టుకోబోతాడు... కాని ఆ వ్యక్తి
ఒక్క గంతులో విధిలోకి పోతాడు]

మొ : ఒరేయి... అక్టోర్ ... హుస్సేన్... రండ్రా...
రండ్రా... వీడి తాడులేగా... వీ డెవడో...
వేగం... వేగం... అనుగో పారిపోతున్నాడు...
పట్టుకోండి... నాలుగు రూపాయలు... ఒకటి
కొడు రెండు కాదు... పైగా దాన్నెగిరేసుక
పోతున్నాడు... డబ్బిచ్చేట్టు లేదు దానికీనీ.
ఇచ్చినా ఇవ్వలేదని చెప్పేస్తుందా బాబోయ్.

[ముగ్గురు నెర్వర్లు వచ్చి నిలబడతారు...
ఇంతలో క్రిందపడ్డ వ్యక్తి దులుపుకుంటూ
వస్తాడు.]

వ్య: మీ కెండుకీ శ్రమ... వాడి పిలకట్టుకుని గొర
గొర్రా ఈడ్చుకొస్తాను... ఆడి ప్రాణం తీసేస్తా
నీయేళ్ళ... నూస్తాండండి... ఇదిగో... (చిటిక
వేసి... విధిలోకి ఒక్క గంతు వేస్తాడు.)

మొ (అరుస్తూ) ఓయి... ఏమయ్యాయి... నీ డబ్బులు
... వోయి... వోయి...

[నెర్వరు కేక: మూడున్నర...]

మొ నా కొంప తీసేసేరు... నాలుగు... మూడున్నర...
ఏడున్నర ... (నెర్వర్లు చూస్తూ) ఇంకా
ఏమిటి చూస్తున్నార్రా... రబ్బరు పొముల్లా...
వాడ్ని పట్టుకోండి... వేగం... (ఇద్దరు నెర్వర్లు
విధిలోకి పరుగెడతారు). నన్ను దుంపనాకినం
చేసేసేరు... విళ్ళు సిగా...

[కుముద ప్రవేశించి...మెల్లిగా అడుగులు వేసుకుంటూ... శేత ఆకుపచ్చరంగు మీద... వాటి కనుగుణంగా ఆ రంగుల జాకెట్టూ... చెదిన ముంగురులు కళ్ళలోకిపడుతూఉంటాయ్...వాడిపోయిన ముఖం...ముఖంనుండి వచ్చే చెవులుని చవుకరఖం పొడగు ఇంకజేస్తూ ఉంటుంది....మెడలో చిన్న హారం... చేతులకు రెండు జతల గాజులు...గిట్టవి...గ్యాప్ లెట్ కౌంటిలో బంగారంలా మెరుస్తూ ఉంటాయి.]

ము : (ఆమెను చూసి ధోరిణి మరుస్తాడు) ఓహోహో...కుముదా జేరిగారా...దయచెయ్యండి...దయచెయ్యండి... తమ రొక్కలలోపనుమ్యా రిక్కడ... మీరులేక చిన్న బోయిం దీస్థలం...రండి...లోపల...రండి... అలా నుంచున్నారే?

[కుముద రెండవగులు వేసి ముస్తాక్ తేలివద్ద నిలబడుతుంది, తల క్రిందకు వంచుకుని]

మర్యాదలో ఏమన్నా లోపం జరిగిందా... కొత్త సత్కార తమన్నా చెయ్యాలా... అలాంటివేమన్నా అయితే తీసుకుంటా...

కుముద : (ముస్తాక్ కళ్ళలోకి తీక్షణంగాచూసి) చాలా సంతోషించాను మీ ఆదరణకి...

ము : ధన్యజ్ఞి

కు : ముస్తాక్...చాలీమర్యాద...ఇంక కట్టిపెట్టు అసందర్భపు ప్రలాపం...

ము : అసందర్భపు ప్రలాపనా... నా దసందర్భపు ప్రలాపనా? నిజమేనా...నా దెప్పడూ అలానే ఉంటుంది...నీ కొక్కరికే కాదు... అందరికీనీ... నేను స్వార్థపరుణ్ణి. కాని నా స్వార్థానికి హద్దుమాత్రం ఉంది... నా స్వార్థంకోసం ఇంకొకరి అనంపం పాడుచెయ్యను...వీలుంటే స్వార్థంనుంచి కొంచెం త్యగంకూడా చెయ్యగలను...కాని ఆ హద్దులలోమాత్రం ముక్కుకి నూటిగా పోతాను...అంగుక్ తక్కిన ప్రపంచానికి నాది అసందర్భపు ప్రలాపనలా ఉంటుంది...

కు : నీ స్వార్థంనుంచి వినిజానిజాలు నా కనవసరం... నీధోరిణి మార్పును జ్ఞాపకంచేసే నంటే...

ము : చాలా సంతోషం ఈ సహాయానికి...

కు : కొమ్మల్ని సరుక్కురావడం మొదలుకు ముస్తాక్... వారంగోజులయి ఇక్కడికి రాసంతుకగా ఈ అతిమర్యాద?

ము : వారంగోజుల సామ్యవాక్ ఉన్నందుకూడా

...మరిచినట్లుంది... ముక్కుకు నూటిగా పోతాను స్వార్థంలా...

కు : వారం రోజులా?!

ము : ఎందు కుండమా ఆశ్చర్యంగా? నా సంగతి నీకసలు జ్ఞాపకం ఉంటే సేకదూ?

కు : ముస్తాక్... ధోంక తిరుగుడు మాట లెండుకు? నేను నీ కివ్వకల్సింది నాలుగు రోజులే... రోజుకు అర్థ చొప్పున రెండు రూపాయలు నీకు ముడతాయు...

ము : రెండూపాయలా? రెండా! అల్లా! నిజమన్నదీ ప్రపంచంలో ఉందా?

కు : ఎందుకంత ఆశ్చర్యం? నీ జాగ పడలేక వారం రోజులయి రావడం మానుకున్నాను... ఇప్పుడో నీ రెండు రూపాయలూ...

ము : అబద్ధలాడడం కూడా నేర్చేవా? సువ్వెదో నీతి ఉన్నదాని వసుకున్నాను...అయినా ఈ రకానికి నీతులుంటాయనుకోడం నాదే పొరపాటు...

: మాటలు సరిగ్గా రాసీ...

ము : సరిగ్గానే వస్తున్నాయి.....నా మాటలు. నీ ధోరిణి పెడదారి పోతోంది...నాకు నాలుగు రూపాయ లొస్తాయి... వారం రోజులు నా దుకాణంవూడ కూర్చున్నందుకు రోజుకి అర్థ చొప్పున. ఆ రోజుని ఇక్కడేదో తిన్నావ్... దాని బాపతు...

కు : వందలా వేలకోసం అబద్ధంఅడిగే అర్హి ముంది కాని రెండు రూపాయలకోసం ఇన్ని అబద్ధాలెండుకు ముస్తాక్—

ము : నా మాటలు అబద్ధాల...ప్రతిదీ చిట్టావేసి ఉంచేను...చూసుకోవచ్చు...

కు : నిజం స్వయంగా తన చేతులతో రాసిందా నీ చిట్టా...నీ చేతులేకదూ రాస్తా? ఆరోజు ఇక్కడ తిన్న బాపతు అయినే చెల్లించేసేను...

ము : ఎవడూ?

కు : (ముఖం ఎర్రబారగా) న న్నా రోజు తీసుకవెళ్లి నాయనే...

ము : ఏం అబద్ధాలు! ప్రపంచమేం ఇలా తగలడి పోయింది.

కు : నీవంటి నీతిమంతు లుండబట్టే...

ము : నావంటి నీతిమంతులూ...ఎ తిపాడునున్నావ్ నన్ను...ఓనీ దిక్కులేనిదానా సువ్వు నన్నెత్తి పొడవడమే...రోడ్డు తుడిచేదీ నన్నెత్తి పొడవడమే...నీకన్నా అదే కొన్ని విధాల నీతిమంతురా లేమి...అన్నీ ఒదికిన నీకు...

కాంతిలేనిదీపాలు

కు : అవసరమైనవి మాటాడుతున్నావ్... ఇవిగో నీ రెండూ...

[ఛేబిల్ మీద పడేసి విమలున్న వేపు వెళ్ళ

ము : ఎందుకీ రెండు... ఏం నిన్నేమన్నా ముషి అడుక్కుంటున్నానా ఏం? పంత మొస్తే నాతో పంతమే... డబ్బుని కూడా లక్ష్యం చెయ్యను... కాలవలో విసిరేస్తా నీ రూపాయలు...

కు : అనుకోకొండంన్న కనాకష్టం... నా దగ్గర అబద్ధాలు చెప్పి వనూలు చెయ్యడం, రోడ్డుమీద ముప్పివాడి తలకొట్టి దోపిడి చెయ్యడం ఒక ఎ... ఆ పని కొంత నయం... వాడికన్న దరిద్రుడేవడో చెయ్యగల డా పని. కాని ఇక్కడ ఈ పని చేసేది నీకులు కూనే పరమ దరిద్రుడివి..

ము : శృతి మించిపోతోంది నా ఓర్పువల్ల. మానాన్ని అభిమానాన్ని మంటగలిపి, సిగ్గు లజ్జా నడి రోడ్డుమీద నాట్యం చెయ్యడానికి వదిలి... ఒంటి నమ్మకొనే ఒక కులటని నమ్మడం...

కు : (ఆవేళిలో) ముస్తాక్!

ము : (వినిపించుకోక) నమ్మడం నానే తప్ప... నడి రోడ్డుమీద బట్టలివ్వకొని నాట్యం చెయ్యి మంటే చేస్తావ్ ఈ ఊరి.. కాదు పట్టపగలు.. ఒక రూపాయి చూపిస్తే...

[కుముద ఆవేళి పట్టలేక ముస్తాక్ దవడమీద కొడుకుంది.]

కు : లిండికి లేక ఎందుకూ కొరగాని ఒంటిని అమ్ముకున్నాను ... (పతివాదూ చేసేదనే ... కాని మనస్సు నమ్మకోలేదు ఒంటికి బానిసనై, దానికోసమని మనస్సుని పురుగులుపట్టింపను...

ము : (చెంపకడుమకుంటూ) నీకు మేలుచేసినందుకు తిగింకకృతజ్ఞతే చూపించెవ్ ... ఇవిగో నీముష్టి రెండ్రూపాయలు... అవి నాకవసరం .. ఇక వెళ్ళవచ్చు కొట్టువదిలి...

కు : నువ్వు నాకుచేసేమేలకీ నేను తెలిపే కృతి జ్ఞత రోజు కర్తవ్యోపసన నీకు ముడుతూనే ఉంది... ఆ రెండురూపాయలూ నీవి ... కాలవలోవిసిరేసుకో కావాలంటే... ఇంక కొట్టువదలించివయనూ... నే నొక్కరైనా వదిలి వెళ్ళనని నీకు తెలుసు... నాతో కూడా తక్కినవాళ్ళని తీసుకుపోతాను ... అప్పుడు నీ దుకాణాని కొచ్చేవరం సగం తగ్గిపోతుంది నీకు తెలుసు....

ము : ఆ... ఏమన్నావ్...

[కుముద ముస్తాకని లెక్క చెయ్యకుండా చరచరావెళ్ళి విమల ప్రక్కను కూర్చుంటుంది... ముస్తాక్ వెర్రిగా ఆమెవైపు చూసి తల దించుకుంటాడు...]

విమల : కన్నీళ్లెందుకు ... ఈమాటలకేనా ... ఇంత సున్నితమైన మనస్తాతే ఎందుకుపనికొస్తావ్... నుండే రాయిచేసుకోవాలి...

కు : (చీర చెయ్యంతో కళ్లు తుడుచుకుంటూ) నువ్వు చెప్పింది నిజమే విమలా ... మనస్సుకీ సున్నితత్వానికీ చోటులే దిక్కడ... ఇలానే బతకాలి కామోను కాలపు ప్రతినయనానికి తరిగిపోతూ మనస్సుని ఎంతరాయిచేసుకున్నా ఒకమూలించి మానవత్వం తిరగబడుతూనే ఉంటుంది తనకున్న కొంచెం శక్తితోనే.... నానం మనస్సు లేదనుకున్నవా శృంధిరి సంగతి ఇంటేనేమో కాని ఎంత తొక్కిపట్టివా అది కొన్ని ఘడియల్లో మన బంధాలని తెంపుకుని మైకి పార్లవచ్చి ప్రతయనాట్యం చేస్తుంది. ఆ ఘడియలే ఎంతో పవిత్రమయినవి...

విమ : ఇంత తెలివయినదానిని, నిన్ను చూస్తే జాలి వేస్తుంది... నీ బతుకిలా తెల్లవారుతూ ఉంటే చూసేందుకు కష్టంగానే ఉంది...

కు : తెలివి కేముంది విమలా..... అనుభవం నేర్పిన పాఠాలే ఇవి. నువ్వు నామీద జాలిపడడం మరింత బాధకి తప్ప మరెందుకూ ఉపయోగం లేదు.

[అలసటతో గోడకు చేరబడుతుంది. ఆమె కళ్లు అప్రయత్నంగా మూతలుపడతాయి]

: ఎంత నీరసంగా ఉన్నావ్... కుముదా..... కళ్లెంత లోతుకీ పోయేయి... ఏమన్నా సుస్తీగా ఉందా?

కు : (కళ్లు సగం విప్పి చిరునవ్వు నవ్వుతుంది)

వి : నీ ముఖమే చెప్పేస్తోంది..... వేరే ప్రశ్న ఎందుకు..... వాడేదో మాటన్నాడని వారం రోజులయి రావడం మానుకుంటావా? నాతో చెప్పంటే నేనేమన్నా నాయం చేసిఉండును... ఈ వారమయి ఏం చేసేవ్...

కు : (మరోసారి నవ్వి) ఏం చేస్తాను... ఇంకేం చెయ్యగలను... వాడి మొహం డబ్బు పారేసే వరకు తృప్తిలేకపోయింది.

వి : సరిగా లింపయినా లేకుండా...

కు : (చెయ్యి నిర్లక్ష్యంగా గాలిలోకి విసిరి) పిచ్చి....

[ఇంతలో చెద్దపెట్టున బూట్ల చప్పుడు- సతీన వసాడు సుడిగాలిలా... కాకీ పంటల్లోకి

దూర్వబుద్ధులై కమిజు. అక్కడక్కడ మర కలుపడి... కౌశింగు చెడి కళ్ళలో పడుతూ ఉంటుంది... కళ్ళు చింతి నివ్వల్లా మెరుస్తూ ఉంటాయి. ముఖంనిండా, చేతులనిండా చెమట కాలవలై పారుతూఉంటుంది... లోన ప్రవేశించాక నలుమూలలా కలియజాసి ముస్తాక్ ఉన్న టేబిల్ దగ్గరకు వెళతాడు, నిర్భక్త్యంగా జోగుతూ...

సతీష్ : (ముస్తాక్ టేబిల్ మీదనున్న గంటను గట్టిగా చాలాసార్లు వాయించి ముస్తాక్ ని చూడకుండా బెంచినైపు చూస్తూ :)

ఏయి! ఎవరిక్కడ?... ఏం? పినుగుల కొంప లాగుంది... ఏ ఏళ్ళో కల్పిచోయేరంపరూను... (మరోసారి గంట వాయించి) ఏయి! మిమ్మల్నే... అంతా ఇడిమిట్టుల్లా ఉన్నారు.. ఏడీ దీని ప్రాప్రయిటర్? ఏ సారంగంలో దాగున్నా?

[ముస్తాక్ కుర్చీమీంచి లేచి తెల్లబోయి చూస్తూ ఉంటాడు. టేబిల్ దగ్గర తానుకున్న వాళ్ళూ కళ్ళు పెద్దవిచేసి ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ ఉంటారు.]

ఏం? అలా మాస్తాకం? చెప్తాఉంటే చెపులు కన్నాలు పడ్డాయా ఏం చెప్పా? గొంతు పగిలేట్టు అరుస్తూఉంటే కూడా వినిపించదా? స్కాండ్లులా ఉన్నారమీరంతా... [చరచర నడిచివెళ్ళి 'స్టాండ్ స్క్రీన్' ఒక్క విసుగున ప్రక్కకు లాగుతాడు... ముండుతున్న పాయింట్... దానిమీద పెద్ద పెనం... క్రిందగడి పగిలిత గ్లాసులు... మరొక చిన్న ద్వారం కొన వస్తాయి... సెర్వర్లు విస్తుపోయి చూస్తూ ఉంటారు. — విమల, ప్రక్కనున్న స్త్రీ, కుముద, లేచి నిల్చుంటారు. సతీష్ వాళ్ళని లెక్క చేయకుండా టేబిల్ గుడ్డుతాడు పిడి కలితో...]

సతీష్ : (ఒక సెర్వర్ని చూసి) నువ్వేనా ప్రాప్రయిటర్... నాకు తెల్సు... ముఖాలబట్టి ఇతే నెప్పేస్తాను ఎవడెవడో... ఇలాటి దుకాణాల, ప్రాప్రయిటర్లలా ఉంటాగో నాకు తెల్సు... [కొంచెం ఆలోచించి, టేబిలు మరింత గట్టిగా గుడ్డి] కమాన్... ఆ... బ్రాండ్... విమ్మీ... జిన్... ఛా ఛా... అవేమంత మంచిది కావు... ఫారీన్ ఉందా, పార్ట్ వైన్ వైట్ లేదు... ఛా ఛా... అవేమీ మంచిది కావు. సిగ్రామ్మో? అదీ లాభంలేదు... అదేమిటి

చెప్పా దానిపేరు... ఆ... ఆ... చాంపీన్... చాంపీన్... ఉన్నెండుబుడ్లు... కన్ఫర్ మెడ్... చాంపీన్ పన్నెండుబుడ్లు... క్విక్... ఏమలాచూస్తారు?

[ఇంతలో ముస్తాక్ ఆశ్చర్యంనుండి లేచకొని, ముఖం చిల్లించి సతీష్ దగ్గరకువెళ్ళి, భుజం గట్టిగా తిడుతాడు... సతీష్ గిరుక్కున తిరిగి వెనుకకు చూస్తాడు].

సెర్వర్ : (సతీష్ చెపులో) ఇతనే ప్రాప్రయిటరు...

సతీష్ : (ప్రాప్రయిటర్?.. ఓ... నవ్వు కాదన్నమాట... నయమే... (సెర్వర్ చెబులో) పుపులా ఉన్నాడు మీ ప్రాప్రయిటరు... (ముస్తాక్ వైపుతిరిగి) మిమ్మల్ని కలుసుకున్నందుకు చాలా సంతోషం... ఆ... నేనేమిటి ఆర్డర్ చేసేను... ఆ... చాంపీన్ పన్నెండుబుడ్లు...

ము : తాగచ్చెనా? మతి చలించిందా? నవ్వసలు మనిషిలా కనిపించవో... వచ్చిన దగ్గించీ చూస్తున్నాను నీవెళ్ళి... (ఇదివరకు విరిగిన గ్లాసులు చూపిస్తూ) ఆ స్టాండ్ అంత జోరుగా లాగేవు... ఆ గ్లాసు లన్నీ చూసేవా ఎలా విరిగాయో? ఎవడెన్నాదానామ్మ... నీలద్వా... నీలాతా?

[భుజమోదనున్న ముస్తాక్ చేతుల్ని ఒక్క విదళింపుతో తిప్పించుకుంటాడు సతీష్]

అరెరే... రాడీబా ఉన్నావ్... పోలీసుని పిలుస్తా...

[సతీష్ ముస్తాక్ భుజాలు పట్టుకొని, మెలికిగా తిప్పి వీపుమీద పిడికలితో గుడ్డుతాడు]

అయ్యో!... నీసీగా... అబ్బు!... ఒరేయి... వెధవల్లారా... ఒరేయి హుస్సేన్!

స : (వికలుంగా నవ్వుతూ) అహహహ... చాంపీన్... చాంపీన్... చాంపీన్... చాంపీన్... బుడ్లు... అధిక ప్రసంగం చేయకుండా... ఏమిటి చూస్తున్నావ్ మింగిసేట్టు... ఏం? వీపుమీద తక్కినవి కోపమా? నీమీద నాకు ప్రేమ తప్పకోపం నా కెప్పుడూలేదు... డబ్బివ్వ నని అనుమానమా? ఆ అనుమానం ఉంటే ఈ లోకంలో నీలాటి పరమదర్శిని డింకో దుండుదు...

[జేబునుండి వందరూపాయల నోట్ ఒకటై తీస్తాడు... వాటిని గాలిలో ఊపుతూ...]

ఇవిగో... ఇవిగో... నెయ్యి... రెండుపేలు...

కౌంత్రిలేనిదీపాలు

మాడువేలు...పదివేలు... ఓరి స్టూడియో...డబ్బు
గురించేనా నీ అనుమాన మంతా...

[వింగబడి నవ్వుతాడు—ముస్తాక్ విస్తుపోయి
చక్కర్తగా చూస్తాడు డబ్బువేపు...ఒక్క
క్షణంలో ఆతని ముఖానున్న కోపం మటు
మాయమాటుంది...పెదవులమీద చిగునవ్వు
మెరుస్తుంది |

ము : (చేతులు ముందుకు చాపి) ఓ! తమరా...తెలీ
లేదు; ఈ మించాలి...జ్ఞానంలేని పసలాన్ని...
వెధవని ... అక్రైతే ... ఎంత పనయిపో
యింది...ముంకే తమరు ఫలానా అని...
ఓహో...నా బుద్ధిలేనితనం గాని ... తమరి
తమ రెలా చెప్పగలగదా...నేను తెల్సుకో
వాలికాని...స్వతిహాగా మరి నే నెందున్న
ట్రిక్కడ...

[సతీష్ ముస్తాక్ ముఖంలోకి ఒక క్షణం చూసి
మరి వింగబడి నవ్వుతాడు.]

ము : (చేతులు నలుపుకుంటూ) హి. హి. హి. హి!
ఓహో...నా తెలివి తక్కువతనానికి నవ్వక
ఏం చేస్తా...ఏదో గాడిమి...తమకి కుషీగా
ఉంటే నవ్వండి...తిట్టండి నన్ను...తన్నండి
కూడా... తెలివిలేని వెధవని...

స : (పొట్ట పగిలేటట్టు నవ్వుతూ) ఇదియబ్!

ము : చిత్తం...చిత్తం...తమ ఇదియబ్ నే నేను....
ఏమిటి నెలవిచ్చేరు తమరు ? ఆ...చాంపీన్
(మెల్లగా చెవిలో) ఇక్కడంతా కంట్రీయే....
కాని తమలాంటివారికిని ... ఎవ్వరికీ తెలియండా
ఉంచేను చాంపీన్...జిన్నా...గిన్నా మిడిల్
క్లాస్ లేకుండా ఏకదమ్ ఫస్ట్ క్లాస్! ఏకదమ్!

స : (నవ్వుతూ) ఓరి రాస్కల్.....నువ్వయితే
బ్లాక్ మార్కెట్ కూడా చేస్తున్నా వన్నమాట.
కట్టే టాక్సు ఎగవేసి...

ము : చిత్తం....చిత్తం...తిట్టండి...ఉత్త పశువుని..
అంతా కడుపుగురించే బాబూ...అంతా కడుపు
గురించే...డబ్బు బాబూ.....డబ్బు.....
అహహహ!

స : డబ్బు!... (వింగబడి నవ్వుతూ) అహహహ...
డబ్బు! (నోట్లకట్టలు గాలిలో ఎగలేసి అంగు
కుంటూ) డబ్బు! అహహహ!

ము : (ఎగురుతూ పడుతూ ఉండే నోట్లకట్టల్ని ఎగా
దిగా చూస్తూ) చిత్తం....చిత్తం!

స : ఇంది నోట్ల కట్టల్ని...తీసుకో...ధర్మం...
ముష్టి...ముష్టివాడివేనా నవ్వు...

ము : (చేతులు నలుపుకుంటూ) చిత్తం ... ముష్టి
వాడ్ని...కాదు... అంతకన్న కనిష్టజ్ఞి... గోడ్డు
కుడిచే ... కాకుండా ... అంతకన్నా కూడా కని
ష్టజ్ఞి... ఈ ముష్టి వెధవమీద దయ ఉంచండి..
తిమిదయ! ఇహిహి...

స : (నవ్వుతూ జుట్టులోనికి (వేళ్లు పోనిచ్చి) నా
దయ...అహహ...

[నోట్లకట్టల్ని గదికి రెండువైపులా సత్తువతో
విసిరి]

పరిగెత్తు ... రెండూ ఒక్కసారి తేవాలి ...
క్విక్....గెంతు...ఒక్క నెండులుయము..

[ముస్తాక్ జారిపోతున్న పైరాయిని ఎగదీసు
కుంటూ...ఉబిరితియ్యకుండా రెండుకోసలకి
కూడా పరుగెత్తి నోట్లకట్టల్ని సతీష్ దగ్గరకి
తెస్తాడు.. గదిలో ఉన్నవారంతా ఆశ్చర్యంగా
చూసి గొలుముని నవ్వుతారు...]

స : లాభంలేదు ... నవ్వు ... ఒట్టి మొద్దవతారా
నివి.. తే...అకట్టలు...

[అసంతృప్తిగా పిగా నోట్లకట్టల్ని అందిస్తాడు
ముస్తాక్]

ఎందు కలాచూస్తావ్ ... పడేస్తాలే ముష్టి ...
ఆ...చాంపీన్...క్విక్...అందరికీ...ఇక్క
డున్న అందరికీ...ఎంత డబ్బుయినా ఫరవాలేదు
... నువ్వు తాగు ... నీ నెర్వర్స్ నీతాగనీ
రండి! అందరూ...ఇంకా అనుమానమా?...

ము : అబ్బిబ్బిబ్బి!! తనుదగ్గరా...తను కాలిబాటు
ధూళినిపోలను...నేనా తమని అనుమానించటం
....కాని....ఈ నామరూపాలేని వెధవల కందరికీ
ఎందుకుబాబూ?...అంతా ఉట్టిచెత్తివెసలు...

స : ఓరి స్టూర్ పరుడా..నీగుండెల్నించి పచ్చి పురు
గులు రాలాయి...అందరూ తాగాలి...లేక
పోతే ఇవ్వడే...

[గుకాణంనుండి పోయేంగురు ముంగు కగురు
వేస్తాడు.]

ము : (చేతులు కట్టుకుని తొట్రుపాటుతో) తమ
కుషీ...తమ ఇష్టం... నే న్నేవ్వజ్ఞి కోన్
కిస్సా గాడ్ని తమని ప్రశ్నించేందుకు...
ఒకరేయ్ హుస్సేన్...అక్రై...

[హుస్సేను...అక్రై అవ్వడే దుకాణం ప్రవేశ
కొస్తారు...ముఖాలు నెలవేసి.]

ము : చిత్తం...చిత్తం... బుడ్డి నీళ్ల రూపాయలు పెట్టి కొన్నానండి. ఇహిహి...తమ క్యాబట్టి లాభం లేకుండా...

హు : (నసుగుతూ) దొరకలేదండి ... ఎక్కడికిపోయేనో మరి పత్రలేదు...

ము : పోనీ ముష్టివెగవలు పోలేపోయేరు ... (కన్ను గీటి) పదండి బాబుగారి కాళ్ళమీద పంపండి. అంతా బాబుగారి కటాక్షం...ఊ...
[ఎందుకు పదాలో అర్థంకాక ఇద్దరూ సంతోచిస్తూ ఉంటారు.]

స : అఖిల్లే దఖిల్లేదు ... ఉత్త ఘటిడోలా ఉన్నావ్... నే చెప్పిందేమిటి నువు చేస్తున్నదేమిటి? ఊ...చాంపీన్...

ము : ఆ...ఆ...చాంపీన్ ... చాంపీన్... పరుగెత్తండి...అక్టో...ఇంద తాళం... ఆ గది... అందులోవున్న బుక్లన్నీ పట్టా... వేగం... వేగం... ఒక్క సెకండులో రావాలి....

[అక్టో తాళం చెవు లందుకొని పరుగెత్తుక వెళ్ళాడు.]

ఇహిహి మొద్దువెగవలు తమలాంటివాల్లోచ్చినప్పుడు ఎలా ప్రవర్తించాలో తెలిదు.. ఐనా వాళ్ళ నని ఏం పట్లండి...తమలాంటివాళ్లు ఏ నూరేళ్ళకో ఓసారి వస్తారు.

స : (నవ్వుతూ) అయితే నేను రావడమే తప్పంబావా?

ము : అమృత్యు...సరిగా అర్థం...అ హా హా... నాదే పారపాటు. తమించండి...తమని అర్థం చేసుకోవడంలో నేనే పారపాటు పడ్డప్పుడు వాళ్ళనగా ఎంత ఉన్నా... ఇహిహి...

స : ఊబ్బు గడించడంలో మాత్రం తెలివున్నవాడిలా కానొస్తున్నావ్.

ము : ఏం తెలివీ...నా తెలివీ గాడిది తెలివీ.. అంతా ఒక్కటే....నా తెలివినీ మెచ్చుకోవాలి? ఏనోడినం గడవడమే కష్టమయిపోతున్నాది... ఇహిహి....తమలాంటివారి తెలివితేటలు...

స : (నవ్వుతూ) ఓరి చవటగాడిదా.

ము : (గుండెలమీద కొట్టకుంటూ) ఓ తిట్టండి... తిట్టండి...ఇహిహి... తమ ఇష్టం...నా తల మీద కాల్తో తన్నండి...

[అక్టో గంపనిండా బుక్లు తెస్తాడు]

: (బుడ్లను చూసి) డబ్బు రైట్! డబ్బు రైట్! గుడ్ సఫ్...

స : ఏదై...ఇంకేనా...బుడ్డి ఏదైయేనా...

ము : ఏదై అన్నానా? కాదండి.. కాదండి...తమరు పరాకు చిత్తగించేరు.

స : ఛస్! నోర్యయ్యి...ఇప్పుడే....

ము : తమించండి...నాదే పారపాటు. లెక్క చెప్పటంలో...బుడ్డి వంద రూపాయలు పడ్డాడండి. మతిలేని వెగవని మరి...కుక్కకన్న కనాకష్టం అయినాగాడి...

స : (మొట్టి పెంచినపు వెళ్తూ పెద్ద గొంతుతో) ఆల్ రైట్! ఆల్ రైట్...వేగం పెరవ్వ చెయ్యి. ఒక్క డ్లీ వదలకుండా...అందరూ ఉండండి. పార్టీ...మీ అందరి గౌరవానికి పార్టీ...

ము : బాబుగారి గౌరవానికి శ్రేయస్సు ముఖ్యంగా..

స : నోర్యయ్యి...ఇడియట్...

ము : చిత్తం...తిట్టండి...తమకాలి...

స : (పేబిల్ వద్దకు వెళ్లి నిల్చుని) మీ అందరి గౌరవానికి ఈపార్టీ ... తాగండి ... తినండి ... (ముస్తాక వైపు తిరిగి) తినడానికేమన్నా....

ము : ఓ! తప్పకుండా ... నా దుకాణం చూడాలి తినేయండి...హుస్సేన్! అక్టో! అన్నీ వేగం పెర్వ చెయ్యండి...ఊ... ఒక్క నిమిష మన్నా ఆలశ్యంవద్దు...

: (మారుమోగేంతులో) తాగండి...నాట్యం చెయ్యండి దానందంకో...వీధులలో గెంతండి... నడివీధుల్లో ... మీ ఇష్టం వచ్చినట్టు చెయ్యండి...పరుగెత్తండి...యందం చెయ్యండి...కుస్తీ పట్టండి...అంతా నేవచ్చి ... అంతా ఆనందం...

ము : అచ్చా! అచ్చా! (పెరవ్వ పానీయం, కబ్బెల్లు సర్వీజేస్తూ ఉంటారు)

: (ఒక్క సందుకొని) మీకివే ఆనందానికి ఘడియలు ... మిలువైన నిమిషాలు మీరంతా సామాన్యమనవులేనా? డౌనని నాకు తెల్స... ఈ హాట్లలో పెంచీలెక్క తాగండి ... ఆ కాలన్నీ వెనెంమీద నుంచొని తాగండి.... రోడ్డుపక్కని కాలఖల్లో పొర్లుతూతాగండి... న్నానం చెయ్యండి పానీయంలో...అహహ... (బల్లగద్ది) ముస్తాక్...సర్వీగ్లాసందుకో...

[ముస్తాక్ ఒక గ్లాసు తీసుకుంటాడు—ముస్తాక్ గ్లాసుకి తన గ్లాసు తగిల్చి]

డౌన్ విత్ ఏరిస్ట్రోక్ సీ!...

డౌన్ విత్ కేపిటలిజమ్!

[గ్లాసులోని చాంపీన్ ఒక్క గుట్టలో తాగేస్తాడు. అంతా పెద్ద కేకలు వేస్తూ తాగుతూ తింటూ ఉంటారు. కుముద నీరసంగా గోడకు చేరబడి జరిగేది వింతగా చూస్తూ ఉంటుంది. సతీన్ దృష్టి అకస్మాత్తుగా ఆమె మీద పడుతుంది.]

: (గ్లాసు నేలపైనిది) మై గుడ్ గాడ్...గర్లెస్! మార్బల్స్! ఏం ముస్తాక్...ఎంత అందంగా ఉంది ఆమె ముఖం...ముస్తాక్!

: కుక్కలు...చిత్త కుక్కలు బాబూ అవి.... గోడ్డుమీది బజారుకుక్కలవి ... ఇహిహి... దమ్మిడికూడా ఆశించి ఒంటినమ్మకొనేగజ్జి...

: (కోపంతో) నోర్న్యూ!

(సతీన్ చెయ్యిపట్టుకొని) ముఖం లేటనియాసి మోసపోతున్నాను బాబూ తేరుదు...తమిడబ్బుకి తగనివని...తమికి కావలిస్తే ఈ తుణాస స్వర్గం నించి రంధని తెప్పించగల...డో! అనంజీ... చాలు.

(ముస్తాక్ చూటలు వినకుండా కుముదవైపు వెళ్ళాడు. సా రావడంచూసి కుముద లేచి నిలబడుతుంది. సతీన్ ఆమెను సమాపించి ఆమె ముఖాన్ని చేతులతో పైకెత్తి ఆమె కళ్ళలోకి తీక్షణంగా చూస్తాడు...కుముద మాటాడకుండా నిల్చుంటుంది వాడిన ముఖంతో)

: (ఆమె బుగ్గల్ని రాస్తూ) ఎంత అందమైన ముఖం...ఆ పెద్దపు లెంక అందంగా చిత్రించబడ్డాయి ... ఆ కళ్ళలోనుంచేదో వెలుగు వెలుస్తోంది...ఎంత దీదీప్యమానంగా ఉందా వెలుగు.. (చేతులతో ముఖం కప్పకుని) చూడలేనా వెలుగు...చూడలేను...ఏం కాంతి!... కళ్లు చీకట్లు కమ్ముతున్నాయి...

[తిరిగి ఆమె కన్నులలోకి చూసి]

ఎంత బౌదాధ్యం...ఆ జ్యోతికి..ఎటోస్తోంది.. నావేసే! నావేసే...ఒద్దు...ఒద్దు...

[ముఖం తిప్పకుంటాడు]

చిత్తకుక్కలు బాబూ అవి...చిత్తకుక్క... ఒక కుళ్ళిపోయిన ఎముక దానిముందు పడే యండి పరుగుతుక్ వస్తుంది.

స (ముస్తాక్ వైపు తిరిగి) నీవేరు? పూర్తిది.

ము (చేతులు కట్టుకొని ఎక్కడ వప్ప చెప్పినట్టు) ముస్తాకాల్ బేగ్...కాని నన్నుందరూ ముస్తాక్ అంటారు.. బేయిగ్ అంటే నే నాకు తృప్తి

విలే ముస్తాక్...ఇందాక ఏమన్నాను...డబ్బు నీకు ముష్టి వేస్తానన్నానుకదూ...ముష్టి అడుగుతావా.

ము ఇహిహి...తమ చిత్తం...తమ చిత్తం.... ఏం చెయ్యను తమరు చెప్పినపని..ముష్టికాదు... ఇంకా కనాకప్పమైన పనన్నా తమూర్.

[సతీన్ గబగబ మండుతూండే పొయ్యివగ్గకు వెడతాడు.]

ముస్తాక్!

[ముస్తాక్ వెనువెంటనే పరుగెవతాడు.]

చూసావా ఈ నోట్లకట్టల్ని....ఇదిగో మండుతోందే...ఈ మంటలో పడేస్తాను...ఎంతో తెల్సూ...ఆ డబ్బు? పదివేలు..ఆ మంటలోంచి అవి కాల్చేలోగా తీసుకోవాలి... *

ము : విస్తుపోయి లేచుకొని) పదివేలు...పదిమంట... (గుండె బాదుకుంటూ) పదివేలు....గుంటలో...ఒద్దు...ఒద్దు...పదివేలు...ఒద్దు...అబ్బ! అంతడబ్బు! మీ కాళ్ళమీద పడతాను...మీ పాదధూళి నెత్తిన జల్లుకుంటాను...మిమ్మల్ని నా భుజాలమీద పెట్టి ఊరేగిస్తాను...ఒద్దు...ఒద్దు...కాల్చేవద్దు...

స : (మెల్లగా) ఆ అమ్మాయివేరు?

ము (వణకుతున్న గొంతుతో) కు...ము...న... కు...ము...ది...

స : (గట్టిగా) కుముదా!

* ఇక్కడ ఈ చిన్ని భావం (అంటే డబ్బు మంటలో వెయ్యడం ... కాల్చేలోగా తీసుకోడం ... మాత్రం ... డాన్సిస్కి ... “ఇడియట్” నవల చదివాక తిట్టింది. అందులో వేరొక సన్నివేశం అనుకోండి...కడం అంతా నా స్వంతం

[కుముద ఆశ్చర్యపోతుంది...కాని ఆలోచించి అతనిదగ్గరకు వెళ్తుంది—సతీన్ ఆమె కళ్ళలోనికి కొన్ని సెకండ్లుమాసి ముఖం తిప్పకొని] పడేస్తున్నా...నివ్వలో. ఆ...రెడీ.

ము : (అమాంతంగా సతీన్ కాళ్ళమీదపడి బూట్లు గట్టిగా పట్టుకొని వణుకుతున్న కొంతులో) ఒద్దు...ఒద్దు...డబ్బు! డబ్బు! మరోటి మరోటి కాగు...డబ్బు...వా జీవితం...నాశనం.

స : నీ జీవితం ఎందుకు నాశనం ముస్తాక్? ఆ మంట లోంచి తీసుకుంటే నువ్వు దాని కర్హుడ వాతావు...చైగా అది నా డబ్బు!

ము : ఔను...ఔను...మీ డబ్బే...మీ డబ్బే... కాని మాస్తా మాస్తా...ఒద్దు...ఒద్దుబాబోయి ఒద్దు...అది డబ్బు...మరోటి మరోటి కాదు. [ఆశ్చర్యపోతున్న కుముద కళ్ళలోకి సతీన్ చూస్తాడు.]

స : (ఆచేతనంతో ఆ కళ్ళలోని జ్యోతి, కాంతి కన్న ఎక్కువ వేగంతో పోతోంది. దాని ననుసరించి పోతోంది చీకటిరేఖ...ఆ చీకటిలో కొట్టకుంటూ ఎంకో మానవులు...ఆ వెలుగు వైపు ఆశతో చూస్తూ...ఆ..ఆ..ఆ జ్యోతి తేజస్సు ఎక్కువైపోతోంది... ప్రపంచ మంతా ఆచరించిందో కాంతి...చూడలేను... (కళ్ళు తిప్పకొని) చూడలేను...కాని చూడకుండా ఉండలేను.

[గిరుక్మన తిరిగి నోట్లకట్టిన్న మండుతున్న పొయ్యిమంటలో విసిరేస్తాడు. నోట్లు అంటు కొని కాల్రాడుంటాయి.]

స : తీసుకో...అగుగో కాలిపోతోంది...డబ్బు... ఒకటి కాగు...రెండు కాగు...పని వేలు... గెంతు ఆ మంటలోకి వాటికోకలిసితగలబడు...

[సతీన్ కాళ్ళు వదిలి మంటదగ్గరకు పరుగెడతాడు ముస్తాక్. నోట్లపైజే సగం కాలిపోయేయి. చెయ్యి పెట్టడానికి ప్రయత్నించి స్తల్ల చెయ్యి వెనక్కి తీసేస్తాడు. గుండెలు బాగుకుంటూ కూలబడతాడు.]

స : (కుముద ముఖమెత్తి ఆమె కళ్ళలోకి చూస్తూ) చీకటంతా విచ్చిన్నమయింది. ఆ జ్యోతిలో కల్పి పోగూరు. ప్రజంతా...ఎక్కడికో ఎగిరిపో తోం దాజ్యోతి...

[ఆమె నడుంమట్టూ చెయ్యిపోనిస్తాడు. అర్థ రహితంగా చూస్తూ ఉంటుంది కుముద]

స : చాలు...మరి చూడకాకళ్ళతో.

[ముస్తాక్ వైపాకసారి మాని ద్వారంవైపు నడుస్తాడు. సతీన్ కుముదను తనవోకూడా తీసుక పోతూ...గోల ఎక్కువగా ఉంటుంది.]

ఒక ఎవడో కాంక్రెట్ రట ... కాంక్రెట్ ... గిర్మాకరో...ఆడు కాల్లో మాచాంటే ఆడ్ని మాటు నేసి దోసుకున్నారే...నిన్న రేతిరి... పదిలచ్చలట...ఒకటికాదు...రెండుకాదు.

ఇం : డయివేరుని కూడా సంపేనినారే!

[సతీన్ గిరుక్మన తిరిగి ఈ చూలూడిన వ్యక్తుల ముఖాలలోకి మాని తీక్షణంగా...అలా ఒక అర నిమిషంచూసి నవ్వుతో జోగిపోతాడు... వెంటనే సర్దుకొని కుముద నడుమని గట్టిగా పొదివిపట్టి చీకట్లోకి...పోతాడు] [తెర]

కుక్క పిల్ల

శ్రీ చిత్తరంజన్ దేవ్

అమ్మ నిద్రిత పోతోంది; నాన్న గురక బెతుకున్నాడు. చోర్ దా కేక తిక్కడా వినిపించడం లేదు. గదంతా కటిక చీకటి; నే నెవ్వరికీ కనపడటం లేదు. నాల్గో నా కెవ్వరూ కనిపించటం లేదు. కాని నేను కళ్లు తెరుచుకుని చూస్తూనే వున్నాను.

నెమ్మదిగా బయటికి ఉడాయించి కే? అమ్మా! అమ్మని పాము చెవులు; తలుపు తీస్తే మేలుకుని తగలనిస్తుంది. నా కేదో దయ్యం పట్టిందని గడచిన పడుతుంది.

కుక్క పిల్లలు బయట తిరుగుతున్నయ్. అని రాత్రి తెల్లవారూ బయటే తిరుగుతూ వుంటయ్. చక్కలు వాటికోసం గోరాడుతున్నయ్. టామీ నక్కల్ని తరిమితిరిమి తిరిగొచ్చి ఆ నూన పడుతోంది. దాని అలుపు నాకు వినిపిస్తూనే వుంది. పిచ్చిమండ! అది నక్కల్ని పట్టికొనేదు. నక్కలు బతే జిత్తులమారివి. అవి ఎప్పుడూ ఒంటి నే రావు. ఒకటి వచ్చి ఏ గోడమూలనో దొంగతనంగా నక్కి కూర్చుంటుంది. మగోటి టామీ నుంగుకొచ్చి కవ్వస్తుంది పిచ్చిమండ టామీ దానివెంటబడి తరుచుకుంటూపోతుంది. ఈ లోగా గోడమూలున్న రెండో నక్క వచ్చి ఒక కుక్కపిల్లను నోట కరుచుకుని ఉడాయించేస్తుంది. ఇలా ఇప్పటికే మూడు పిల్లల్ని తినేసివై.

ఇది ఆలోచించిన కొద్దీ నాకు గాబరాగావుంది: అమ్మను లేపాను.

‘కుక్కపిల్లల్ని గదిలోకి రానిద్దామమ్మా!—’

అమ్మ కోపంగా నవ్వింది—‘నెడన జంజాటం, ఇవ్వాలో రేపా వాటిని ఆ పూరచెరువు కాడ పారేయించి పీడా విరగడ జేయిస్తాను’

చూశారా! అమ్మ యేవంటోందో. పూర చెరువంటే యేమిటనుకున్నాడు? పూరవలెల పెద్ద చెరువు; చెరువంతా యెండిపోయి మధ్య నెక్కడో కాసిని నీళ్లుంటాయి. ఊళ్లో చచ్చిన వాల్లిందర్ని తగలెయ్యడం, పాతెయ్యడం ఆ ఊరోనే. చచ్చిన గొడ్డని కూడా

అక్కడే కోస్తారు. ఆ చెరువు నానుకునే పెద్ద అడివి వాటి దుంపలైగా ఆ అడవినిండా కావలసినన్ని నక్కలు.

అమ్మ ఇంకా ఏవంటుందంటే;

‘ఆ కుక్కపిల్లలు గోజారోజాకీ పెద్దవై పోతున్నయ్. వాటికి కాస్త బొమికమునిరితే, ఇక నక్కలు కూడా వాటి జోలికిరావు. ఆ కుక్కల నన్నిటిని యింటినిండా పెట్టుకు కూర్చుంటావా యేమిటి? వాటి కన్నీటికి తిండి యొక్కడనుంచి తెస్తావో?’

నక్కలకైతే కుక్కపిల్లల్ని తింటుంటే కమ్మగానే వుంటుందనుకోండి; కాని పాపం టామీ ఎంత ఏడుస్తుంది. తను కూడా బిడ్డల్ని కన్నతల్లేగా, అమ్మ అలా అనొచ్చా?—

ఇంకా చాలా పాఠుపోయింది. నాకు కంటి మీద కునుకులేదు. ఊళ్లో గస్తీతిరుగున్న చాకిదారు కేకలు మధ్యమధ్య వినిపిస్తున్నాయి తెల్లగా తెలారిపోయింది. ఊహారేఖలు గది కిటికీలోంచి లోపలికి పడుతున్నయ్. ఇరుగు ఇళ్లలో నుంచి బాతులు కిచకిచ లాడుతూ బెల్ బెగా బయటికి వస్తున్నయ్. సూర్యకిరణాలు పడి నావల్లూ మనస్సునూ కూడా వెచ్చబడుతోంది. అమ్మ కేకలు బెతుతోంది:

‘ఒరే! శాంతీ! లే! వాటి నన్నిటిని గోనెలో కుక్కను—ఒకటే రొద్దచేస్తున్నయ్. పోయి, పీడా విరగడచేసిరా!—’

‘అబ్బ! ఇప్పుడు వాటి కంత తొందరేమిటి?—

నక్కలు ఎలాగూ అడివిలోకి వెళ్లిపోయాయాయిరి. ప్రాధుగూక్షదాకా అని మళ్ళా తిరిగొస్తాయా పెడతాయా? పట్టపగలు తీసికెళ్ళి పాకేస్తే యేం లాభం అని మళ్ళా ఎలాగు నెమ్మదిగా పారాడుతూ తిరిగి వస్తయ్. టామీ వెళ్లి వెంటబెట్టుకురాదా?—’

‘నెడన నక్కలే కావాలట్రా; నాటిని చెరువు గట్టున ఎవడేనా చూసి, మోజుపడి యింటికి తీసుకెళ్ళి పెంచుకోగూడదా?—’

ప్రపంచ కథానికల రెండవ పోటీకి అనుబంధంగా జరిగిన వంగభాషపోటీలో

ప్రథమ బహుమతి పొందినకథ.

‘పోదూ! ఇప్పుడు నాటి సంగ తెవకు చూస్తూ
రూ! కాస్తేమన్నా ఇదుప్రకోవాలా అక్కరేదా.
హోమనర్లు చేసుకు రాకపోతే మేస్తూ తంతారు,
తెలుసా? బల్లెనుంచి తిరిగొచ్చి తరవాత నాయం
త్రం తీసుకొడతా’.

అమ్మ అంతా విన్నది ఏమీ! మాట్లాడలేదు గాని
బలే కోపమొచ్చినట్లుంది. స్నానం చెయ్యటానికి
చెరువుకు బయలుదేరింది. వెళ్లటప్పుడు అమ్మ కళ్ళు
వంక చూశాను. నా గుండె గబగబా కొట్టుకుంది.
అమ్మ శేవుమొట్టమొదట బిందె పెట్టడం నా గదిలోకి
నిలిపించింది. మట్టి కుండయితే గూరు చెక్కలై
వుండును. ఎంతకోపం!

సెయ్యదిగా కుక్కపిల్లల ఏగిరి కౌన్లు అక్కా
యిల్లా, చెల్లాయిల్లా అన్నీ కలిసి ఒక దాన్నొకటి
తోసుకుంటూ వాళ్ళమ్మ దగ్గర పాలు దాగుతున్నయ్.
తల్లి పేమతో టామో హృదయం నింకిపోయింది.
మాగన్నుగా పడుకుని విశ్రాంతి తీసుకుంటోంది.

పక్క సెవ్వగోవచ్చి కూర్చున్న టినిపించి కన్ను
విప్పి నావంక చూసింది. మా అమ్మ ఒకొక్కప్పుడు
నావంక అలానే చూచేది.

కుక్కపిల్లలు పూర చెరువు పాలుగాలేదు. నాకు
తలసొప్ప వచ్చి రెండు రోజులు అలానే ఉండిపో
యింది. మూడోనాడు కడుపులో నొప్పివచ్చి పక్క
మీద పడుకుని పొద్దుట్టింది. నాయంత్రందాకా అలా
దొంగతూనే వున్నాను. తరువాత నరాల తీపూ అదీ
పట్టుకుంది, మరో మూడు రోజులు. తరువాత ఇలాగే
మరో జబ్బూ మరో థాగా!

అమ్మకు కంకారెత్తి పోయింది. ఇంట్లోవున్న
శేవుళ్ళ ముందర కూర్చుని ప్రార్థననూ ప్రార్థనలు
చేస్తోంది. ఓ! పూజలమీద పూజలు! ఉండుండి నా
మంచం దగ్గరికి పరుగెత్తుకొచ్చి చూసి పోతోంది.

రోజుకు మూడుసార్లు స్నానం చేస్తోంది. మెనకు
చీర చెంగు ముడేసుకుని దేవుడి పాదాలమీద తలవేసి
బాదుకుంటోంది. ఇదంతా పక్కమీద పడుకుని
దొంగతనంగా చూస్తూనే వున్నాను.

అమ్మ పెదవులు మాటమాటలా నా చెక్కిలిని
స్పృశించుతున్నాయి. నాకు చికాకుగా వుంది. లేచి
బయటికి వెళ్ళిపోవా లనిపిస్తోంది. అమ్మ నన్ను రెండు
చేతుల్లోనూ గట్టిగా అలుముకొని లేవనియట లేదు.
అమ్మ మాట్లాడుతోంది. ఆవిడ హృదయం వణికిపోతు
న్నట్టే మాటలు కూడా వణికిపోతున్నయ్.

‘మా నాయన గాడు—అల్లా శేవకు—చూ తండ్రి
గాడు—నీకు చాలా జబ్బుగా వుంది.

లోలోపల నవ్వుకుంటున్నాను—నువ్వనుకుం

టున్నంత అమాయకపు పనివిడ్డను కాదమ్మా అనుకుని.
కాని రోజూ తరబడి, గోదను జావ, బాదీ నీరూ,
కొబ్బరి నీళ్లూ ఈ వగైరా దిద్దిపుగొట్టు తిండితో
బ్రతికటమంటే తలపాణం తోక కొనోంది. కడుపులో
పేగులు దహించుకు పోతున్నయ్. ఆరోగ్యంగా
వున్నవాణ్ణి అనవసరంగా ఆ మందులు మింగటమంటే
ప్రాణంమీద కొచ్చినట్లుంటోంది.

కుక్కపిల్లలు నానాటికి అల్లరి శేగుకుంటు
న్నయ్. ఇరుగుపొరుగు ఇళ్లన్నీ తిరిగివస్తయ్ వంట
గదుల్లోకి కూడా జొరబడుతున్నయ్. నాల్గోతా కర్ర
లట్టకు వెంటబడుతున్నార. ఉండుండి గోలగా
అరుచునా పక్కచుట్టూ చుట్టేస్తున్నయ్.

‘వెనక కుక్కలు! అవతలికి తరచురాదుట్రా?;
నాటి బాగు భరించలేక అప్పుకు కళ్లనీళ్ళ పర్యంత
మౌతోంది.

అవి నానాటికి మరే పేటేగిపోతున్నయ్.
ప్రతి వాళ్లనీ స్వంత మనుషులుగా పరిగణించి వ్యవహా
రించుతున్నయ్.

ఎన్నిసార్లు తిరిమినా సరే మళ్ళీ మళ్ళీ వాళ్ళ
యిళ్లకే పోతువుండటం! వాళ్ళ అమాంతం చెవి
పుడుకుని పైకెత్తి కచ్చుకొద్దీ విసిరి అవతల పారేస్తు
న్నారు. నా మనసులో ఎంతో బాధగా వుంది. కాని
నే నేమి చెయ్యనూ?—వాళ్ళు నేను వద్దంటే మాన
తారా?

హిందువుల యింట్లోకి కుక్క దూరట మంటే
యేవీలే? కొంప లంటుకున్నాయన్న మాటగాని మరే
మన్నానా? వంటయింట్లో వున్న కుంసె అన్నీ పగల
గొట్టి అవతల పారవేస్తారు.

ఇంకా శ్రోత్రియకుటుంబాలైతే, పుగోహితుణ్ణి
పిలిపించి, పుణ్యాచారాచనాది తికింగ మంతా జరిపి
స్తాడు.

అవి అలా వెగుతున్న కొద్దీ అల్లకల్లోలంగా
ఉంది. టామోకి పాలెండిపోయాయి. ఆయనా అది
కనుపించితే చాలు మీసబడి, వట్టి తిప్పలనే పీరుతు
న్నాయి. టామో తిప్పించుకు తిరిగి దానికి రోజంతా
తంటాలు పడుతోంది. ఇవి దానికోసం ఊరూనాడూ
గాలిస్తున్నయ్.

టామో కూడా అందరి వంట యిళ్ళల్లాకే జొర
బడుతోంది. ఏది నోటికందితే అన్నూ మెక్కినీ పెద
వులు నాకుంటూ దర్జాగా బయటికి వస్తోంది.

శిశిర బుడుపు; ప్రార్థనకబోతోంది. కొంచెం
చలిచలిగా వుంది. నేను వరండాలో కూర్చున్నాను.
ఒంటినిండా గుప్పటి కప్పుకుని ఒక బుట్ట చేతిబట్టు
కుని, మా పొరుగింటివాళ్ళ అబ్బాయి, నా టాయ్
వచ్చాడు. ఎంగు కొచ్చావని అడిగాను.

కుక్క పిల్ల

అమ్మ వాణ్ణి ఉత్తర వేపు దగ్గర దగ్గరికి పిలిచింది. నేను అగ్గరిగా వాళ్ళ వంక చూస్తున్నాను.

వాడు మక్కపిల్లల నన్నిన్నీ బుట్టలోకి ఎత్తుకున్నాడు. ఒకదాన్ని లోపలబెట్టితే రెండోది లోపల నుంచి తెయ్యి నుంటూ బయటికి చూపుతోంది. నానా తంటాలూ పడి వాట్ల నన్నిటిని గంపలో బెట్టి గోనె మూతేశాడు. టామో ఎక్కణ్ణంవో దూకింది. నాటాయ్ వంక తీవ్రంగా చూచింది. బుట్టలో నుంచి 'కుక్క కుక్క' ను వినిపించుతోంది.

వంటయింటి గుమ్మంలో నుంచి అమ్మ కేక: 'టా...మీ...'

టామో గజిబిజిపడి పోయింది. కంగారుగా బుట్ట వంక చూసింది. మళ్ళా అమ్మ కేక వినిపించిన పైపు అడుగుగా చూసింది. దాని గొంతులో ఏవో కళ్ళ వళి ముగా ధ్వని. బుట్టవంక చూస్తే దాని గుండెలు దబిదబా కొట్టుకుంటున్నాయ్—కేక వినిపించిన దెసమాస్తే నాలుక వెంట నీళ్లు కారుతున్నయ్.

మోసంలో పడిపోయింది. నాలుగు కాళ్ళ మీద ఎగిరి అమాంతం పరుగెత్తింది. సగం దూరం వెళ్ళే చాలు నని నాటాయ్, బుట్ట నెత్తిపైకి నుంచి కాలికొద్దీ పరుగెత్తాడు. వాకు కళ్ళలో నీళ్లు తిరిగాయి.

తూరుపురేఖలు పొడుస్తున్నయ్. మంచు ముసుగును చీల్చుకుని మళ్ళీ దూకుతుంది కేక విని పిస్తోంది దూరం సాయిబులవీధిలో కాకు లరుస్తున్నయ్. బాతులు బెలబెల లాడుతున్నయ్.

దుప్పటి కప్పకుని నెయ్యిదిగా బయలుదేరాను. వాకు జబ్బుగావుందనే ఇంకా అమ్మ ఆనుకోవటం. కాని నా మనసులో వున్న మాటమాత్రం నే నెవ్వరికీ చెప్పలేదు.

మాయింటి ప్రక్కనున్న మైదానానికి అడ్డంపడి మట్టిరోడ్లక్కను రోడ్డు వెంటనే పడి తూరుపుగా పోతున్నాను.

రోడ్డు చాలా చోట్ల గళ్ళు పడి వుంది. వాటిమీద తాటిదూలాలు పరిచారు. వాటిమీదనుంచి దాటి వెళ్ళాను.

రోడ్డుకు ఎవ్వరూ కలుషానీ. కుడిపక్క వూర చెరువు. రోడ్డుక్రింది తూముల్లో నుంచి మరికినీరు ప్రవహిస్తోంది. తల పైకెత్తి మట్టాతా చూశాను. ఒక్కసారి గుండె గట్టిమంది.

ఆ ప్రదేశమంతా కీమంతుంటూ నిర్మానుష్యంగా వుంది. మాపుమేర దూరంలో ఎక్కడా నర సంచారం లేదు.

మధ్యలో జడలు విరబోసుకున్న దెవ్వరిలా ఒక పెద్ద రావి చెట్టు. ఆ చెట్టుమట్టా గోరీదెబ్బలు. చచ్చిపోయిన అనేకమంది పసిపిల్లలు ఆ దిబ్బలక్రింద

పెద్దవిద్వరపోతున్నాను. దిబ్బలమీద బిళ్ళ గన్నేగు మొక్కలు పూసివున్నయ్. ఆ పువ్వులమీద ఎందరు తలదండలు కన్నీరు బలికిపోయిందో.

భూమి మీద అనేకమంది మనుష్యులు—గోరీల క్రింద అనేకమంది.

మక్కపిల్లలు మాత్రం ఎమయాయో కనుపించటం లేదు

మాపుమేర దూరంలో ఎవ్వరూ కనుపించటం లేదు. నా గుండెలు మరింత వేగంగా కొట్టుకుంటున్నయ్. నా శరీర మంతా చలి గుబ్బలాంటి భయ మేదో ఆవరించింది.

ఉన్నట్టుండి ఏదో ధ్వని! ఆ ధ్వని ఏవీలేటో ఎక్కడనుంచి వస్తోందో తెలియలేదు. తూర్పున సూర్యుడు మాత్రం ఉదయిస్తున్నాడు.

పట్టపగలుగా తెల్లవారిపోయినా ఇంకా వాకు చీకట్లో తిరుగుతున్నట్టుగానే వుంది. నా తలమీది వెంట్రుకలు నిక్కబొడుచుకుంటున్నయ్. గుండెలో ఏదో గుబులుగుబులుగా వుంది. ఒళ్ళంతా ఎదో పాకుతున్నట్లు వినిపించింది. తిరిగి మళ్ళీ అశేష్యని! నేనకా ముందూ చూసుకున్నా ఎక్కడా ఏమీ కనిపించలేదు. గుప్తన, దెయ్యాలసంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. మనం యెవళ్ళకోసం నెతుకుతున్నామో వాళ్ళగొంతు పెట్టుకుని నయ్యలు చున్ని పిలుస్తాయనీ మాట్లాడతాయనీ మోసం చేసి యెత్తుకుపోతాయనీ అనేక కథలు విన్నాను.

వాళ్ళు ధైర్య క్రమ్యులు; కట్టెదులు మనిషి నిల్పున్నా కనిపించనిసీతీ యేర్పడ్డది.

ఆ ధ్వని మరింత తీవ్రంగా వినిపించుతోంది. కాలవక్రింది తూములవేపు వడిచాను. బ్రిడ్జిక్రింద మోకాటితండావేసి కూచుని చీకటిగావున్న ఒక తూములోకి తొంగిచూస్తున్నాను. ఒక జంతువేదో ఆ తూములో నుంచి రివ్వున బయటికివచ్చి నన్ను పడెదోనేసింది. గుప్తన ఏవో పాడువానన!

లేచి నిల్చున్నాను. నా పంపా, దుప్పటికూడా బురద గొట్టుకున్నయ్. చుట్టూ చూశాను; ఎవ్వరూ కనుపించలేదు.

బురద మరకలు కడుక్కోవటానికి నీళ్ళవడ్డుకు వెళ్ళాను. నీళ్ళలో ఏవో చిన్నిచిన్ని తరంగాలు రెగుతున్నయ్! 'ఏవీలేటని? చేపలేమా. చేపలు ఈదిలే మాత్రం అంతంత పెద్దపెద్దతరంగాలు కడతాయా. కొంచెం ముందుకువంగి తొంగి చూశాను.

జీవన మరణసంధ్యలో బాసగా ఏడుస్తున్న రెండుమఖాలు! మునిగిపోకుండావుండటానికి రాత్రి తెల్లవాగ్గా అటాకే కొట్టుకుంటావున్నయ్ కాబోలు. అవి అలా శక్తి నంతా వినియోగించటానికి ప్రయ

త్తిం నటించి ఇంతింతగా నడుచుకుపోయి కను పించుకున్నాయి.

నీళ్ళలోకి మని నాను — నీళ్లు జీవులమంటూ చలి ఇగంటా వున్నయ్. గెండు కుక్క పిల్లలనూ గెండుచేతులా బట్టుకుని బయటికి వచ్చాను. వాటిని గుండెలకు హతుకున్నాను.

గడ్డివున్న ప్రదేశే మంతా తడితడిగా వుంది. మనుషులు నడిచి గడ్డి చచ్చిపోయిన కాలిబాటలో వాటిని తెచ్చి పెట్టాను. చలికి గజగజా వణుకుతూ కుయ్యో కుయ్యో మని యేడుకున్నయ్. గుడ్డలు పిండుకుని త్వరగా ఆరాలని గాలికి అడ్డుపట్టుకున్నాను.

ఒక రాబంగు రివ్రస్ ఎగిరివచ్చింది; కుక్క పిల్లలరుపు గాలిలో వినిపించింది — నెమ్మదిగా ఆకాశంలో అంతరించిపోయింది. ఏమీ చేయలేక దేబేముఖం వేసుకునిమాస్తా నిల్చున్నాను.

కన్నీరు పెక్కిళ్ళమీదుగా ప్రవహించుతోంది. మిగిలిన ఒక్కపిల్లని గుప్పటిక్రింది దాచుకుని ఇంటికి బయలుదేరాను.

అది యింకా యేమన్నానే వుంది. రాత్రి తెల్లవాస్తూ నీళ్ళలో నానింది, చదుంకో బతుకుతుందో.

చూయింటి దక్కననుచే ఒక కాలవ ప్రవహించుతూ వుంది. కాల వొడ్డునన్న గంఠావిచెట్టు మొదలువున్న తొర్రలో కుక్కపిల్లను వుంచాను

దాని ఎడుపు విని, టామీ ఎక్కడనుంచో రయ్యిన పరుగెత్తుకొచ్చింది. సంతోషంతో తోక అల్లలాడిస్తూ నేలమీద వెలకిలా పడుకుంది. కుక్కపిల్లని దాని పొడుగుదగ్గర వదిలేసి అవతలికి పోయాను.

అమ్మ కేకలేస్తోందేమో నని భయమేసి చెవులు రిక్కించి విన్నాను. చిత్రమే! ఎక్కడా కేకలు వినిపించటం లేదు. అమ్మకు బాగా కోపం వచ్చి వుంటుంది. కొడుకుండేమోనన్న భయంతో చాలానేపు ఆ చెట్టు క్రిందనే వణుకుతూ నిల్చున్నాను.

కొన్నాళ్లు గడచింది. టామీకి, ఎనిమిది పిల్లలకు, మిగిలినదల్లా ఈ ఒక్కపిల్ల. దాని పొడుగు నుండా పాలు. చిన్న సుండ ఆవన్నీ తాగి తేకబోతోంది.

టామీ నల్లగా వుంటుంది. ఇది మాత్రం పాల నురుగులా తెల్లగావుంటుంది. చూస్తే ముచ్చటేస్తుంది.

కుక్కపిల్ల ఆడుకోడానికి, అమ్మ రంగురంగుల గుడ్డ పీతలతో బంతులు కుట్టింది. వాటిలో సర్దాగా ఆడుతూ అది యెప్పుడూ వంటయింటి ముందు వరండాలోనే అమ్మ కాళ్ళ చుట్టూ తిరుగుతూ వుంటోంది.

ఒకనాడు దానికి హుషారు వుట్టింది. అమ్మ వరండాలో పోగు చెట్టుకున్న చితుకులన్నీ చెల్లాచెదురుగా చిమ్మింది. దానికి అదో సర్దా! అమ్మ వళ్లు

మండింది. ఒక గుంటె పులు పుమ్మకు పీపుమీద ఒక్కజేనేసింది. అది 'కుయ్యో!' అని అరిచిందే గాని అక్కణ్ణించి మాత్రం పోలేదు. అమ్మ పాదాల మీద బడి ఇటూ అటూ దొరికింది. అమ్మ నన్ను కేకేసి 'మాడరా ఇది! కొట్టి నా అవతలికి పోదూ!'

'అవును అస్తమానం గాని కేహో మేపుతూ వుంటావాయరి. పోమ్మంటే పోతుందా మరి!

ఆ నాటినుంచీ దాన్నికట్టేసి నాయంత్రంపూట మాత్రం కాసేపు వదుల్తావున్నాం.

ఒకనాడు మధ్యాహ్నం పడుకుని నిద్ర పోతున్నాను. నేను నిద్రలేచి మానుకుంటే పక్కలో కుక్కపిల్ల లేదు. నిద్రపోయే ముందు చాలా తోకాసేపు ఆడుకుని పక్కలో చెట్టుకు నిద్రపోయాను. అది ఎప్పుడు లేచి పారిపోయిందో పారిపోయింది. అమ్మ నడిగాను; మాళ్ళేదింది.

వెతకటానికి బయలుదేరాను. ఇల్లిల్లా వెతికి ఏగుగెత్తి పోయింది. అది ఇల్లు వలిపోవటానికి బజారు కుక్కగాదే! ఎవరో కావాలని యెత్తుకుపోయి వుండాలి. అది అందంగా వుండేంత మానీ ప్రతిపాళిగా దానిమీదే కన్ను వేశారు. ఇంతకే ఎవరెత్తుకు పోయి వుంటారు?

గుప్పన జ్ఞాపకం వచ్చింది; పొట్టి తిల్లి నిన్న గోలచేసింది — ఒండుకున్న చేపల కూరంతా తినేసింది. నిన్న ఆ మాటలు మే నెవళ్ళం నమ్మలేదు. ఒక వేళ నీజంగా తినేసిందేమో. నేను పొట్టి యింటి వేపు బయలుదేరాను.

ఆవివంటయింటికి ఒక ఆడుపంటూ లేను. కాన కురవకుండా, కప్పమీద గోనెచింపులు వగైరా కప్పివున్నయ్. బయటినుంచి మాస్తే చెన్నన్న వాసం నుంచి వేశ్మాకుతున్న వుట్టిమీది మనిషుంత కనుపించను. ఉట్టి చెరు కూడా నల్లగా బూజేసివున్నయ్. ఆ వుట్టి కూడా చాలా ఎత్తునుంది. అది కుక్కపిల్ల కొలా అందుకుంది? అంతెత్తు ఎగిరినంటే అది ఆలోచించాలిసిన విషయం.

ఆయింటి చుట్టూ బుగడబురదగా వుంది. ఎక్కడ బడిలే అక్కడ చెవపాలుసులూ, బొమ్మకెలూ, నానా లీజూ. చెవగానూ వేస్తోంది. ముక్కుకు చెయ్యి అడ్డు పెట్టుకున్నాను. ఊడిచిన పెంబ పోగంతా అక్కడ ఎన్నియూ గాలనుంచో గుట్టగా పోసివుంది. వట్టి మురికిగడ్డు! వాళ్ళ జీవితాల్లో ఎప్పుడూ ఇట్లు కడుక్కోవటం అంటావుండదు

పొట్టితిల్లి బొబ్బ చెట్టింది:
'ఓహోయ్! చోటాబాబూ! మా పెంబపోగు కుప్పలయ్య అక్కజేందేస్తున్నావూ? —
'మా కుక్కపిల్ల కనుపించిందా?'

చోరదా పెద్దపెద్ద అంగీతీసుకుంటూ వచ్చి నా చెయ్యిబట్టుకున్నాడు. అతను పైర్లు తిరిగిన వస్తాడు. నన్ను అమాంతం గాలిలోకి ఎత్తి దబల్ను నేలకేసి కొట్టాడు! —

‘అంకాను — ఆ మెయిని తీసుకుపోయి ఆ షోర్ ముంచెయ్యి వెళ్ళని!’ అమృతకలు. ‘కుక్క పిల్లలు. పోనీ కుప్పల్లో వెతుకుతున్నాడు. నా కడుపు చెడుబుట్టాడు. నాడిమూలిన నా బతుకంతా నరకమైపోతోంది.’

చోరదా చుండిపోతున్నాడు: నన్ను వెక్కిరిస్తూ:

‘ఏరా! బుల్లడా? మెడకి గొలుసు తగిలిస్తే దానిమెడ కండుతుందిగా! — వెళ్ళి వెతుక్కు తెచ్చుకో! — గొలుసు విప్పినందుకు ప్రాయశ్చిత్తం.’

నేను నేలను తాంబేలూ కడచుకుని అలానే బోర్లబొక్కులుగా పడున్నాను. నన్ను షోర్ ముంచాలంటే, బలవంతాన నేలనుంచి కోడబ్బికొలిసిందే!

అమ్మ చింతిమొరై పుచ్చుకొచ్చింది. నాపేపు పూనమెపోయింది. కాస్తా చేతులూ పారజాపేసి దచ్చినవాడిలా పడున్నాను. అమ్మ గొణుక్కుంటూ లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. మళ్ళీ రెండుక్షణాలకు తిరిగినచ్చి నాప్రక్కనే కూలబడి, తానుకూడా ఏడవలం మొదలుపెట్టింది. నన్ను తనఒళ్ళోకి తీసుకొనటానికి ప్రయత్నించింది. నాకు పెద్దపెట్టున విడుపు ముంచుకొచ్చేసింది. గుబులు గుబులుగా ఏడిచేస్తున్నాను.

ఇంతలోనే నాన్న పాదాలదవ్వకు దూరాన వినిపించింది. అమ్మ కంగారుగాలేచి చెరువుకు వెళ్ళిపోయింది. నేను నోరుమూసుకుని కిల్లిలా గదిలో దూరేశాను.

స్నానంచేసినచ్చి అమ్మ నన్ను రహస్యంగా పిలిచింది. నానెత్తి నిన్ను తులిసి నీకు చలింది. ఒక కులీనాకు నానోట్లో కూరింది.

అనాయంత్రం: ‘హరిహరీనారాయణా’ అంటూ ఒకక్షప్తవస్త్రీ బిచ్చాని కొచ్చింది. ఆమె ఎవరవస్తువు లేంపోయినా — ఆవులు పోయినా, సామ్యులు పోయినా — ప్రశ్న చెబుతుంది. చేతిగోపున్న కర్రతో అమాంతం నేలమీద వ్రాసేస్తుంది.

‘నా కుక్కపిల్లెక్కడుండో చెబుతావా? —

‘ఓ! చెప్పేస్తా! — ఒక అయినణాల కాసీ తీసుకురా — ఇప్పుడే చెప్పేస్తా!

‘తరువాతిస్తారే — ముందు చెప్ప’ —

‘నీకు తెలీదు తండ్రి! డబ్బులు బిరిలో పెట్టి మంత్రం చెబితేగాని, తల్లి పలకదు! —

అమ్మ నిద్రపోతోంది — లేపితే గూబ కదలేస్తుంది. మెంతులుదబ్బిలపి వెలికాను. ఎక్కడా ఏమీ కనుపించలేదు. అమ్మ చీరకొంగున తాళం చెవులగుత్తి వేలాడుతోంది. వణుకుతున్న చేతులతో నెమ్మదిగా విప్పేశాను.

పెట్టె తాళం తీశాను. అందులో నాలుగబాతే వున్నయ్. మిగతా అయిదు కానుకలూ దొరకలేదు. అంతివరకే తీసుకుపోయి వైష్ణవ యోగిని కిచ్చాను. తాంబూలం కూడా కావాలి తెచ్చింది. ఇంట్లో వక్కలాకులు ఎక్కడ వుంటాయో నాకు తెలుసు. తెచ్చియిచ్చాను.

‘అది యొక్కడికి పోలేను — ఇంట్లోనే వుంది. పోయి పూకబస్తాలగడహంచ్రింద చూడు అంది.

ఆమాటలు ఇంకా పూర్తిగాకపూర్వమే, ఒక్కడగుటన పాకలోకి పరుగెత్తి గడమంచిక్రింద వెలికాను. ఎక్కడా ఏమీ కనుపించలేదు. భగ్గుచ్చుదయంతో తిరిగి వచ్చాను. నేను వచ్చేలోపుగానే ఆయోగిని, గాలిలోకి గావల్లు, అప్పశ్యమైపోయింది.

నేను బడి మాసేసి అప్పటి కన్నోకోజాలైంది. తిరిగి బళ్ళోకల్లాను. పిల్లవాళ్ళంతా నన్నేదో కొత్త వాణ్ణి చూసేటటు అట్లోలా చూస్తున్నారు. మాస్టారు మీసంకొనను పంటితో కొరుక్కుంటింటు:

‘ఏరా! అబ్బీ! ఏవెటి నునసంగతి! రాతా కోతా నేర్పుకోవటహ — కుక్కపిల్లతో, జీవితం వెళ్ళేతీసుకోవడమా?’

నేను సమాధాన మేమీ చెప్పకుండా తల వంచుకున్నాను.

‘అయితే నీకు ఒక మహాత్రమైనగీతం బోధించవలసివుంది’ అన్నారు మాస్టారు.

తేనె కుట్టెమీస పెద్ద చిసీరినట్టుయింది. పిల్లలంతా ఒక్కసారి ‘జాం’మని ఎత్తుకున్నారు.

‘అనగా అనగా కుర్రాడు

కుక్కలపిచ్చీ కుర్రాడు!

కుక్కపిల్లకై చక్కునదూకీ

మురికిగుంటలో మునిగాడు! —

‘వహ్లా! అది చెప్పేనా బాగుండును! — అంటూ మాస్టారు పగలబడి నవ్వుతున్నాడు. నాకు చిరాకైతిపోయింది. బళ్ళోనుంచి బయటికి పారిపోయాను.

బహుశా నాన్నకు ఇది తెలిసిందకాబోయి. ఆయన కళ్ళు చింతనివ్వల్లా వున్నయ్. కాని ఆయన ఇదేమీ కదిలించలేదు.

ఆవేళ మాఘపూర్ణిమ సంత. ప్రాద్దుట్టుంచీ జోళ్ళు వినిపించుతూనే వున్నయ్. సంతిక్కళ్ళటానీకీ నేనూ సన్నాహమవుతున్నాను. నాన్ననీ, అమ్మనీ

అతిగి చిల్చిరదబ్బులు పోగుచేశాను. అదా మగా, జనం ముద్దుట్టాడుకుంటూ గోడ్డువెంట పోతున్నారు.

ఇంతలో నాటాయ్ పరుగెత్తుకొచ్చాడు. ఆ ఆయాసంలో వాడికి సరిగా మాటే రావటంలేదు.

‘శాంతీ! నీ మక్కపిల్ల!—వాడెవడో సంతలో అమ్మెయ్యటానికి పట్టుకుపోతున్నాడు.’

నా నాటాలలో వున్న రక్తం యావత్తు ఒక్కసారి పొంగింది. ఎవను, ఎవడా బచ్చావ్!

ఆహుట చెప్పి చెప్పటమే నాటాయ్ రిప్యస్ మళ్ళీ ఎక్కో ఉదాయించేశాడు. ఎటు పోయాడో! నేను అదింతా వెతికాను. ఎవళ్ళూ కనిపించలేదు.

వాడు మళ్ళీ పరుగెత్తుకొచ్చాడు:

‘రా! రా! చోర్ దా వాణ్ణి పట్టుకున్నాడు. ఇద్దరూ ఒకళ్ళ నొకళ్లు చావోట్టుకుంటున్నారు?—మళ్ళీ పరుగెత్తేశాడు.’

నాకు బలే కంగారెత్తి పోయింది. అయినా బయలుదేరాను. నాటాయ్ మళ్ళీ నాకు ఎగు రొచ్చాడు. వాడి చేతిలో, మెళ్ళో ఒక తాడుతో మక్కపిల్లవుంది. అమాంతంపోయి వాడి చేతిలోవున్న తాడు లాక్కన్నాను. వెంటనే తీసుకుపోయి వంట యింటి వరండాలో వున్న గుంజకు కట్టేసి బయటికి వచ్చాను.

చోర్ దా ఆ దొంగవ్వనవ మాయంటిముందుకు పడ లాక్కొచ్చాడు. వాడికి ఇంత పెద్ద జీవు తల—చేతిలో ఒక వేణువు కూడా వుంది. వస్తానుకు మల్లే ఇంతంత బుర్రమీసాలు. చోర్ దా కంటే చాలా బలంగా వున్నాడు. చోర్ దాకు చాలా దెబ్బలు తగిలాయి. తల్లోనుంచి రక్తం కారుతోంది.

అమ్మ లోపల్నుంచి బయటికి వచ్చింది. చోర్ దా తల్లోనుంచి నెత్తురుకొరటం మాసి హంగామాగా వారా పీరా అని అరవటం మొదలు పెట్టింది. పిచ్చెత్తిన దానిలా ఇంట్లోనుంచి బయటికి, బయటి నుంచి యింట్లోకి కంగారుగా తిరుగుతోంది.

నేను ఇంత పత్రీ వైశల్యకరణి (ఒక ఓవధి) తెచ్చాను. చోర్ దా గర్జించాడు: ‘దద్దమ్మా! ఆ ఆకులు నూరుకురా!’—కట్టుకట్టడం పూరి అయిందో లేదో: ‘మంటలు, మంటలు’ అని నాలుగు మూలల నుంచీ జనం ఒక్కసారి గగ్గోలుగా అరిచారు.

ఎక్కడ ఎక్కడంటూ, అందరూ చుక్కలై నలు ఊర్చులా కలయ జూచారు మాయంటి నడికొప్పమీద బ్రహ్మాండంగా పొగా మంటలూ కనుపించాయి, ఇల్లు నాలుగు ముఖాలా అంటుకుపోతోంది.

జనం కూగారు. కడవలతోనూ, బాసలతోనూ ఎడా తెరిపీ తిసుండా నీళ్లు జారపోసుకొచ్చి మంటలతో

పోరాడారు. ఒక రూముకు ఎల్లాగయితేనేం మంటలను అడుపులోకి తెచ్చారు గాని బూడిద తిప్ప విగిరిం దేవు లేదు

అమ్మ యేడుస్తున్నది. నాన్న కళ్ళలో నీళ్లు తిరిగాయి జనం వచ్చి అమ్మని నాన్నని ఓదార్చి పోతున్నారు.

‘నొంగు పడ్డయిల్లు కొలుకొడు గాని, అగ్ని శేవుడికి ఆహుతైన యిల్లు అంతకు మూడురెట్లు వృద్ధి పొందుతుంది. మరేం బెంగ బెట్టుకోకండి. ఈ యిల్లే వింటి తెక్క, అన్నీ పానాలు, తిండికలూ. బిడ్డలున్నాగు మీకేం—నా శే బంగారం. ఈ పాకవున్న చోటే మళ్ళా రే పీపాటికి రాజభవనం కడతారు’—

ఎదో కవుగువాని ఆ ప్రదేశే మంతా న్యాపించుకోంది టామీ బెంగగా అక్కడికి వచ్చింది. ముదుట నాన్న గారిదగ్గరికి వెళ్ళింది. ఆయన మానంగా కూర్చుని మాట్లాడేశాడు. తరువాత అమ్మ దగ్గరికొచ్చింది. ఆవిడ దానిముఖంలోకి చూసింది. దాని కళ్ళలో ఏదో అమాద్యమైనభాష; అమ్మకి ఏదో చెప్పటానికి ప్రయత్నించుతోంది. అమ్మ దాన్ని దిగింది:

‘కాజ్జీ ఏమెందో చూశావా?—అది బ్రతికి వున్నట్టేనా?—’ ‘కాజ్జీ’ మాత్రపు; చూడేతో వుంది. మంటలు ఆరసటానికివచ్చినవాళ్ళలో ఎవరో దాన్ని మెడ విప్పి బయటికి తోలేశారు.

‘ఇంతకీ మక్కపిల్ల ఏదిరా అట్టి!’ అమ్మ గుప్పన అడిగింది.

నిలువునా కంపించిపోయాను. వంటగది వరండాలో కట్టేశానన్న సంగతి ఎత్తిగొక్ మెకల జ్ఞాపకం వచ్చింది.

నోటమాట రాక అలా నే ప్రంభించి పోయాను. వంటయింటిముందు వరండా ఒక పెద్దబూడిదబిల్లులా కనుమించుతోంది.

‘బెల్లంకొట్టినరాయిలే అట్లా నిల్చుంటా వేంరా? నువ్వు పూడదియకపోతే యింకెవ రూడదీస్తారు? అసలు మక్కపిల్ల దొరికిందని ఇంకెవరికి తెలుసురా!’—అన్నది అమ్మ.

లేచి చిన్న తవగాల ఒకటి తీసుకుని వంటగది వరండామీదవున్న బూడిదపట్ల దగ్గరికి వెళ్ళింది. నెమ్మదిగా పరిశీలించూ ఆ సుట్టంతా తవ్వి యవతల పోస్తోంది.

‘ఆరి భగవంతుడా! ఎంత పని జరిగిందీ’—ఒక్క కేక బెట్టింది.

‘ఏమిటి! కాని సరికేసున్నావా?’ నాన్న కంగారుగా అమ్మ వేపు పరుగుతాడు.

ఏని జరిగిందో నాచ్చడమానికి తెలిసిపోయింది. నా తల ఒక్కసారి దిమ్మెక్కిపోయింది. కళ్లు తిరిగి

కుక్క పిల్ల

పోయినై. నా రెండు కళ్ళమీదికి చీకటి తెరలు దిగి పోయాయి. చెవులు రెండూ ఘడియలుపడి యేమీ వినిపించకుండా పోయింది.

ఒక కలగని నిద్ర మేల్కున్నాను. ఆవరణ యావత్తూ నూర్యకాంతులు పడి ఆనందింగా వుంది. ఆ మనిబొగ్గుల గుట్టల నన్నిటిని యెవరు ఎత్తిపోసి వుంటారు? మెరుగులు తీర్చిన పాలరాతి పలకలు పరిచి నట్టుంది ఆవరణ యావత్తూ. నేను అంతసేపు నిద్ర పోయిన ట్టనిపించలేదు.

ఇంతలో వున్న సామానంతా కాలి పోయింది. కాని నే నెప్పుడు పడుకున్నది ఒక చక్కని మంచం; ఎవరి దిది? నామంచం చుట్టూ ఈటిపాయ్, ఈ బల్లలూ ఇవన్నీ ఎక్కడివి.

నేను మంచం దిగబోతున్నాను. ఇంతలో అమృత పరగెత్తుకొచ్చి నన్ను ఆపివేసింది. 'దిగొద్దు నాయనా నీకు వళ్ళి కులాసాగా వుంటే అంతే చాలు'—

'ఏమిటి నా కేమింది?'—

'అదంతా తగుతా చెబుతాలే. ముందీ మందు తాగు'—

ఒక చిన్న గ్లాసు నా నోటి కందించింది. నేను తల ఆవతలికి లాక్కన్నాను.

'ఏమిటి వెర్రీ!—పిచ్చివాడవా యేమిటి?— వాడవ దిక్కు చూలిన కుక్కపిల్లకోసం ఇంత వెర్రీమిటి. భగవంతుడి దయవల్ల ఆవు బ్రతికింది. అక్కడికి ఎంతో సంతోషించాలి. ఆవు కా లిపో తే ఏమయ్యే? తెలుసా? మేడను పలుపు చెటుకుని 'అంభా అంభా' అని అవులా అగుస్తూ శారంతా తిరిగి ఇంటింటికొడా తిచ్చిమెత్తి ఆ డబ్బుదొర ప్రాయశ్చిత్తిం చేసుకోవలసి వచ్చేది. బుర్ర గొరి గించుకుని గోమయం తిని ఆవు పంచితం త్రాగవలసి వచ్చేది—కాస్త మందు తాగరా అంటే గించు కుంటున్నావు!'

'మరి, నేను తగలబోవోలేనో?'—

'అవేం అనాచకపుమాటలా తండ్రి?'

'అమ్మ! క్లెప్పిని ఎక్కడ పాడేశావు?'—

'ఏమిటా వెర్రీ! కుక్కపిల్ల కూడా పెద మాంసామాగా భూస్థానం పడకొండంతా జరపాలా ఏమిటి?—ఆ కాలవగట్టుమీద మర్రిచెట్టుక్రింద పాడేసి నట్టున్నాడు.'

'ఒకసారి వెళ్లి చూసాస్తానమ్మ — ఏం? వెళ్లి రానా?'

అమృత ముఖం ఒక్కసారి పాలిపోయింది. మొండిగా 'అలా వల్లకాదు — డాక్టరువల్లగా దిన్నాడు' అని సమాధానం చెప్పింది.

'నామన స్నేహపుతుండో ఆ డాక్టరు కేసున్నా తెలుసునా లేదా?'—

'అవునవును — తెలుసు— నాకు తెలుసు నేను నీతల్లిని'—

'ఏమిటి నీకు తెలిసింది?'—

'నీకు ఆకలేస్తోంది. నువ్వు నిన్నట్టుంచీ అన్నం తినేను'—

'అవును నిజమే—బలేగా తెలుసుకున్నావు'—

'సరే వుండు—భోజనం పట్టుకొస్తా?'

'సరే త్వరగా తీసుకురా!'

అమృత వెళ్లిపోయింది. నేను పక్కమీది నుంచి దిగి, బయలుదేరాను. సరాసరి మర్రిచెట్టుదగ్గరి కెళ్ళి నాలుగువైపులా చూశాను. ప్రక్కనున్న బంజర్ ఒకచోట రాబంగులు గుంపుగా వాలివున్నయ్. వాటిమధ్యగా టామీ పడుకునుంది. ముందు కాళ్ళు చాచుకుని తల ఆ కాళ్ళమధ్యకు దోపుకుని సనుకుని వుంది. పిచ్చిమండ! దిగులుగా ఏ నూలో చిస్తోందో పాపం! ఆలోచించటంగాదు. బిడ్డ శవాన్ని రాబంగులు ముక్కులతో చీరకుండా వృధయంతోకి పూచుకుని రక్షించుతోంది. తల్లి హృదయం!

నాకు చాలా ఆశ్చర్య మేసింది—మనకు రుల్లే నే టామీకి కూడా మనస్సు వుంది.

కళ్ళనీళ్ళు తుడుచుకుంటూ టామీదగ్గరికి వెళ్ళాను. రెక్కలు రెపరెపలాడించుకుంటూ, పెద్ద పెద్ద అంగులు వేసుకుంటూ, రాబంగులు కొంచెం ఆవతలకు జరిగితే.

పాపం పిచ్చిమండ! బిడ్డను రెండుకాళ్ళ మధ్యనూ పొగుపుకుని వుంది దానికి మాట్లాడటానికి నోరువుంటే ఎంత ఏడిచేనో. బిడ్డా! అని అరిచి ఎంత అలాడేనో!

నేను ఇంకా కొంచెం దగ్గరకు వెళ్ళాను. టామీ నన్ను చూశేను. సర్దిగా ఏదో నములుతోంది.

నాకు అనుమానం వేసింది — ముందుకువంగి ఇంకా జాగ్రత్తగా పరిశీలనగా చూశాను.

అ....ఏమిటి చేస్తోంది! ... ఆ కుక్కపిల్లకాలు అప్పటికి ఒకటితి నేసింది. రెండోకాలు నములుతోంది!

నెనక్క — తిరిగి వచ్చేస్తున్నాను. మధ్యదోవ లోనే అమృత నా కేసురైంది. అమృత ఎంతో కోపంగా వస్తోంది. ఏదో శక్త రెయిబోతోంది. ఇంతలో నేనే ఏదో మాట్లాడేశాను.

'నెనకమామీ — తరిమేసెయ్ — వెళ్ళగొట్టే సెయ్. అది ఇక నాయంట్లో ఒక తీణం వుండటానికి వీలేదు'—

నేను మాట్లాడే ప్రతిమాటా అమృత అతిజాగ్రత్తగా వింటోంది. జగత్తులోవున్న ప్రాంతి యావత్తూ, ఆవిడ ముఖమీదనే తాండవించుతోంది.

'ఏమిటి నాయనా నువ్వంటున్నది!'—

రాజ్యాంగమునందలి నిర్దేశిక సూత్రములు

శ్రీ వి. లక్ష్మణరావు

మన రాజ్యాంగమునకు ప్రధానాశయము శ్రేయో రాజ్యసంస్థాపకము. ఈ మహావాశయము మనకు రాజ్యాంగపట్టములో వివరింపబడిన ప్రధాన ప్రాతిపదికలలో నే వివేచన మవుతుంది. ఇవి ప్రారంభంలో నే వివరింపబడినాయి. మన సర్వతంత్ర ప్రజాస్వామ్య రిపబ్లిక్కు ఆశయాలు:

పాఠు లందరికీ—

1. సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ న్యాయమును సమకూర్చుట,
2. భావస్వాతంత్ర్యము, భావప్రకటనా మత విశ్వాసాదులలో స్వేచ్ఛ,
3. సమానత్వమును, సమానావకాశములను రూపొందించి, వ్యక్తి జైన్మత్తియును, సోదరత్వమును, జాతి వికళతను పెంపొందించుట.

ఈ ఉన్నతాశయముల కనుగుణంగా, వానికి దోహదించేస్తూ, రాజ్యాంగపట్టములోని 4 వ అధ్యాయములో ఆర్టికల్ 37 నుంచి 51 వరకూ కొన్ని 'నిర్దేశిక సూత్రములు' (Directive principles of state policy) చేర్చబడినాయి. ఈ సూత్రములు ప్రాతిపదికలలో వివరింపబడిన ఆదర్శముల వివరణ, విపులీకరణ అని చెప్పవచ్చు. శ్రేయోరాజ్య మనునది కేవల మొక స్వాస్థికజగత్తున్నూ, ఊహాగానమును కాక, అది ఒక సజీవమైన ఆశయసాగన, ఒక నిర్దుష్టమైన వ్యవస్థా సంస్థాపన అయినపక్షంలో, దాని వివిధ లక్షణములు, స్వరూప స్వభావములు వివరింపబడాలి. ఈ సూత్రములలో అట్టి వివరణే మనకు ద్యోతక మవుతుంది.

అంతేకాక ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలలో శాసనాధికారము ముఖ్యమైనది కాబట్టి, అట్టి శాసనాధికారము ప్రజాతేమసాధనకు సద్వినియోగము కావలెనంటే, కొన్ని ప్రధానలక్ష్యములు ఆదర్శప్రాయమైన రాజనీతి అవసరము. ఈ సూత్రములలో అట్టి లక్షణ

ముల వివరణ, రాజనీతి ప్రతిపాదన చేయబడినది. కనుక నే 37 వ ఆర్టికల్ లో యీ సూత్రము లన్నీ రాజ్య పరిపాలనకు "ప్రాథమికము"లనీ, ప్రభుత్వము చేయు వివిధ శాసనముల కివి మార్గదర్శకము లనీ యీ సూత్రానుసరణ ప్రభుత్వపు బాధ్యతనీ ఆజీసింపబడినది.

రాజ్యాంగ న్యాయశాస్త్రరీత్యా, యీ సూత్రముల ప్రాముఖ్యతను దర్శించుటకు ముందు, యిందిలి వివిధ తరగతులు, వాని సారాంశమును, క్లుప్తముగా యిచ్చుట పొందుపరుస్తున్నాను.

ఈ సూత్రములు రాజ్యపరిపాలనలోని అన్ని హంశములకూ సంబంధించియున్నవి. స్థూలముగా చెప్పవలెనంటే యివి 3 తరగతులకు చెందివున్నవి.

1. దేశీయ పరిపాలనా విధానము—ప్రధాన లక్ష్య వివరణ, ఆర్థిక సాంఘిక సాంస్కృతిక అభ్యున్నతిని సాధించుట.

2. కొన్ని ముఖ్యమైన సాంఘిక, న్యాయ శాస్త్ర, పరిపాలనా విధానములకు చెందిన సంస్కరణలు, వాని వివరణ

మైన పేర్కొనిన రెండూ ప్రభుత్వము సామాన్యముగా ప్రజలపట్ల వహించవలసిన బాధ్యతలకు, సక్రమ పరిపాలనావిధానమునకు చెందిన వని చెప్పవచ్చు.

3. పైవి కాక విదేశీయవిధానము, సామాన్యముగా అంతర్జాతీయ రంగాలలో ప్రభుత్వపు ప్రధాన దర్శనములు కూడా వివరింపబడినాయి.

విదేశీయ విధానము

ప్రభుత్వము ప్రపంచశాంతి రక్షణలను పెంపొందించి, వివిధదేశములమధ్య, న్యాయమైన గౌరవదాయకమైన సంబంధములను నెలకొల్పవలెను. అంతర్జాతీయ న్యాయసూత్రములకు, డిండిబడిక బాధ్యతలకూ గౌరవమును చేకూర్చవలెను. అంతర్జాతీయ వివాదములను సంప్రదింపులవల్లను, మధ్యవర్తిత్వము

రాజ్యాంగమునందలి నిర్దేశిక సూత్రములు

వల్లన, పరిష్కారమును ప్రోత్సహించవలెను. (ఆ|| 51.)

దేశీయ పరిపాలన

జాతి శ్రేయస్సు, సమస్త జనులకు ఆర్థికసాంఘిక రాజకీయన్యాయము లభించు సాంఘిక వ్యవస్థా సంస్థాపనమే ప్రధాన లక్ష్యములు. (ఆ|| 88.)

మిగిలిన ఆర్థికత్వంలో యీ వ్యవస్థలోని వివిధాంశములు వర్తింపబడినవి. దేశ, మందలి పౌరు లందరికీ స్త్రీ పురుషుల భేదము లేకుండా, సమానముగా జీవన భృతికి హక్కును కల్పించుట, ప్రజాశ్రేయస్సు దృష్ట్యా దేశ మందలి వస్తుసమదాయమును పంపిణీచేయుట, దేశ మందలి విశ్వర్యము, ఉత్పత్తి సాధనములు కేంద్రీక రింపబడి, తత్ఫలితముగా ప్రజల కష్టకారము జరుగ కుండా, ఆర్థిక విధానమును రూపొందించుట, శిశువు తగిన ప్రతిఫలము ప్రజలకు లభింపజేయుట, శ్రామికుల ఆరోగ్య శక్తులను కాపాడి, బాలుర లేతవయస్సుల దుర్వినియోగము చరికట్టి, ఆర్థికావసరముల ఒత్తిడివలన, వయస్సుకు శక్తికి మించిన వృత్తుల అవలంబనను మాన్పించుట, దౌషిణిమించి, ఆర్థిక నైతిక పతనమునుంచి, బాలురను యువకులను రక్షించుట, 39 వ ఆ|| ప్రభుత్వముపై నుంచిన రాష్ట్రములు.

ప్రభుత్వ సహాయములు: ఆ|| 41. నిరుద్యోగ లకు, రోగిపిడుగులకు, వృద్ధులకు నిస్సహాయులకు ప్రభుత్వము తోడ్పడుట లని చెప్తూ, తన ఆర్థికశక్తి, అభివృద్ధి పరిమితులలో, ప్రజలందరకూ పనికి హక్కు లభింపజేయాలని విధిస్తున్నది. ఆ|| 43. శ్రామికులందరి, యొక్క సాంఘిక సాంస్కృతిక పురోభివృద్ధికి ప్రభుత్వము తోడ్పడవలెను. కుటీర పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించవలెను. 44 వ ఆ|| ప్రకారం రాజ్యాంగ ములలోనికి వచ్చిన 10 సంవత్సరములలోగా 14 సంవత్సరములలోపు వయస్సు గల పిల్లలకు నిర్బంధ ఉచితవిద్యను ప్రభుత్వము ప్రసాదించవలెను.

ఆ|| 49 జాతీయ ప్రాముఖ్యత కల్గినటుంటి చారిత్రాత్మకవృత్తిములను, స్థాపములను, ప్రదేశములను కళాఖండములను సంరక్షించుట ప్రభుత్వ బాధ్యతగా విధిస్తున్నది.

పైన పేర్కొన్నవికాక, కొన్ని ముఖ్యమయిన సంస్కరణలవిషయంలోను, కొన్ని జాతులవిషయం

లోను ప్రభుత్వము శ్రద్ధవహించవలసినదిగా నిర్దేశింపబడినది.

40 వ ఆ|| గ్రామపంచాయితీల నిర్మాణమును సంస్థాపనను పేర్కొంటున్నది. 44 వ ఆ|| ప్రకారం దేశమందలి ప్రజలందరికీ వర్తించు ఒక సివిల్ కోడు నిర్మాణమును ప్రభుత్వబాధ్యతగా చెప్తున్నది. ఇంకాక ఆ|| 46, 47 50 లలో 8 ముఖ్య మయిన సంస్కరణలు బాధ్యతలు వివరింబడినవి.

ఆ|| 46 ప్రజలలో దుర్బలలైనవారి విద్యా ఆర్థికవిషయములలో ప్రభుత్వము తన జాగ్రత్తతో తోడ్పడుతూ చెనుబడిన జాతులను స్త్రీబులను సమ ప్రవిధము లగు దౌషిణి, సాంఘిక అన్యాయములనుండి రక్షించుటలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించవలెను.

ఆ|| 47 ప్రజారోగ్యవిషయములలో ప్రభుత్వము ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహిస్తూ, వైద్యోపయోగములకు తప్ప ముక్తుపదార్థములు, హానికరము లగు ఔషధముల వాడుకను నిషేధించాలి.

ఆ|| 50 ప్రభుత్వమందలి నిర్వాహక న్యాయ నిర్ణయకాఖ్యు, విభజింపబడినవి. (*Separation of Executive from Judiciary*)

అయితే యీ నిర్దేశిక సూత్రములకెక్కువ ఏమిటి? న్యాయశాస్త్రరీత్యా వీని ప్రాముఖ్యత ఏమి? 8 వ అధ్యాయమునందలి ‘ప్రాథమిక హక్కులకూ వీనికి గల భేదం ఏమిటి? అన్న ప్రశ్నలు తర్వాత పరిశీలించబడాలి.

ఈ సూత్రములను రాజ్యాంగమందు చేర్చటంలో ఐరిష్ ఫ్రీస్టేటు (1932) రాజ్యాంగ మనుసరింపబడినట్లు తోస్తుంది. ఐర్లండులో కూడా యిట్టిసూత్రముల వివరణ చేయబడినది. ఇవి ఒక “నైతిక నిబంధనాపరి” లేక మన వివిధఆశయముల ప్రకటన అని చెప్పకోవచ్చు. డాక్టర్ అంబేద్కర్ రాజ్యాంగ నిర్ణయ సభలో మూడుంటూ వీనిని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం గవర్నర్ జనరల్ నాచేసిస్తూ జారీచేసిన పరిపాలనా సూత్రముల (*Instrument of Instructions*) లాంటిదని పేర్కొన్నారు.

ఇక ప్రజల కిది ఏమైన హక్కుల నిస్తున్నవా అన్న ప్రశ్నకు ఆ|| 37 లో సమాధానం చెప్పబడినది. “ఈ సూత్రములు ఏ న్యాయస్థానంలోనూ అమలు జరుపబడజాలవు—” (ఆ|| 37) (*Non-justicia-*

ble rights). 3 వ అధ్యాయములో ఆ|| 12 నుంచి 35 వరకు వర్ణించబడిన ప్రాథమిక హక్కులకు, యీ నూత్రములను ముఖ్యమున వ్యత్యాస మిదీ. ఆ|| 18 ప్రకారం చేశంలో అమలులో నున్న ఏ చట్టం గాని, ప్రకటనలు గాని, రూల్సుగాని, ఆచరములు గాని, ప్రాథమిక హక్కులకు వ్యతిరేకముగా నున్న పక్షములో, అట్టి వైరుధ్యమున్నంత వరకు అవి రద్దు చేయబడినవి. అంతేకాకుండా, యూనియన్ ప్రభుత్వం గాని, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు గాని, మరియు తరస్థానిక అధికారులుగాని, సంస్థలు గాని, ప్రాథమిక హక్కులకు వ్యతిరేకముగా, లేక ఆ హక్కులను సంక్షిప్తము చేస్తూ గాని శాసనములను చేసే అధికారం నిషేధింపబడినది. అనగా 3 వ అధ్యాయము నందలి ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దుష్టములు, స్పష్టములు, న్యాయస్థానములద్వారా అమలుజరుగు వలెన హక్కులు (Justiciable rights). ఏ పౌరుడైనా తన 'ప్రాథమిక హక్కులకు ఏ విధమైన భంగం కలిగిందని అనుమానం వున్నా, ఆ హక్కులతో జోక్యం కలిగించుకొనే ఏ శాసనం, అధికారి, లేక సంస్థనుగాని న్యాయ స్థానములో సవాలు చేయవచ్చును. కాని, నిర్దేశిక నూత్రముల విషయంలో, అట్టి హక్కు ప్రజలకు లేదు. ఏ శాసన మందైనా, వాస్తవముగా యీ నూత్రోల్లంఘన జరిగింపుటకీ న్యాయస్థానమందు రక్షణకోరే ఆవకాశం లేదు. కాని ఏ బ్యాటాయంత ప్రసాద్యాస్య ప్రభుత్వము అట్టి ఉల్లంఘనకు, తీవ్రమైన కారణం ప్రకటించిన లేనిచే పూనుకొని దని మనం ఆశించవచ్చు.

ఇంకొక ముఖ్యమైన విషయం ఏమంటే ప్రాథమిక హక్కులకు, నిర్దేశిక నూత్రాలకు వైరుధ్యమున్న పక్షంలో పరిస్థితినిగురించి:

మద్రాసు కమ్యూన్ జి. బి. కేసు†:— శ్రీమతి చంపకం ప్రాథమిక హక్కులకు ఉంటున్నదని చెప్పింది. ఆ కారణం చేత తనకు మెషిన్ కాంప్లైట్ ప్రవేశము దొరిక దని తెలియగానే ప్రభుత్వాన్ని సవాలు చేస్తూ మద్రాసు హైకోర్టులో దావా వేసింది. (హైకోర్టులోను, అప్పీల్లో సుప్రీం కోర్టులోను కూడా ప్రభుత్వవాదన తీరస్కరించబడినది.)

† State of Madras V. Champakam Dorai Rajan. 1951 S.C.J. 316.

శ్రీమతి చంపకం వాదనలోని ముఖ్యాంశములు:

1. ఆ|| 15 (1) ప్రకారం, కుల మత లింగ భేదములును, జన్మస్థలమును, ఆధారం చేసికొని ప్రభుత్వం ఏ పౌరునిపట్లా పాక్షికముగా వ్యవహరింపరాదు.

2. ఆ|| 29 (2) ప్రకారం, ప్రభుత్వముచే నశుపబడుచున్న, లేక ప్రభుత్వ సహాయము పొందుతున్న ఏ విద్యాసంస్థలోనికీ కుల మత జాతి భాషాదుల కారణంగా ఏ పౌరునికీ ప్రవేశము నిరాకరింపబడరాదు.

3. వ అధ్యాయములోని, యీ రెండు ప్రాథమిక హక్కులకు భంగము వాటిల్లినదని ఆమె తీరపున వాదించబడినది.

మద్రాసు ప్రభుత్వంవారి వాదన:

1. నిర్దేశిక నూత్రములలోని ఆ|| 46 ప్రకారం వెనుకబడిన జాతుల పునోద్ధృతిపట్ల ప్రత్యేక శ్రద్ధ మాపవలసిన బ్యాటిత ప్రభుత్వంపై నున్నది.

2. ప్రాథమిక హక్కుల అధ్యాయములోని, ఆ|| 15, 29, నిర్దేశిక నూత్రములలోని ఆ|| 46 కు లోబడియున్నట్లు, గ్రహించి పాక్షిక్యనించవలెను.

3. కనుక వెనుకబడిన జాతుల రక్షణకు, పునోద్ధృతి పాటుపడుటలో యితర జాతులకు నష్టము కొంత కల్గినను, ప్రభుత్వదర్శన న్యాయబద్ధమైనదేనని నూచన.

పై ప్రభుత్వ వాదనకు తీరస్కరిస్తూ సుప్రీం కోర్టువారిచ్చిన తీర్పులోని ముఖ్యాంశములు:—

1. ప్రాథమిక హక్కుల నేరీసంగానూ సంక్షిప్తము చేసే అధికారము, శాసనసభలకుగాని ప్రభుత్వ మందలి నిర్వాహకాధికారులు గాని లేదు.

2. అట్టి అధికారమేమైన వున్న పక్షములో ప్రాథమిక హక్కులను వివరించిన 3 వ అధ్యాయ మందలి మినహాయింపులక్రింది నే అది వాడబడవలెను. ఆ మినహాయింపుల కతీతిముగా ఎవరునూ తమ అధికారము వినియోగింపజాలరు.

3. ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశిక నూత్రములకు లోబడి యుండవలవు. అంతేకాక నిర్దేశిక నూత్రములే

రాజ్యాంగమునందలి నిర్దేశిక సూత్రములు

ప్రాథమిక హక్కులకు బోధి, వాని కనుగుణంగా నుండవలెను.

4. ప్రాథమిక హక్కులకు భంగము వాటిల్ల నంతముటుకు, ప్రభుత్వము నిర్దేశిక సూత్రముల ననుసరిస్తూ, రాజ్యాంగమునందలి వివిధ సూత్రాలకు కట్టుబడి సూత్రము పరిపాలన కొనసాగించవచ్చును.

వెనుకబడిన జాతుల విషయం :

5 అ|| 16 (1) క్లాజు ప్రకారం ప్రభుత్వోద్యోగముల విషయంలో అందిరికి సమానావకాశ ముండవలె నని యున్నది. కాని అదే ఆర్టికల్ 4 వ క్లాజులో కొన్ని వెనుకబడిన జాతులకు అట్టి ఉద్యోగములలో చాలినంత ప్రాతినిధ్యము లేదని ప్రభుత్వమునకు తోచినపుడు వారి విషయములో ప్రత్యేక ఏర్పాట్లను చేసే అధికారం ప్రభుత్వమున కిటుబడినది. ముద్రాకు ప్రభుత్వమువారివాడనే సరియైన దని నిర్ణయించే పక్షములో 16 వ ఆర్టికల్ లోని 4 వ క్లాజు అనవసరమున్నా పురుషులైన అనవసరమునది. అంతేకాక 16 వ ఆర్టికల్ 4 వ క్లాజుద్వారా ఒక ప్రత్యేక మినహాయింపు చేయబడుట (వెనుకబడిన జాతుల విషయంలో) అ|| 29 లో (విద్యాసంస్థల ప్రవేశవిషయంలో) అట్టి మినహాయింపు లేకుండుట గమనించదగిన విషయము.

కనుక సుప్రీంకోర్టువారి తీర్పువలన తేలినవిషయ మేమనగా ప్రాథమిక హక్కులను సంక్షిప్తము చేసే అధికారము నిర్దేశిక సూత్రములకు లేదు. అట్టి అధికారము ప్రాథమిక హక్కులను నిర్వచించి వివరించిన 3 వ అధ్యాయమునందలి మినహాయింపుల పరిమితులలోనే గాని వాని కఠితముగా వినియోగింపబడకూడదు. ఉదాహరణకు; ఆ 19 క్లాజు F ప్రకారం ప్రతి పౌరునికి ఆ స్త్రీ సంపాదన, అనుభవం క్రయదుల విషయంలో ప్రాథమిక హక్కు యివ్వబడినది. కాని 5 వ క్లాజులో, ప్రజాశ్రేయస్సు దృష్ట్యా, లేక వెనుకబడిన ప్రైబుల (Tribes) శ్రేయద్దృష్ట్యా, ఆ స్త్రీ హక్కుపైని 'సబరైన్' (Reasonable restrictions) నిరోధములను, నియమాలను విధించే అధికారం ప్రభుత్వాని కివ్వబడింది. అయితే 'సబరైన్' ఏమిటి? ఒక నియమం సబబా లేనసబా అని నిర్ణయించడ

మెలాగ? దీని క్షేమన ఆధారములు గాని, సూచనలు గాని రాజ్యాంగముం దున్నవా? అన్న ప్రశ్నలు రావచ్చు. అట్టి సమస్యలలో కోర్టువారికి నిర్దేశిక సూత్రములు కొంత మార్గదర్శకములుగా నుండునని చెప్పవచ్చు. టెండెన్సీ రాజ్యాంగమునకు కూడా ప్రభుత్వ శాసనముల వైఖరి (Tendency) ని గమనించుటలో యీ సూత్రములు బహుమోగపడు నని కోహన్ (Kohan) అనేరచయిత పేర్కొన్నాడు. మన సుప్రీంకోర్టుగానూ కూడా యీ క్రింద సుదూరంపడవిన కేసులో అట్టి సూచన చేశారు.

బొంబాయి ప్రోహిబిషన్ కేసు *

బొంబాయి మద్యపాన నిషేధదట్టం మత్తుపదార్థములను ఒక వర్గ క్లితవద్ద నుంచుకొనుట, ఉపయోగించుట, అమ్ముటను, నిషేధించింది. మత్తుపదార్థములు కూడ ఒక విధమైన ఆస్తి. అయితే, యీ దట్టము విధించిన నిషేధము, అ|| 19 ప్రకారం ప్రతి పౌరునికి ఆ స్త్రీ విషయంలోవున్న ప్రాథమిక హక్కును ఉల్లంఘిస్తున్నదా అన్న ప్రశ్నను పరిశీలిస్తూ, సుప్రీం కోర్టువారు రెండు హంశములను నూచించారు. 1. అ|| 19. 6. లోని ఆ స్త్రీ హక్కు. 19. (6) లోని మినహాయింపులకు లోబడియున్నది—అనగా వెనుకబడిన ప్రైబులయొక్కయు, ప్రజల యొక్కయు శ్రేయస్సు దృష్ట్యా, ప్రభుత్వం ఆ స్త్రీ హక్కులపై సబరైన్ నియమాలను, పరిమితులను విధించవచ్చు. 2. ఒక నియమం సబబా కాదా అన్న ప్రశ్న నిర్దేశిక సూత్రాలలో, మద్యపాన నిషేధాన్ని పేర్కొంటున్న అ|| 46 ప్రకారం తేలవలసి యున్నది. మద్యపానమును నిషేధించుభాద్యత ప్రభుత్వముపై నున్నది కాబట్టి, ఆ స్త్రీ హక్కులకు భంగము వాటిల్లునట్లున్నను, మద్యపాన నిషేధ దట్టము సబరైన్ నిరోధము క్రిందనే వస్తుందని సుప్రీం కోర్టువారు నూచించారు.

ఈ తీర్పువలన న్యాయశాస్త్రపరీత్యా, కోర్టు ప్రజలకిచ్చే రక్షణదృష్ట్యా నిర్దేశిక సూత్రముల కేవల ప్రాముఖ్యత లేదనే చెప్పాలి. రాజ్యాంగ దట్టములో వీనిని చేర్చడంవల్ల సాధించిన ప్రయోజనము కేవలము

State of Bombay V. Balsara.

1951 S. C. J. 485.

నైతికమే. ఎందుకనీచి చేర్చబడాలి అనే దర్ప అప్రస్తుతము. చేర్చబడిన తర్వాత యీ నూత్రములు వహించే పాత్ర ఏమిటన్నది ప్రశ్న. జీవిత పరిపాలనకూ, శాసనములకూ, వివిధ రంగాలలో ప్రభుత్వము చేసే కృషికి, నిర్దేశిక నూత్రములకు ఒక సజీవమైన సంబంధముండాలని, రాజ్యాంగ నిర్మాణము ఖ్యోజ్యేతము. అట్టి సంబంధ మేర్పరుచుటకే యూరియన్, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల వివిధ ప్రయత్నములు ప్రణాళికలు. అవన్నీ యిచ్చట ఏకరువు పెట్టటము, అపాధ్యము, అనవసరము కూడా.

కాని, యివి నైతిక నూత్రాలు మాత్రమే కదా అని వీనిని అగౌరవం చేయడం తగదు. పైగా భారత

ప్రభుత్వం యీమధ్యనే లా కమిషన్ను నియమించింది. లా కమిషన్ ముఖ్యమైన కర్తవ్యాలలో ఒకటి— గౌరవంవల్ల వివిధ శాసనములను, రాజ్యాంగ మందలి ప్రాథమిక హక్కుల, నిర్దేశిక నూత్రముల దృష్ట్యా పరిశీలించి, శాసనములను రాజ్యాంగమున కనుగుణముగా రూపొందించుటకు తగిన మార్గములను సూచించుట. రాజ్యాంగ నూత్రములే కాదు, ప్రభుత్వము కూడా, సామ్యవాదమార్గము ననుసరించు వ్యవస్థా (Socialistic pattern of society) సంస్థాపనపై తమ ప్రధానలక్ష్యమని ప్రకటించారు కనుక, మన భావి సాంఘిక ఆర్థికవ్యవస్థ కనుగుణంగా న్యాయ వ్యవస్థా నిర్మాణమునకు కూడ మార్గములను సూచించే బాధ్యత కూడా లా కమిషన్పై నున్నది.

‘నా సటన్ వ్రాసిన వ్రాత

శ్రీ బుచ్చిబాబు

గడియారం కేసి అ దప్పుడే పవోమారు చూడటం.

ఆరైంది. రైలు రావడం ఎనిమిదింటికి. రాజమ్మ రాత్రి బండిలో రావడం మొదలైంది. తిన్నగా యింటికే తీసుకురావడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. మల్లా గడియారం కేసి చూశాడు మాధవరావు. భార్యతో చెప్పడానికి దైర్యం చాలవలేదు. మేనరికం; చిన్నప్పటినుండి బాగా ఎరుగున్న మనిషే. అంగుకే వొకవిధంగా ఆమెను నిజంగా ఎరగనట్లనిపించింది.

నిజంగా సీతారత్నంగురించి అతని కేం తెలుసు? ఆమె నుదుటిమీద అరంగళంపాడుగు గీత వుంది. చిన్నప్పడు తగిలిన దెబ్బ. మేనరికం గనక ఆమె చక్కవం ప్రళంస ఎవరికీ రాలేదు. అతనికి రాలేదు. రాజమ్మతో స్నేహం ఏర్పడింది తర్వాత ఆమె చక్కని నీవా? అన్న ప్రశ్న వచ్చింది. ప్రశ్న వేసుకోవడం పూర్తి కాకుండానే సమాధానం వచ్చింది.

ఆరు దాటి అప్పుడే మాడు నిమిషాలైంది. రాజమ్మ? వూహ సాగినకొద్దీ ఆమె మూర్తి అస్పష్టమవుతోంది. వింతగా పెరిగిపోయి వెన్నంతా వ్యాపించి, మెడని మరుగుపరిచి, కూర్చుంటూ చలనం కలగజేసే జడ—నుదుటిమీదపక్ష గోధుమ నీడలు—మెత్తటి, పల్చటి, సున్నితంగా మెరిసే, సాఫీ నుగురు, చుట్టూ నల్లటి మేఘాలు—మగ్గు సీతాకాంతు మార్గ కిరణం వెలిగించిన ఆకాశంలా మరుపురానిది. యవ్వనం ఎప్పుడు గతించిందో మాధవరావుకి తెలీదు. అతని జుట్టులో అక్కడక్కడ తెల్ల వెండ్రుకలు, నడి వయస్సు విత్తెనాలు, రాజమ్మ జడతో అతని యవ్వనానికి ముడిపెట్టుకుంటున్నాడు. ఆమె జెడని తన జుట్టుపైరాస్తే, తెల్ల వెండ్రుకలు నల్లగా అవుతాయి. అంత నల్లని, పెద్దజెడ. లావు కాదు, సన్నమూ కాదు; ఖరదనీటింగు. రెండో ప్రపంచ సంగ్రామం చివరి రోజు లది. యుద్ధం పేరిట ఉద్యోగం తెచ్చుకోలేక

పొయ్యిడు తను. యుద్ధం పేరిట, చదువు సంస్థారం లేనివాళ్లు వేలకి వేలు గడించుకున్నారు. మగ్గుతరగతి చితికింది. ఉన్న కొద్దిపాటి ఆస్తి అక్కల పెండ్లిండ్ల కైపోయింది. అప్పు చేస్తేగాని చదువు పూర్తికాలేదు. తన కిక వున్నోగం రాను. నాలుకేళ్లగా ట్యూచర్లు చెప్పుకుంటూ పట్నంలో కాపరం గడవక యావూరు చేరాడు. రాజమ్మ యిక్కడి కొస్తుంది. ఆమె నుదిటికి అంత ప్రభావం వుందా!

గడియారంలో ఆరు యగ్నై. కనబడకుండా పత్రక దానిమీద కప్పాడు. తను బీదవాడు; రాజమ్మ భాగ్యవంతురాలు. ఆమె చెవలికి రవ్వల దుద్దులున్నాయి. అసలు వాటివల్లే యంతపని జరిగింది. సినిమాలో ఇంటర్వ్యూ—పక్కన రాజమ్మ, ధగధగ మెరిసిపోయే దుద్దులు—మెత్తటి, పల్చటి నున్నవైన నుదురు. ఆ నుదుటిని తాకితే అతని తలనొప్పి తగ్గుతుందనిపించింది.

మళ్ళా మరొకసారి ఆమెని బాంక్ లో చూశాడు. తల్లి అప్పుచేసి పంపిన విగువందలు జన వరిలో బాంక్ లో వేశాడు. ఫిబ్రవరి మగ్గులోనే నూటయ్యైకి వచ్చింది. వొక ముప్పై తీర్దా మని వెళ్ళాడు. కవుంటర్ దగ్గర రాజమ్మ. తన బాంక్ పుస్తకం చూసి నవ్వింది. బిళ్ళ చూపించాడు. నోట్లు యిచ్చింది. తీసుకొని బట్టమీద కూర్చుని లెక్క పెట్టాడు. ఐదు రూపాయల నోట్లు ఏడున్నాయి. ఇంత అశ్రద్ధగా వుంటే ఆమెకు ఆ వుద్యోగం వుంటుందా?

“ఇగుగో నోటు. అదనంగా యిచ్చారు”

“పారబాటు.”

“ముద్దాహ్నం ఎంతవరకూ పనిచేస్తారు?”

“నాలుగు.”

“మూడు నలభై టైమ్.”

“అబ్బా,”

మెల్లగా అన్నా

“వైట్ చెయ్యనా?”

“అందుకు?” నవ్వింది. జెడ వెనక్కి తోసింది.

తల వొంచినప్పుడు అందంగా ప్రశాంతంగా కనిపించింది నుదురు. అమాయకత్వాని కర్థం అశిగితే, ఆ నుదురు చూపుతాను, అనుకుని దెంచిమీది కూర్చున్నాడు.

నాలుగవగానే యిద్దరూ కలిసి నవవనం సాగించారు.

“ఆకలేస్తోంది—హోటల్ కెవదామా?” అంది. వెళ్లారు. ఏంకావాలో అడిగాడు. చెప్పింది.

“మీరా?”

“నా కేమీ వొద్దు.”

“ఫరవాలేదు తీసుకోండి.”

“నా కాకలిగాలేదు.”

“ఫరవాలే దంటినిగా, బిల్లు నేయిస్తాను.”

అతని మనస్సు చివుక్కుమంది. అమాయకంగా అన్న మాటేమో. అతని జీవిత చరిత్ర ఆ బాంక్ బుక్ లో వుంది. ఆ చరిత్ర ఆ మెరు తెలుసు. డబ్బు తీసుకున్న అంకెల వివరణ, వొక విషాదపుట్టం. తినెందుకు బాధపడాలి?

రాజమృతింటూంటే అతను మాస్తూ కూర్చున్నాడు. యవ్వనానికి అంత ఆకలా—! కాఫీలైం తిర్వాతి లేచారు. ఆ మె బాగ్ తీసింది. గెండునోట్ల కట్టలు చూశాడు. నెలకుగ్యలో జీతం డబ్బు కాహాడే. బిల్లు యిచ్చింది. బైట కొచ్చి నమస్తున్నారు. ఎవరికీ మాటలు దొరకడం లేదు. చుట్టూ జనం, కాల్లు, బండ్లు.

“ఇంటి కెవతా.”

“బాగ్ లో బోలెడు డబ్బుంది. నే దిగి బెట్టనా?”

“నాకేం భయం. మావది, డబ్బు. లారీ కంట్రాక్ట్లూ. తెగొస్తుంది. పోయినా దిగులేదులెండి.” అంటూ ఎవ్వి, బాగ్ వూపుగుంటూ రాజమృతి వెళ్లింది. లారీ కంట్రాక్ట్లంటే ఏమిటో!

బల్లమిది గడియారంకేసి చూశాడు మాధవ రావు. అడ్డం పెట్టిన ప్రతిక గాలికి తొలిగింది. పావు

తక్కువ ఏడైంది. కనబడకుండా గడియారం వెనక్కి తిప్పాడు.

భార్యను కేకేసి చెప్పాలి. ఎల్లా ప్రారంభించాలి? రాజగుర్తివిగురించి ఏ వివరాలు చెప్పాలి? మరో వారానికి మరో యిరవై తిమ్యడానికి వెళ్లి నవ్వుకు ఆమెని చూశాడు. నాలుగవగానే, యిద్దరూ బీచివెంపు వెళ్లారు. ఇనకలో కూర్చున్నారు. రెండు గుప్పిల్లలో యినక దారంలా వొడులుతోంది. గాలికి వెండ్లుకలు మెడ, నుదురు కప్పతున్నాయి. వెనక్కి తోస్తే, పాపిడ దగ్గల నుదుటిని గట్టిగా, వొత్తుగా, బిగించి వుంగరాలుగా చిక్కుపడి, కెరటం తుంపరల లాగ కదులుతున్నాయి. కట్ల తుడుచుకుంది. కల్ల కాటుక మగ్గి, పెద్దనై, అనిశ్చలంగా మెరుస్తున్నాయి. నేత్రాల వెనక నల్లటి, దట్టమైన అఖాతం, ఉప్పుగాలికి ఫేస్ పాడరంతా కరిగి చర్మం నల్లబడింది. శరీరచ్ఛాయ అసలు నలుపే—సున్నితంగా మెరిసే నలుపు.

“మరింకా యెండుకు నువ్వు పెండ్లిచేసుకోలేదు?” అని అడిగాడు. కంకస్వరం గద్గదమై అసహజంగా స్వనించింది, ప్రతిస్వనిలా.

“జీతంకేనే.”

ఇనక పోస్తోంది. గాలికి అతనిమీద పడుతోంది.

“అమ్మో—కంట్లో పడిందా?”

తుడుచుకుంటున్నాడు.

“జీడేదా?”

“ఎవర్నా... (ఏమించావా?)”

ఇనక వొదిలేసి, గుప్పిట పమ్మో దాచి, కొంగుతో జెడకప్పి, దిగులుగా కెరటాలకేసి చూసింది. కొంగు జారి అతనిమీద పడింది. తీసి, దులిపి, లాగి నుదిటిమీద నేలు పడేట్లు కప్పాడు.

“అమ్మో” అన్నది.

“ఏం చెప్పకూడదా?”

“ఏమంది చెప్పటండుకు.”

“ఏమీ లేదా.”

“మీరేదన్నా చెప్పండి.”

తన విషయాలు,—చదువు, పెండ్లి, ట్యూషన్లు—చెప్పాడు.

‘నానటన్ వ్రాసిన వ్రాత’

“ఇక్కడ కష్టంగా వుంది. మా వూరు వెళ్ళి పోతున్నాను.” అని ముగించాడు.

“డబ్బు ఇచ్చేరా?”

“నీదగ్గ టెక్కడిది.”

“మావది, బోలెడుంది, అడగడు.”

“నామీ దెందుకు అంత...యిది?”

“తప్పా?”

“ఏమో”

“కోపమా?”

“ఏమో”

నవ్వింది; తనూ నవ్వాడు.

గడియారం కేసి చూశాడు. తనవైపు తిప్పివుంది. నీత తిప్పిం కేమా. ఐదునిమిషాల తక్కువ ఏడైంది. మరో ఐదునిమిషాల్లో భార్యతో విషయంచెప్పి నేషన్ కెళ్ళాలి.

ఇంకా అతనికి రాజమృనిగురించి ఏం తెలుసు? నూల్లో నైసల్ పరిక్షుదాకా పట్నంలో నే మామయ్య దగ్గుండి చదివిందిట తర్వాత బదిలించి మనివేసింది. బాంక్ మేనేజరు మోజుపడి, మామయ్యని వొప్పించి, ఆమెను పనిలో కేర్పించాడు. తండ్రిలేకు. తల్లి పల్లె టూల్తోవుంది. వివరాలు తెలియవు.

మరోసారి సాయంత్రం ఆరింటికి పార్కులో కలసుకున్నారు.

“ఆదివారం స్కాల్ పోతున్నాను.” అన్నాడు.

“మళ్ళా రారా?”

“ఇంకెండు కొస్తాను?”

“నన్ను చూడరా?”

“ఓ — అదా.....”

“చెప్పరేం. ఆమె కోప్పడతారా?”

“ఏం చెప్పను?”

“పోనీ — నేను రానా —?”

“ఓ”

“అట్టే పెట్టుకుంటారా?”

“ఓ”

“ఎప్పుడూ?”

“ఆమె వూరుకుంటారా?”

“హిందూ స్త్రీ ఏం చెయ్యగలది?”

“ఊరికే అన్నా” అన్నది రాజమ్మ నవ్వుతూ. దీపం నీడపడి ఆమె ముగురు కనపడుటంలేదు. ఊడవడానికి వోకమ్మాయి వచ్చింది.

“చీర బాగుందికాదు?”

“చాలా బాగుంది”

“నాదికాదు. ఆ వూళ్ళే పిగ్గడి.”

“అదా” అని చూశాడు. “సినిమాలు చూసిం తర్వాత, సనివాళ్ళకి కూడా ఫేవల్లు ఎక్కువై నాయి.”

“వాళ్ళు ముట్టుకు మనుషులు కారా ఏం?”

“అవుననుకో — రాబడికి మించిన పోక్కిళ్ళు.”

“బస్తీగా.”

“పల్లెల్లోనూ యిల్లానే వున్నారు.”

“మీ కిష్టంలేవా?”

“ఎవళ్ళుండవల్సినవోట వాళ్ళుండాలి.”

“మీకు చాలా కోపాలున్నాయే, మరి మా కులం తక్కువగా, ఎట్లా సరిపడుంది?”

“ఇది వేరు.”

రాజమ్మ నవ్వింది. లేచి చీర సర్దుకుంది.

బైటకి నడవడం సాగించారు. సందు మొదలై కొచ్చారు.

“మరి నే వెడ్డాను.”

“నేనూను.”

“మళ్ళావొస్తారుగా”

“నువ్వొస్తా నన్నావుగా.”

“అమ్మో!”

“ఏం, భయమనుకున్నావా?”

“చూస్తాగా.”

గడియారం కేసి చూశాడు. ఐదునిమిషాలతక్కువ ఏడే మాపుతోంది. ఇకేమటి, యిందాకే అయిందిగా. గడియారాన్ని చూపాడు. అది నిలిచిపోయింది. సీతని

“తై మెంతయింది?”

“అదుగో గడియారం.” అని, రెండుకవర్లు చేతి కిచ్చింది. “ఇందాక వచ్చాయి.”

వాటిని దూరంగా పారేశాడు.

“నీతో నో విషయం చెప్పాలి సీతా.”

ఆమె వంటింటి గుమ్మంలో నిలబడివుంది.

“రాత్రికి నా స్నేహితురాలు వొకామె వస్తోంది.”

“నాంటేనా...”

వంటసరే — ఆవిడ — ఆమె, యిక్కడ, యిక్కడేవుండి, వుండిపోతుంది.”

“ఏం?”

“అంతే — నీవో బాటే.”

“అంటే?”

“నన్ను ప్రేమించింది. యిక్కడే వుంటుంది.”

“ఉండనివ్వండి”.

“నీకేం అభ్యంతరంలేదుగా.”

సీతా రత్నం, పెదవులమీద నవ్వు వింతగా కరిగింది. అస్తింజరం కదిలినట్లుగా — నొటికి గదిలో కల్గిపోయింది.

మాధవరావు, నిట్టూర్పుడు. కవ్వించిన కెరటం వెనక్కి దిగజారితో రావ్ త మిగిలిన యిసుకలో తేమ లాగైంది అతనిమనస్సు. మాట, భావం, ధ్వని, వ్యక్తిత్వం వెదజల్లిన శక్తి — ఏదైనా సరే, నీడలా, ప్రతిబింబంలా మనస్సులో మెదులాయి. ఆ అనగా నే, తేమ యిసుకలో లాగా, దిగబడతాయి. అతని శరీరం లేచింది. కాళ్లు లోపలికెళ్ళాయి. ఎడం కాలిజోడుని కుడికాలు స్పృశిస్తోంది. చేతులు దేనికోసమో తడుపుకున్నాయి. అవయవాలని దిగ్గరకు లాక్కుని బెటచీకల కెల్సింది.

2

మరుసటిదినం.

రాజమ్మ ఎనిమిదింటికి లేచి కాఫీ త్రాగి, స్నానాని కెల్లింది. మాధవరావు ట్యూబుస్టు చెప్పే మండువా గదిలో ఆమె మకాం. పనిమనిషి చిట్టెమ్మ గదివూశ్చింది. అందులో కాంప్ కాట్ — దానిమీద ఆమె హోల్డాల్ ప్రక్కన చిన్నబుల్లమీద ఫ్లవర్ వాజ్, అమర్పారు. సీతారత్నం బెడీ రెండు స్టేట్లలో తెచ్చి బుల్లమీద పెట్టింది.

“మాట కొంచెం యానకదు?” అంది. భర్తనుద్దేశించి; అతనేమీ మాట్లాడలేదు.

“కావులా?”

“జాతి మత కుల వ్యత్యాసాలన్నీ వెనకటి రోజుల్లో”

“నేనేమన్నాను? తెలుసుకుందామని అడిగాను.”

“అదంత ముఖ్యమైన ప్రశ్న కాదు.”

చిట్టెమ్మ, సీతా కలిసి, పెద్దటంతు మోసి గదిలోకి తెచ్చారు. నేలమీద మోపకుండా నే చిట్టెమ్మ టంతు పట్టు వొదిలేసింది. శబ్దంతో పడింది.

“జాగ్రత్త” అన్నాడు.

“వొదిలేసి కాలు చితకొట్టుకోడం దానికి మనుసా.”

“తగ్గలేదు లెగండి.” అని పనిమనిషి టంతు తాకిడికి వూడినగోడ బెల్లుని వూడ్చివెళ్లింది.

“అస లేవారట?” అని అడిగింది సీత.

“ఏమో.”

“తండ్రికేంపనో?”

“ఏమో.”

“ఉన్నవాళ్ళకి మల్లే నే వుంది.”

“ఉ.”

“మరింకా ఎందుకు పెళ్లి కాలేదు.”

“నన్నేమీ అడకు. నాకు నిజంగా ఏం తెలీదు. ఉన్. వస్తోంది.”

మాధవరావు, భార్య, లోపలికెళ్లారు. వంటింటి గుమ్మంలో ముందు పీటమీద కూర్చున్నాడు.

“ఆ గదిలో పెట్టాగా. మీక్కూడా”.

అతను లేచాడు. మీరు పడుడి నే కాఫీ పట్టుకొస్తా.”

ఇంతలోకే రెండు స్టేట్లూ తీసుకుని రాజమ్మ దక్కా వొచ్చింది తనో పీటనాల్చుకు కూర్చుంది.

“మీరు బెడీ తినరా?”

“తినకూడదనేం లేదు.”

“తింటుంది” అన్నాడు మాధవరావు.

“పట్నంలో రోజూ పొద్దుటే ఆమ్లెట్ తింటాను. మీ కిష్టంలేదా?”

సీత తల పంకించింది.

“ఇష్టం వున్నట్లా, లేకట్లా?”

“తింటేకదా పెప్పరు.” అన్నాడు మాధవరావు.

“మీరో?”

‘నానటన్ వ్రాసిన వ్రాత’

“నాకేం అభ్యంతరం లేదు. రేపట్నించి తెప్పిస్తాను.”

“తెప్పించడం నీసికి — నేను చేసి పెడతాగా.”

“ఇంట్లో బాగుండను.” అంది సీతారత్నం.

“ఇది పట్నంకాయ.” అన్నాడు మాధవరావు, ఆమెకేసి చూస్తూ, టానండ్ల కుర్చీ బాకెట్టు, తెల్ల సిల్కు పూల చీర, వొడులుగా బారిన జేడా, కాటుక మధ్య కన్ను, పుష్పం వికసించినట్లుగా, తేటగా వుండి, పీటమీద రాజమ్యు.

“ఏ మొందుతున్నాను?”

“వీరకాయ, నీ కిష్టమేనా?”

“నూరైట్టు కెడతారా — ఇంటికే వస్తాయా?”

“అదీ వుంటుంది, యిదీ వుంటుంది.” అన్నాడు మాధవరావు.

“వీరకాయ దొడ్లో ఉన్నా.” అంది సీత.

“నే కూడా వాంజేదా?”

“నువ్వందుకులే.”

“టూ మెనీ కుక్క స్పాయిల్ ది..... ఫ్రూర్తి చెయ్యి నాకయ్యం” అన్నాడు మాధవరావు.

ఇద్దరూ నవ్వారు. ఇద్దరూ అర్థమైనట్లు, కళాయి లోంచి ‘మయి’మని, నివ్వ నవ్వినట్లుగా గద్దని బెలు చేరింది. సీతారత్నం కొంగుతో ముక్కు తుడుచుకుంటోంది. రాసిడికి ఎర్రబడింది. మాధవరావు, హాన్ మని పెద్దగా నువ్వుడు. తుమ్ముకి రాజమ్యు నుడుటి మీదికి జారిన వుంగరాల, తుపానుకి అదిరిన చిటారు కొమ్మలా, వొణికెయి. రాజమ్యు జుట్టు వెనక్కి తోసింది; కొమ్మని మిగిలిన వొంటి ఆకులా, వొక వుంగరం కనుబొమ్మని కవ్వస్తోంది. లేచి గదిలోకి వెళ్ళింది. చదువుకోడానికి పత్రిక యిచ్చాడు మాధవ రావు.

“ఆమె అండీ అంటూంటే, నువ్వు ‘నువ్వు’ అంటావే?”

“నాకంటే చిన్నదేగా.”

ఇంతట్లోకే ట్యూషన్ పిల్ల లొచ్చారు. హాల్లో చాపలు పరిచి కూర్చున్నారు.

3

రెండోనాడు.

మధ్యాహ్నం భోజనమాలై తర్వాత, రాజమ్యు తన గదిలో నిద్రపోతోంది. ప్రతికకోసం మాధవరావు

గదిలో కెళ్ళాడు. మొహాని కడ్డం గా చెయ్యి ఆనించి నిద్రపోతోంది. పెడవుల మధ్య వొకటి రెండు పళ్ళు మెరుస్తున్నాయి. బాకెట్టు అక్కడక్కడ చెమటకీ తడిసింది. ఎడమకన్ను కాస్త తెరిచివుంది తామరకొలుసులో చంద్రబింబంలాగు. కొలుసులో నక్షత్రాలకి మల్లె ముత్యాలచెమట నుడిటిని ఆక్రమించింది. కంకురు — మధ్య నల్లబొట్టుకి ప్రమాదం జరక్కుండా, వేళ్ళతో చెమట తుడిచేదాడు.

“మేలుకునే వున్నాను.”

“తెలుసు”

“భలేవారు. నిజం గా నిద్రపట్టేసింది.”

“మేలుకునే నిద్రపోయినట్లుగా వుండటం అది నాకు తెలవడం, నాకు తెలుసని నీకు తెలవడం — తప్పా?”

“అమ్మా, మీలో చాలా తికమకలున్నయ్యే” అంటూ దీర్ఘంగా ఆవులించి, ఆతనివేళ్ళని తన వీరతో తుడిచింది.

“అన్ని తికమకలున్నాయని గ్రహించగలిగిన నువ్వు ఎంత అమాయకురాలనో” అని మంచంమీద కూర్చోబొయ్యాడు.

ఆమె లేచి కుర్చీమీద కూర్చుంది.

“కొత్తమంచమా — భలే రెపరెపలాగుతుంది.”

“నీ కిక్కడ బాగుందా?”

పెడవులు ఎడం గావుంచి, కళ్లు సగంమూసి, మెడ వెనక్కి వేసి, జడ మంచుకు లాగింది. ఓ అన్నట్లు తల గుండ్రంగా తిప్పింది. మాధవరావు మువ్వ వూహలో యిరుక్కుంది. ఇది మధురక్షణం. జీవితం అంతా — యీ తృప్తి, చిక్కటి, తీక్షణమైన యింద్రియాలస్పందన, స్పృశించే వుత్తేజం అల్లాగే వుండిపోవాలి. ఈకనడం తన రెండు గుప్పెట్లలో బిగించి, కాలాన్ని కట్టెయ్యాలి. కాలం కూసినట్లు హాల్లో అలారం మోగింది.

“సీతగారు లేచారు.” అంది రాజమ్యు.

మాధవరావు హాల్లో కెళ్ళాడు.

“అదేమిటే కీ యిమ్మంటే, అలారం మోగి చావ్ — తెలివి తక్కువ మొద్దు,” అని సీతారత్నం పనిమనిషి చిట్టెమ్మని కసిరింది.

“ఇది గామోసు అనుకున్నానండీ.” అన్నది అలారంపెట్టే ‘కీ’ని చూపించి.

“ఏడిశావులే నడు” అన్నాడు మాధవరావు.

“ఇంత మాత్రానికే మొద్దయిపోయిందా?” అంటూ రాజమ్మ గుమ్మంలో కొచ్చింది.

“నీ కెందుకు—నువ్వెళ్ళు.” అన్నాడు మాధవరావు.

రాజమ్మ కోపంతో నల్లిపోయింది. రాజమ్మలో కోపం యిదివరలో అతను చూడలేదు.

“కోపమా”

“నా కోపం ఎవరికి లెక్క?” అంటూ వొస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకుంటూ, తలదించులో మొహం దాచుకుని మంచమీద గాలిపోయింది.

బుజంమీద చెయ్యివేశాడు. తోసివేసింది. మెడమీద జెజికింది చెయ్యిపెట్టి నిమరుతున్నాడు. మరో దిండు మెడమీదికి లాక్కుంది. పక్కింటివార్ల బాబాయి, పత్రిక కంపాలంటూ తలుపు తోశాడు. మాధవరావు చైటి కళ్ళాడు.

4

మాడోనాడు సాయంత్రం ఐదింటికే మాధవరావు పూర్ణో పని మానుకుని యింటికొచ్చాడు. చిట్టెమ్మ చెప్పింది, అమ్మగారు, రంగమ్మగారితో కలిసి గడికెళ్ళారని. చుండువాగడిలో రాజమ్మ జడేసుకుంటోంది. మంచంకింద పొట్లం కాగితాలు, దారాలు కనిపించాయి. చిట్టెమ్మ వాటిని తీసేసింది.

“పూర్ణు తెప్పించా, అమ్మలెట్లు కూరులెండి. సీతగారు అక్కరేపన్నారు. మీరు తింటారా?”

“ఉ”

లోపలికెళ్ళి పళ్ళాలు తెచ్చింది. తినడం సాగించారు.

“ఇక్కడ నీ కట్లా వుంది?”

“ఏం చెప్పను?”

“సీత మంచిదేనా?”

“చాలా మంచివారు.”

“కాలక్షేపం అవడంలేదా?”

“మీ పిల్లలతోపాటు నాకూ ట్యూషన్ చెప్తారా?”

“వాళ్ళు పిల్లలు కారు; పెద్దవాళ్ళే.”

“నేను మటుకు?”

“నిన్నేమని పిలవను?”

“ఎట్లా పిలవాలనుంటే అట్లా పిలవండి”

“రాజ్—అననా?”

“ఆమెను సీత అంటారు. సీతీ అనరుగా.”

రాజా—అంటే మేగాళ్ళ పేరులానుంటుంది.”

“ఇప్పుడసలు నన్ను పిలవడం దేనికి?”

“నిన్నొక టడగాలి రాజ్—”

“అడగండి.”

మాధవరావు దగ్గరగా వచ్చాడు; గోడవెనక నూరుకు దిగిపోతున్నాడు. చివరి కిరణం గోడని రక్తం చిమ్మి కిటికీలోంచి కాస్త పొట్లంకట్టి పారేశి నట్లు రాజమ్మ మొహం ఎర్రబడింది. బుగ్గల నీడలు ఊదాగా వున్నాయి. సంధ్యచేసిన ముసుగులా, నుదురు ఎర్రగా, ప్రకాశంకా వుంది. ఆమె నుగుటి మీద చెయ్యిపెట్టాడు; ఆచేతిమీద తన నుదెరు పెట్టాడు; వేడి నుదురుగా అతన్ని అవరించింది. వేళ్ళు జుట్టులో యిరుక్కున్నాయి. వొంకేలస్పర్శ, మంచు శిఖరం నుండి లోయలోకి జారి పోతున్నట్లు అతిశయోక్తిగా కదులుతున్నాయి చేతికింద.

“ఇదేనా అడగడం?”

అరిచేతికింద కంఠస్వరం జలజలా కొట్టు పంటోంది. ఏదో వింతవాసన—జారిన రెండు గులాబి రేఖలు, చర్మం లేమలో కలిసిన పావ్, కెరటంలేని కొలనులో కదిలిన చేపలు, చీకటి వేడివిట్టూర్పు, మేఘాల జోలపాటికి నిద్రపోతూ ఆవులించిన ఆకాశంలాగా, ఏదో వింతవాసన, క్షణంలో గతం గుర్తిస్తే గంతులేనట్లు, బాల్యంలో వికృత దృశ్యాలు—సందులో గుడిసిలోంచి వచ్చిన చేపల వాసన, ఎవరిదో కాలవెరిగి రోడ్డుమీద కారిన రక్తం, తొలచుకున్న గడ్డివాని మధ్యనుండి బైటపడిన తెల్లపంది పిల్ల, కుపాసుకి కూలిన మారుకింద నలిగిపోతున్న తులసి మొక్క—స్మరణ కొచ్చాయి. కిటికీ వూదల చుట్టూ, రాజమ్మ ముంగురుల నలుపుని, చీకటి అల్లు తోంది.

“భలే ప్రశ్న!”

“నే అడగకుండా నీకు తెలవదూ.” అతిని చేతిని తొలగించింది.

“తెలుసు.”

“అవులే చెప్పు.”

‘నాసటన్ వ్రాసిన వ్రాత’

“డబ్బు కావాలా?”

మంచు శిఖరం కూలింది. రాపిడికి నిష్ప. విశ్వం కాలిపోతోంది. అందులో కాలంకూడా మండిపోతోంది.

తలుపు తోసిన చప్పుడు—అతని హృదయ ద్వారాలని తెరిచినట్లు.

“మీరా? అప్పుడే వచ్చారే.”

సీత కంఠం దూరంగా అయింది. తలుపులు దగ్గరగా మూసివున్నాయి.

రాజమృత తలుపు తీసింది. బుజాలమీదికి జాకెట్టు లాక్కుంది.

“నేనూ వాడునుగా ఆలయనికి.” అంది సీత రత్నంతో.

“పోస్తా వనుకోలేదు.” అని సీత, భర్తకి రెండు కవర్లు తెచ్చియిచ్చింది.

“నాలుగు రోజు లైండి యివొచ్చి, యిప్పుడేనా చూడండి” అంది.

కవరు చించబోతుంటే, చిట్టెమ్మ వాడిలాంచి దూపాయలు కిందిపడ్డాయి.

“ఎక్కడివే?”

“ఆ యమ్మగా రిచ్చింది.”

“పనినాల్సికి అట్లా గివ్వకూడదు” అంది సీత.

“ఏం తిప్పి? పని చెప్పాను, చేసింది—సంతోషంగా యిచ్చాను”

“తప్పే. మేమల్లా యిచ్చుకోలేం. మా మాట కదేం గౌరవం వుంచుతుంది?”

“మా, మీ లెండుకులే” అన్నాడు మాధవరావు.

“మనంవరికీ కలిసే పనిచేస్తుందిగా. నే నిచ్చింది డబ్బు కాదా?”

“రోజూ అట్లా యివ్వగలవా?”

“దానిచేతినిబట్టి వుంటుంది.”

“మా యింట్లో యివ్వటానికి వీలేదు.”

“అదే వొద్దన్నాను” అని మాధవరావు.

“ఎందుకు వీలేదు. నా డబ్బు నే నిచ్చుకుంటే మీకో కష్టం?”

“తను మాత్రం, నా, నీ అనొచ్చా?” అని భర్త నడిగింది.

“చిట్టెమ్మ, ఇదంతా నీమూలంగా, వొచ్చింది. అవతలికి పో.”

“మధ్య నామీద పడతా రేటండ్లాయ్. పొమ్మంటే పోకుంటామా” అంది చిట్టెమ్మ.

దీపం వేసింది సీతారత్నం. రాజమృత అక్కడ లేదు. ఎదిలో మంచం చుప్పడైంది. మాధవరావు వీధిలో కల్లాడు. చిట్టెమ్మ పెరట్లోకెళ్ళింది. చెట్టు వెనక దిండుమామ.

నాలుగోనాడు—

రాత్రి పదిగంటకి ముగ్గురూ శిల్పి సినిమా చూసాచ్చారు. వరండాలో వరసగా ముగ్గురి పక్కలు వేసుకున్నారు. పది నిముషాల్లోనే రాజమృతి నిద్ర పట్టేసింది. పట్టినా పట్టకపోయినా మొహం అటు తిప్పి పడుకుంది. సీతారత్నం తనపక్క కొంచెం అవతలగా లాక్కుంది, భర్తకి దగ్గరగా. చీకటిమందాన్ని చూడగొనే వెన్నెలంది. ఆకుల పల్చటి నీలం, కదలక, నిద్రపోతున్నాయి. కీటకం కూత, చెన్నెల పారామామార్ చెప్పిపట్టుగా వుంది. కాలం నీడల నడుమనుంకి మెలగా ముందుకు పాకుతోంది.

మాధవరావు లేచి హాల్లోకి వెళ్లాడు. చించి చదవని కవరులో ఉ తరంతీతాడు. దీపం వేతాడు. మేనమామదగ్గరనుంచి.

“నీ కీవిషయాలు పూర్తిగా తెలియవని మీఅమ్మ చెప్పింది. మీచదువులకీ, పెళ్లికీ చాలా అప్పులు చేసివున్నాముకదా. మనింట్లో చాలా రోజులుగా పనిచేసిన మాణిక్యం అనేకపర్యాయములు ఆగుకుంది. అది యీ నాలుగైదునెలలుగా వొత్తిడి చేస్తోంది. ఎక్కువ అవసరంగా వుండిట్ల—ప్రస్తుతం, వెయ్యికోకపోయినా వో విడువందలేనా సర్దుబాటు చేస్తేగాని మర్యాద దక్కేట్లులేదు. కూలి జనం, నోటికి హద్దుండదుగా. మాణిక్యం వీధిని పడిందింటే వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. భూమి అమ్మకం వెంటనే పరిష్కారం అవదు. మనం చెప్పిన ధరకి ముందుకొచ్చిన ఆసామీ లేడు. ఎల్లాగో తక్షణం సర్దుబాటుచేసే విధం ఆలోచించడానికి మీ అమ్మ నిన్ను రమ్మని వ్రాయమంది. రత్నాన్ని పుట్టింటికి పంపక, యొక్కడికే తీసుకురమ్మంది...”

చదువుకునే రోజుల్లో పెలవల కొచ్చినప్పుడు పనిమనిషి మాణిక్యాన్ని ఎరుగునట్లు జూపకం వుంది. దాని మొగుడు మొదిటి ప్రపంచయుద్ధంలో పైనికుడుగా పనిచేసి, పది సంవత్సరాలక్రితం చనిపోయాడు. పాలు వ్యాపారం, కూరల వ్యాపారం చేస్తుంది. డబ్బు నిల్వచేసి, అవసరానికి అప్పులిచ్చేది. తన చదువు కొంతవరకూ మాణిక్యం డబ్బుతో జరిగింది.

అలజడైంది. వెనక సీత.

“డబ్బు విషయమేనా?”

“నీ కెట్లా తెలుసు?”

“దస్తూరినిబట్టి—మనదగ్గరనుంచి ఎవరికేం గానా!” సీతారత్నం కళ్ళల్లో ఎరుపు స్ఫుటంగా లేదు. కనురెప్పలు బరువుతో చలుకున మూత పడటం లేదు. నుదుటిమీద అరచేతిని అనించుకొన్నది. చెయ్యి తియ్యగానే, చెబుతాలూకు గీత, పక్కన దీపం వూదానీస, ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి అలవాటుపడని నోరు, ప్రతిదాన్ని మూసడానికి సిద్ధపడని గంభీరమైన మాపు—సీతారత్నం, పరాయి వ్యక్తిగా కనబడుతోంది. తీవ్రంగా మాస్తున్నాడు. తనతో కాపరంలో ప్రతి అనుభవమూ ఆమె శరీరంలో కనిపిస్తోంది. కొత్తలో కష్టాలు, రహస్యంగా రెండోమారు కాఫి యివ్వడం, వేరే కాస్త తీసి మిగతాది గిలగొట్టడం, బొత్తములు కుట్టడం, చాకలి మారుచేసిన బనీను ఆరా తియ్యడం, ఫుట్ బాలాటలో కాలు బెణికినప్పుటి కాపడాలు, కట్టు, వాసలో తడిసినప్పుడు, తువ్వలుతో తల తుడవడం, కళ్ళల్లో సిద్ధపడిన కన్నీటిని పెదవులతో ఆనకట్టలా నీలిపెయ్యడం—అతని కన్నీరు ఆమెనేత్రాలకుండా రాలి తన చిటికెన ప్రేరికంగరం పైనపడడం—విషదాలు ఆమెలో వొంపులు, ఆనందాలు ఆమెలో ఎత్తులు—తన అనుభవంతో పెరిగిన శరీరం—ఆమె నడుం గట్టిగా పట్టుకుని వక్షంలో మొహం దాచాడు మాధవరావు.

రాజమృత్యు ఆపులింత వినబడింది. సీతారత్నం అతన్ని నిలబెట్టి వరండాలో కల్గింది.

“తెల్లారిందా?”

“లేదు. వారవతలికిని లేస్తే, నీళ్ళిచ్చాను.”

దిండ్లు, కొంగు, జడ, దగ్గరగా లాక్కుంది రాజమృత్యు. సముద్రంలో కొట్టుకుపోతున్న చీరలా పడుకుంది.

తర్వాత, తర్వాత—

రాజమృత్యు జ్వర మొచ్చింది. ఒక్కమంచం బల్లవుంచి గదింతా ఖాళీచేసి కుర్చుం చేశాడు. మధ్యాహ్నం రాత్రి సీతారత్నం రంగమృగారెంగ్ల చిన్నమంచం తెప్పించి పక్కనే వేసుకుని కనుక్కుంటూ సాయంగా వుంది. ఉదయం డాక్టరు చూసి వెళ్లేవాడు. సాయంత్రం వైకుంఠపాలి ఆట రాత్రి మాధవరావుతో క్షీరస్న.

శనివారంరాత్రి ఎనిమిదైంది. రంగమృగారెంగ్ల ఎవరో తాంబూలాలు మృతకొనడాని కొచ్చారు. రమ్మంటే వెళ్ళింది సీతారత్నం. మాధవరావు, రాజమృత్యుమంచం పక్కనే చిన్నబల్లమీద కూర్చున్నాడు. దీపం వొడ్డంటే, మానేసి, బెడ్రూమ్ లాంప్ పెట్టాడు. పేపర్ చదవడానికి, అనెలుగు చాలక మడిచిపెట్టేశాడు.

“యుద్ధం అయిందటగా.”

“అయినట్లే.”

“అవుతే, యింకా మావకి బాటలుండవన్నమాట.”

“లారీకంట్రాక్ట్లా” నవ్వావతను.

“ఇంకా వో ఏడాది దాకా, యుద్ధం అలజడి వుండొచ్చు. మీ మామకి రమ్మని వ్రాయనా?”

“ఒద్దు, పనివిడిచిరాడు. డాక్టరేమంటావా?”

“మరేం పెద్దవిశేషంలేదు. ఓ వారం పదిరోజుల పాటు రెస్టు కావాలన్నాడు.”

“రెస్టుకాక నే నేంపనిచేసి కష్టపడుతున్నాను?”

“రెస్టు శరీరానికేకాను. మనసుకి కూడా వుండా లన్నమాట.”

“నామనస్సుకేం?”

“ఇక్కడ నీకు బాగుందా?”

“నామూలంగా మీకే రెస్టులేదు. మీరెందుకు నిద్రపోరు. కళ్ళు మూసుకోండి. ఎర్రగా చింతనిప్పుల్లా వున్నాయి.”

“ఏమిటో వొక్కొక్కసారంటే, ఓ రెండు రోజులపాటు, యింకేకెళ్ళిరానా?”

ఎందుకో చెప్పమంది. డబ్బువిషయం చెప్పక తప్పిందికాదు. మంచమీద లేచి కూర్చుంది. రండి అని హాల్లోకి తీసుకెళ్ళింది. పెట్టి తీసింది. అందు

‘నానటన్ వ్రాసిన వ్రాత’

లోంచి బాగ్ తీసుకుని మల్లా గదిలో కొచ్చింది. “ఇది, యీ తాళం చెవి మీ ఎగ్గర పెట్టుకోండి.” అంది రాజమ్మ.

“దాస్తాను”

“తాళం చెవి దాచండి డబ్బు వాడండి.”

“నీడబ్బు....”

“నీ, నా, ఖేడా రెండుకు?” నవ్వింది. ఊడిన జెడవి మెలితిప్పి పైకిలాగి బిగించి ముడేసింది. మగుటి పై చిగునెండుకలు విడిగా మిగిలినవి వీణతీగెల మాదిరి నెనక్కి సాగారాయి. దగ్గరగా జరిగి మదుటి మీద చెయ్యివేసి కళ్ళలోకి చూశాడు. దిండులోకి దిగజారి మొహం చిన్నదైంది. కళ్లు మూతలు పడుతున్నాయి. అర్థంలేని నవ్వుకోసం పెదవులు కదులుతున్నాయి. కణతలకింద నరాలు నానపాముల్లా గుండ్రంగా మొదలుతున్నాయి.

“చాలా?” అన్నది.

“ఓనందాన్ని చాలు అని ఎవరంటారు?”

“అదికాదు. డబ్బు. మగ్ నెయ్యిపంపమని నిన్న సేతువకి వ్రాశాను” అంది.

“డబ్బుకోసం నీ తో స్నేహం అనుకుంటున్నా?”

వేనట్లా అనుకుంటానని మీ రెండు కనుకోవాలి?”

“నీలోనూ తిక్కుకులున్నాయి.

“మీ సావాసం”

చిట్టెమ్మ రంగమ్మ గారింటికి అయ్యగార్ని కూడా పోవాలి రమ్మని చెప్పింది. దీపం కొందిం పెద్దది చేసి వెళ్లాడు.

మర్నాడు వెయ్యి యింటికి పంపాడు. రాజమ్మ జ్వరం తగ్గింది. ఎంత వొద్దన్నా వినక, చిట్టెమ్మ చేతి తలంటు పోయిందనుకుంది రాజమ్మ. దానితో జ్వరం తిరగబెట్టింది. సంగ ఖేమింటే, డాక్టరు హిస్టరీయా అన్నాడు. ఆవిషయం రాజమ్మతో చెప్పలేదు మాధవరావు. ముందు బిల్లిచ్చి కాని ఆ డాక్టర్ని తప్పించి మరొకర్ని రప్పించే వీలేదు. వంటింటి గుమ్మంలో కూర్చుని అలోచిస్తున్నాడు మాధవరావు.

“కుర్రాళ్ళ నడకంకి. ఎంతేమిటి?”

“ఓ పాతికేనా యివ్వాలి. జోగారావు ఐగురూపాయ లిచ్చాడు. అది జబ్బా నాడికి సరిపోతుంది. మిగతావల్లు వొకటో ఖేదీకి తా నివ్వలేమంటున్నాడు. నలుగురైనా రువవమే చూసుకున్నారు, ఎందు చేతనో.”

“ఘోలో చెప్పకుంటున్నారు. రంగమ్మ గారంది. మావాళ్ళ తానూకే చదువు చెప్పిం మకోడాని కొచ్చిందన్నాను. అబద్ధం మన కులంపిల్ల కాదంది.”

“అమె క్లా తలుకు?”

“ఏమో. ఈ వ్రాల్లో వాళ్ళ సాధ్యము. పానీ నా గాజు లివ్వనా. ముందు డాక్టర్ కివ్వండి.”

తారత్తుం ధోరణి అతనికి ఆశ్చర్యం కలగ చేసింది. మొదట్లో వొకటి రెండుమార్లు, వాళ్ళ పూరు వెళ్ళిపోతానంది. ఇప్పుడెవడం లేదు. నవ్వుగాగా, రాత్రి పగలు చాకిరి చేస్తోంది. సరిగ్గా నిద్రాపోతు లేవు. కొంచెం చిక్కింది. ఆమె చేతిమన్న గాజులు చూశాడు. వొడులై నెనక్కి కగులుతున్నాయి. కంఠంకింద ముకుమిన పోయి ఎత్తుగా పడింది. గాజులు మార్చి డాక్టర్ బిల్లిచ్చి, మగ్ డాక్టర్ని రప్పించాడు. ఆయన పరీక్ష చేసి ‘అల్ బ్యూమిన్’ ఫుం దన్నాడు—అంగుక నే, నడుం నొప్పి, ఇన్ టెక్స్ నిచ్చాడు. రాత్రి నిద్రపట్టేందుకు ‘స్లీపింగ్ డాబ్’ యిచ్చాడు. రెస్టిమ్యున్నాడు. శనివారం రాత్రి సీతారత్తుం ధోరణం చెయ్యగను. ఆలయంమించి తెచ్చిన కొబ్బరికాయ నీళ్లు త్రాగి, అరటిపండ్లు తిండి. రాజమ్మ జావ తాగి నిద్రపోయింది. చిట్టెమ్మ వరండా గది ముందు పడుకుంది. మాధవరావు పోల్లో కూర్చుని కాగితంవీడ తెక్కలు కడుతున్నాడు. పదికొండు దాటింది. కిటికీ అవతల వెన్నెల గాలిపటంగా కగులు తోంది, నీడల మధ్య ఆతమ కుచ్చిమిన తల నెనక్కి వేసి కళ్ళు మూశాడు.

“కాసిని తాగండి, చలన” అని సీతారత్తుం కొబ్బరికాయ నీళ్లు తెచ్చింది. అదరిపడి లేచి కూర్చున్నాడు. కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు.

“ఇంకా పేలుకునే పున్నావా?”

“అప్పుడప్పుడు వో కుసుకు తీస్తూంటాను. మీ రదీ లేదుగా.” అని నీరసంగా నవ్వింది చిక్కిన మొహంలో కళ్ళు పెద్దవిగా కనిపించాయి. తల కుడి

బుజం వేపు తిప్పి మాట్లాడు తున్నప్పుడు, చెక్కిడి, ముక్కు, వొంకర తిరిగిన గడ్డం, సగం కనపడే చెవి, సరిగ్గా చూస్తే ఆకర్షణీయమైన భంగిమ. నుదుటిమీది గీత—విడిగా వికృతంగా వున్నా, ఆ అమరికలో కలిసి, అలవాటైన ఆత్మీయత, వేరుగా కనబడదు. అందంగా లేని, అలవాటైన ఆ గీతని చూడటం అతని కొనదండా వుంది. మనస్సుని పెంచి సంతుష్టి పరచే అనుభూతి. —కుంకుడుకాయ పులుసు, నువ్వు గింజ, అంబోమినదోటు, పూడ్చి పోకనిన గది మూల, కాళ్ళు కుడిచివీపు, ఎడంచేతిపై వెగటు— తిరిగించడంలో సంతుష్టినిచ్చే రహస్యసభవాల.

“పక్క వేళాను. నిద్రపొండి.”

“నువ్వు పడుకో.”

“ఇల్లా ఎంతకాలం?”

సమాధానం లేదు.

“ఏనిటంటారు జబ్బు?”

“ఈ డాక్టర్ కూడా హిస్టరీయా అంటాడు. వాళ్ళి వాళ్ళకి రాస్తానంటే వొద్దంటుంది.”

“దానికేదేనా అయితే, నేనేదో చేశాననుకుంటారు వూళ్ళో జనం.”

భార్య ఏమన్నా చేసిందోమా నన్న ఆలోచన వొకసారి మాధరావుకి తట్టి, మెంజుపల్లే మాయమైంది.

“వూళ్ళో ఏమనుకుంటే ఎవరికి. నీమనస్సు నాకు తెలుసు.

అతని మోకాళ్ళమీది తల ఆనించి కూర్చుంది సీతారత్నం.

నీకు చాలా కష్టం కలిగిస్తున్నాకదూ?”

“మీ కష్టంమాటో.”

“నాకీబానిలో ఏమిటో ఆనందం. ఇవాళే ఇంగ్లీషుపరీక్ష చెప్పడం. మొదలెట్టాను. ఎక్కువ ఆనందం బాధపల్ల కలుగుతుందిట.”

నవ్వుననక వివాదం వెక్కిరింపుట.

“మీకు సంతోషంగా వుంటే, నాకేదో చాలు.”

“నామీద కోపంలేదు?”

“మీమీద మీకు కోపంలేదని తప్పు వేరే కోపం లేదు.”

“నేను చెడ్డవాడిని కాదూ?”

“అది తెలుసుకొన్నవాడు జ్ఞానే అనుకుంటాను.”

“రాజీ అంటే నీకు స్వేచ్ఛం లేదు?”

“ఇప్పుడు లేదు.”

“ఏంను చేతి?”

“మీమీద ఎందుకులేదో, అంగుళే.”

“అంటే?”

“నాకు మీరుతప్ప ఏముంది? మీలో వొక భాగం అది.” మానవరావు కళ్ళంటు నీళ్లు. చిమ్ము తున్నాయి. పుస్తకాలలో నూదిరి మనుషులు జీవితంలో వుంటారన్న చైతన్యం, అతన్ని అల్పజ్ఞి చేసింది. కన్నీరు రావలసలేదు. రెప్పలు కదిల్చాడు. గాలికి పొగ విడిచుటగా, కేటపడాయి కళ్ళ ఆమె చెంపకింద తనవేళ్ళు కన్నీటితో తిడుస్తున్నాయి. ఒకరిబాగాకి, మరివొకరి కన్నీరు. ఎవరిదీ జీవితం? ఎవరికోసం?

‘అయ్యో చచ్చాను’ అన్న చిట్టెమృతక విని బడింది తటాకన సీతారత్నం లేచి వంటాలో కొచ్చింది. అతినూ వెనకాలే వెళ్లాడు. రాజమృగుమ్మంలో వుంది. “నేనే, —మంచినిళ్ళు లేకపోతే, తీసుకుందా మని హాల్లా కొస్తుంటే, కాలు దానిమీద పడిందిగావును. —అంత కేకమూలిలే పుట్టినుసిగి నట్లు?” అంది రాజమృ. “హాల్లో కెడతం బాగానే ఎల్లారు. మెలకువగానే వుండా. వయసం తెల్సింది ఘరలేదుగానా అనుకుని కన్నుమూతా — వొచ్చి మళ్ళా ఎల్లారా? — సరిగ్గా చాటమీదే స్తీరి...”

“వీడికావు పాడుముండా. కాస్తుంటే ఎంత చస్తావు” అని రాజమృ కసిరింది.

“జ్వరం వొళ్ళు — తూటానేమా —” అన్నాడు మాధవరావు. “కూతంతిదూరంగా ఏసుకుంటాలెండి” అని చిట్టెమృ కొస్త పక్కగా లక్కుంది చాస.

మొన్నాడు నకుంనొప్పి తగింది. కాని బాగా నయంగాలేదు. ఆకలేస్తుంది. డాక్టర్ డయట్ మీదే వుండున్నాడు. రాజమృ మరోస్టీపింగ్ మిల్ వేసు గుంది. నిద్రపట్టంలేదు తలనొప్పి ఒళ్ళింతా చెమట్లు పోస్తున్నాయి. సీతారత్నం వుడుకులాంసీళ్ళల్లో గుడ్డితడిపి వొళ్ళు తుడుస్తోంది.

“వొళ్ళంతా వాసన గావుందికాదు — స్నానం లేక.”

“తుడుస్తున్నాగా. మరోవీర తెస్తాను.” అని తలకి నూనెరాసింది; కాటుకెట్టింది; బాటెటింది.

‘నాసటన్ వ్రాసిన వ్రాత’

విసనకర్రతో చిత్తైమ్మని విసరమంది. భోజనంచేసి వొస్తానని అది వెళ్లింది. తనే విసురుతోంది.

“మీకు శ్రమ నామూలంగా.”

“ఫరవాలేదులే.”

“ఆదె బ్లెట్లా తగిలింది?”

“చిన్నప్పడు ఆట్లాడుకుంటూ కత్తిపీటమీద పడ్డాను.

“వారింకా ట్యూపన్లు చెప్తూవున్నారే...” బైట పిల్లలు, భర్త చెప్పకుంటున్న మాటలు విసబడు తున్నాయి. సీతారత్నం బైటకళ్ళి ‘ఉస్, మెల్లగా! నిద్రపోలోంది’ అని చెప్పి వచ్చింది.

“భోజనానికి పొద్దుపోతోంది, మీరు వెళ్లండి” అంది రాజమ్మ.

“నువ్వు నిద్రపోయావు.”

“ఇప్పుడే పోతా.” అని కళుమూసి, పక్కకి తిరిగి పడుకుంది.

భోజనా లయ్యాక, వంటిల్లు బాగుచేసుకుని, సీతారత్నం హాలు పక్కగదిలో కొచ్చింది. తమల పాకులకి సున్నం రాసోంది.

“రాజమ్మకోసం స్టీవన్ కెళ్ళిన రోజు వొచ్చింది ఆకవరు. ఎవరిదిగ్గరనుంచి—?”

“రంఘవయ్యని నాన్నే హితుడు. పూనా మిలి టెరీ ఎకవుంట్స్లో పనిచేస్తున్నాడు.”

“ఏమంటాడు—ఉద్యోగం ఏదన్నా...?”

“కాదు. మాణిక్యం అన్నకొడుకు — అరయ్యని—యద్దంలా చేరాడు. రెండేళ్లుగా వాడి దిగ్గరనుంచి జవాబులేదుట, వాణ్ణిగురించి వార్తలేదు. వాడిఫాటో యిచ్చి, ఎక్కడుండేదీ కాస్త వాకబు చేసి పెట్టమంటే, రంఘవయ్యకి ఫాటోపంపి, తెలుస్తే వ్రాయమన్నాను. కేసీలో చేరాడుట. రెండేళ్లుగా ఓడప్రయాణం సాగించి, కీకాలుచూసి, బొంబాయి నుండి, పూనా వచ్చాడుట. ఇదివిను ‘...మీ అరసున్న వోపట్టిన లొంగలేదు. వాడిమీద ఫీర్యా దనుకున్నాడో ఏమో, పెరుమాత్రం ‘అసురు’ అని మార్చేశాడు. వాడే. అంబాలాలో ట్రైనింగ్ కూడా పూర్తయింది.

పెర్మనెంట్ కమిషనిచ్చి, ముర్రాస్ హార్బర్ కి

పోసుచేస్తున్నాడు. అక్కడ బంధువులు కూడా వున్నారట. అక్కడికి వెళ్ళేవుంటాడు.”

ఉత్తరం చదివి నిట్టూర్పుడు మాధవరావు.

“మాణిక్యం గొడవలు రెండూ తీరినట్లే.”

“ఇంకా నాలుగైదొంద లివ్వాటిలగా!”

“ఇప్పటికి నిల్చింది. మెల్లిమెల్లిగా తీర్చలేక పోతామా?”

సీతారత్నం పక్కనర్తి కాసేపు నిద్రపోయింది. ఉత్తరాలు వ్రాసి ముందంమీద పడుకున్నాడు.

“మరి నువ్వో?”

“నే యిల్లా చేసుకుంటాలెండి”

“నొట్టి కిందా— నేనూ కిందే వేసుకుంటూ, చల్లగా వుంటుంది” అని తువ్వాలతో గచ్చు చులిపి, దిండు లాగి ఆమె తిలకింప పెట్టాడు. తామలపాకులకి ఎర్రబడిన చెదవుల వెనక పళ్ళెవరస తళుక్కుమంది. జుట్టు లేగి నుదుటిమీద గీతమీదికి జారింది. ఆమె కళ్ళి ల్లోకి చూశాడు.

“కళ్ళికింది గీతలు చూసుకున్నావా?”

“మీవి చూసుకున్నారా?”

“ఏం? మనస్ అదం—” అని తల చేతిమీద ఆదించి వోరగిల్లాడు.

బైట పోస్ట్ జనాన్ పిలుపు వినిపించింది. మగో నాలుగైదు క్షణాలలో ‘అయ్యో’ అన్న రాజమ్మ కేక బిగ్గరగా వినిపించింది. ఇద్దరూ చిహ్నాలన లేచి హాల్లోకి వెళ్ళారు.

రాజమ్మ నుదుటిమీద రెండు చేతులూ నొక్కు కుంటూ, రుమ్మంది వాలిపోయింది. వేళ్ళ మధ్య నుండి, చెవిమీదుగా రక్తం బొటబొట కారుతోంది మందం హాల్లోకి లాగి, దానిమీద ఆమెను కూర్చో పెట్టారు. శిడిపడ్డ కట్టారు. అరింగళం పొడుగు గాయం పడింది నుదుటిమీద. మాధవరావు వైకేలేమీద వెళ్లి డాక్టర్ని తీసుకొచ్చాడు. ఆయన అయింట్ మెంట్ రాసి బాండ్ చేశాడు. రక్తం మరకల బట్టలు మార్చి, కొత్త బట్టలు ధరించి, వరండా గది లోకి మందం పట్టించి, రాజమ్మ దిండ్రం వెనకాల పేసుకుని, గోడని జూప్రపడి కూర్చుంది.

టి తెచ్చింది సీతారత్నం.

“పెద్ద చెట్టే. ఇదంతా చిట్టెమ్మ పనే.” అన్నది.

“అసలేం జరిగింది?” అంటూ మాధవరావు గదిలో కొచ్చాడు.

“నాకు సరిగా జ్ఞాపకం లేదు. పోస్ట్ వాడి కేక విని పీడింగ్ కొద్దామని హాల్లో గదిమందు కొచ్చాను. తలుపుమీద చెయ్యి పడిందేమో. తలుపుమీద వున్న గొళ్ళానికున్న తాళంకప్పు, చెప్పి, నుగుటిమీద పడ్డాయి.” అంది రాజమ్మ. సీతారత్నం ఆమె తల దువ్వి జడ వేస్తోంది.

“ఆమధ్య మనం కొన్న పెద్దతాళంకప్పు, అక్కడ పెట్టుకుంటారా ఎవరేనా?” అన్నాడు మాధవరావు.

“అది చిట్టెమ్మ పనే” అంది సీతారత్నం.

“దాన్నేం ప్రయోజనం. ఆ తలుపు మీద చెయ్యిస్తానని కలగందా?”

“తాళం నొక్కకుండా గొళ్ళానికి బిగించడం తెలివితక్కువ కాదా?” అన్నాడు మాధవరావు. పాతాలకుర్రాళ్ళ హాల్లో కొచ్చారు. ఆతను బైట కొచ్చేశాడు.

మర్నాడు సాయంత్రం నాలుగైంది. మాధవ రావు హాల్ లో స్పృహ పూర్తిచేసి, వరండాగదిలో కొచ్చాడు. రాజమ్మ కుర్చీమీద అద్దం పెట్టి, చూసు కుంటోంది.

“ఇప్పు డెట్లావుంది— నొప్పి తగిందా?”

“ఇంక యామవ్వు పోదుగా.”

అద్దంతీసి కూర్చోమంది. ఆతను కుర్చీయివతలకి లాగడంలో మోచెయ్యి తలుపుకి తగిలి, మూసుకుంది. గోడకొన్నిన దిండ్లమీద వారిగింది రాజమ్మ. తల నువ్వుకోలేదు. పాపిడ కదిలిపోయింది. ఊడిన జుట్టును మైకిలాగి బిగించి ముడేసింది. మెడలో నగలు లేపు. చెవులకి దుడ్డులులేవు. చెతులలో గాజులులేవు. మొహాన బొట్టు చెరిగింది— ఎర్రగా పాపిడికేసి. మంచంమీద పూలరేకులు నలిగి వాడి పడున్నాయి. ముందుకి వారిగి నుదిటిమీద చెయ్యి ఆనించాడు మాధవరావు

“హిస్టీరియా అంటే ఏమిటండి?”

“స్త్రీలకు మామూలుగా వుండేవ్యాధి— అన్నీ సక్రమంగా జరిగక చూసినట్లుగా కలతగాని అసౌకర్య గానివుంటే, —యివన్నీ కలిసి కలుగజేసే అస్వస్థత

హిస్టీరియా: ఫలనా అని తెలిసప్పుడు డాక్టర్లు యీ పేరు చెపుతూంటారు.”

“నాకడేట—”

“నాకట్లా గనిపించడంలేదు.”

“మీకేం తెలుసు. మీరు డాక్టర్ కాదుగా.”

దెబ్బ తగిలినచోట, వేలుకి కరుకుగా తగిలింది. చుట్టూ దర్జం నలిగింది—కొలనులో నిశ్శబ్దం గావున్న నీటిని కామంతో కదిలినచేత కనిపినట్లు. అద్దంలో పగులు, — ఆకాళంకో మెఱుపు, మంచుప్రదేశంలో భూకంపం. వేలు వెనక్కి మళ్ళింది. కళ్ళకింది కాంపాదాలమాదరి చిన్నిముడతలు, క్వాసలో, గులాబి తొలిసట్లు చేపలు విడిసేట్లు అఖాతంలోంచి ప్రజ్వరిల్లినట్లు వాసన ఆవరించి అప్రయత్నంగా అతన్ని వెనక్కి నెట్టాయి.

“ఎట్లాగో వున్నానుకామా — తలంటుపోసు కుందా మని అన్నీ సిద్ధంచేసి వెళ్ళబోతున్నా మీరొచ్చారు.”

“మహావారంలో అన్నీ తగ్గతాయి బాగుంటావు.”

“ఇప్పుడు బాగలేనా?”

ఆమె రెండుచేతులు అతని మెడమట్టా వేసింది.

“స్నానాని కెళ్ళనా?”

“నేను పూరెడుతున్నా. అమ్మకి వొంటో బాగాలేదుట. నిన్న ఉత్తరం అనే. మళ్ళా రెపాచ్చేస్తాను. ఏం?”

“డబ్బు కావాలా? మనియార్డ రొచ్చిందిగా.”

“వొద్దు, అడగడానికి వొచ్చాననుకున్నావా?”

“అట్లా గనుకుంటానని ఎందు కనుకున్నార?”

“ఇదివర కన్నడే...”

“అబద్ధం అంటారా?”

“నిజం రోజు రోజుకీ మారదుగా”

రాజమ్మ లేచింది. బుజంమీది చేతిని తొలిగించింది—అబ్బ, చెమట అంటూ.

తలుపులు తీసింది.

“వెళ్ళనా?”

“అమ్మగార్ని అడిగానని చెప్పండి.”

మాధవరావు నవ్వుతూ బైటకొచ్చాడు ముందు కుర్రాడు హాల్ లో నడుస్తున్నాడు. బైటి కెళ్ళి రాజమ్మ గదికేసి చూశాడు మాధవరావు. లోప లంతా

‘నాసటన్ వ్రాసిన వ్రాత’

నల్లగా కనబడింది. ఊచల మధ్య రాజుమ్మ నుగురు—
దానిమీద అది బైల్లో దృశ్యం; తను స్వేచ్ఛా

కుది ఘట్టం—రెండు రోజులు తర్వాత

మాధవరావు యింటికొచ్చేటప్పటికి మధాహ్నం
మూడైంది. వీధిలో రాజుమ్మ గదికేసి చూశాడు. కిటికీ
మూసివుంది. హాల్లోకి రాగానే సీతారత్నం వోకవ
రిచ్చింది. గబగబ గదిలో కెళ్లాడు.

“రాజుమ్మేదీ?”

“వెళ్లిపోయింది”

“అజేమిటి? ఎప్పుడు—?”

“రాత్రి”

...ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

“వాళ్లి కృష్ణమూర్తి చిట్టెమ్మని సాయం
వుంచి హరికథ విందామని నెళ్లా. ఇంటికొచ్చేటప్ప
టికి పడైంది. కృష్ణమూర్తి వొక్కడూ వున్నాడు.
చిట్టెమ్మ బండితెచ్చిందిట. కూడా స్టేషన్ కెళ్లిందిట.
అన్నం పెట్టుకుని తిని వెళ్లింది...”

“సీతో ఏమీ చెప్పలేదు?” అంటూ కవరు
చూశాడు. చిరునామా పైపు కాబడివుంది. చించాడు.
అంగులోనుంచి రెండుకొగిలాలు పడ్డాయి; వొకటి
ఇంగ్లీషులో పైపు కాబడిన వుత్తరం. రెండోది
తెలుగులో—

ఇంగ్లీషుది మొదట చూశాను. రాజుమ్మకి జబ్బు
చేసినప్పుడు తాము ఎగ్గరంచుకుని ఎంతో ఆదరణగా
కనుక్కుని చికిత్సచేసి నయంచేసి పంపినదంపతులకు
కృతజ్ఞత. కులభేదాలు గణించక యిట్లా సహాయత్వం
అందరూ కనబరిస్తే సంఘం పురోగమించగలదన్న
ఆశ, పట్నంవోస్తే వారి అతిథులుగా వుండాలని
ఆహ్వానం—దాని సారాంశం—అనురు సంతకం.

“...మాణిక్యం మాఅమ్మ. నన్ను మావద్దగ్గా
అట్టేవుంచి చదువు చెప్పించింది. అరసయ్య బావేగా.
చేసుకుంటానని మావ సరదా పడేవాడు. ఇంకెవరేనా
మనస్సులో వున్నా రా అని నోసారి మీ రడిగారు
జ్ఞాపకం వుందా. చెప్పానుగాను. నావిషయం తెలవక
ముందే వెళ్లేడం మంచిదనిపించింది. సీతగారికి మీరంజే
వున్న ఆపేక్ష, మీరు ఆమె అంటే వున్న గౌరవం,
కళ్లారా చూశాను. నా విషయం మీకు తెలియదని
నాకు తెలిసినప్పటినుంచీ, నాకు వొచ్చేయ్యాలని
వుండేది. తాళం చెబ్బి—తాళం చెబ్బి తలుపు తీసి
నట్లు—నేను రావడానికి కారణం. ఇంతకీ నా
మొహాన అట్లా రాసి పెట్టివుంది...”

మాధవరావు కిటికీ తలుపులు తెరిచాడు.

“బాగ్ మరిచిపోయింది.”

“ఖాళీ బాగ్ లెండి” అన్నది సీతారత్నం,
టికప్ప చేతికిచ్చి.

అభినవుని నాట్యశాస్త్రము

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

నాట్యశాస్త్రము రెండు భిన్నపాతములతో లభించుచున్నది. కాశీమండలిపాతము దక్షిణాత్యంత ప్రదాయసిద్ధమైన పాతము. కావ్యమాలామండలిపాతము డౌత్తిరాహస్యప్రదాయసిద్ధ మగు పాతము లొల్లట, ఉద్భట ప్రభృతులు ప్రాచీనపాతమును వ్యాఖ్యానించిరి. తోత, ఉత్పల, శంకుక, భట్టేందుంజ ప్రభృతులు నవ్యపాతము నంగీకరించిరి. అభినవగుప్తుడు నవ్యపాతమును తీసికొనినాడు. ధనంజయుడు నవ్యపాతమునుండి, అదే నగరమందలి భోజుడు ప్రాచీనపాతమునుండి శ్లోకముల నిచ్చియుండిరి. కేరళేశమున కొన్ని నవ్యపాతప్రతులు, నేపాలమున దాక్షిణాత్యపాతప్రతులు లభించినవి.

ఐదవ అధ్యాయంతమున దాక్షిణాత్య పాతమున నలుబది శ్లోకము లధికముగా గలవు. నవ్యపాతము లోని తొమ్మిదవ అధ్యాయము ప్రాచీన పాతమున రెండు అధ్యాయములుగా కనబడుచున్నది. ఛందోధ్యాయములయందు గణవిభేదము నాశ్రయించిన లక్షణము లొకపాతమున, లఘుగురు వివేకముతో గూడిన లక్షణము లింకొక పాతమున కన్పించుచున్నవి. లక్షణాధ్యాయమున నవ్యపాతములో ముప్పదియారలక్షణములు ఉపసాది వృత్తిమున నిర్వచించబడినవి. వ్యత్యస్తక్రమమున నీ నిర్వచనము లనుష్ఠాప్త రూపమున ప్రాచీన పాతములో గలవు. నవ్యపాతములోని ఇరువదియారవ అధ్యాయవిషయము ప్రాచీన పాతమున ముప్పదియైదవ అధ్యాయమున కన్పించుచున్నది. ప్రాచీన పాతములోని చివరిఅధ్యాయము రెండు అధ్యాయములుగా నవ్యపాతమున గలదు. ఇట్లు విశేషభేదము కన్పించుచున్నను నీ రెండు పాతములను ప్రచారములో గలవు. వ్యాఖ్యాతృభేదము నాశ్రయించుకొని వచ్చిన ఈ పాతభేదములు దేశ మంతట వ్యాపించియున్నను విషయభేదమును తీసివేయుట కనేక

యత్నములు జరిగియున్నవి. పూనా, బికనీర్ వ్రాతప్రతులలో కొన్ని ఈ రెండు పాతములను సమన్వయపరచునట్లు దిద్దబడినవి. ఛాంచిదేశపు ముద్రాసకు లీ ప్రజాళిక నవలంబించి, పదునాల్గవ అధ్యాయముతో నీ శ్రమను వదలిపెట్టిరి. వ్రాతప్రతులలో నొకదాని కింకొకటి సరిపోవుట లేదు. ఇట్టి పరిస్థితులలో అభినవగుప్తుని వ్యాఖ్య కనుగుణమైన పాతమును సాగ్యమైనంతవరకు గ్రహించుట యుక్తమని తోచును. అభినవుడు ప్రతీకలుగా పదముల నుదహరించుటయే గాక, ముగ్యమ్యు పూర్వాపర శ్లోకములను గూడ పఠించుట గలదు. దీనివలన శ్లోకక్రమమును, పాతమును సంస్కరించుటకు కొంత ఆధారము లభించును.

రసపరమైన దీక్షాస్త్ర మని భావించి పాతమును తోతభట్టు, అభినవగుప్తుడు సంస్కరించినట్లున్నారు. నంది కోహలప్రభృతులు ఈ సిద్ధాంత ప్రతిపాదయే పరమావధిగా ఎంచకపోవుటచే గీతవృత్తిమలలోని విషయములను గూడ ఇచట పఠించినారు. ఇట్లు విషయభేదవశమున వచ్చిన పాతభేదములు నాలుగు తెరగల గలవు. ప్రాచీనపాతమున స్వల్ప సంఖ్యాక శ్లోకములతో నున్న గ్రంథమును ఉద్భటుడు చదివినట్లున్నాడు. ఇదే పాతమున పెద్దగ్రంథమును చదివినవాడు లొల్లటుడు. నవ్యపాతమున స్వల్పగ్రంథమును ఘంటకుడు, పెద్దగ్రంథమును కీర్తిరుడు పఠించినారు. భవిష్యన్నాట్యాభివృద్ధిని అరికట్టనిరీతిగా జూపు నవ్యపాతమును అభినవగుప్తుడు పఠించియున్నాడు. ఈ పాతము అతిస్వల్పము గాదు, అతిదీర్ఘము గాదు కూడ. ఇట్లు పాతమును అభినవుడే సంస్కరించినా డని ఆధునికులు కొందఱు భ్రమజెందినారు. నాట్యశాస్త్రము రసపర మని యెంచి సంస్కరించినవారిలో భట్టనాయకుడు, తోతభట్టు ప్రధానులని సిద్ధాంతీకరించబడినవి. కావున అభినవుని పాత మితరపాతములకంటె ఎచ్చట భిన్నముగా కన్పించుచున్నదో వివేచింపవలెను.

అభినవుని నాట్యశాస్త్రము

తొమ్మిదవ అధ్యాయమును ఉరకర్కవద్ది నుండి తర్వాత అధ్యాయముగా నితరులు పఠించినారు. కాని అభినవుని పాఠమున ఈ విభాగము కన్పించదు. గతి ప్రచారమున కొన్ని శ్లోకముల నభినవుడు పరిత్యజించినాడు. వృత్తలక్షణమున గురు లఘు వివేకముతో జెప్పిన లక్షణములనే అంగీకరించుచు “తక్రేహా ధ్యాయే భరతిఃసునికృత మితి త్రి కై ర్యకారాదిభిః క్షేప్ర త్కంచి లక్షణం స్వీకృత మితి ద్వివిధః పు స్తకపాఠో దృశ్యతే, మధ్యే చ చింతనాయత్పు స్తకే మూర్ఖయ మపి పశ్యతే” అనినాడు. మఱి జాదిగణములతో వృత్త లక్షణములను భరతుడు ప్రవచించినట్లు కొందఱు భావించినారని తదనుగుణము లగు లక్షణ శ్లోకములను గూడ పఠించినారని చెప్పినాడు. కాని ఈ పాఠాంతర మితనికి సమ్యక్తము కాదు. ఇట్లే లక్షణాధ్యాయమున గూడ పాఠ భేదములు కల వని “తథా ద మతాంతరేణ భగతి యనిరే వాన్యథా పుష్కలేలక్షణేన నాహంతరై రపి చ వ్యవహారం కరోతి; తత ఏవ పు స్తకేషు భేదో దృశ్యతే. తిం చ దర్శయన్మామః పతితో ధ్వేశక్రమ స్త్యన్మమపా ధ్యానుసరంపంగాతః” అనినాడు. ఈ పాఠ భేదముల నిచట చక్కగా సంస్కరించినవాడు తోతకర్ణుడు ఇతనిపాఠము నే అభినవుడు స్వీకరించినాడు. ఈ పాఠ మున గన్పించని ఇతరశ్లోకముల నానుష్ఠలముల స్పృశించినాడు.

భాషావిధానము, సంబుద్ధివిధానము, కాకు విధానము పగు నేడవఅధ్యాయమున పఠింపబడినవి. కాని ఇతరప్రతులలో భాషావిధానముతో నీ యధ్యాయము సమాప్త మగుచున్నది. పదునెనిమిదవ అధ్యాయమున విభక్తిగములు పీఠికైంది పఠింపబడినవి. లాస్యాంగములను సంస్కృత గాధ్యాయమున పఠించినాడు. ఇరువది నాల్గవ అధ్యాయమును (స్త్రీ) పునోపచార ముగా అభినవుడు పఠించుచు ఇతర ప్రాత్రప్రతులలో నిచట కన్పించు చివరిశ్లోకములను ముప్పదియైదవ అధ్యాయమున చదివినాడు. ఇతర ప్రతులలో కన్పించు ముప్పది నాల్గవ అధ్యాయ మగు ప్రకృతివికల్పనము కొన్ని మార్పులతో అభినవుని ఇరువదియారవ అధ్యాయమైనది. ఇరువదియైదిమిదవ అధ్యాయమున జాతిలక్షణములను గద్యరూపమున అభినవుడు పఠించినాడు. కాని ఈ లక్షణముల నితిరులు ఆర్యావృత్త

మున చదివినారు. ధ్రువాగానమందలి జాతి వినియోగములు ఇరువదియైదిమిదవ అధ్యాయమున కీ ర్తిగుని చేతనే పఠింపబడినవి. ఇరువదితొమ్మిదవ అధ్యాయమున పాప భేదము లనేకములు గలవు. అభినవుని పాఠమున ఆరోహి, అవరోహి అలంకారములు నిర్వచింపబడలేదు. పైగా “నా నానుపయోగాత్ కావ్యా లంకారవ త్రేషాం ఇయతా. నియమేనాభిధాతు మత్యక్త్యా ద్వితోక్త్యైవ ద తేషాం పరమార్థతో వ్యాపనా న్యయా యథాపి సర్వే న లక్షణాః, తథాపి శాస్త్రాంతర లక్షణమాణ నిరుక్తపరస్పర సోపాయే నైతాక జానియేతే తస్యః” అనినాడు. ఇతర శాస్త్రములలో నిలక్షణములు చెప్పబడినవని, అక్కడక్కడ కొన్ని లక్షణములనే స్పృశించుచున్నానని చెప్పచున్నాడు. కాని ఈ సందర్భమున భరతునినుండి మతంగ డుదహరించిన విషయము అభినవుని పాఠమున లేవనెన్నును, ఇతర ప్రతులలో కన్పించుచున్నది.

ముప్పదవ అధ్యాయమున కీ ర్తిగుకృతముగా కన్పించు

“నవ వంశాస్తు విజ్ఞేయా స్త్రిస్థానస్వరగోదరాః
తేషాం చైవ హి వర్ణానాం స్థానే స్థానే త్రికత్రయమ్”
అనుశ్లోకము నభినవుడు పఠించలేదు. మనువంశ, మదానన, ముని, వసు, నాథేంద్ర, మహానంద, రుద్ర, ఆదిత్య, విశ్వమూర్తి అను తొమ్మిదివంశని కేషములే ఈశ్లోకమున గ్రహించబడుచున్నవి. నాన్యదేవుడు సహితము:

“ఏవం నవైవ వంశాకృద్ధాకాబ్రూతే త్రివక్రమే కేసా భరతాచార్యో వంశాకృత్థానే స్థానే త్రికత్రయమితి”
అని చెప్పచు పైశ్లోకము భరతకృత మని భావించినాడు. కాని ఇట్లు సంఖ్యానిర్ణయము గావించి శాస్త్రవృద్ధిని అకిట్టుట అభినవునకు సమ్యక్తము కాదు. గనుక ఈశ్లోకమును నిరూపించినాడు. సాధ్యమైనంత వరకు నాట్యశాస్త్రమును సర్వానుగ్రహాకముగా జెప్పట అభినవుని లక్ష్యములలో నొకటి యని గుర్తుంచుకొనవలెను.

బిదవ అధ్యాయాంతమున చిత్రపూర్వరంగం గాంగము నొకదానిని అభినవకు పుడు వ్యాఖ్యానించలేదు. “య త్తీర్థ ర్ధికేణ సందిశేత్వరమత మత్రాగమ త్యేన గతిం, తదపాని సాహ్ని ద్విదృష్టం, తత్ప్రీతి

యాత్తు లిఖ్యతే సంతేషతః.....నినం నందికేశ్వర
మతానుసారేణాయం చిత్రతార్వరంగవిధి రితి నిబద్ధః”
అని ఇరువదితోమిట్టవ అధ్యాయమున పలికినాడు.
నందికేశ్వరుని అభినయగ్రంథమునండి ఈ యంగ
మున కీర్తిగరుడు గ్రహించినాడని, ఇది భరతశాస్త్ర
మున లేకపోయినను కీర్తిగరుని అనుసరించి దాని సంక్షే
పరూపము నభినవగుప్తుడు చెప్పినాడు.

ఇరువదియొడవ అధ్యాయమున “లోకప్రమాణంహి
విజ్ఞేయం” అని భక్తు డనగా “ఏతాక విధి నితి సామా
న్యాభినయధ్యాయ త్ప్రభృత్యేతదధ్యాయ పర్యం
తం యే కర్తవ్యతారూపాభినయనాం విధము ఉక్తా
స్తాన్ సమ్యగ్విజ్ఞా నేతి వదన్ కోహలాది శాస్త్ర
లక్ష్య ప్రవాహానిధి మపి చిత్రాభినయం నూచయతి”
అని అభినవుడు వ్యాఖ్యానించెను. భరతునిచే అనుక్ర
ములగు హస్తవిశేషములను వివరించిన నందికేశ్వరుని
అనుసరించి కోహలాదులు విశేష హస్తములను చెప్పి
నారు. వాటిని గూడ ప్రామాణికములుగా సంగీకరించ
వచ్చునని ఇచట గలదు. ఇంతటితో నాగక కోహల
కృతిములగు శ్లోకములను కొన్నింటిని ఆ సందర్భమున
సంక్షేపించి ఇచ్చినాడు.

ఇరువది యెనిమిదవ అధ్యాయంతమున “యేన
మద్విదవ మే వాక్రీ స కేవలం ప్రమాణం, యావత్కశ్యవ
ముని ప్రభృతిభి రపి యన్నిరూపితం తదపితి శివమ్”
అని అభినవు డనినాడు. వివిధరాగములకు కశ్యపాదులు
చెప్పిన వినియోగముల నీచట అంగీకరించినాడు.
భరతుని గ్రంథమును సూత్రప్రాయముగా సంగీక
రించి తర్వాతి వ్యాకర్తలు, శాస్త్రజ్ఞులు ప్రపంచించిన
విషయసమూహము సంతమ సమన్వయ పరచగల్గుట
కీర్తిగా మార్గము నొకదానిని అభినవగుప్తుడు చూపి
యున్నాడు.

ముప్పదియొకటవ అధ్యాయమున అనేక పాఠ
భేదములు గలవు. ఒక ప్రతికి మరొక ప్రతికి సంబం
ధము కన్పించదు. అక్షరశ్లోకములే భిన్నములుగా
కన్పించుచున్నవి. కొవ్వమాలా ప్రతిలోని 298 వ
శ్లోకము తిర్వాత తొంబదిరెండుశ్లోకము లధికముగా
గలవు. కాని ఇందులో దాదాపు ఏబదిమాత్రమే
అభినవునిచే వ్యాఖ్యానింపబడినవి. అభినవుడు కొన్ని
టిని వ్యాఖ్యానించలే దని త్రోసి వేయవలయు వీలు
కదదు. సులభగ్రాహ్యములు, అసంభితార్థరహితములు

నగు శ్లోకముల ననేకముల నభినవు శిరీరభాగములలో
సహితము వ్యాఖ్యానించిన లేదు కాగా నాయా శ్లోక
ములలోని విషయమును గ్రహించి ఇవి ప్రక్షిప్తముల,
కాదా యని వివేచింపవలెను.

ముప్పదిరెండవ అధ్యాయమున అభినవుడు పఠిం
చని పన్నెండు ధ్రువాల్లో చోదా హరణము లీతర
ప్రతులలో కన్పించుచున్నవి. ప్రభావతీ, మాలా,
సాచికా, మాలతీ, మృగీ, సురభిమఖీ, వలితగతి, రతి,
భుజగముఖీ, ద్రుతగతి, నవమాలా, విభ్రమ అని పేటి
పేర్లు. ఇవి గాథావృత్త విశేషరూపములేగాని పేర్లు
గాదు. మాత్రావృత్తము లగు గాథావృత్తిములు లయ
భంగ శతములు. కాలయభంగములు భేతాలమునకు
జెందినవి. ధ్రువాగానమున మాత్రావృత్తిముల ప్రస
క్తిని భరతు డంగీకరించలేదు గనుక అభినవునిపాఠము
భిన్నముగా కన్పించుచున్నది.

ముప్పదిరెండవ అధ్యాయమునండి కొద్దిభాగ
మును అభినవుడు వేరుజేసి తర్వాతి ఆధ్యాయముగా
పఠించినాడు. ముప్పదినాలులోని జాతిలక్షణములలో
గూడ పాఠభేదము లున్నవి. అభినవుని పాఠమున నివి
విస్తృతముగా కన్పించవు తిర్వాతి రెండవ అధ్యాయము
లలో అభినవుని పాఠమునకు ఇతరుల పాఠమునకు
విషయభేదము గలదు. అభినవుని గ్రంథము ముప్పది
యేడవ అధ్యాయముతో సమాప్తమగుచున్నది. కాని
కొన్నిచోట్ల నాట్యశాస్త్రమున ముప్పదియారు
అధ్యాయములే గలవని చెప్పియుండుటచే నీ
సమస్య చాలా కిష్ట మగుచున్నది. కాని ప్రతి
అధ్యాయవ్యాఖ్యను ఒక ధ్యానశ్లోకముతో నారంభిం
చుచు, శివాద్యుపాసనార్థమునగల ముప్పదియారు
తత్త్విములను అభినవగుప్తుడు స్పృశించియున్నాడు.
శివాద్యయ వేదాంతమున కన్పించు అను త్రరప్రతితో
ముప్పదియేడవ అధ్యాయము నారంభించినట్లు కన్పిం
చుచున్నది. ఈ ముప్పదియేడవ అధ్యాయములో
చివరభాగము కొంత భరతునిచే చెప్పబడలేదని,
వాక్రీకారులగు రాహుల, శివీ, శ్రీహర్షులలో నొక
రిచే నిర్మింపబడిన దని చెప్ప వీలగుచున్నది. ఈ
యధ్యాయమున కోహల, వత్స, శాంజిలి ప్రభృతుల
నామములు పేర్కొనబడినవి. గ్రంథావసానమున
“సంది భరతి సంగీత పుస్తకమ్” అని కొన్ని ప్రతులలో
కన్పించుచున్నది. ఏడే యెట్లున్నను నాట్యశాస్త్ర

అభినవుని నాట్యశాస్త్రము

మతివిచిత్ర పరివర్తనల సంఘటన దని స్పష్టము అభినవ గుప్తుడు నేడు తిరిగివచ్చిన గూఢ తాను వ్యాఖ్యానించిన స్రుతిని కనుగొనజాల డనుటలో సతిశయోక్తి లేదు. ఇట్టిచో భరతుని సంగతి వేరుగా జెప్పనక్కర లేదు.

3

భరతుని నాట్యశాస్త్రము రసపరమైన గ్రంథమని, రసమును కావ్యాత్మికా ప్రసంగించినవాడు భరతుడని సాహిత్యసంప్రదాయము వివక్షింపదు. అను రసపరముగా సమన్వయించిన భరతునిగ్రంథమును చక్కగా సంస్కరించినవాడు అభినవగుప్తుడు. ఇతరవ్యాకర్త లీవిషయమును గుర్తించినట్లు కన్పించదు. కావుననే వారిపాఠము అభినవుని పాఠముతో చాలచోట్ల ఏకీభవించుచున్నవి. అభినవుని పాఠమున నిషంగహస్తము:

“సుఖం తు యదా హస్తం కపిత్థే పరివేషయేత్
సమంతస్య నదా హస్తో నిషంగో నామ నామతః.”
అని గలను. కా:

“గృహీత్యా వామహస్తే కూర్పరాభ్యంతరే భుజమ్
దక్షిణం చాపి వామస్య కూర్పరాభ్యంతరే న్యసేత్
స చాపి దక్షిణోహస్తః సమ్యక్సృష్టి కృత్ భవేత్
ఇత్యేవ నిషంగో హస్తః”

అను లక్షణము ప్రాచీనపాఠముగా కన్పించుచున్నది. ఇదిట పాఠాంతరముగా:

“జ్వేయో వై నిషంగో నామ హంసపక్షో పరాశుః
జాలవాతాయనాదినాం ప్రయోక్తవ్యోభిఘటనే”
అను లక్షణము గలదు. ఐనను

“శిఖర స్థయదా హస్తో మృగశిరేణ వీడితః
నిషంగో నామ విజ్ఞేయః స భయూరై విధియతే”

అని కీర్తిరుని పాఠ మున్నది. ఆగమములలోని ముద్రల నాశ్రయించుకొనినది అభినవుడు చదివిన లక్షణము. ఇకే లక్షణము విష్ణుభక్తి శ్రీత్రయము గూడ గలదు. అభినవుని నిషంగహస్తలక్షణమును వర్ణనానామస్తలక్షణముగా కీర్తిరుని దిచ్చినాడు. అవయవ సన్నివేశ సౌందర్యము సభివ్యక్తము చేయునది అభినవుని పాఠము. అభినవు డా కొద్ది హస్త వర్తనములనే గ్రహించి భరతుని హస్తలక్షణములలో పఠించినాడు. కాని కీర్తిరుని పాఠమున హస్తములు, వర్తనములు వేరువేరుగా

కన్పించుటచే లక్షణములు భేదించుచున్నవి. కోహ లును వర్తనలను, చాలకములను తన సంగీత మేగవున వివరించినా డని చెప్పవు అందులీ శ్లోకములను కల్పినాడు డుదహరించుచున్నాడు. కోహలశాస్త్రాల సంవాదరూప మగు సంగీత మేగవున ఇతిరవిషయములు గూడ ననేకములు గలవు. అభినవునకు కోహలుని గ్రంథము సుపరిచితమే. కాని కోహలుని వలె వర్తన చాలకములను వేర్వేరుగా పఠించక, ఏకత్ర సమన్వయ వర్తనలతో అభినవుని వ్యాఖ్యలో విశిష్టముగా కన్పించును. నాట్యశాస్త్ర మభినయపర మని కోహ లులు ఎంచినది, రసపర మని అభినవగుప్తుడు భావించినాడని ఇంతటితో స్పష్టమగుచున్నది. కావుననే “కాంతరసోపక్షిపోఽయం భవిష్యతి” అని భట్టనాయకుడు వచించిన గ్రంథప్రయోజనము నభినవగుప్తు డంగీకరించుచున్నాడు.

వృత్తులను నిర్వచించు సందర్భమున గూడ పాఠ భేదములు, మతభేదములు గలవు. ఇవి గూడ రసాభినయభేదము నాశ్రయించుకొని వచ్చినవే యని చెప్పట కీశ్లోకములను గమనింపవలెను. రసపర్యవసాదితము

“శృంగార హాస్యకరులై ర్వృత్తిః స్యాత్తై శిరః
స్వాత్వీతీ చాపి విజ్ఞేయా వీరాద్భుతరూపయా”

అని కోహల పాఠముగలదు.

“శృంగార యోగ హాస్యే వృత్తిః స్యాత్తై శిరః
స్వాత్వీతీ చాపి విజ్ఞేయా వీరరాద్రాద్భుతరూపయా
భయనకే సభిఘ్నే రాగే చారభటి భవేత్
భారతీ చాపి విజ్ఞేయా కరుణాద్భుతరూపయా”

అని లొలటకుతానుసారమైనపాఠ మున్నది.

“హాస్యశృంగార కరుణైర్వృత్తిః స్యాత్తై శిరః
స్వాత్వీతీ చాపి విజ్ఞేయా వీరరాద్రాద్భుతరూపయా
భయనకే సభిఘ్నే రాగే చారభటి భవేత్
భారతీ చాపి విజ్ఞేయా వీరహాస్యాద్భుతరూపయా”

అని ఘంటకమతానుసార మగు పాఠము కన్పించుచున్నది. కాని

“వాక్యధానా తు భారతీ

తిథా వీరరసప్రాయా విజ్ఞేయాస్వాత్వీతీసవ

తిథా రాద్రప్రచాంబ భవత్యాభిభవదా

శృంగార హాస్యపహలా తిథా భవతి కైశికీ”

అని విష్ణుగర్భోత్తరపాతము గలదు. ఈ పాతము నకు సన్నిహితముగా

“హాస్యశృంగార బహులా కైశికీ పరిచక్షితా
సార్వత్రిచాపి విజ్ఞయా విరాగుష్ణత సమాశ్రయా
శాన్తీభయానకే చైవ విజ్ఞయారభటిబుద్ధైః
బీభత్సకరుణే చైవ భారతీ సంపక్తి ర్రితా”

అని అభినవుని పాత మున్నది. కోహలపాతమును విద్యానాథుడు డంగీరించినాడు. కాని అభినవుని పాతము భరతమునిసమ్మతముగా కన్పించుచున్నది. ఇచ్చట కన్పించు పాతభేదము ఉత్పన్నకాంక్షమున నే వృత్తిని యోజించవలె నను విషయమున భిన్నవాదము లకు దోహద మొసగినది. ఉత్పన్నకాంక్షమున న్యాయవృత్తి, అన్యాయవృత్తి, ఫలవృత్తి గలవని ఉద్భటునివాదము. ఈ న్యాయవృత్తియే కోహలుని కైశికీవృత్తి. లాలటుడు ఫలవృత్తి సంగీకరించలేదు. ఉత్పన్నకాంక్షమున స్వాత్మ్యవృత్తియే ఉంచలే నని శంకుకుని మతము. సార్వత్రి నిర్వచనమున శమశ్రయా అనుపాతము సంగీకరించిన కోహలుడు ఈ వృత్తి సందర్భమున శాంతరసమును ప్రస్తుతింపవలసివచ్చినది. ఉత్పన్నకాంక్షమున భారతీవృత్తి నే అభినవు డంగీకరించినాడు. ఉద్భటుని పంచమవృత్తిని శంకుకుడు సహితము నిరాకరించయున్నాడు. అభినవుడు మాత్రము భరతుని భావములకు వ్యతిరేకముగా శాస్త్రమును ప్రకటించలేదు. ప్రాచీన మతములలో నెన్నింటిని సులభముగా సంగీకరించ వీలున్నదో, వాటిని నన్నింటిని వివేచించినాడు. తాను స్వీకరింపజాలని పాతమును, భావమును సోపపత్తికముగా వివరించి నాడు.

సమవకార లక్షణమున :

“ఉష్ణి గ్గాయత్రీ వాయూని తథాన్యాని బంధకుటిలాని
వృత్తాని సమవకారే కవిభి ర్నైవ ప్రయోజ్యాని”.

అని ఉద్భటుని పాతముగలదు. కాగా ధర్మకామశృంగారములకు గతి కల్పించబడినది. కాని “ఉష్ణి గ్గాయత్ర్యైద్యా న్యన్యాని చ యాని బంధకుటిలాని వృత్తాని సమవకారే కవిభి ర్నైవ ప్రయోజ్యాని.”

అని అభినవునిపాత మున్నది. సమవకారమున సంస్కరింపబడినవి దోహా కపటముల కివల గతి కలుగుచున్నవి. అల్పక్షర వృత్తిములను గాక స్రగ్ధరాది వృత్తిముల నే యోజించవలె నని ఉద్భటుడు వ్యాఖ్యానించుట అభినవునకు సమ్మతముకాదు.

హస్తాభినయమున వాచిక ప్రాధాన్యమును తెలుపు సందర్భమున

“ఉత్తానః పార్శ్వగ కైష్టవ తథాశోముఖ ఏవ చ
ప్రచార త్రివిధోఽక్షానాం నాట్యనృత్తసమాశ్రయః”
అని అభినవుని పాతమున్నది. కాని “ఉత్తానోఽశ్వుల
స్త్రిశ్చోఽగ్రశోఽక్షోఽశ్వుల ఏవ చ శబ్దప్రచారోహస్త
స్య నాట్య నృత్త సమాశ్రయః” అని ఉద్భటుడు పఠించుచు పంచ ప్రచారములను చెప్పినాడు. కాని హస్తప్రచార త్రైవిధ్యమే అభినయమునకు లాభిత్యమును, స్వాధ్యయమును తీసికొని రాగలవు గనుక ఉద్భటుని పాతమును త్రోసి వేయవలసి వచ్చుచున్నది.

అభినవుని పాతము ననుసరించి ఇరువది తొమ్మిదవ అధ్యాయమున మొదటి స్లోకము :

“షడ్జానీచ్యుతే చైవ షడ్జయథాతత్తైవ చ
శుభ్యపంచమ బాహుల్యా త్కార్యా శృంగర హాస్యయోః
అతి గతం.”

అని ప్రాచీన పాతమున “షడ్జ పంచమ” అని కన్పించుచున్నది. ఐనను [మా] “హాస్యశృంగారయోః కాత్యాయనా స్వరౌ మధ్యమపంచ మధ్యపంచమ భూయిష్ఠం గానం శృంగార హాస్యయోః”

అను భరతుని వాక్యములవలన అభినవుని పాతమే భరత సమ్మతిమైన దని వ్యక్తమువచ్చును. “షడ్జ పంచమ” మను పాతమును నాన్యదేవుడు గూడ గ్రహించినాడు.

ఈ రీతిగా పాతభేదములు, విషయభేదములు చాల కన్పించుచున్నవి నాట్యశాస్త్రము రససిద్ధాంతము నే ప్రధానముగా ప్రసంగించున దని సంప్రదాయ వచనము గలదు. అందుచే ఏ తీర్మానగోచరమని యగు అభినవుడు పఠించిన నాట్యశాస్త్రమే మనకు ప్రామాణికము కావలెను.

విషాదాంతం

నాగభూషణ్

* గతసంచిక తరువాయి

రెండవరంగం

* * సూర్యం, చంద్రం అలా కూర్చునే వుంటారు. కుసుమ వస్తుంది. మనిషి అతినవీనమైన నాగరిక యువతి... మాటూ, చేతా కూడా అందుకు అనుగుణంగానే వుంటుంది. భాగ్య వంతులపిల్ల, చదువుకున్నది, కాస్త అందమయినది కూడాను. ఆమెలో లేని లోపం—సాధారణంగా అలాంటి పిల్లలకుండా గర్వం లేకపోవడం.

కుసుమ : హలో! సూర్యం...మార్నింగ్ చంద్రిం... (ఎవ్వరూ మాట్లాడరు) అరే! ఏమిటిది?... ఓ సూర్యచంద్రులారా! మీ దయసముద్ర తరంగములను మానైపు తరిలించకున్న, మే మందరమును బీడుపట్టిన భూములవలె, నీరు లేని లతలవలె, ప్రేమలేని హృదయములవలె మ్రోడైపోమా? అందుకే, మామీద ఆగ్రహించకుండా, తమ అనుగ్రహాన్ని ప్రసాదించండి—

సూర్యం : సూర్యచంద్రులు నీ ప్రార్థనను అంగీకరించారు.

చంద్రం : నీ తపస్సుకు మెచ్చారు. ఏం కావాలో కోరుకో—

కుసుమ : మీరు నా ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పడమే నాకు కావలసిన వరం.

చంద్రం : మేము సిద్ధముగా నుంటిమి. నీ ప్రశ్న లేవి?

కుసుమ : అవగరింపుడు జీవరూపా! మీ యీ మానవిషాదవదనములకు కఠంబెది?

చంద్రం : ఆ ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పబడదు.

కుసుమ : ఏమిటి సూర్యం? ఎందుకలా వున్నాడు? నిజం చెప్పండి.

సూర్యం : ఏం చెప్ప మంటావు కుసుమ? మన నాటకానికి మధ్యలోనే భరతవాక్యం పలికారు.

కుసుమ : ఏం?

చంద్రం : ఏం ఏమిటి? కథానాయకుడే కాదంటున్నాడు.

కుసుమ : ఎందుకని?

సూర్యం : వైసున్న ఆ భగవంతునికి విష్ణు నాటికి కూడా తెలియదు. నాన్న నాటకాన్ని వేసి చెడిపోతున్నా వని కేకలు వేశాడు. అంగవల్ల నాన్న ప్రయోక్తగా వుండి నయ్యోనే నాటకంలో తమ వెయ్యికుండా నాన్నమీది కసితీర్చుకుందా మునుకుంటున్నాడు అన్నయ్య.

కుసుమ : నువ్వనుకొనే ప్రవాదాన్ని టిక్కి, ప్రచారాన్ని కల్పించి ప్రచారాన్ని తీసుకురాకు. మీ అన్నయ్య ఎందుకు వద్దన్నాడో సరిగ్గా తెలియకుండా—

చంద్రం : అసలు వాడు చెబుతున్న కారణం, వాడి ప్రక్కన వేసే నాయిక లేదని.

సూర్యం : ఓ! గొప్ప ఐడియా! ఆనాడు ఇజాక్ న్యూటన్ కు వచ్చింది. ఇవాళ మనకు వచ్చింది...కుసుమ! నువ్వే వేస్తేనో ఆ వేషం?

కుసుమ : నేనా!

సూర్యం : అవును, నువ్వే!

కుసుమ : నాకు చేతకాదు బాబూ!

- నూ : ఇన్నల్... ఇంతమందిమి హేమా హేమిలం ఇక్కడ వున్నాం. ఇంకా చేతకాదంటావా? నువ్వ 'ఉ' అను, నీకు తయారు తినిపిస్తాం. ఒక అయిదు, ఆరు నెలల్లో. శ్రీమతి—తప్ప తప్ప—మరి కుసుమా దేవి ఆంగ్లదేశం గర్వింపదగ్గ అగ్రశ్రేణి నటిమణి కాబోతున్న దనడంలో ఆశ్చర్యం అణుమాత్రంకూడా లేదు.
- కుసుమ : నేను వెయ్యిను నూర్యం. అమ్మా, నాన్నా వింటే ఇంకేమైనా వుందా?
- నూ : చాలా సంతోషిస్తారు... నీకు యిష్టం వున్నదను, మిగిలిన అడ్డంకు లన్నింటినీ ఆంజనేయుడు సముద్రం వాటిస్తాడు, అవలీలగా దాటేస్తాను.
- చం : ఇంతకూ కుసుమ సందేహానికి సమాధానం?
- నూ : విను మరి— కుసుమాదేవిగారు ఏ సేవంతోనైతే మన యింటికి సంపదకుతున్నదో, ఆ సేవమే నీనికి సమాధానం చెబుతుంది.
- కుసుమ : అంటే?
- నూ : అంటే, ఎవరికోసమైతే మీరు ఈ యింటికి వస్తున్నారో—నాకే స్వయంగా ఆహ్వానించారనకోంకి—
- చం : అంటే?
- నూ : ఇంకా అంటే ఏమిట్రా, అంటే?—అంటే! మట్టిబుర్ర!
- చం : మట్టిబుర్ర ఏమిట్రా? ఎప్పుడో పట్టేస్తే—
- నూ : ఏశికావ్... ఏమంటావు కుసుమ?
- కుసుమ : ఏమిటి?
- నూ : వేషం వెయ్యడానికి—అభ్యంతరం లేదు కదా!
- కుసుమ : మరి మీ అన్నయ్య?
- నూ : అవన్నీ నాకు వదలమంటిని గదా!
- కుసుమ : సరే!
- నూ : థాంక్స్... ఇవ్వాలే ఇంత గొప్ప సమస్యను పరిష్కరించినందుకు నన్ను నేను అభినందించుకో కుండా వుండలేకపోతున్నాను.
- చం : నేను?
- నూ : ఇంకా నేను అంటావేరా? అమాంతం నన్ను అభినందించక!
- చం : (నీరసంగా) అంతేవా?
- నూ : ఏడవకురా... ఏదీనా మొసళ్ళతో కొట్టిన ఆడ వాళ్ళనుదిరిగా పబ్లిక్ గా ఏడవకూడదురా—సరే! ఇంతవరకూ ప్రతినిధులు... నూ మనం భాగస్వాములం కాబట్టి, నీని బాపగు కెడిట్ నీకూ సగం యిచ్చాను. తీసుకో—
- కుసుమ : ఇహ నెడతాను—
- చం : ఇంటికా?
- నూ : అహ!—ఇంట్లోకి—
- కుసుమ : ఏయ్ నూర్యం! ఏమిటి ఇందాకటినుంచీ చూస్తున్నాను, మరి అంత మిశిషడు తున్నావో?
- నూ : ఓహోహా! ఎంత సున్నితమైన కోరిక? ఈ ఆకారంలో నిన్ను చూచి నీ ముటులు విన్నవాడు ఓ నటకుడైపోయాడు, కాని, అదీ ఒక కవి అయితే, నీగిదా అప్పుగా అమాంతం ఓ లక్ష పద్యాలను చెప్పి, వాటిని నీకే అంకితం చేసేవాడు. నీకు బీభత్సాంతం దాస్తోహం చేసేవాడు... కాని నీని గొప్పర్యం తో చెయ్యగలడు?
- కుసుమ : తొందరపడకు. నువ్వు కవిత్యం చెప్పే రోజులు రావు? రాధ నీ చేతి ఎప్పుడు కవిత్యం చెప్పిందామా అని చూస్తోంది—
- చం : ఏ రాధ? కొంపదీసి—
- కుసుమ : ఆ! మీ క్లాసుమేటు రాధ! అక్కడికి వెళుతున్నాననే... చెప్పాస్తాను...
- చం : ఎమనో?
- కుసుమ : ఆ కోరిని పెళ్ళిచేసుకొని చెవులు పట్టుకు సాగదియ్యమని.
- నూ : ఇంతపనికట్టుకునే అక్కడకు వెళుతున్నావు గనక, ఆ అమ్మాయితో చెప్ప... కోతులు మరి పెద్దకోరికిగాని లాంగ వసి—
- కుసుమ : అనే చెబుతాను. ఆ అమ్మాయి నీన్ను గురించి అడగని తీణం లేదు.

విషాదాంతం

నూ : వెళ్ళు, వెళ్ళు... శుమ్మెదకోసం పువ్వు విచ్చుతుంకో, పువ్వుకోసం శుమ్మెదే వస్తుందో చూస్తాం.

చం : ఏవ్ యు గుడ్ లక్ ...

కుసుమ : అదుగో!—(అంటూ త్వరగా వెళ్లిపోతుంది. ఇద్దరూ దీర్ఘవిశ్వాసాలు విడిచి, కరచాలనం చేసుకుంటారు.)

[రామం వస్తాడు. దేనికోసమో ఆత్మతతో ఎదురుమాస్తూ వుంటాడు. మనిషిలోనూ, మాటలోనూ తొందర.]

నూ : కంగ్రాట్సులేట్ చెయ్యరా బ్రదర్!

చం : షేక్ —(ఇద్దరూ చేతులు చాస్తారు.)

రామం : ఎందుకురా?

నూ : నువ్వు ఇంతవరకు నాటకం వెయ్యడానికి చూసిన అభ్యంతరం లన్నింటినీ అధిగమించి విజయం సాధించాం కనుక —

రామం : సరిగా చెప్పండిరా—

చం : కుమారి కుసుమ దేనిగారు మన నాటకంలో కథానాయిక గా వెయ్యడానికి ఒప్పుకుంది.

రామం : (నిస్పృహతో, నిట్టూర్చి) ఆ... (కుర్చీలో కూర్చుంటాడు.)

నూ : దీనికో అంత మార్పు నటించవలసిన దేమండీరా?... నువ్వు ఆనందంతో ఆకాశం అంత ఎత్తున ఎగురుతావని నే ననుకుంటే, అమాంతం క్రిందపడ్డావ్!

రామం : ఆవిడ వేషంవేస్తే మనం నాటకాలు వెయ్యడం ఎందుకురా? చెప్పాలసాపు పెట్టకోవచ్చు.

నూ : బ్రదర్! నీ అభ్యంతరాలు నా కర్థంకావడం లేదు. నాటకాలు వెయ్యడానికి సంస్థార వస్తులైన 'ఫామిలీ థేటీస్' రావాలని ప్రపంచ మంతా ఘోషిస్తూవుంది. నాటక కళారాధనలో నటరాజును మనం మరో వినుత్తు మైన పుష్పంతో పూజిస్తున్నామని గర్వపడక, ఉపహరమంటావ్?

రామం : నీ వుపన్యాసం కట్టిపెట్టి, కాసేపు అన తలకు పో—

చం : (నూర్వంతో) రామానికి ఈ రంగంలో పనివుంది కాబోలు రా!—

రామం : ఆ! వుంది—

చం : ఆ పని యేమిటో ఈ భృత్యులకు కూడా చెప్పి పుణ్యం కట్టుకుందూరా!

రామం : నాకు పుణ్యం అక్కలేదు నడవండి.

నూ : మరి నాటకం వేస్తా పని వాగ్దానం చెయ్యి.

రామం : అట్లాగేరా నాయనా! ఇహనైనా వెధవ వేషాలు వెయ్యక బయటకు నడవండి.

చం : మనం వేసేవి మంచివేషాలునట్లు!

నూ : వాడికేరా? జానపద నాటకాల్లోనూ, పౌరాణిక నాటకాల్లోనూ వాడు యువరాజు; సాంఘికాల్లో అయితే ఓ భాగ్యవంతుడి ముద్దుబిడ్డ.... ఎక్కడకు వెళ్లినా ఆదరసత్కారాలు, ఏ పనిచేసినా షాగడ్లు. —తనను ప్రేమించి తనకోసం ప్రాణాన్ని సయితం యివ్వగల ప్రియురాలండ్రు—

చం : అబ్బ! గ్రాంధికంతో చంపకురా—ప్రియురాలి అను.

నూ : ఏ రాష్ట్రం యిక్కేనే వీడి పళ్ళు పూడడానికి?... చిట్టితండ్రి వీడికేరా, చుహరాజు బిడ్డ.

[రామం ఎవరికోసమో చూస్తూ, చిగురు పడతాడు.]

చం : ఎవరికోసం మీ నిరీక్షణ?

నూ : ఎవరికోసమో ఎందుకురా? ఏ రాజకుమారి కోసమో!—ఎన్ని కోటగోడలు ఎగత్రాకాలో, ఎన్ని అంతస్తులు ఎక్కాలో, ఎందరితో యుద్ధాలుచెయ్యాలో—(రామానికి కోపం వచ్చిందని తెలుసుకొని) నిజం చెబితే నిష్ఠూరంలేరా బ్రదర్! అయినా మాకెందుకు? వస్తాం....

చం : (నెదుతూ) గుడ్ లక్[వెడతారు]

[ఓ క్షణం నిశ్శబ్దం... నిశ్శబ్దాన్ని ధిరించ లేనివాడిలా కొంచెంసేపు చిగురుగా అటూయిటూ తిరిగి, చివరకు లోపలకు చూచి, చాలా రహస్యంగా పిలుస్తాడు.]

రామం : విజయా! విజయా!!

[విజయ వస్తుంది. మానసికంగానూ, శారీరకంగానూ కూడా శ్రమించిన మనిషిలా వుంది.]

రామం : చివరకు ఆడవాళ్ళనుంచి సానుభూతి కూడా కరువైంది మాకు.

విజయ : కరువైంది సానుభూతికాదు. మా సానుభూతిని అర్థం చేసుకోనే హృదయాలు లేక పోవడం.

తామం : అర్థం చేసుకున్న హృదయాల ఆరాటం మీరు తగ్గించారు కాబోలు! చరిత్రలో ఎంతమంది—

విజయ : చరిత్ర సంగతి చెప్పకండి... గతంలో మన గొప్పల్ని చూసి మాత్రమే బ్రతికటం మాకు చేతకాదు.

రామం : పోనీ ఈ రోజుల్లో చూడు... గిరిసం నేను ఎంతగా బాధపడుతున్నానో నీకు తెలుసు. తెలిసి కూడా ఈ సంగతి నాన్నతో చెప్పడానికి నువ్వు ఎందుకు సుముఖంగా లేవో చెప్పు.

విజయ : నాకు మాత్రం ఇలా వుంటే సుఖం గా వుందా చెప్పండి... కాని పరిస్థితులు అనుకూలంగా వుండవద్దా? మీ నాన్నగారు చెప్పే మాటలనుబట్టి మనజీవితాలను గడ వుంటుందని మనం జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి.

రామం : ఏమిటి విజ్ఞీ, నువ్వేదీ? ఆయన ఇష్టపడనంత మాత్రాన నా ఆభిప్రాయాన్ని మార్చుకుంటానంటావ్?

విజయ : నేనన్నానా? కాని ముందే పోట్లాటలతో బయలుదేరడం మొదలుకు?

రామం : పోట్లాటలతో బయలుదేరడం నాకూ యిష్టం లేదు విజ్ఞీ. కాని నా ఆభిప్రాయంతో ఆయన ఏకీభవించలేకపోతే అందుకు నేను కాదు బాధ.

విజయ : మీరు మాత్రం తొందరపడకండి.

రామం : తొందరా! ఇంత దగ్గరగా వుంటున్నా, ఈ ఇంట్లోనే, దూరంగా నిన్ను చూచి, నీ దగ్గరకు రాకుండా, నన్ను నేను నిగ్రహించుకోమంటావ్? ఇన్నాళ్ళు చూపించిన ఓర్పు చాలు... ఇహ—

విజయ : (నోటి కడ్డం గా చెయ్యించి, నారిస్తూ) అనే! మీ యీ తొందర మనకు ఎప్పుడే ప్రమాదం తీసుకువస్తుందో నని నాభయం.

రామం : భయం ఏమీ అక్కలేదు... (విజయను దగ్గరకు తీసుకొని) నాన్నగారిని ఇంటికి రానీ, ఈ ప్రాట తప్పకుండా చెబుతాను.

[ఇంతలో ప్రసాదరావు వస్తాడు. రామం చివరిమాట ఆయన విన్నాడు. వాళ్ళిద్దరినీ అలా చూడగానే ఆయనకు కోపం వచ్చిన మాట నిజమే కాని, చాలా నిగ్రహించుకుంటాడు. ఆయనను చూసి ఇద్దరూ భయపడి, దూరంగా జరుగుతారు. విజయ పాలి పోయింది. ఆమె మొహంలో నెత్తురు చుక్కలేదు. రామమోహన్ కూడా ముందు జంకినా, తరువాత ఓ నిశ్చయానికి వస్తాడు].

ప్రసా : నువ్వు వెళ్ళిమ్మా— (విజయ వెళ్ళడానికి సంకోచిస్తుంది.) వెళ్లు విజయ, మేం కొంచెం మాట్లాడుకోవాలి. (వెళుతుంది.) (ఓ క్షణం ఆగి) ఏమిటిసంతా? (రామం మాట్లాడుతున్నాడు.)

ప్రసా : నిన్నే ఏమిటిది?

రామం : నేను విజయను ప్రేమిస్తున్నాను.

ప్రసా : ప్రేమించు. దానికేం?

రామం : పెళ్ళిచేసుకుంటాను.

ప్రసా : అబ్బా! అంతవరకు వచ్చిందా? ఎన్నాళ్ళ నుంచీ అడుతున్నా రీ నాటకం?... మొన్న వేసంకాలం సెలవులకు నువ్వు నీనికోసం మన్నమాట పల్లెకు వెళ్ళింది... క్షేత్రమీదనే కాక జీవితంలో కూడా నాటకాలు ఆడుతున్నా వన్నమాట!

రామం : ఎగతాళికాదు నాన్నా... నిజంగా చెబుతున్నాను.

ప్రసా : అంటే, విజయను నేను పెళ్ళిచేసుకుంటాను, నమ్ముకుంటావ్?

రామం : ఏం? నమ్ముకుండా వుండవలసిన అగత్యం దానిలో ఏం లేనే!

ప్రసా : చాలావుంది.

రామం : ఏమీటది?

విషాదాంతం

ప్రసా : నేను ఒప్పుకోను కనుక—

రామం : దీనికి అభ్యంతరం ఏమిటి చెప్పండి... నేను విజయను పూర్తిగా అర్థంచేసుకున్నాను. ఆమె కూడా అంతే—

ప్రసా : ప్రేమించుకొని పెళ్ళిచేసుకుంటున్నా మనుకొనే యువతీయువకు లందరూ అదే సమాధానం చెబుతారు. కానీ వాళ్ళ జీవితం తప్పలతో మొదలైకొని, మామూలు మార్గాన పడదు.

రామం : పోనీ, నన్ను ఆ మార్గాన్నే నడవనివ్వండి.

ప్రసా : అది ముళ్ళన్న మార్గం.... నాకు తెలిసివుండి కూడా నిన్నెలా పోనిస్తాను?

రామం : అంటే, మీరు ఈ పెళ్ళికి ఒప్పుకోనంటారు!

ప్రసా : పెళ్ళింటే డబ్బాయింపు కాదోయ్. నువ్వు ఇప్పుడీ పెళ్ళిచేసుకోవడానికి నీకున్న అర్హత ఏమిటి? నువ్వు మగవాడివి, విజయ అడవి కావడమేనా? కానీ సంపాదించడం చేత కాదు, పైగా ఇంటినుంచి వందలకు వందలు తీసుకునిపో, నాటకాల పేరుతో నాశనం చేస్తావ్! ఇకనా నీ ఘనత?

రామం : ఇవ్వాళ్ళవుంది కాబట్టి ఖర్చు పెడుతున్నాం. రేపు లేకపోయినా ఇలా శ్రీ ఖర్చు పెట్టాలనుకున్నవాడు మూర్ఖుడై వుండాలి.

ప్రసా : వాడెవరైతేనే? నువ్వు మాత్రం అది కాకుండా చూసుకో!

రామం : ఆధయం మీ కక్కలేదు. నన్ను నేను పోషించుకోగల స్తోమకు, పోషించుకోగల నన్ను దైర్యం నాకున్నయ్.

ప్రసా : నిన్ను గురించి నువ్వు అంతగా భ్రమపడుకు చాలామంది తమనుగురించి గొప్పగా పూహించుకొనే, తమ జీవితాన్ని నాశనం చేసుకుంటారు...సరే! అవన్నీ ఎందుకు? నువ్వు విజయనే పెళ్ళిచేసుకోవడానికి స్థిర పరుచుకున్నానంటావ్! (రామం తల తిప్ప తాడు.) నాకు యిష్టం లేకపోయినా?

రామం : ఎందువల్ల చెప్పింది...విజయ చిన్నప్పటి నుంచీ ఇక్కడ పెరిగింది. నాతోపాటు ఉంది. ఆమాటకువస్తే నాకంటే ఎక్కువ

ఉంది. ... చదువు, చక్కదనం; సంస్కారం, — ఇన్నీవున్న మనిషిలో లోతేమిటో నా కర్థం కావడం లేదు.

ప్రసా : నీకు తెలిసింది అంతవరకే—కానీ అంతకు మించినవి అనేకం యీ వివాహానికి అభ్యంతరాలు కాగల వని నీకు తెలియదు. .. ఇన్నీ ఆలోచించావుకానీ, మీ యిద్దరిమధ్య నున్న అంతస్థులసంగతి ఆలోచించావా?

రామం : అనే అభ్యంతరమైతే, దాన్ని నేను నిరభ్యంతరంగా అధిగమిస్తాను.

ప్రసా : అంటే, అది స్వల్పమైన అభ్యంతరంగా కనిపిస్తున్నదన్నమాట!

రామం : అసలు నాకది అభ్యంతరంగానే కనిపించటం లేదు. ఊహలతో గోడలను నిర్మించుకొని అవతల వున్న మనిషి ఇవతల లేడన్న నెపంతో ఆమరిషి మనిషి కావడం విచేకం కాదు

ప్రసా : తరతరాలనుంచి శ్రమించి నిర్మించిన ఈ అంతస్థులను ఇవ్వాళ్ళ నీ ఒక్కమాటవల్ల నాశనం చేయగలవమంటే, నువ్వు వికారిగా మాత్రమే మిగుల్చావు.

రామం : నాకాధయం ఎప్పుడూ లేదు.

ప్రసా : అదుగో! ప్రతిగానికీ అడ్డుచెబుతావు, నీ సంగతి నీదికాని ఎదుటివాళ్ళ సంగతి పట్టడం! ఆ జజ్జీగారు వాళ్ళ అమృతాన్ని చేసుకోకుంటున్నారు. మన కంతకన్న మంచినంబం ధాలురావు. ... నామాటకాడక, ఆ అమృతాన్ని చేసుకో! —

రామం : ఆ అమృతానా? ఆ నడక, ఆ మాట—జీవ లోకంనుంచి దిగివచ్చిన అపసరస ఏమీకా దావిడ—

ప్రసా : కాకపోవచ్చు. కానీ అయిదంతస్థుల మేడ మీదనుంచి దిగివస్తుంది.

రామం : అంతస్థులు నిర్మించడం, వాటినిగురించి గొప్పలు చెప్పుకోవడమే పనిగా పెట్టుకున్న వాళ్ళు నాతో ప్రశూణం చెయ్యలేదు. నేల మీద, నాతోపాటు నడకగలిగిన వాళ్ళైతే నా నాకు చాలు.

ప్రసా : ఈ ఇంట్లో ఇంత చిన్నపు ఇచ్చాను. కన్న కూతురుగా మానుకున్నందుకు ఆ అమ్మయి చేసేపని యికేనా?

రాము : ఇందులో ఆ అమ్మయి చేసింది దేమంది నాన్నా? అయినా ఆమెను మనిషిని చెప్పామని తీసుకువచ్చి, తీరా మనిషిగా తయారైనతర్వాత ఆనందించవలసిందిపోయి, కోపగిస్తారా?

ప్రసా : ఇంకా నయం. నేను కాబట్టి ఇంత జరిగిన తర్వాత మాట్లాడకుండా వూరుకుంటున్నాను. అయినా ఇన్నాళ్లు పెంచి పెద్ద చేసినతండ్రికి నువ్విచ్చే ప్రతిఫలం ఇదన్నమాట!

రాము : అందుకు నేను సర్వదా కృతజ్ఞుణ్ణి. కానీ నేను ఆమెకు వాగ్దానంచేశాను.

ప్రసా : ఈ వాగ్దానాల నేనుంది? నునం చేశామనుకుంటువుంటున్నా, లేకపోతే లేదు.

రాము : అలా అనకండినాన్నా! నేను మాట యిచ్చి మాత్రం నువ్వను మార్చుకోలేవు.

ప్రసా : నేనుపట్టిన కుండేటికి మాడేకాళ్ళని పోట్లాడడం మూర్ఖుడు చెయ్యవలసినపని. నేనూ జడ్డిగారికి వాగ్దానం చేశాను. కొడుకుగా నా వాగ్దానాన్నే బలపరుస్తావో, ప్రియుడుగా ఆమె వాగ్దానాన్నే మన్నిస్తావో అబోచించుకో—

రాము : నేను నెల్లి జడ్డిగారిని తీమాపణ చేసుకుంటాను...కుసుమను పెప్పిస్తాను.

ప్రసా : నాకోసం ఒక్కళ్ళదగ్గరకు నెల్లి వేడుకోవలసిన అవత్తంలేదు. నీ వాగ్దానంకోసం ముంకుపట్టు పట్టి నువ్వు విడవకపోతే, నా వాగ్దానం చెల్లించుకోవడానికి నేనూ అంతే పట్టుపట్టు వలసి వస్తుంది.

రాము : అంటే, నేను విజయను పెళ్లిచేసుకోకుండా చేస్తానంటారు. అంతేనా?

ప్రసా : నా మాటలకు లేని అర్థాలను అపాదించకు, వాటికి ఎంతవరకు అర్థంవుందో అంతవరకే తీసుకో!—అయినా కుసుమకు ఏం తగుత?

చదువు లేదా? సంస్కారం లేదా? అందిం లేదా? అంతస్థులేదా?

రాము : అవన్నీ విజయలోనూత్రం లేనా? మీరు పై అంతస్థున వుంటూ, 'ఆ ఎత్తున వున్నవాళ్ళను మాత్రమే చూస్తాను, క్రిందవున్నవాళ్ళను చూడను' అంటే మీ అభిప్రాయాలతో నేను ఏకీభవించలేను.

ప్రసా : అంటే, కుసుమను పెళ్లిచేసుకోవడం నీ కిష్టం లేదన్నమాట!

రాము : అవును.

ప్రసా : సరే! నా ఆస్తిలో ఒక్క చిల్లి ఎవ్వ కూడా నీకు దక్కడం నాకు యిష్టంలేదు...నీ యిష్టం వచ్చినట్లు వూరేశు. (నెల్లిపొతాడు.)

[రాము బాధతో కన్నీటిలో కూర్చుంటాడు. ఒక నిమిషం ఆలోచించి, ఏదో నిశ్చయంగా నికి వచ్చిపట్టు తలపంకించి, విజయను పిలవడానికి లేస్తాడు—ఇంతలో కుసుమ వస్తుంది. మనసులో ముందుకు పోదా మన్న ఊహ తరుముకు వస్తే వుంటుంది.]

కుసుమ : హాలో, రాము! నుడో మార్పింగ్.

రాము : (డీలాపడిపోతాడు నీరసంగా) మార్పింగ్.. కులాపానా?

కుసుమ : ఏదో—వున్నాం...నువ్వు ముగ్ధానునంచి వచ్చిన తర్వాత స్రుతిపాట నీకోసం ఎదురు చూడడమే! మొన్న సాయంకాలం వస్తాననీ డాడీతో చెప్పావట. ఎంత 'డిజిటాయింట్' చేశావో? నిన్ను నేను కాబట్టి తీమించాను. మరొకరైతేనా—?

రాము : ఖాంక్స్...ఆమాత్రం దియ మామీద వుంది. అంతే చాలు!

కుసుమ : అది దియ అనకు రాము...నా కది చాలా సరదా!

రాము : ఏమిటది? నేను తప్పలు చెయ్యడమా!

కుసుమ : అవును. మగవాళ్ళు శిష్టలుచేసి తప్పించుకోవడానికిమాస్తే ఎంత తమాషాగా వుంటారని! వాళ్ళంటే నాకు సరదా.

రాము : ఇదేదో కొత్తరకం సరదా...సరే! నాన్న గారు కులాపానా?

కుసుమ : ఆ! నువ్వుకన్నా వని ప్రతిపూటా ఎదురు చూస్తున్నారు.

రామం : అగెగె! ఎంతమాట! కాకితో కబురంపిశే, గక్కలు కట్టికొని వాలేవాణ్ణి—

కుసుమ : అలా అనడం బాగులేదు రామం. నీకున్న గౌరవం, డిగ్నిటీనీది. దాడికివుంది దాడిది—

రామం : నువ్వు చెప్పే డిగ్నిటీ మనుషుల్లో వుందికాని, మనుషుల్లో లేదు. మాటల్లోవుంది కాని చేతల్లో లేదు. అటువంటి డిగ్నిటీ పేరు చెబులేనే నాకు జ్వరం వస్తుంది.

కుసుమ : వస్తే, నేను నయంచేస్తాను.

రామం : నీవంటివాళ్లు డాక్టర్లు కాలేరు. కుసుమా! అయినా, వస్తే నయంచేద్దా మనుషుల నేకన్న అసలు రాకుండా వెయ్యడం మంచిది కాదా?

కుసుమ : ఏం చెయ్యాలంటావ్?

రామం : అనుకో, ఆ సీతీవచనాలు పలకకపోవడమే!

కుసుమ : ఆల్ రైట్ ... నువ్వేం చెయ్యమంటే అనే చేస్తాను. (ముళ్లమీదవున్నట్లుగా వుంటాను) థాంక్స్ ... అన్నట్లు, నువ్వు పనివుండి వచ్చినట్లున్నావ్. విజయ యింట్లో లేదా?

కుసుమ : ఏమో—కాని, ఇన్వార్త నీకో గొప్పసంతతి చెబుతాను.

రామం : (నీరసంగా) ఉ...

కుసుమ : నువ్వు విని ఎంతఆశ్చర్యభరితావో తెలుసా?

రామం : నువ్వు చెప్పిన ఏ విషయం ఆశ్చర్యంగా లేదు?... చెప్పు.

కుసుమ : నేను ఇందాక ఇక్కడకు రాగానే సూర్యం అడిగాడు—నువ్వు రామప్రక్కన నాట కంలలో వేస్తావా అని ... నేను వెంటనే ఒప్పేసుకున్నాను ... నేను వెయ్యగలనా?

రామం : ఆ!

కుసుమ : నిజంగా!

రామం : ఏమి బది?

కుసుమ : అజ్! నేను బాగా వెయ్యగలనా?

రామం : ఏమిటి?

కుసుమ : శ్రీరామచంద్రా! ఇందాకటినుంచీ చెప్పిందంతా పోయింది నీ ధ్యాస యిక్కడేమీ వున్నట్లు లేదు—నేను నీతోపాటు నాట కంలలో వేద్దాం అనుకుంటున్నాను... వెయ్యగలనా?

రామం : అదా!... ఏమో, నేనేం చెప్పగలను? జీవిత నాటకాల్లో బాగా నటించగలవారు స్త్రీలే మీది అంతగా రాణించలేరని అంటారు.

కుసుమ : నువ్వు డైరెక్టు చెసినా—

రామం : దర్శకుడి దేనుంది? మెరుగులు దిద్దగలను కాని సృష్టించలేడుకదా! ఆర్టిస్టు పుట్టాలి కాని, తయారుకాలే డెన్నార్లు—

కుసుమ : అయినా నేను వేస్తాను రాం. నాకు చాలా సరదాగా వుంది.

రామం : మినిషి ప్రాథమిక హక్కులను నిలబెట్టుకొనే ఆస్కారం లేదు. ఇక సరదాలు గ్రుకుంటానంటావ్!

కుసుమ : నీను యిష్టం లేదనుకుంటాను— అయినా చెప్ప—నువ్వు వద్దం లే మానేస్తాను.

రామం : వద్దని చెప్పడానికి నే నెవర్ని కుసుమా! నీ యిష్టం—

కుసుమ : థాంక్స్.

రామం : సరే!.. నేను కొంచెం నేపు రాసుకుంటాను.

కుసుమ : మేం చూడకూడదు కాబోలీ! ప్రేమ లెఖలా ఏం?

రామం : కాకూడదా?

కుసుమ : అబ్బే తమాషా కడిగాను—సరే, రాసుకో— ఇంట్లోకి వెడతాను.

రామం : గుడ్ బై—

కుసుమ : అప్పుడే గుడ్ బై కొట్టకండి సార్... వెళ్లేటప్పుడు మీ దర్శనం చేసుకోకుండా వెడతానా?

[వయ్యారంగా వెళ్లిపోతుంది. రామం దిద్దుమైన నిశ్వాసం వదిలి చుట్టూ చూస్తాడు. మగ్గ గదిలోనుంచి విజయ వస్తుంది.]

రామం : (సంతోషంతో, దగ్గరగావచ్చి) విజ్జీ! ఇప్పుడా రావడం! (అవు నని తల వూపు

కుంది.) గంటనేపట్నంపై నీకోసం వెళుకు
కున్నాను. ఇంతలో పానకంలో పుడకలా
ఆకుకునూకేవిగాదు దాపురించింది.

విజయ : ఆవిడ నేమీ అనకండి ... ఎంతైనా మీకు
కాబోయే యిల్లాలు!

రామం : ఇల్లా! భేష్!...విజ్ఞ! నువ్వు రామాన్ని
అర్థం చేసుకున్నది అంతవరకే నన్నుమాట!
నేను నా జీవితాన్ని ఎంత నిర్లక్ష్యంగా
చూసుకున్నా, మరొకళ్ళ కిచ్చినమాటను
మాత్రం నిర్లక్ష్యంగా చూడలేను.

విజయ : అలా అని, పరిస్థితుల నెంతకాలం ఎదిరించ
గలరు, చెప్పండి.

రామం : అవి స్వాధీన మయేటంతవరకు—మధ్యలో నే
జారిపోయేటంత బలహీనుణ్ణి కాదు.

విజయ : పరిస్థితు లంటే ఏమనుకుంటున్నావు? తల్లి
దండ్రుల్ని, ఆస్తిహస్తాల్ని — అన్నింటినీ
వదిలాలి—వద్దు. అంతిమార్గం రానివ!

రామం : ఏమిటి విజ్ఞ! ను వ్యంతున్నది? అర్థంలేకుండా
వాళ్ళ అనుభులువేసుంటే, మన జీవితాల్ని
నాశనం చేసుకుందామంటావ్! ... విజ్ఞ!
నిన్ను వదిలి నేను వుండగలనా, చెప్ప.

విజయ : పోనీవ్వండి. అనామకరానిని ... నా నే
ముంది?...నాకోసం మీ రింత బాధ పడు
కున్నారు!—

రామం : అసలే నాకు మన నేమీ బాగులేదు...నన్ను
ఇంకా బాధ పెట్టడలుమకుంటే అవన్నీ
చెప్ప—

విజయ : తుమించండి—ఇప్పుడే చెయ్యగలం?

రామం : ఇంకా ప్రశ్నలదగ్గరవుంటే ఎలా? నువ్వు
నిర్ధంగా వుండు. మరోగంటలో ఇక్కడి
నుంచి మన ప్రయాణం—

విజయ : ఎక్కడికి?

రామం : ముందు మనవూరు...ఆ తరువాత ఎక్కడో
ఒకచోట ప్రద్యోగం చూసుకోవడం—

విజయ : అంత తొలగం చేస్తున్నారు...నాకోసం—

రామం : అదుగో! నీకోసమే ఎందు కనుకోవాలి?
నాకోసం మాత్రం కాదా? నువ్వు లేకుండా

నేనూ లేను. ఇప్పటికే ఈ నావ, దారీ
డొంకా లేకుండా అడ్డదిడ్డం గా నడుస్తోంది.
నువ్వు చుక్కాని పట్టకపోతే అది వెళ్ళి ఏ
పర్యతానికో తొట్టకోవడం, ఏ ముక్క
కాముక్క విరిగిపోవడం లేవును.

విజయ : (గుఱ్ఱాన్ని ఆపుకోలేక తన చేతులతో
ముఖాన్ని దాచుకుంటుంది) రామం!
(రామం ఓదార్పుగా ఆమె బుజంమీద
చెయ్యి వేస్తాడు.)

రామం : భయపడకు విజయ! నేను ఎప్పుడూ నీ
వాణ్ణి!

[ఇంతలో ప్రసాదరావుగారు వస్తాడు.]

ప్రసా : నే నెప్పుడూ రాకూడని సమయాల్లో నే వస్తు
న్నాను. తుమించండి.. విజయ! నీతో
మాట్లాడాలి. (ఎవ్వరూ మాట్లాడరు.)
రామం! నేను విజయతో మాట్లాడాలి

రామం : నేనూ వుంటాను.

ప్రసా : విజయతో నే మాట్లాడాలంటే ను వూ
వుండాలన్న అర్థంరాదు.

[తండ్రివంక తీక్షణంగా చూసి రామం వెళ్ళి
పోతాడు.]

ప్రసా : కూర్చో. (విజయ కూర్చోను.) కూర్చో
వమ్మా, ఘరవా లేదు. (కూర్చుంటుంది.)
పుత్రభిక్షుకోసం నీదగ్గరకు వచ్చాను.

విజయ : (బాధపడి) బాబుగారూ!

ప్రసా : అవునమ్మా! నిన్ను చిన్నప్పటినుంచీ కూతు
రులా పెంచాను. ఆ మాత్రం అడిగే మాక్కు
నాకు వున్నది కదూ! (మాట్లాడును.) నాకు
కూతులే వుంటే నామాట కాదనదు. నువ్వు
నా కూతురికంటే ఎక్కువైనదానివి ...
ఏమంటావ్?

విజయ : నన్నేం చెయ్యమంటారు?

ప్రసా : అదుగో! నువ్వు అంత బాధతో అడిగితే
నాకు బావుండదు. చూడమ్మా! నా ఆశ
లన్నీ వాడిమీద వున్నయ్యే. వాడు ఎంత
ఎదురుతిరిగినా, చివరకే నా నామాట కాదన
డని నా నమ్మకం. ఆ ఆశతోనే నేను
బ్రతుకుతున్నాను. ఇప్పుడు నీవల్ల వాడి

క్రుకు అణుమాత్రం అంతరాయం వచ్చినా నువ్వు సహించగలవా?... నీ కది సంతోషదాయకమా! (హట్లాడడు.)..... నేను జడ్డిగారికి మాట యిచ్చాను... ఎందుకిచ్చావని రామం అడిగాడు. అదీ నిజమే! ...కాని నిన్ను ఈ యింటికి తీసుకువచ్చేటప్పుడు కూతురుగా తెచ్చుకున్నాను కాని, కోడలుగా తీసుకురాలేదు. అలాగే జరిగివుంటే, ఇప్పుడు ఎవ్వరికీ మాట ఇవ్వవలసిన అవసరం వుండేది కాదు—

విజయ : ఇప్పుడు మాత్రం—

ప్రసా : ఆమాట నువ్వు అనవలసింది కాదమ్మా! మాటకంటే మనిషే ఎక్కువని నాకు తెలుసు. ఆమాటకు వస్తే, కుసుమకంటే నువ్వే నాకు ఎన్నో రెట్లు ఎక్కువ ఆచారం నన్ను అర్థం చేసుకోలేవా?

విజయ : అది కాదు బాబూ! ... ఆయన మరీ త్వరపడుతున్నారు.

ప్రసా : ఏమంటావా? (విజయ జవాబు చెప్పకుండా) చెప్పమ్మా! నాకు తెలియకూడదా?

విజయ : ముగ్గుంటలో ఇక్కడినుంచి వెళ్ళిపోవాలన్నారు.

ప్రసా : నాకు తెలుసునమ్మా వాడివంతం. అది నెగ్గే వరకూ వాడికి నిద్రపట్టదు. కాని ఇది నావిషయం కాదమ్మా! కేవలం వాడికి సంబంధించినది. వాడి అభ్యుదయాన్ని కాంక్షిస్తే, నేను చెప్పినట్లు చేయాలేకపోతే, వాడు జీవితంలో ఎదుర్కొనే ప్రతి అటంకమూ నువ్వు కల్పించినదే నని జ్ఞాపకం వుంచుకో—

విజయ : నన్ను పెళ్ళిచేసుకోవటమే వారి జీవితానికి అటంకం మంటారా?

ప్రసా : అలా చించుమ్మా! కుసుమను పెళ్ళి చేసుకోవడంవల్ల వాడికి సంఘంలో పెరిగే అంతస్తు, దానివల్ల వాడికి జీవితంలో కలిగే లాభం—

విజయ : (గొగ్గిదికంగా) బాబూ! నేను ఆయనను వదిలి ఒక్కక్షణం వుండలేను.

ప్రసా : (తన్ను తాను సంబాలించుకొని) నాకు మాత్రం తెలియదా అమ్మా! వాడిపరిస్థితి కూడా అలాగే వుంది. కాని నేనే చెయ్యగలనో చెప్ప... వాడి బాగుకు పరిస్థితుల నైతే కల్పించగలను కాని, అటంకాలను నెట్టుకొని ముందుకు రాలేనుకదా! జడ్డిగారికి నేనిచ్చినమాటంటూవో! మాటతప్పటం వల్ల అవమానం ఏదైనా వస్తే నాకు!— కాని వాడి కేమిలేదు. ఇది ఒక్కటే అడ్డుకాను. ఈ పెళ్ళివల్ల వాడు అడుగుడుగునా పొందవలసిన అవకాశాలు, ఎదుర్కొవలసిన పరిస్థితులు తక్కువగామాత్రం వుండవు. పేటన్నింటినీ ఎదుర్కొగల సాహసం, సహించగల మనోబలం వాడికి వున్నాయా?

విజయ : ఊమించండి బాబూ! ... నేను లేకపోతే ఆయనపడే బాధ నాకు తెలుసు. తనలో తాను పొందగల బాధకన్న ఇతరులు పెట్టగలబాధ లెక్కువంటారా?

ప్రసా : నీ కర్థం అయ్యేట్లుగా చెప్పలేకపోతున్నా ననుకుంటాను. ... వాడు కళ్ళ జీవి ... వాడిలోవున్న కళ్ళ ఉజ్జ్వలంగా ప్రకాశించాలంటే ప్రేమ కావాలి ... వాడిని నీకంటే ఎవ్వరూ ఎక్కువగా ప్రేమించలేరు—నాకు తెలుసు—ప్రేమ లేనందువల్ల వాడికి మానసికమైన దౌర్బల్యం రావచ్చు. కాని అది పరిస్థితుల నెదిరించలేనిదై, ప్రమాదాలను ఆదుకోలేనపుడు వాడి జీవితం నివృప్తియోజనకరంగా తయారుకావడండానికే హామీ ఏమిటి?

విజయ : బాబూ! ఆయనను విడిచివుండడం నాకు చేతకాదు. ఆయనా అంటే! నేను లేకపోవడంవల్ల ఆయన ఏ కొంచెం బాధపడ్డా నేను భరించలేను. నా మాట వింటుంది బాబూ! ... నేను చిన్నప్పటినుంచీ మీదగ్గర పెరిగాను. ఇంట్లో అందరికన్న నేనంటే అపేక్ష మాపించారు మీరు. ఆ దనువుతో అడుగుతున్నాను ... ముచ్చటల్ని విడదీయకండి... నేను ఆ తరువాతి ఒక్కక్షణం జీవించలేను.

ప్రసా : (ఆమె ప్రార్థనకు విచలితుడైనా, ఆయన మనో నిశ్చయమే గలుగుచుంది.) ఉత్సేగం కలిగినప్పుడు మనుషులు మామూలుగా ఆలోచించలేరు. ఇంత చెప్పినా నామాట వినికాడి జీవితానికి నువ్వే గుదిబండవు కాదులనుకుంటే, నా కేమీ అభ్యంతరంలేదు... అయినా మీమీద నా కేమీ కోపంలేదు. మీ వయసులో వున్న ప్రతివాళ్లు చేసేదీ అదే? ఇహ నే నంటావా?...వాడు నాకు పెద్దకొడుకు. వాడిమీద నేను ఆశలు పెట్టుకున్నాను...ఇప్పుడు!—వాడీ జీవితమంతా మీ రిద్దరూ వేస్తున్న తప్పటడుగులవల్ల నాశనం అయిందని జీవితాంతం కుమిలిపోతాను...అందరికీ నా మీ యిద్దరి నే ఎక్కువగా ప్రేమించటంవల్ల, మీరు నాకు ప్రత్యామ్నాయంగా యిచ్చిన ఫలిత మనుకుంటాను...వస్తానమ్మా—

విజయ : (పొంగివస్తున్న దుఃఖాన్ని అతి ప్రయత్నం మీద ఆపుకొని) బాబూ! (వెదుతున్న ప్రసాదరావు గారు వెనుకకు తిరుగుతాడు.) మీ యిష్టంవచ్చినట్లు కానివ్వండి. నాకు అభ్యంతరంలేదు.

ప్రసా : చూడమ్మా! ఇది నాకోసం నువ్వు చేస్తున్న త్యాగం కాకూడదు. నేను చెప్పింది వాడి కోసం. ఇందులో నా స్వార్థం ఏమీలేదు. నువ్వు పొరపాటుగా తొందరపాటున ఏం చెప్పినా అది మీ బాధకు యింకా ఎక్కువ కారణం కావచ్చు.

విజయ : లేదు బాబూ! బాగా ఆలోచించే చెబుతున్నాను. నాకు కావలసిందీ ఆయన సుఖమే కదా! నన్ను పెళ్ళిచేసుకోవడంవల్ల ఆయనకు ఏ ఒక్క బాధ కలిగినా, నేను భరించలేను.

ప్రసా : బాగా ఆలోచించమ్మా! నేను చెప్పానని నీ వుద్దేశ్యాలు మార్చుకోకు.

విజయ : అక్కర్లేదు బాబూ. అదే నా నిశ్చయం... ఆయన నన్ను పెళ్ళి చేసుకోరు...ఇహ నే నంటారా? నేను బ్రతికి చెయ్యవలసింది

ఏమీలేదు. ఉన్న సర్వస్వం త్యాగించేసి మనిషి ఆశించే దేమంటుంది?

ప్రసా : అంత నిస్సృహ పడకూడదుమ్మా! ఎందరు నిన్ను వదిలినా, ఎందరు నన్ను వదిలినా, నువ్వు నాతో వుండక తప్పదు.

విజయ : ఆపనిమాత్రం నన్ను చెయ్యి మరకండి బాబూ! ఇక్కడ ప్రతివస్తువూ వారిని జ్ఞాపకం చేసేదే వాటిని మాస్తూ, నేను బ్రతకటం కల్గ—మరొకచోట నంటారా, ప్రాణాలు పోవడం కష్టమైన పనికాదు. ఇక్కడ ప్రంగురి కృశించిపోతాను; మరొకచోట చావటం తేలిక—

ప్రసా : అలా అవడంవల్ల నాకూ బాధే కలగాలనుకుంటే నువ్వే గెలిచావు.. నేనూ మరెవ్వరూ! ప్రక్క మనిషిమీద నేను సానుభూతి చూపించలేనివాడిని ఎందుకనుకోవాలో నాకు తెలియదు.

విజయ : పొరపాటు బాబుగారూ! ఆవేశంలో ఏదో అన్నాను...మిమ్మల్ని నాకంటే బాగా ఎవ్వరూ అర్థం చేసుకోలేను.

ప్రసా : నాకు తెలుసునమ్మా! ఇప్పుడు నా కోరికల్లా నువ్వు బాధపడకుండా వుండకమే!... నువ్వు ఏమాత్రం బాధపడ్డా, నేను భరించలేను.

విజయ : (వివాదకరమైన నవ్వుతో) బాధ ఎందుకు బాబూ! నా కేమీ బాధలేదు.

ప్రసా : (ఒక్క తుణుం ఆగి) వస్తానమ్మా! నీ ప్రేమనూ, నువ్వు నాకు చూపిన గౌరవాన్నీ ఎన్నడూ మరిచిపోలేను. (నెళ్ళి పోతాడు.)

[విజయ పొంగివస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకోవడానికి అనివసరమైన ప్రయత్నం చేస్తుంది. చివరకు ఆ ప్రయత్నంవల్లనే అది కట్టు తెగుతుంది.]

ఓ తుణుం తరువాత కుసుమ వస్తుంది. ముఖం మీద ఏదో ఒక కొత్తరకం సిగ్గు, ఏదో సాహసకార్యం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించడంవల్ల మాటిమాటికి క్రింది చెదనిని

విషాదాంతం

పశ్చాత్ నొక్కిపట్టడం వంటివి చేస్తూ వుంటుంది.]

కుసుమ : హల్లో విజయా! ఇక్కడా వున్నావ్! నీకోసం ఎంతవేపటినుంచీ వెదుకుతున్నానో తెలుసా? (విజయ ప్రక్కకు తిరిగి కళ్ళు తుడుచుకుంటుంది.) ఏమిటది విజయా?

విజయ : ఏమీలేదు.

కుసుమ : నా దగ్గర దాయకు విజయా! చెప్పవూ?

విజయ : లాభం లేదు కుసుమ... నా బాధలు నురొక శ్మశానం చెప్పి, వాళ్ళనూ పంతుకోమడం న్యాయంకాదు.

కుసుమ : ఇంతేనా నన్నర్థం చేసుకున్నది? ఎవరు ఏం చేశారు నిన్ను? ఎందు కలా వున్నావ్? చెప్ప విజయా, నీకోసం ఏమైనా చేస్తాను నేను.

విజయ : థాంక్స్... వద్దు కుసుమ.. ఆ బాధలు నన్నే పడసే—

[తవ్వరగా వెళ్ళిపోతుంది. ఇంట్లోనుంచి తవ్వరగా రామం వస్తాడు. కుసుమ నివ్వెర పోయి విజయ వెళ్ళిన వైపుగానే చూస్తూ వుంటుంది.]

రామం : విజ్జీ! —

కుసుమ : రామం! —

రామం : ఓ! నువ్వా కుసుమా! నేను విజయ అనుకున్నాను.

కుసుమ : ఎందుకో కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంటున్నది. తీరా నేను వచ్చేసరికి కారణం చెప్పకుండానే వెళ్ళిపోయింది.

రామం : అలాగా వస్తాను...

కుసుమ : ఎక్కడకు సార్ ఈ ఇంట్లో తమరు మాట్లాడవలసింది ఒక్క విజయతోనేనా?

రామం : కాదు కుసుమ. పనివుంది...

కుసుమ : నేనూ పనివుండే వచ్చానుసార్ (రామం నిస్పృహతో కూర్చుండిపోతాడు.) కోపం వచ్చిందా?

రామం : ఓ!

కుసుమ : (దగ్గరకువచ్చి) ఇవాళ నీకు ఎన్నివిషయాలు చెబుదా మని వచ్చాననుకున్నావ్?

రామం : చెప్ప —

కుసుమ : అబ్బ... అంత తేలికగా చెబుతానా? నువ్వు చెప్పకో —

రామం : అంత మరీ చిన్నప్పిల్లవుకాకు కుసుమ. సంగతేమిటో చెప్ప..

కుసుమ : అట్లా అని తప్పించుకోవడానికి చూడకండి... మీకు తెలుసు, చెప్పండి.

రామం : (రామం, కనిగా) ఆ, ఏముంటుంది? మీ నాన్నగారు ఢిల్లీ ఆలిండియా రేడియోలో మాట్లాడారనో, మీ మామయ్య పారిస్ నుంచి బ్రహ్మాండమయిన చీరలు తెచ్చాడనో, ఇంకా —

కుసుమ : పష్టో కో కాలువేతారు సార్ ... అవ్వేమికాదు.

రామం : కుసుమా! నాకు అవతల చాలా పనివుంది. చంపక చప్పన చెప్ప, అంతటి గొప్ప విషయం ఏమిటో?

కుసుమ : ఈ మగవా శృంగదయా యింతే! ఆడవాళ్ళు ఎంతి ఆప్యాయం గా చగ్గరకువచ్చినా ముఖం మాడుకుంటారు.

రామం : ఆడవాళ్ళు మాత్రం తక్కువతీన్నారా? అయినప్పడూ కాసప్పడూ కూడా మామిడ సార్లీ చెయ్యడంలా ... మళ్ళీ ఒక్క మాటంటే మీ అబ్బా సమాజ మంతా కత్తి కట్టి మా ఇళ్ళమీదకు యుద్ధానికివస్తుండే!... సరే! నేను బుద్ధిమంతుడిలా కూర్చుంటాను. తవ్వరగా చెప్ప..

కుసుమ : అట్లా అన్నార, బావుంది... చెప్పనా? మా నాన్నగారు మీ నాన్నగారిదగ్గరకు వస్తున్నారు....

రామం : రానీ! దానిలో గొప్ప విషుంది?

కుసుమ : తగ్గమరి ఎందుకో తెలుసా? మా నాన్నగారు మీ నాన్నగారిదగ్గరకు వచ్చి "మీ ఆబ్బాయికి మా అమ్మాయిని ఇస్తాం..... చెప్పకోండి." అంటారు —

రామం : ((ప్రాణంలేని నవ్వుతో) అలాగా!

కుసుమ : ఏమంటావు రామం?

రామం (కుర్చీలోనుంచి లేచి) కుసుమ! ఈసంగతి నాకు మాచాయగా తెలియకపోలేదు. ఒక్క మాట చెబుతాను; నానిద కోపగించకు కుసుం.... నేను విజయను పెళ్ళిచేసుకోబోతున్నాను—

కుసుమ (నూతిలో గొంతుకలా) విజయనా!

రామం అవును కుసుం... నాన్న గారు ఒప్పుకోలేదు. అందువల్ల మరోగంటలోనే యిక్కడినుంచి వెళ్ళిపోతున్నాం. ఇప్పుడు నీకు ఆత కతి గించి వెళ్ళడం నాకు సుతరామూ యిష్టం లేదు... నువ్వు నన్ను ప్రేమించావని నాకు తెలుసు. కాని నేనేం చెయ్యాలను, చెప్పి? ఎన్ని అడ్డంకులు వచ్చినా, నేను విజయను పెళ్ళి చేసుకోదలచాను.

కుసుమ (తన చేతుల్లో ముఖాన్ని దాచుకొని) రామం!

రామం కుసుం! నువ్వు బాధపడతావని నాతో తెలుసు. కాని ఏం చెయ్యను?

కుసుమ : (కేరుకొని) పోనీ రామం! నువ్వేం చెయ్య గలవు?... ఇంతకూ నా అదృష్టం.. అయినా గాలిలో మేడలు కట్టబోయేముందు చాటికి పునాగులుంటేకాని పడకుండా వుండ వన్న జ్ఞానం నాకు లేకపోయింది. ఇప్పుడు నుకొని ఏం లాభం?... పరే! మీరైనా సుఖంగా వుండండి... నీకు ఏం అవసరం వచ్చినా నాకు చెప్పకుండా వుండవుకదా! నేను ఎప్పుడూ నీ పక్షమే!

రామం (ఆమెకు తనమీద నున్న ప్రేమకు ఆశ్చర్య పడతాడు, చలిస్తాడు) కుసుం!

కుసుమ వస్తాను, రామం...

[మెల్లగా వెళ్ళిపోతుంది. ఒక క్షణంతర్వాత మార్గం 'కుసుం, కుసుం' అని పిలుస్తూ వస్తాడు.]

నూ : కుసుమ ఏదిరా?

రామం : వెళ్ళిపోయింది.

నూ : ఏం?

రామం : ఈ ఇంట్లో తనకు స్థానం లేదని—

నూ : ఈ నాటకం ఇంత ఎక్కువ కాలం జరగడం

బాగులేదురా. నాన్నను రానీ, ఎంగుకు ఒప్పుకోడో చూసాను.

రామం : నాన్నను ఒప్పించడం బ్రహ్మతరంకాదు

నూ : మనం ఆయన తలలోనుంచి వెళ్ళకు వచ్చారా—మాస్తావుగా!

[ఇంతలో ప్రసాదరావుగారు కుసుమను పిలుస్తూ వస్తాడు.]

ప్రసా : కుసుమ ఏదిరా?

నూ : (రామంవైపు తిరిగి) ఏదిరా?

రామం : పెళ్ళిపోయింది.

ప్రసా : ఏం?

నూ : ఒహోశే! తనకీ యింట్లో స్థానం లేదని తెలుసుకొని వుంటుంది.

ప్రసా : నూర్యం!—

నూ : ఈ నాటకాన్ని ఇంతసేపు సాగనివ్వడం ఏమీ బాగాలేదు.

ప్రసా : ఏమంటావ్?

నూ : నిజాన్ని గ్రహించి, నీతితో జవాబు చెప్ప మంటాను.

ప్రసా : ఇందులో నా జేసుంది? వాళ్ళ యిష్టం—

నూ : వాళ్ళ యిష్టయిష్టాలలో సాగితే నాటకం ఎప్పుడో సుఖాంతం అయ్యేది. ఈ 'సన్నిధి' దేనికి?

ప్రసా : నీకీ గొడవలు తెలియవుగాని, నీ నాటకాలు ఏమిటో నువ్వు చూసుకో—

నూ : జీవితంలో నాటకాల తర్వాత కదా, స్టేజీ మీద నాటకాలు!

ప్రసా : అయితే, ఈ నాటకంలో నీపాత్ర ఏమిటి?

నూ : అదీ అర్థంకావడంలేదు.... నేనే కథా నాయకుణ్ణి అయితే ఇంత రాధాంతం వుండేదా? అన్నయ్య మెత్తటివాడు కాబట్టి మొడుగున్నారు.

ప్రసా : నీ కెంగుకురా యవన్నీ? ఎవరి సంగతి వాళ్ళు చూసుకోలేరాయే?

నూ : తమసంగతి తాము చూచుకోక, ప్రక్క వాళ్ళ సంగతుల్లో తిలలు చూచేవాళ్ళు వున్నారు కాబట్టి, నేను వచ్చాను.

విషాదాంతం

ప్రసా : అంత అవసరం ఎవరికి?

నూ : నాన్నా! అంతిష్ఠల నేరు శిశు అన్నయ్యను జడించటం, వాడి భవిష్యత్తు పెరుతో విజయను భయ పెట్టడం—ఇవన్నీ యేమిటి?

ప్రసా : నేను మంచి దనుకున్నది వాళ్ళకు చెప్పాను. వాళ్ళు దాన్ని పాటించకపోతే—వాళ్ళ ఖర్చు—పోతారు. నేనేం వద్దనలేనే!

నూ : నేనే ప్రేమలు వేస్తుంటే, వాళ్ళ మాత్రం ఎలా వుండతారులేండి.

ప్రసా : నీ ధర్మపన్నాలు ఎవ్వరికీ అక్కరలేదు.

నూ : అక్కరలేనివాళ్ళకోసం ధర్మపన్నాలు ఎవ్వరూ చెప్పరు నాన్నా! అయినా ఈ పెళ్ళి అగడానికి బిలులేదు... ఎలా జరగదో నేనూ చూస్తాను. (విజయ వస్తుంది.) చెప్ప విజయా! నీకు రామాన్ని పెళ్ళిచేసుకోవడం యిష్టమా, కాదా? ఆమె అయనముఖాన చెప్ప—సంవత్సరంనుంచీ మీ హృదయాలు కలుసుకోవడానికి నిరంతరం ఆరాటపడ్డవని చెప్ప... మీజీవితాలు కలుసుకున్న తర్వాత, ఎంతటి అవాంతరాలనైనా, చిరునవ్వులతో ఎదిరించగలమని చెప్ప. మీ ఆనందానికి అవధి లేదని, మీ సుఖానికి పరిధి లేదని చెప్ప— చెప్ప, విజయా! (విజయ మాట్లాడును.)

ప్రసా : చెప్పడం చెప్ప మన్నంత లేక కాదోయ్!

నూ : హృదయంలో వున్నప్పుడు. చెప్పడం, చెప్ప మనడంకన్న లేక—

[ఇంతలో రంగయ్య వస్తాడు.]

రంగయ్య : సమస్యారం బాబూ! ఏమిటిదంతా? నాటకంగాని వెయ్యడంలేదు కదా!

ప్రసా : అలాంటిదే రంగయ్యా! మామూలుండు.

రామం : రంగయ్యా! నేను విజయను పెళ్ళిచేసుకోబోతున్నాను.

రంగ : (ఆశ్చర్యంతో) ఏమిటి బాబూ!

నూ : అవును రంగయ్యా! నిజమే! అన్నయ్య విజయను పెళ్ళిచేసుకోబోతున్నాడు.

రంగ : బావుంది బాబూ! గోపాలంకూడా నీతను చేసుకోడానికి ఒప్పుకున్నాడు. బాబూ! ఇదంతా మీ మాటలపలవే బాబూ! వాడు ఇంటికి వచ్చి, రాత్రంతా ఆలోచించి “బాబుగారు చాలా నిజం చెప్పారు నాన్నా!” అన్నాడు “వా రెప్పుడూ అలాగే చెబుతారా” అన్నాను. అంతే—

చేసుకోవడానికి ఒప్పుకున్నాడు... బావుంది కదూ!

ప్రసా : కాని, నాకు పిళ్ళ వెళ్ళి జరగడం ఏమీ యిష్టంలేదు రంగయ్యా!

రంగ : బాబూ!

ప్రసా : అవునయ్యా! ఈ పెళ్ళి జరగడం నాకేమీ యిష్టంలేదు.

నూ : ఎందుకు వుంటుంది రంగయ్యా! అంతస్తుం పేరు చెప్పి, అవకాశాలను అవరోధించడం రాజకీయ నాయకులకు తప్ప మరొకరికి చేత కాదు.

రంగ : అదేమిటి బాబూ! విజయ చిన్నప్పటినుంచీ మీదగ్గర పెరిగింది. దాన్ని నా పిల్ల అని ఎప్పుడూ అనుకోలేదు... అటువంటివాళ్ళను మీరు విడదీస్తారా? అంతస్తుల భేదం పాటించకూడదని మొన్న నేగా మీరు చెప్పారు. మీరు చెప్పినట్లు చెయ్యకపోతే గోపాలానికి వుద్దోగిం యివ్వ మని బెదిరించారు. ఇక నా మీరు చేస్తున్న న్యాయం?

నూ : ఏమిటి రంగయ్యా, పాతకాలం నాటి మాటలు మాట్లాడుతావ్! ఈ గోజుల్లో న్యాయం చెయ్యడం పాపం,

రంగ : బాబూ! నా మాట వినండి. వాళ్ళ ఆనందానికి అడ్డు రాకండి.

ప్రసా : అదేమిటయ్యా, రంగయ్యా! నీ పిచ్చి కాని, వాళ్ళ సుఖపడతామంటే నేను వద్దంటానా? నాకు మాత్రం వాళ్ళ ఏమీ కారా?

నూ : అంగుళేనా నాన్నా, ఈ పెళ్ళి నా కిష్టం లేదంటున్నారు! అంతస్తులు జీవితాల వినాశ నానికి కారణం అవుతాయని మీ నమ్మకమే అయితే, ఈ మాటే గోపాలానికి కూడా చెప్పివుండవలసింది.

విజయ : నూర్యం!... నాన్నగారి నేమీ అనకు... ఈ పెళ్ళి నాకే యిష్టంలేదు.

నూకు
రామం
రంగ } : విజయా!

విజయ : (తనను తాను నిగ్రహించుకుంటూ) అవును... నాకు ఇష్టం లేదు.

నూ : విజయా! పరిస్థితులకు లొంగిపోయి నువ్వు ఇప్పుడేం చెప్పినా, జీవితంతో విచారింప వలసినదే.

రామం : విజయా! నువ్వేనా ఆ మాట అనగలిగింది!

- నూ : భయపడకు విజయా! ధైర్యంగా నిజాన్ని చెప్పాలిగినవాళ్ళే, నిజంగా బ్రతకడానికి అర్హులు.
- విజయ : (గాగ్గడికంగా) నేను నిజమే చెబుతున్నాను సూర్యం..... నే నీ పెళ్ళి చేసుకోలేను.
- రామం :
- విజయ : ఆ సంగతి నన్ను అడగకు చినబాబూ! మీ సుఖంతోనే నేను ఈ పెళ్ళిని మనివేస్తున్నాను.
- రామం : (మాటలు రాక) ఓ!
- నూ : (పెదవి విరిచి) ఇక జీవితం నాటకం కాకలదని ఎవ రనగలరు?
- విజయ : (ఒక ఊడం ఆగి) వెడదాం, పద నాన్నా!
- రంగ : వస్తాం బాబూ! నే నన్నవన్నీ మనసులో వుంచుకోకండి.
- ప్రసా : విజయా! మరోసారి అడుగుతున్నాను. నువ్వు ఇక్కడ వుండలేవా?
- విజయ : ఊమించండి బాబూ! నన్ను ఆమాట మాత్రం అడగకండి.
- ప్రసా : కానీ విజయా! నామీద కోపంతో మాత్రం వెళ్ళడం లేదని, మీ కష్టాలకు నేను కారణం కాదని చెప్పి వెళ్ళి. అదే నాకు పూరణ నిస్తోంది.
- విజయ : మీమీద కోప మెందుకు బాబూ?...మీ దయాబుణాన్ని ఎన్నడైనా తీర్చుకోగలమా?...వస్తాను. (రామానికి దగ్గరగా వస్తుంది.)
- రామం : (దుఃఖాన్ని ఆపుకోలేక) విజయా!
- విజయ : చినబాబూ! నన్ను మరచిపోవడానికి ప్రయత్నించండి. నే నేం చేసినా, మీతోనమే నని నమ్ముండి...
- సూర్యం! నీవైపు చూడడమే నాకు భయంగా వుంది. నన్ను తుమిస్తావు కదూ!...పద, నాన్నా!
- రంగ : వస్తాం, బాబూ! (రంగయ్య, విజయ, వాళ్ళ వెనుక ప్రసాదరావు గారు వెడతారు.)
- నూ : కళ్ళంతా అడ్డం తిరిగింది కదా!
- [రామం పిచ్చివాడిలా వుంటాడు. ఇంతలో చంద్రం వస్తాడు.]
- చం : సారీ బుద్ధి! కొంచెం లేటయింది. ఏ సీను వేస్తున్నారో?
- నీ నేమిట్రా నీ తలకాయ! నాటకమే అయిపోతే!—
- చం : అంటే—
- నూ : అంటే ఏమిట? రిహార్సల్ను లేకుండానే నాటకం ఆడబడ్డది.
- చం : మరి కుసుమ యేది?
- నూ : వెళ్ళిపోయింది.
- చం : విజయ—?
- నూ : ఆమెనూ వెళ్ళిపోతాడు...
- [ఈమాటలతో రామం పిచ్చివాడిలా నవ్వుతూ, 'అవును, వెళ్ళిపోతాడు' అంటూ వాక్కులతో వెళ్ళిపోతాడు.]
- చం : మరి కథానాయిక ఎవరారా?
- నూ : కథానాయిక ఎవరో వుంటే ఇంకా నాటకం విషాదాంతం ఎందుకు అవుతుందిరా?
- చం : అసలేం జరిగింది?
- నూ : ఏముంది? కొందరు మేడమొదలుంచి దిగి రానారేరు, మరెవ్వరినీ పైకి రానివ్వనూ రానివ్వరు. వాళ్ళవల్ల అందరూ బానిసలు అవుతుంది.
- చం : మరి ఇది సుఖాంతం కావడం ఎప్పుడు?
- నూ : ఈ ఆటంకాలను అధిగమించడానికి ధైర్యం వున్న యువతీయువకులు ముందుకు వచ్చిన నాడు. ఇది దానంతట అదే సుఖాంతం అవుతుంది.
- తం : అంతవరకూ ఎదురుచూద్దాం—
- నూ : అవును మరి. కళోపాసకులు, భవిష్యత్తుమీద ఆశేవున్నవాళ్ళు నాటకంలో పాత్రధారులైనప్పుడు, ఈనాటకం ఎప్పుడూ సుఖాంతమే! అలాంటి తప్పక వస్తుంది. ...
- చం : ప్రస్తుతం ఇది విషాదాంతమేకదా!
- నూ : తప్పదుమరి!...తప్పకుండా విషాదాంతమే!!
- [మొదట ఎలావుంటారో ఇప్పుడూ అలాగే ఆలోచిస్తూ వుంటారు. ... ఇద్దరూ పెదవులు విరిచి 'అవును, విషాదాంతం' అనుకుంటారు.]
- నూ : (హతాత్తుగా లేచి ప్రేక్షకులలో) చూశారాగా, ఇది నాటకం—ఇది విషాదాంతమని వేరే చెప్పక క్లేదుకదూ!—
- చం : అవును...విషాదాంతం— [తెర]

సెకండరీ విద్యావిధానము

శ్రీ వెంపటి పురుషోత్తము

విద్య జాతిరక్షణకు పెట్టనికోట అన్నాడు ఎడ్మండ్ బర్క్. (Education is the chief defence of nations). ఇది అన్ని కోటలవంటిది కాదు దీనికై ఎక్కువ ద్రవ్యం వెచ్చింప నక్కరలేదు కూడా.

ప్రభుత్వం అమలుపఱచే యే ప్రణాళికలకైనా, కార్యక్రమాలకైనా, ద్రవ్యం అవసరమే కాని సామాన్యంగా ఏ దేశంలో చూచినా విద్య పేరు చెప్పగానే చాలినంత ద్రవ్యం లేదంటారు. కొంచెం విశాలదృష్టితో పరికించితే దీన్ని అధిమించటానికి మార్గం లేకపోలేదు. సైనికదళాలను పెంచి, మరణాస్థానాలను సృష్టించి, యుద్ధనౌకలను, విమానాలను నిర్మించి—ఈరితగా యుద్ధపరికరాలమీద వెచ్చించే ధనంలో దాదాపు సాదాలు కూడా వెట్టుకోవచ్చు. ఆ ద్రవ్యాన్ని అంతా జాతీయవికాసానికి ముఖ్యంగా ఉపకరించే విద్యను దేశంలో అందజేసి అందుబాటులో ఉంచే ప్రణాళికల క్రింద వెచ్చిస్తే, కొలదికాలంలో దేశ మంతి ఒక గొప్ప వైజ్ఞానికదళమై మన యాహాకంఠని విఃంగా జాతి సంపూర్ణ రక్షణకు, దేశ సంపదకు, సాభాగ్యానికి, సభ్యతకు, జౌన్నత్యానికి, తద్వారా పుశ్వశాంతికి, విశ్వ మంతా కలిసి యొక్కటే కుటుంబమనే భావం వర్ధిల్లడానికి తోడ్పడుతుంది. ఈ తీయని కల సఫలమైతే, అంతర్జాతీయ విజ్ఞానం సక్రమమార్గాల వెల్లివిరిస్తే—యుద్ధపు ఖర్చులకే తావుండక పోగలదేమో!

దేశకాలపరిస్థితుల ననుసరించి విద్య ప్రధాన లక్ష్యం మార్పు చెందుతుంది. ఏది యెల్లాఉన్నా, ఏ విద్య అయినా ఆకటి చిచ్చును శాంతింపచేసి కడుపునిండా అన్నము సమకూర్చగలిగితే, అది చక్కని విద్య. 'కోటివిద్యలు కూటికొఱకే.' ఇది ప్రస్తుత విద్యావిధానలక్ష్యం. ఇందులో తప్పేయీ లేదు. మానవుని మనుగడకు విద్య సుపయోగించుకోవచ్చు. కాని దాని ముఖ్యలక్ష్యం అంతమాత్రమేనా? అంతకంటే ఉన్న తాళయాలు సాధించుకోలేమా?

మానవుడు సంఘజీవి. సంఘాన్ని విడిచి ఒంటరిగా బ్రతుకలేడు. సంఘానికి మానవునికి త్రెంపరాన సంబంధ మున్నది. సంఘభ్యున్నతమిదనే మానవాభ్యున్నతి ఆధారపడి ఉంటుంది. మానవుడు సక్రమమార్గాల నడిచినాడే సంఘం కళకళలాడుతూ వర్ధిల్లుతుంది. ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనా నేర్పుతో, న్యాయదృష్టితో, జౌదార్యంతో తన విద్యుక్తసర్వాలను నిర్వహించుకొనే విధంగా మానవుని—తనని చిత్రిస్తున్న—తీర్చిదిద్దగలది విద్య. ఈలక్ష్యం సిద్ధింపచేయలేని విద్య విద్యకాదు.

ఇట్టివిద్య శత మంతటా న్యాప్తిచెందటానికి తగిన వాతావరణాన్ని మనం ప్రతిపటించుకోవలసివస్తుంది. మానవునికి తల్లిదండ్రులు మొదటిగురువులు. వారు విద్యావంశులైతే కుటుంబ ములోనివారంతా ఆదర్శప్రాయమైన జీవితము గడుపుతారు. తరువాత సంఘ వాతావరణం కూడా విద్యావ్యాప్తికి అనుకూలంగా వుండాలి. వయోజనులలో కూడా విద్యావ్యాప్తి జరగాలి. ఇటు పెద్దలకు మాత్రమే కాక, పిల్లల శతవృద్ధుల నాకర్పించే పుస్తకాలతో నిండి, పిల్లలకు గూడా ఉపయోగించే పుస్తకాలయాల నెలకొల్పితే ఆవి కూడా విద్యావ్యాప్తికి చాలవఱకు తోడ్పడగలవు. ఇట్లా చక్కని వాతావరణం కుదిరినాడే పాఠశాలలోని విద్యావిధానం కూడా వర్ధిల్లుతుంది. లేనినాడు సాంఘిక, రాజకీయ కల్లోలాలు పాఠశాలల ఆవరణలో కూడా ప్రవేశించి అదటి శాంతిని, వాటి పవిత్రతను రూపుమాపి విద్యాలయాన్ని కల్గించుతాయి.

రెండుశతాబ్దాలకు మునుపు పాశ్చాత్యదేశాలలో అమలులో ఉండే విద్యావిధానాన్ని పరిశీలించి మానైనాటి విద్యాలయాలు దాదాపు కారాగృహాలే

అనవచ్చు. ఉపాధ్యాయుడంటే విద్యార్థికి భయంకర స్వప్నం. తరువాత శతాబ్దంలో ఈ విధానంలో కొంతమార్పు వచ్చింది. రూసో, పెస్టాలోజి అనే వారు నూతన మార్గాన్ని విద్యావిధానంలో కనిపెట్టారు. పిల్లలకు ఆటలంటే ప్రాణం లేచినట్లుంది. ఆటలాడే సమయంలో వారు పూర్తిగా మైమఱచిపోతారు. వారిలోఉండే పట్టుదల, ఉత్సాహం, త్యాగం, కష్టసహనం — మొదలైన గుణాలన్నీ ఆ సమయంలో వారిలో మూర్తీభవించుతాయి. అందుచేత ఆడుతూ పాడుతూనే కొవలసిన విద్య వారికి గఱచే నూత్రం అమలులోనికి తెచ్చారు. 1921 లో కొంతమంది పాప్యుల్టరీ విద్యావేత్తలు కలిసి ఒక నూతన విద్యాసంఘం, (New Education Federation) స్థాపించి విద్యావిధానంలో విద్యార్థికి ముఖ్యస్థానం యిచ్చి, విద్యార్థులే క్రమశిక్షణ పద్ధతులను అమలు జరిపేవిధంగా, వ్యక్తిగత, సాంఘిక బాధ్యతలను వారు గమనించేవిధంగా వాతావరణంలో మార్పు తీసుకురాగలిగారు.

ఒక శతాబ్దంపైగా వెనుకకు తిరిగిమానే మన దేశంలో వీధి అగుళులమీద పాఠశాలలు, విద్యార్థులకు క్రమశిక్షణ గఱచే నిమిత్తం బెత్తాలు, బండకొయ్యలు, కొదండాలు ఉండే వని చెప్పతూవుంటారు. ఒక శతాబ్దంకొద్దీ మన రాష్ట్రంలో బ్రిటిష్ పాలనలో ఆంగ్లో వర్ నాన్ థర్ పాఠశాలలు నెలకొల్పారు. తమ రాజ్యాంగవిధానం సుస్థిరంగా వుండే రీతిని విద్యా ప్రణాళికలను ప్రణేషపెట్టారు. నాటినుండి ఆంగ్ల భాషాభోధన ప్రారంభమయింది. క్రమంగా అదే 'మెట్రిక్యులేషన్' విధానంగా రూపొందింది. దాని ప్రకారం అందులో బోధింపబడే అన్ని పాఠశాలల్లోనూ నిర్దితములైన మార్కులు వచ్చి విద్యార్థులు పరీక్షలలో గలుపొందాలి. అట్లు ఉత్తీర్ణులైన వారికే ప్రద్యోగా లిచ్చారు. అనగా ఆ పాఠశాలలు ఆ ప్రభుత్వానికి అవసరమైన, అట్టి దృక్పథం కల గుమాస్తాలను, చిన్న చిన్న ప్రభుత్వోద్యోగులనూ తయారుచేయటానికి చాలవలెను ఉపయోగించినారు. ఉదరపోషణకు కొంతవరకు ఆ విద్య పుష్కలమైనట్లు కనబడటంచేత అది కొంతవఱకు ప్రజాదరణ పొందింది కూడా. ఆంగ్ల భాష రాజభాషకొబట్టి దానిమందు, మనదేశభాషలన్నీ తలలు వందవలసివచ్చింది. అంతేకాదు, మన

సంస్కృతి, సంప్రదాయాలు కూడా విచేతీయ సంస్కృతి, సంప్రదాయాలతో చేతులు కలిపి క్రొత్తరూపాన్ని దాల్చాయి. ఈ విధానంలో విద్యార్థుల ఆభిరుచులతోనూ, యోగ్యతలతోనూ నిమిత్తం లేదు. నిర్దిత పాఠ్యప్రణాళిక ననుసరించి మార్కులు సంపాదించుకొని పరీక్షలో విజయం సాధింపగలిగి యుండుటూ, మానంగా ఈ విధానాన్ని శిరసా వహించి ఈ దారిన నడచుటూ ఇవే విద్యార్థుల కర్తవ్యంగా పరిగణింపబడినవి. ఈ రీతిగా ఆంగ్లభాషా ప్రభావం మన జాతిమీద బాగా ప్రబలమయింది. కాని శతకాలపరిస్థితులు, సాంఘిక, ఆర్థిక పరిస్థితులు మారిన కొద్దీ విద్యావిధానంలో కూడా మార్పులు వస్తూఉంటాయి. ఒకప్పుడు ఏ మహా విద్యావేత్తనూ, యుగపురుషుడో అవతరిస్తాడు. తన అమేయ మేధాసం పత్తిచేత, తాను దర్శించిన నూతనదృక్పథాన్ని, నూతనవిద్యావిధానాన్ని ప్రబోధించేస్తాడు ప్రాత్ర క్రొత్తల సంఘర్షణ క్రమంగా మనస్సులలో చెలరేగుతుంది. దేశాధ్యక్షులతో జాతివికాసానికి వకజాతి పతనానికి విద్యావిధానం ప్రధానకారణమని మన విద్యావేత్తలు గ్రహించి యీ విధానంలో మార్పు సకై ప్రయత్నాలు చేశారు. ఆ కృషి ఫలితంగా మెట్రిక్యులేషన్ విధానంలో కొంత మార్పుకలిగి 1911 లో యన్. యన్. యల్. సి విధానం వచ్చింది. ఇందులో రెండు 'సబ్జెక్టు' విద్యార్థులైచ్చుకగా ఐదువుకొనివచ్చు. దానివల్ల కొంత సౌకర్యం కలిగింది. తెలుగులో విద్యాబోధ ప్రారంభమయింది. కాని కళాశాలలో పాఠాన్ని ఆంగ్లంలో బోధింపబడటం చేత ఆ విద్య యే కొద్దిమందికో తప్ప మిగిలినవారికి అందని ప్రానివండుయింది.

ఇంతలో 1921లో భారతజాతి కంఠకూ నూతన గాఢజీయనైతన్యం గలిగించిన మహాత్ముడు పెద్ద యెత్తున సహాయనిరాకరణోద్యమం ప్రారంభించాడు. అదియొక మహా విప్లవం. అది నలువైపులా విజృంభించింది. విచేతీయ ప్రభుత్వ నిరసనతోబాటు, విచేతీయ వస్తు బహిష్కరణంతోబాటు, విచేతీయ విద్యా విధానమీద కూడ నిరసన ప్రారంభమయింది. పాఠశాలలు, కళాశాలలు బహిష్కరింపబడ్డాయి. అంతటా సమ్మెలు ప్రబలినాయి. అనాటి వివరీజాలే నేటికీగూడా ఆ కక్కడ కక్కడ మెలక రెత్తుతూ ఉన్నాయి. అప్పటిలో ఆ పాఠం చల్లారింది. కాని

సెకండ్రీ విద్యావిధానము

పాఠశాలల గౌరవం, ఉపాధ్యాయుల ప్రతిపత్తి క్రమంగా ఊణించుటకు ప్రారంభించాయి. పాఠశాల లెక్కవైనకొద్దీ నిరుద్యోగసమస్య యొక్కవైంది. విద్యావిధానంలో మార్పు తీసుకురావాలని విశేష ప్రయత్నాలు జరుగసాగినాయి. నాటినుండి నేటి వఱకు సుమారు 40 సంవత్సరాలు విద్యావిధానంలో నిఱకడజేరిన మార్పులూ రాలేదు. ఉన్న విద్యా విధానమీద విశ్వాసం పోయింది. క్రొత్త నిర్ణయాలకు ప్రభుత్వం చాల జాదాసీన్యం చూపింది. అయినా వృత్తినిర్ణయం, దళితులకు కల్పించటానికి పాఠశాలలలో వడ్రంగం, చేనేత, నవారునేయుట మొదలగువానికి కొద్ది స్థానం యిచ్చారు. వ్యాయామ విద్యకు కొంత ప్రాధాన్యం సృష్టించారు.

ఇప్పుడే గాంధీమహాత్ముని జేసిక్ విద్యావిధానం పాడనూపింది. ప్రాథమికవిద్యతోబాటు దీని నమలు పఠచాలనీ, దీనితో చాలవఱకు మన సమస్యలు తీర గలవనీ అయిన నూచనచేశాడు సామాన్య విద్యతో బాటు ప్రతి విద్యార్థికి వృత్తివిద్య అవసరమన్నాడు. దీనికి తగిన శిక్షణ నిచ్చుటకోటకై కొన్ని సంస్థలు నెలకొల్పబడ్డాయి. కాని స్వంజ్యపాఠశాలకై అపింపా సమరమూ, విద్యావిధానమీద నిరసనా ప్రబలుతూ నే ఉన్నాయి.

1947 లో జేసానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించింది. దాస్యశృంఖలాలు విడిపోయినాయి. జేసాన్ని సర్వతో ముఖంగా అభివృద్ధికి తీసుకురావలసిన బాధ్యత ప్రజలపైపడింది. పునోగమించిన యితరజేసాలతోబాటు వర్గిలటానికి తగిన ప్రణాళిక ఆవశ్యకత ప్రభుత్వం గుర్తించింది. తత్ఫలితమే మొనటి పంచవర్షప్రణాళిక. ఇందులో జేసన్యూపాన్ని మార్పువేసే పథకం లెన్నో వున్నాయి. జేసిక్ విద్యాశిక్షణ కేంద్రాలు కొన్ని నెలకొల్పారు. పాఠశాలలు క్రొత్తగా స్థాపించారు. కాని ప్రాథమిక విద్య ఉద్దేశించినంతగా అభివృద్ధి కాలేదు. ఫలితం ప్రాథమికకరంగా లేదు.

3

విద్యావిధానం అంటే, ప్రాథమిక, సెకండ్రీ, కళాశాల విద్యావిధానాలన్నీటిని సమగ్రంగా సమీక్ష చేసి మార్పులుచేయాలి. ఈ మూటిలోనూ సెకండ్రీ విద్యావిధానం ఆయువుపట్టువంటిది. ఇటు ప్రాథమిక విద్యను బోధించే ఉపాధ్యాయులను తయారు

చేయుటకూ, అటు కళాశాలలకు తగినవిద్యార్థులను కూర్చుటకూ ఉపయోగింపవలసిన వీ సెకండ్రీపాఠశాలలు. అందుచేత వీటిలో విద్యావిధానం తృప్తి కరంగా వుంటేనే మిగిలిన విద్యావిధానంకూడా చక్కగా వర్తింతుంది. అయితే దీని భవిష్యత్తు ఎలా వుండాలి? ఇప్పుడేమి నిర్ణయించాలి?

దీనివిషయమై ప్రభుత్వం తగినంతగా పట్టించుకోలేదు. పాఠశాలల పరిస్థితి నానాటికి నిరుత్సాహ కరంగావుంది. జేశంలోని రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక తీవ్రతల స్వరూపం పాఠశాలల ఆవరణలలో కూడా ప్రవేశించి దాని స్వరూపాన్ని మార్పువేసినాయి. విద్యార్థుల దృక్పథంవేరు, వారి లౌకిక విజ్ఞానం మామూలుస్థాయిని మించింది. పాఠ్యభాగముల మీదికంటే, సంగీతము, నాటకాలు, నృత్యం, మొదలగువానిమీద ఆభిరుచి పెరిగింది. చదువుపట్ల నిర్లక్ష్య భావంతోబాటు వారిలో కష్టసహనశక్తి క్షయమింది. వివేచనాశక్తి కొలవడింది. అనాలోచిత వ్యర్థసంభాషణలు, మాటలు ఎక్కువైనాయి నియమబద్ధ జీవితం అలవాటు తప్పింది. చుక్కలకు వత్తిడి, అధికారం యెడ నిర్లక్ష్యభావం ప్రబలినాయి. కట్టుబాటుకు ఉదువులు, పరిష్కారధానములను కోత — అంతా అవగాహన చేసుకోటానికి వీలులేనంత గందరగోళ పరిస్థితి అవతరించింది. ఈ విధంగా విద్యార్థుల దృక్పథం వేరుగా పరిణమించింది. ఉపాధ్యాయుల దృక్పథం వేరయింది. రెంటికి సమన్వయము కుదురలేదని — కుసుగులు లేదని చెప్పవచ్చు. విద్యావిధానం మార్పుచేయుటలో ఉపాధ్యాయులకు స్థానం లేకపోవుట కూడా ఈ అసర్థానికి కొంతకారణం.

ఇట్టి పరిస్థితులలో సెకండ్రీ విద్యావిధానంలో మార్పులు రాకపోలేదు. ఈవిషయాన్ని సమగ్రంగా పరిశీలించే కమిటీలు వాటిరిపోర్టులు, సార్వేలువిధానం, యూనివర్సిటీ కమిషన్ రిపోర్టు, సెకండ్రీ యెడ్యుకేషన్ కమిటీ రిపోర్టులు వచ్చినాయి. వీటిలోని నూచనలన్నీ గమనించి చివరకు సెకండ్రీ యెడ్యుకేషన్ కమిటీ రిపోర్టును కేంద్రప్రభుత్వం ఆమోదించింది. సంతృప్తి కరంగా మార్పులు జరుగలేదు. కాని 1947లో పాఠశాలావతారవరణంలో కొంత మార్పు వచ్చింది. నాలుగవ ఫారమునుండి విభాజ్యవిద్యావిధానం (డైవర్శ క్లెడ్ కోర్సెస్) ప్రారంభించబడ్డాయి. 1948 నుండి

పాఠశాలలకు డా ప్రజాస్వామిక పద్ధతులమీద సడిచే పద్ధతులు అమలులోనికి వచ్చాయి. పౌరశిక్షణను (Citizenship training) ప్రారంభించారు. దీని వల్ల పూర్తిగా కాకపోయినా పాఠశాలా క్రమశిక్షణలో కొంత అభివృద్ధి కనుపించింది.

జేసిక్ విద్యార్థిధానం ప్రాథమిక గా ప్రాథమిక విద్యార్థిధానాన్ని మార్చుటకు నిశ్చయం అయిన తర్వాత సెకండ్రీ విద్యార్థిధానంలో కూడా మార్పు చేయటం ఆవశ్యకమయింది. దీన్ని అనుసరించే కళాశాలలలోకూడా మార్పురావాలి. అందుచేత కేంద్ర ప్రభుత్వము, రాష్ట్రప్రభుత్వాల, యూనివర్సిటీ అని కారయ, సెకండ్రీ యొక్క కేషన్ బోర్డువారు—కలిసి సమావేశాలు జరిపారు. ఇంకా జరుపుతున్నారు. 1958లో అధ్యాపకులను గూడా సలహాసంఘాలలోనికి తీసుకున్నారు. ప్రధానోపాధ్యాయులను గూడా సమావేశపెడి అవటి విద్యుత్తులను ప్రాథమిక గా తీసికొని, విశ్వవిద్యాలయాధికారులకు డా సమావేశమై క్రింది జనవరిలో తుది నిర్ణయానికివచ్చారు. వీటిని కేంద్ర సెకండ్రీ విద్యార్థిసంఘం, ఇంటర్ యూనివర్సిటీ బోర్డువారును ఆమోదించారు. కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ప్రజాళిక సమయ పటాలను కుపక్రమించినాయి.

(1) 8 సంవత్సరాలపాటు: (ప్రాథమిక మాధ్యమిక తరగతులకు కలిపి) సమగ్రమైన ప్రాథమిక (జేసిక్) విద్య. సాధారణముగా 6 సంవత్సరముల ప్రాయం నుంచీ 14 సంవత్సరాల వరకూ విద్యార్థి ఈ ప్రాథమిక శిక్షణ పొందుతాడు. కాని చివరి సంవత్సరం అంటే 8 వ సంవత్సరం విద్యార్థియొక్క అభిరుచులనూ జీవితాశయాలనూ పరిశీలన చేయటానికి ఉపయోగించుతారు.

(2) అటుపైన సెకండ్రీ విద్య మూడు సంవత్సరాలు—అంటే సుమారు 14 సం|| నుంచి 17 సం|| ల వయసు వరకూ. ఈ దశలో విద్యార్థులు వారివారి అభిరుచులను బట్టి వివిధ పాఠ్యాంశాలను అభ్యసించే పద్ధతి పుంటుంది.

(3) అనంతరం తొలి 'డిగ్రీ' పుచ్చుకు నేందుకు అనువుగా 3 సంవత్సరాల విశ్వవిద్యాలయ శిక్షణ.

ప్రజాళిక వివరాలు

అంతా ఒక్కమారుగా మార్పుతీసుక వచ్చుట అసాధ్యం కాబట్టి మొదటి పంచవర్ష ప్రజాళిక ననుస

రించి, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సమాకారంతో కేంద్ర ప్రభుత్వం (1) శేషంలో ముందు 500 బహుభాషాసాధక పాఠశాలలు (Multipurpose schools) స్థాపించు తున్నారు. ఖర్చు 16 కోట్లు.

(2) ఒక్కొక్క పాఠశాలకు రు 50,000 ల చొప్పున నైపును బోధించే పాఠశాలలు 800 స్థాపించబోతున్నారు.

(3) స్కూలుకు రు 15,000 చొప్పున, సామాన్యశాస్త్రము (General Science) సాంఘిక చిజ్జాన శాస్త్రము (Social studies), వృత్తులు (Crafts) బోధించే ఉన్నత పాఠశాలలు 1500 స్థాపింపబోతారు.

(4) ఒక 500 బహుభాషాసాధక పాఠశాలలో, విద్యార్థుల సాహిత్యాభిరుచిని పెంపొందింపజేయుటానికి తగిన కార్యక్రమాలను నడుపుతారు. ఇంగుక్రింది పాఠశాల ఒక్కొంటికి రు 5000/- ఖర్చుచేస్తారు ఇదే కార్యక్రమాన్ని మరొక 1500 చుమూలు పాఠశాలలో కూడా ప్రవేశపెడతారు — పాఠశాల ఒక్కొంటికి రు. 1500 చొప్పున ఖర్చుపెడతారు.

(5) ఇప్పుడు నడుస్తున్న 2000 మాధ్యమిక పాఠశాలల్లో వృత్తివిద్యలు నేర్పటానికి యోగ్యులు చేస్తారు. ఇందుక్రింది పాఠశాల ఒక్కొంటికి తొలి పెట్టుబడి రు 4000/- చొప్పున, వార్షికంగా రు 8500/- చొప్పున ఖర్చుపెడతారు.

(6) వృత్తి విద్యలు నేర్చే ఉపాధ్యాయులకు తరిఫీను నివ్వటానికి నివిమిది కేంద్రాలను నడుపుతారు. ఈ కేంద్రాలకు ఒక్కొక్కదానికి తొలి పెట్టుబడి రు 60,000, వార్షిక వ్యయం రు 20,000. ఇదిగాక యిప్పుడు నడుస్తున్న అట్టి కేంద్రాలలో నివిమిదింటిని అభివృద్ధిచేసి నవీన పద్ధతులలో నడపటానికి, కేంద్రం ఒక్కొంటికి ప్రాథమిక వ్యయం రు 60,000 చొప్పున వార్షికవ్యయం రు 18,000 చొప్పున ఖర్చుచేస్తారు.

(7) ఇన్ స్పెక్టర్లు, ఉపాధ్యాయులు, ప్రధానోపాధ్యాయులు — మొదలైనవారికి, 'రిస్పెషల్ కోర్సులు', గోష్టులు నడపటానికి, ఇంకా యితర చిల్లరమల్లర కార్యక్రమాలకు మరొక 15 లక్షలు కేటాయించారు.

ఈ కార్యక్రమాని కంటకూ పాఠ్యప్రజాళికలు తయారుచేస్తున్నారు. మహారాష్ట్రలో ప్రస్తుత ప్రజా

సెకండరీ విద్యావిధానము

లిక నమసరించి 18 ఉన్నతపాఠశాలల్లో విభాజ్యవిద్యా విధానము (Bifurcated Courses) ప్రారంభించారు. ఇందుకై ఈ పాఠశాలలకు ఒక్కొక్కదానికి రూ 15,000/- పెన్షన్తో గ్రాంటు ఇస్తారు. కాకినాడ లోను చిత్తూరులోను గెండు 'సెమినార్స్' జరుపుటకు నిర్ణయించారు.

1955 జనవరి, ఫిబ్రవరి నెలల్లో తూర్పు, పడమటి గోదావరిజిల్లాలలోను చిత్తూరుజిల్లాలోను అయిదు, కార్మికసాంఘిక సేవాశిక్షణ శిబిరాలు నడిపారు.

దాదాపు 50 లక్షల రూపాయల ఖర్చుతో, 80 క్రొత్తకోర్సులతో 15 బహుభాషాస్థానక పాఠశాలలనూ, పైను బోధనాపద్ధతులను 80 పాఠశాలల్లో అభివృద్ధి పఱచుటకునూ అంచనాను వేయబడ్డాయి.

మొత్తంమీద ఈస్టిముల కమిటీకి దాదాపు రూ 96 లక్షల ఖర్చు అంచనా వేయబడ్డది.

మఱియు నీ పంచవర్ష ప్రణాళికలో ఆర్థికస్తోమము నమసరించి 1951 నాటికి సెకండరీ పాఠశాలల కమిటీని 'యూర్ సెకండరీ పాఠశాలలుగా మార్చుట — ఇంకా బహుభాషా స్థానకపాఠశాలలను ఎక్కువగా స్థాపించుట వానిలో బోధించుటకు ఇగిలెట్లుగా ఉపాధ్యాయులకు శిక్షణ నిచ్చుట — ఇవి చెప్పకోచిగిన అంశాలు. అందఱికి సమానమకాశాలు కల్పించుట—ఉన్నతవిద్య అందఱికి అందుబాటులోనుండే నిగమన అన్ని కులాలవారికి న్యాయం కల్గించుట ఈ ప్రణాళిక ముఖ్యలక్ష్యం. ఆయా విద్యలను బోధించే సాంకేతిక నిపుణులను తగినంతమందిని తయారు చేయుట కూడా దీని లక్ష్యం. పాఠశాలలలో సర్వత్రా విద్యాభివృద్ధి ప్రోత్సాహకరంగా లేదు కాబట్టి ఉన్నత పాఠశాలలో 11వ తరగతిని కలిపి యింకొక సంవత్సరం విద్యాస్థలకు శిక్షణ నివ్వాలని యొక ప్రణాళిక — లేక — కళాశాలలోని 'గ్రేడ్ ఇంటర్ క్లాస్' ఏర్పాటుచేసి శిక్షణ నివ్వాలని మఱియొక పద్ధతి — ఆలోచనలో ఉన్నది. పాశ్చాత్యదేశాలలో కూడా విద్యాప్రమాణం (Standard) ఇట్లే మార్పు చెందినట్లు కూడా తెలుస్తోంది. ఇందులో యుద్ధానంతర లక్షణంగా స్ఫురిస్తుంది. ఏది యెలావున్నా నిర్ణయం చేసేవిధానాన్ని సర్వనిధములా సమీక్ష చేస్తూ అమలు పరచడంలో తోడ్పాటు యివ్వడానికి పెక్కువర్గాల

ప్రతినిధులతో కూడిన సంఘం ఏర్పడుట శుభనూచకము.

4

ఏది యెలావున్నా సంఘంలో ప్రస్తుతం కలిగే సరిణామం ఒక సుస్థిరమాపం తాల్పనంతవఱకూ కొంతకాలంవఱకు విద్యావిధానం కూడా నిలుకడలేక సుస్థిరమాపం తాల్ప లేదు. అంతా అస్థిరంగానే వుంటూ ఉంటుంది.

నేక మంతా పారిశ్రామికంగా వృద్ధిచెంది ముందకు వెళ్తుంటే అందఱూ అభిలషించేదీ. ఆ పరిస్థితిలో ప్రశ్నలూలేవు, వ్యవసాయపద్ధతులలోను చక్కని మార్పులు వచ్చి నీటివనరులు మున్నగువానికి కావలసిన ప్రాజెక్టులు విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రాలు మొదలైనవి చాలినన్ని నిర్మించుమంటేనే కాని శత్రు సర్వతోముఖంగా అభివృద్ధి చెందదు. వానిని నిర్వహించేందుకు సాంకేతిక విద్యా నిపుణులెందరో కావాలి. వారిని తయారుచేసే సాంకేతిక విద్యాశిక్షణ కేంద్రాలు ఎక్కువగా స్థాపించ నవసరమంది. అయితే సాంకేతిక విద్యాపాఠశాలలు, ఈ వృత్తి విద్యాపాఠశాలలు, సాధారణ పాఠశాలలు రీతిగా పాఠశాలలను వేర్వేరుగా స్థాపించాలి. ఇది చాలాముఖ్యం. వేర్వేరుగా స్థాపించినట్లుంటే విద్యార్థులు తమరేమి అభినయలను పురస్కరించుకొని ఆయా పాఠశాలలలో చే విద్య నేర్చుకుంటారు. దీని మూలంగా పాఠశాలలో రద్దీకూడా తగ్గుతుంది. ప్రకాంత వాతావరణంకూడా లభిస్తుంది. అట్లాకాక మూలాలు పాఠశాలల్లోనే క్రొత్తక్రొత్త కోర్సులు, ప్రాజెక్టులన్నీ ప్రవేశపెడితూ ఇష్టమున్నా, లేక పోయినా అందఱూ తప్పక వానిని చదువవలసి వస్తుంది. పాఠశాలల్లో బాలరసంభయ కూడా పెరిగి పోయి క్రమశిక్షణ వారిలో తగ్గుతుంది. అంతేగాక ఈ పాఠశాలలు స్వతంత్రములుగా ఉండాలి. ఆయా సాంకేతికవిద్యకు కావలసిన సాధారణ విద్య (General Education) కూడా పరిమితంగా ఆయా పాఠశాలలలోనే బోధించాలి. అప్పుడు అవి స్వతంత్రంగా ఉంటాయి.

స్త్రీల పాఠశాలలు సాధ్య మయినంతవఱకు ప్రత్యేకంగానే ఉండాలి. వారి విద్యావిధానానికి బాలర విద్యావిధానానికి లేదా సమాజంగా కొంత

ఉంటుంది. కుటుంబవ్యవస్థకు స్త్రీ పురుషు లీరువురు బాధ్యులు కాబట్టి స్త్రీ కూడా విద్యావతియై కుటుంబమును సకమహర్గమున నైతికమార్గమున ననుపగల విద్యావిధానము నమలులానికి తీసుకురావాలి. ఉన్నత విద్య - లేక - సాంకేతిక విద్యను బోధించే స్త్రీకళాశాలల స్థాపించి తన విధంగా స్త్రీ విద్యను కూడా ప్రోత్సహించాలి.

పాఠశాలలలో కొన్నిటిలో నేడు సుమారు రెండువేలమంది వలనూ బాలురు ఉన్నారు. అందువలన అట్టి సంస్థలలో క్రమశిక్షణ తృప్తికరంగా వుండదంటే ఆశ్చర్యంలేదు. అందుచేత ప్రతిపాఠశాలలోను తరగతులలో బాలురసంఖ్య కనీసం ముప్పదిమందికి మించకుండా, మొత్తం పాఠశాల బాలురసంఖ్య 600 లకు మించకుండా ఉండాలి. విద్యార్థుల సంఖ్య తగ్గితే పాఠశాల ఆదాయం తగ్గిపోవచ్చు. కాని బాలురకు చక్కనివిద్య, క్రమశిక్షణ ఆవశ్యకమని తలచిన నాడే సహస్ర ఆ పాఠశాలను నడిపే మేనేజ్మెంటువారు కానీ, ప్రభుత్వమువారుగానీ భరింపనిదిగదా. అదీ కాక పాఠశాలన్నీ సాధ్యమయినంతవఱకు "రెసిడెన్షియల్ స్కూల్స్"గా మార్చుకోగలిగితేనే కాని విద్యార్థులలో మనహానిచే విద్యకానీ, నైతిక ప్రవర్తనకానీ, క్రమశిక్షణకానీ లభ్యంకావు. ఇది సఫలం కావటానికి ఎక్కువకాలం కూడా పట్టవచ్చు. అయినప్పటికీ మనలక్ష్యం మాత్రం అట్టి పాఠశాలను సాధ్యమయినంతవఱకు పెంపొందించుకొనుట యని మాత్రం మఱచిపోరాదు.

ప్రస్తుతం విద్యావిధానంలో భాషాసమస్య వొకటి అందరినీ బాధిస్తున్నది. రాజకీయంగానే కాక అంతర్జాతీయంగా కూడా ప్రఖ్యాతి వహించిన, వహిస్తున్న ఆంగ్లభాషను త్రోసిరా జనలం అవివేకమే అవుతుందేమో! సాంకేతికంగా, వైజ్ఞానికంగా, పారిశ్రామికం అంతర్జాతీయంగా కూడా మనదేశం ప్రఖ్యాతివహించాలని కోరుకున్నాం కాబట్టి యీ భాషతో మన మెన్నటికీ తెగలేంపులు చేసుకోలేము. అయితే దీనిని సాధారణ పాఠశాలల్లో తగ్గించి సాంకేతికాది పాఠశాలల్లో ప్రవేశపెట్టితే బాగుంటుందేమో!

ఇక దేశభావల యావశ్యకతను గూర్చి చెప్పనక్కరలేదు. అవి వర్ధిల్లాలంటే వాటితోబాటు వాటిని దాదివలె ప్రచ్ఛన్నంగా వుండిపోషించే

సంస్కృతాన్ని కూడా ఈ సాధారణ పాఠశాలల్లో ప్రోత్సహిస్తే తప్పేమిలేదు. సంస్కృత గర్భంకో ఇమిలేవున్న విజ్ఞాన రహస్యాన్ని విద్యార్థులు త్రవ్వేయై త్రటానికి మనం విధిగా ప్రోత్సహ మివ్వాలి కూడా! ఇక హిందీని గబ్బిలంలాగా ఉంచితే అది వర్ధిల్లటానికి మారుగా అపహస్యంపాలవుతోంది. దాన్ని కూడా నిర్బంధ భాషగా తప్పక చేయాలి.

ఇక పౌరశిక్షణవిషయం. ఇది పాఠశాలల్లో ప్రవేశపెట్టబడిందేకాని నామమాత్రమశేషంగావుంది. నైతికంగా దాని ఆవశ్యకత అందఱూ గ్రహించారు. కాని దానిని చక్కగా అమలుపరచే విషయంలో పాఠశాలాధికారులు, ప్రభుత్వంవారు కూడా ఉదాసీనంగా ఉన్నారు. ఆ జోదాసీన్యాన్ని విడిచి అందుకూ దానిపై దృష్టిని కేంద్రీకరింపగలిగితే పాఠశాల ఒక ఆదర్శప్రాయమైన కుటుంబంగా, చక్కని ప్రజాస్వామిక సంస్థగా గుర్తింపజేయగలుగతారు. ఆ ప్రజాస్వామ్య నిర్వహణలో విద్యార్థులూ, ఉపాధ్యాయులూ, తల్లిదండ్రులూ లేక సంరక్షకులూ, పాలకవర్గమువారూ సమాన భాగస్వాములే. ఇందొక రెక్కువ, ఒకరు తక్కువ అనే భావంలేదు. కుటుంబంలో అందఱూ తమతమ విధుక్త ధర్మాలను గుర్తించుకొని యుంటేనే కుటుంబం వర్ధిల్లుతుంది. అట్లే పాఠశాల కూడా. కుటుంబంలో మిగిలినవారి కన్నా కుటుంబముజనునికి బాగ్యుత యెక్కువ, అట్లే పాఠశాల కుటుంబంలోకూడా ఉపాధ్యాయుల కెక్కువ బాగ్యుతఉంది. దీనిని విస్మరించకుండా అందఱూ పనిచేస్తే వారి ఆత్మగౌరవంతోబాటు పాఠశాలా గౌరవంకూడా పెంపొందుతుంది.

ఇట్టి ఉత్తమపౌరులను తయారుచేసే బాగ్యుత పాఠశాలలయిద ఉన్నదికాబట్టి విద్యార్థుల చిత్రి వికాసానికి తోడ్పడే పాఠశాలప్రణాళికకు సంబంధించి ఇతర కార్యక్రమాలు కూడా విద్యతోపాటు తగిన స్థానంవహించాలి. పాఠశాలాచిహ్నము, పాఠశాలాపతకం యేర్పాటుచేసికోవాలి. వైజ్ఞానిక సంఘాలు, పౌరస్వత సంఘాలు, విహారయూత్రలు, దృశ్యవిద్యకు సంబంధించిన సినిమా ప్రదర్శనాలూ, మాజీకొలాన్ టరన్ ప్రదర్శనాలూ. మిలిటరీ (N. C. C. or A. C. C.) శిక్షణ, నాటకసంఘాలు, సంగీతము మొదలైన వన్నీ తగినరీతిగా, ప్రతిపాఠశాలలోను ప్రోత్స

నెకండరీ విద్యావిధానము

హించాలి. ఏమైనా విద్య అంటే 'డిగ్రీ' లేక స్టడీస్ కేటాను ఎట్లైనా సంపాదించుకొనుట అనే భావం విద్యార్థులలో తగ్గిపోవాలి.

ఇక ఉపాధ్యాయుల విషయం. ఇది చాలా ముఖ్యమయినవిషయం. దేశ సాభాగ్యానికి రైతు పునాది అయినట్లే అటు ధనవంతులూ, ఇటు కేవలం నిరుపేదలు కాని మధ్యతరగతి ప్రజలు కూడా దేశానికి వెన్నెముకవంటివారే. దేశంలో ఇట్టివారే ప్రధాన పాత్రవహించు తున్నారని చెప్పవచ్చు. కాని యీ సంఘం తగిన కట్టుబాట్లు లేక క్రమబద్ధంగా లేదు. అంగుచేత దానికి తగిన రక్షణ లేదుకూడా. ఉపాధ్యాయులు దాదాపు అందరూ ఈ తరగతికి చెందినవారే. ఈసంఘాన్ని ఉపేక్షిస్తే దేశం అన్ని రంగాలలోను ఎట్లా ముందంజ వేస్తుంది? అన్ని రంగాలలోను ముందంజ వేయవలసిన వారూ, వేస్తున్నవారూ ఎక్కువగా వీరే. అంగుచేత వీరి నుపేక్షించకుండా ఉపాధ్యాయులకు పాఠశాలలో తగిన ప్రతిష్ఠ కల్పించాలి. ఆర్థికంగా కూడా తగిన అభివృద్ధి చూపించాలి. విద్యావిధానం మార్పు చేయుటలోనూ, పాఠ్యప్రణాళికలను తయారుచేయుటలోనూ, అనుభవజ్ఞులైన ఉపాధ్యాయులకు తగిన స్థానం యివ్వాలి. ఇతరుల కర్తవ్యతలే దని కాదుకాని ఎప్పుడూ విద్యాప్రపంచంలో జీవితాన్ని గడిపే అను

భవమే దేశాన్ని విద్యావిషయకంగా ఎక్కువగా పునోపగమింపజేస్తుందని నా నమ్మకం. అప్పుడే జాతివికాసానికి, ఉత్తమపౌర నిర్మాణానికి, దేశాన్నత్యానికి మనం ప్రథమసోపానం నిర్మించినట్లు అవుతుంది.

ఇట్టి వాతావరణాన్ని కలిగించితేనే ఆదర్శ ప్రాయం లగు ఉపాధ్యాయులు లభ్యమౌతారు. అట్టి వారే విద్యాలయానికి తోడ్పడకుండా విద్యాలయ సర్వతోముఖాభివృద్ధికి తోడ్పడుతారు. తాను కోల్పోయిన ఉత్తమస్తానాన్ని ఎన్నటికైనా ఉపాధ్యాయుడు తిరిగి సంపాదించుకొగలగాలి. ఎవరు ఏ విధముగా సహాయంచేసినా, ఆదరణ చూపినా, పాఠశాలకు శ్రేయస్కర ఉపాధ్యాయుడే, ఆతని కృషి, ఉత్సాహము, పట్టుదలయే పాఠశాలకు తిరిగి ప్రాణం పోయగలదు.

పైన నూచించిన విధంగా పాఠశాలలను పరిష్కరించి విద్యార్థులూ, ఉపాధ్యాయులూ, తల్లిదండ్రులూ, అధికారులూ పరస్పరం సహకరించి సమైక్యభావంతో పనిచేసినాడే తమ దేశాన్ని తమ జాతినీ చక్కగా దిద్దితీర్చుకోగల విద్యార్థులు ఖచ్చితమైనారు. ఈ మధురభావాలను పెంపొందింపజేసే విద్యావిధానాన్ని యొన్నటికైనా మనం సమకూర్చుకోవాల్సిన, సమకూర్చుకోగలమనీ నా విశ్వాసం.

దశాంశపద్ధతి నాణెములు

శ్రీ బి. ప్రసాద్—శ్రీ కె. వి. రమణ

దశాంశపద్ధతిలో నాణెములను దేశంలో ప్రవేశ పెట్టాలని నిర్దేశించే బిల్లును లోక్ సభ జూలై 30వ తేదీని ఆమోదించింది. ఇది భారతీయ ద్రవ్యమాన పద్ధతిలో ఒక విప్లవాత్మకమైన మార్పు కాగలదు. శాస్త్రీయవిజ్ఞానంతో అమితవేగంగా పురోగమిస్తున్న ఆధునిక ప్రపంచానికి భారతదేశం దూరంగా వుండక, ఆర్థిక వైజ్ఞానిక రంగాలలో ఇతర దేశాలతో సమంగా ముందుకు వెళ్తున్నదనడానికి ఇదో నిదర్శనం. కేవలం అపేక్షామయమైన కొన్ని మానసిక అభ్యంతరాలను గాకుండా ఇట్టి శ్రేయోదాయకమైన చర్య తీసికొన్న పార్లమెంటు సభ్యులు అభినందనీయులు.

ద్రవ్యమానంలో దశాంశ పద్ధతివలెనే, కాలము, దూరము, బరువు మరే యితర పదార్థములనైనను కొలచుట కొక ప్రమాణం అత్యవసరం. ఈ ప్రమాణాలు అన్ని దేశాలలోను అన్ని సమయాలలోను ఒకేరీధంగా వుండి నిర్దిష్ట అనుక్రమంగా అమృతహారికి మీసగాను ఆచరణలో సౌలభ్యం కలగజేసేవిగా వుండాలి. చరిత్రలో మొదటినుండి ఏ దేశమున కాదేశము వారి అభిరుచులకు ఆలోచనలకు అనుగుణంగా వారివారి కొలతలు, తూకాలు, ద్రవ్యమానాలు నిర్ణయించుకున్నారు అప్పటి పాలకులు కూడా పై నూత్రాలను గమనించక పోలేదు.

రానురాను వాణిజ్య సంబంధములవల్లనూ విదేశీయ దండయాత్రలవల్లనూ ఒకదేశపు కొలతలూ ప్రమాణాలూ మరో దేశానికి వ్యాపించడం జరిగింది. కాని అప్పుడు ఒకే దేశంలో ఒకే ప్రమాణ పరిమాణానికి నివిధమైన యూనిట్లు వుండేవి. యూరపు ఖండంలో 18 వ శతాబ్దాంతముందు “పానుకు” 891 యూనిట్లు వుండేవి. అలాగే “అడుగు” నకు 282 యూనిట్లు వుండేవి. ఇలా విభిన్నమైన పరిమాణాలు కొలతలు వుండటంవల్ల వర్తక వాణిజ్యములకు అంతరాయం కలిగింది. ఇట్టి అంతరాయములను పోగొట్టటానికి 1795లో

“టాలిరాండ్” అను నదిను ఫ్రాంసు కేవలం అసెంబ్లీని కొలతలు తూకాలలో మెట్రిక్ పద్ధతిని అమలు జరుపవలసిందిగా కోరాడు. ఫ్రెంచి విప్లవఫలితాలలో ఒకటి ఈ మెట్రిక్ పద్ధతి. ఈ పద్ధతి ప్రకారం ‘మీటర్’ (మీటర్ అనగా భూపరిధిలో నలభై మిలియన్లవంతు) కొలతకు ప్రమాణంగాను, ‘ఫ్రాంకు’ ప్రమాణంలో ప్రమాణంగాను స్వీకరించబడినాయి. 1875 నాటికే మెట్రిక్ పద్ధతి జర్మన్ సామ్రాజ్యమునందంతటను సెలకొల్పు బడింది. తరుపరి 1879 లో స్విట్జర్లందరినీ ఒక రంగా తూకాలు కొలతలకు సరించి చెప్పించుట కొక సమావేశము జరిగింది. దాంట్లో 18 రాజ్యాలు ప్రతి నిధులు పాల్గొని అన్ని దేశాలలోనూ సామాన్యంగా వుపయోగించుటకై తగిన కొలతల యూనిట్లు సరించి చెప్పించారు. మెట్రిక్ పద్ధతియొక్క సౌలభ్యాన్ని అందిగు గుర్తించారు. కాని అమెరికా ఇంగ్లాండు దేశాలు మాత్రం గీన్ని ఆనుకరించలేదు. దీనికి కారణం లేకపోలేదు. ఒకటి: అంతకు పూర్వం వున్న పద్ధతిని వదిలి నూతన పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టటకు మానసికంగా వారు బాధపడటం; గెండవది: అంతకు ముందున్న ‘ద్విదశాంశ పద్ధతి’ (Du-o-decimal System) — ఇందు 2, 5 అంకాలు సూచిములుగా వుంటాయి) కంటే, మెట్రిక్ పద్ధతి నిర్మాణ వాణిజ్యములందు తక్కువ ఉపయోగకారి అనే అభిప్రాయం ఉండుట.

కాని అంతర్జాతీయ వ్యాపార వాణిజ్య రంగములలో ప్రముఖపాత్ర వహించిన అమెరికా బ్రిటన్ దేశాల ప్రమాణములకు గల వ్యత్యాసం అనేక యిబ్బందులకు కారణభూతమైంది. అనవసరమైన చిక్కులను అతిక్రమించి వినోదీయ వాణిజ్యమును సులభీకరించే యటమే ఈ మెట్రిక్ పద్ధతి ముఖ్యలక్షణం.

మనదేశంలో కూడా ఈ పద్ధతిని అమలు జరుపటానికి 1945 లోనే చర్చలు బయలుదేరాయి. మొదటి నుండి భారతీయ తూకములకు గాని, నాణెములకు గాని

దశాంశపద్ధతి నాణెములు

శాస్త్రీయమైన భూమిక లేదు. దేశ మంతటా ఒకే ప్రమాణం ఆదరణలో లేదు. సంస్థాపితమైన బ్రిటిషు పరిపాలన కూడా భారతీయ తూకముల కొలమానములపై ఎట్టి మార్పును గేలేకపోయింది. ఇప్పటికీ దేశంలో ప్రతి రాష్ట్రానికీ, ప్రతి జిల్లాలోనూ, ప్రతి ప్రాంతంలోనూ వివిధ తూకములు కొలమానములు అమలులో వున్నాయి! అంగుళ నే నేడు మరింత శాస్త్రీయమైన పద్ధతిని అమలు జరుగవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడింది. ఇట్టి ఆవశ్యకత ఇప్పుడేకాదు — 1946 లోనే గుర్తించబడి పార్లమెంటులో ఒక బిల్లు ప్రవేశ పెట్టబడింది. ప్రస్తుత సమస్య కేవలం ద్రవ్యమానంలో దశాంశ పద్ధతిని ప్రవేశ పెట్టటమే ఆమోదించబడింది. ఇంగుమాలంగా లెక్కలు కట్టడం — ముఖ్యంగా “స్టాటిస్టిక్స్ శాస్త్రానిక” సంబంధించిన లెక్కలు — సులభం కాకలదు ద్రవ్యమానాన్ని దశాంశములలో సులభంగా గ్రహించగలము. అన్నిటికన్న ముఖ్యముగా వ్యవసాయ పారిశ్రామికరంగాలలో శీఘ్రతని పునఃగమిస్తున్న ఆధునిక ప్రపంచంలో భారతదేశం కూడా తన స్థానాన్ని నిలబెట్టుకొని అభివృద్ధి చెందుటకు దశాంశ పద్ధతి ఆవశ్యకత ఎంతైనా వుంది.

1946 లో ఈ బిల్లు తీయారయి పుష్కల దేశంలో లామంది — అంగుళా ముఖ్యంగా గాంధీజీ — అడ్డు చెప్పారు. వారు చెప్పిన కారణం : ఇంతవరకు ఒక పద్ధతికి అలాంటి సరైన ప్రజలు నూతన విధానాన్ని పెట్టనే అర్థం చేసుకొని అలవగ్గుకోలేదు. అట్టి ఆశక్తి తమ ఆధారంగా తీసికొని వ్యాపారస్థులు, గణికులు సామాన్యప్రజలని దోచుకొనవచ్చు నని వీరందరూ భావించారు. గాంధీజీ అధ్యంతరానికి ముఖ్యంగా పై కారణమే. కాని నైఋత్య ఈ విధానాన్ని ఆవలంబించాలని అప్పుడు కూడా నూచించారు. జాతీయ ప్రభుత్వం వచ్చిన తర్వాత ఈ విధానంలోని సాధిక బాగా కాలను ఆలోచించి ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించి సామాన్యంగా అమలుజరుగ వచ్చునని కూడా గాంధీజీ అప్పుడే నూచించారు.

ఈ దశాంశ విధానానికి వ్యతిరేకముగా అభిప్రాయపడిన వారు నెలబుచ్చిన అధ్యంతరాలు అంత సహేతుకంగా కనపడవు — యుగయుగాలుగా ఆలవాటు పడిన జీవనంలో లేకుండా సంస్కరణ కూడా కొన్ని చిక్కులను తెచ్చి పెట్టవచ్చును. కాని కేవలం

అట్టి స్వల్ప కారణములతో పరిగ్రహ్యమైన పద్ధతిని వసలుకొనుట వివేకం కాదు జాగ్రత్తగా ఆలోచించి తగు కాలవ్యవధిలో సంస్కరణలు తీసికొని వచ్చిన ఊహించిన ఆ కొన్ని యిబ్బందులు కూడా కలగకపోవచ్చును. అయినా భారత ప్రజలు ఇట్టి చిన్నవిషయాలలో మోసపోవునంతటి అజ్ఞానులు మాత్రం కాదు. ఇది హైదరాబాదురాష్ట్రం ఉదాహరణగా తీసికొన్న నిరూపించవచ్చును. హైదరాబాదురాష్ట్రంలో ప్రాంతీయ ‘హతీ’ నాణెములు, భారత ప్రభుత్వ నాణెములు రెండునూ మొన్న మొన్నటివరకూ వాడుకలో వున్నందువలన ఏ ఇబ్బందులు కలుగలేదు. ఇచ్చిపుచ్చుకోవడాలు వర్తక వ్యాపారాలు ఏ యిబ్బందులు లేకుండా సులువుగా జరిగిపోయేవి. కాగా నేటికి భారతదేశంలో అక్షరాస్యత పెరుగుతోంది. సామాన్య ప్రజలు ఏమంత తెలివితక్కువను కనబరచటం లేదు. అప్పటి ప్రజల నిరక్షరాస్యత దృష్ట్యా గాంధీజీ అడ్డు చెప్పినా, నేను ఆ అభ్యంతరము అకారణంగా కనుపెట్టండి. ఇంక ఈ పద్ధతిని మరింత తొందరలో కాలహరణం లేకుండా దేశంలో అమలు జరుగవలసిన ఆవసరం ఎంతైనా వుంది. దేశంలో యింకా కొంత భాగంలో వర్తక వ్యాపారాలు యింకా “వస్తుచరక” (Barter) రూపంలోనే జరుగుతున్నాయి అనగా ఆ ప్రాంతాలలో రూపాయలు వ్యాపారరంగాలలో లేవనూట. ప్రజలలో ప్రస్తుత రూపాయలైనా, దశాంశనాణెలైనా క్రొత్తవిగానే వుంటాయి రెండింటి సౌలభ్యం వారికి ఒకటిగానే వుంటుంది. అధికంగా మన దేశం అభివృద్ధి చెందేకొలది వస్తువులలోనే మారకాలు జరుగుతున్న ఆ ప్రాంతాలు కూడా క్రమంగా ద్రవ్యచరకంలోకి (Monetary economy) తీసికొని రాబడుతాయి. ఈ ప్రాంతాలలో రూపాయలను ప్రవేశ పెట్టటమే మారుగా ముందుగానే దశాంశ నాణెములను ప్రవేశ పెట్టిన మన యత్నం కొంతసులభం కాకలదు.

తిరిగి ఈ మధ్య ఈ సమస్య ప్లానింగు కమిషన్ వారిచే ప్రభుత్వదృష్టికి తీసికొనిరాబడింది. ఈ సంస్కరణకు ప్లానింగు కమిషన్ వారు తమ అంగీకారాన్ని నిర్దేశంగా ప్రభుత్వానికి తెలియజేశారు. ఈ సలహా ననుసరించి వాణిజ్య శాఖామంత్రి కృష్ణచాచరిగారు ఒక ప్రకటన చేస్తూ దశాంశపద్ధతిలో ద్రవ్యమానాన్నే కాకుండా తూకములు కొలమానాల్లా మెట్రిక్ పద్ధతిని

గూడ దాని వెనువెంటనే సమచిత్ర వ్యవధానంతో అమలు జరుపుటకు ప్రభుత్వనిర్ణయాన్ని తెలియ జేసారు.

దశాంశ పద్ధతి వస్తే, భారతీయులకు అలవాటు పడ్డ అణా, రెండణాలు, పైసలు వ్యవహారంలోనుంచి అద్భుత మవుతాయి. కనుక, ఈ నూతన విధానంలో వీటిని యగ్నోచితంగానే వుంచాలని కొంచెం నూచించారు. కాని వ్యవహారం సౌలభ్యం కోసం ప్రవేశపెట్ట బడుతున్న ఈ నూతన విధానంలో పాతనాణెములు వుంటే మరి కొన్ని కొత్త చిక్కులు కలుగుతాయి. అందుకని వీటిని పూర్తిగా తీసివేయటే మంచిది. ఇంక పైసలు నేను చెబామణిలో నేకబడవు. అని పోయినా బాధపడే దెబ్బపడతారు. ఆధునిక విజ్ఞాన వాణిజ్య రంగాల్లో ఈ దశాంశ మెట్రిక్ పద్ధతులవలన కలిగే బాధలను గమనించే నెదర్లాండ్స్, మలయా ఈస్ట్ ఇండిస్ ఇంకా తాయిలాండు దేశాలు ఈ విధానమును అమలు జరిపిన విషయం మనకు తెలుసు.

ఈ నూతనవిధానంవల్ల వచ్చు కొన్ని తాత్కాలిక యిబ్బందులను నేటి ప్రభుత్వం గుర్తించకపోలేదు. ఇంతకు పూర్వం వున్న వస్తువుల ధరలూ, నైట్స్ టికెట్లూ, రైల్వేలు, కొత్త బిల్లవల్లో నిర్ణయించటం కొంత శ్రమ నివ్వవచ్చును. పోస్టలు స్టాంపులు అమ్మకంకోసూ తదితర విషయాలలోను కొన్ని యిబ్బందులు కలుగుతాయి. వీటిని భరించాలి. మొదట కొంతకాలంవరకూ పాత కొత్త నాణెములు రెండునూ వాడుకలో వుంటాయి. కాని రెండురకముల నాణెముల పరస్పర విలువలు ప్రకటిస్తూ కొన్ని ప్రకటనలను (Slips) ప్రభుత్వం ప్రజల కండుబాటలలో వుంచిన, పైస పేర్కొన్న కొన్ని యిబ్బందులు తగ్గుతాయి. ఏ విషయంలోనైనా సౌలభ్యపాదనకు సంస్కరణ ప్రియులు ఇట్టి తాత్కాలికమైన యిబ్బందులను ఎదుర్కొన వలసినదే.

తూకములు కొలతలు మెట్రిక్ పద్ధతిలో కనుక దించుట మరింత కష్టమైన పని. మెట్రిక్ కొలత విధానాన్ని అమలుజరుపవలసిందని మొట్టమొదట 1870లో స్ట్రాచీ అను నతను నూచించారు. 1949 లో శ్రీ జె. సి. ఘోష్ గారి అధ్యక్షత క్రింద “ఇండియన్ సాంజర్న్ ఇన్స్టిట్యూషన్” వారు ఓ పబ్లికమిటీని నియమించారు. వారు ఈ నూతన విధానాన్ని 10, 15

సంవత్సరముల వ్యవధిలో క్రమేణా అమలు జరిపిన బాగుండు నని నూచించారు. ప్లానింగ్ కమిషన్ కూడ ఈ విషమైన మార్పు యొక్క ఆవశ్యకతను గుర్తించారు. దీని నాధారంగా తీసికొనే శ్రీ టి. టి. కృష్ణ మచారి కొంతసంది నిపుణులతో కానంగ్ కమిటీని నియమించారు. ఈ సమస్యను వారు పరిశీలించారు. ఈ తూనికల మార్పును గురించిన బిల్లును కౌమర్య - ఇంజనీరింగ్ మంత్రివర్గం త్వరలో లోక్ సభలో పెట్ట నున్నారు. దశాంశ నాణెముల ప్రవేశపెట్టుటకంటే తూనికలలో మెట్రిక్ విధానమును అమలు జరుపుట కష్టతరమైనది. అసలు దేశంలో ప్రతిప్రాంతానికి తలొకవిధమైన తూనికలు వున్నాయి. వీ లన్నిటికీ మరుగా ఒకే రకమైన నూతన పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టుట ఒక విషయం గులుచైనా, మరొక విషయం కష్టమవుతుంది. ముఖ్యంగా ఈ విషమైనమార్పు వ్యాప్తిచెందు తున్న ఇంజనీరింగ్ పరిశ్రమ నంతటిని తట్టుతుంది. ప్రస్తుతం మన ఇంజనీరింగ్ వస్తువు లన్నీ “పౌన్లు” ‘అంగుళముల’ కొలతల్లో తయారవుతున్నాయి. దీనికి కారణం ఆదినుండి మనకు బ్రిటన్ లో వున్న వాణిజ్య సంబంధాలే. అయినప్పటికీ ఎప్పుడైతే దశాంశ పద్ధతి మంచిదని నిర్ణయించి ప్రథమంగా నాణెములలో మార్పు తేవటానికి సంసిద్ధుల మయ్యామో, అప్పుడే తూనికలలో మెట్రిక్ విధానము ప్రవేశపెట్టటానికి సిద్ధపడి వుండాలి. అయితే ముందుగా దశాంశ విధానమును ప్రవేశపెట్టి, తర్వాత క్రమేపీ మెట్రిక్ తూనిక విధానాన్ని అమలుజరుప వచ్చును. మార్పు మంచిదని తోచినప్పుడు, సగంలో ఆగిపోవుట మాగును అంగీకరింపక పోవుటకంటే అరిష్టదాయక మవుతుంది.

ప్రస్తుతం ఆమోదింపబడిన బిల్లు ప్రకారం చలా మణిలోనికి రాగల కొత్త నాణెములపై ఇప్పటి వరకే “గవర్న మెంటు ఆఫ్ ఇండియా” అనిగాక హిందీలో ‘భారత్’ అని ముద్రింపబడుతుంది. నాణెములకు ముందువైపున యిప్పటికైనా నే అశోక స్తంభం సింహాలు వుంటాయి. వెనుకవైపున అశోక స్తంభమునైనందిగాని అశ్వంగాని వుండవచ్చు. అందుకు స్థలం లేకపోయిన కేవలం నాణెపు బిరుదు, లేదీ ముద్రింపబడివుంటాయి.

ఈ నూతన విధానంలో రూపాయి నూరు భాగాలుగా విభజింపబడుతుంది. అప్పుడు అర్థ రూపాయికి 50 నాణెములు పాపలాకి 25 నాణెములు వుంటాయి.

రూపాయి, అర్ధ రూపాయి పావలా విలువల్లో మార్పు ఏమీ వుండదు. అంతకన్న తక్కువ నాణెముల విలువల్లోనే మార్పు వుంటుంది. కొత్త నాణెములను జారీ చేయగానే యిప్పటి నాణెములను ఉపసంహరించటం జరగదు. కొత్త నాణెముల తోపాటు ఇవి కూడా కొంత కాలం చెజాముణీలో వుంటాయి. క్రమేణా పాతని ఉపసంహరింపబడతాయి రూపాయలోని వందవ భాగమునకు పెట్టవలసిన పేరును సభి నిర్ణయించలేదు. 'చక్రమ'ని 'పెంటు' అని వివిధ నామములను సభ్యులు పెట్టొన్నారు. కాని జేతంలో అన్నియూలలా అంగీకరింపక అలవాటుయిన పేరు "పెన్" దీన్నే దశాంశ నాణెమును పెట్టిన ప్రజలకు కొంత ఉపయోగ కారిగా వుంటుంది.

దశాంశపద్ధతిలోని బహుళ ప్రయోజనాలను గురించినట్లయితే ఈ మార్పును స్వల్పతోముఖ స్వల్ప రాభివృద్ధి పొందుతున్న భారతదేశము స్వీకరించుట తప్పనిసరి. విజాతీయ మైనంత మాత్రాన ఏశాఖలోనైనా ఉత్తమ పద్ధతినీ అవలంబించటానికి ఆక్షేపణ వుండరాదు. అయినా ఈ దశాంశ పద్ధతికి చూలమైన "సన్న"ను గణిత శాస్త్రంలో రూపొందించినది భారతీయ శాస్త్రజ్ఞులే. తిర్వాత బాగాదుగుండా పాశ్చాత్యులు దాన్ని గ్రహించి అభివృద్ధి పరిచారు. దాన్నే తిరిగి మనం స్వీకరించటంలో తప్పేమీలేదు.

ముఖ్యంగా ఈ మార్పు ఏ ఒక్క రాజకీయ సత్యంయొక్క ఆశయాలు సిద్ధాంతాల ననుసరించీ

ప్రవేశ పెట్టేది కాదు. విజ్ఞాన శాస్త్రాభివృద్ధిని వర్తమాన సమాజంలో త్వరలో సులువుగా వ్యాప్తి చెందునట్లు ఉపకరించటానికి ప్రవేశ పెట్టబోయే స్కూల శాస్త్రాభివృద్ధి మానవసంఘాలలో, ప్రభుత్వాల పార్టీలకంటే శాశ్వతమైనది. దానికై మనం సౌభ్రవమైన పునాదులను నిర్మించుకోవాలి. వలసినంత సామగ్రిని సమకూర్చుకోవాలి. ఈ దశాంశ మెట్రిక్ విధానములు ఇటీవే. జేతంలో కొంతకాలం గా వాడుక పడిన ఒక పద్ధతినీ మార్చి నూతన విధానాన్ని ప్రవేశ పెట్టవలసి వచ్చినప్పుడు తాత్కాలికమైన కొన్ని అసౌకర్యాలను ప్రజలు సిద్ధపడక తప్పదు. అంత మాత్రాన ఏటికి వెరచి ఎంత వాంఛనీయమైనా సంస్కరణే కూడాదనడం అభివృద్ధి కాముకుల లక్షణం కాదు. ఈ నూతన పద్ధతికి ప్రజలు ఎక్కువగా అలవాటుపనునంతవరకూ ప్రభుత్వం సాధ్యమయినంత ప్రచారంయిచ్చి, సామాన్య ప్రజలు ఏ విధంగానూ కూడా నష్టపోకుండా చూడాలి. సామాన్యజనులకు 'రెబిటినిటీ' సిద్ధాంతాన్ని గాలి మరే శాస్త్రీయ విధానాన్ని గాలి ప్రజలందరిని సంప్రదించి అవలంబించ నక్కరలేదు. (ఈ పద్ధతిని అవలంబించుటవలన జేతీయ విశేషాలు వాణిజ్య వ్యాపారములలో ఏవిగమైన ఆర్థికకష్టనష్టాలు కలుగవు) విజ్ఞానరంగానికి అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకు అనువుగా వున్న ఈ విధానాన్ని త్వరలోనే మన మందరము అలవర్చుకోవాలి.

కొనేవాడు

హితశ్రీ

బి. ఏ. సరీక్ష! ఆఖరి పేపరు కూడా బాగా రాసిన తరువాత నెత్తిమీద కొన్నిటన్నుల బరువు తీసేసినట్లయి, కులాసాగా ఆ సాయంత్రం షికార్‌కి బయలుదేరిన రంగారావుకి బజారంతో కొత్తగా కనిపించసాగింది. అధమం రోజు కోసారైనా బజారు మీదగా పోవటం అతని కలవాటే. కానీ బజారునైపు సరకాయించి సావధానంగా, సావకాశంగా చూడటం నేడి అతని జీవితంలో అదే మొదటిసారి. అంతకి ముందు సర్వకాల సర్వావస్థల్లో నీడలా వెంటగిలి భయపెట్టే పరిశ్రమ పెనుభూతం అతనిని ఏ ఇతిరవిషయాన్ని సరించి సరిగా అలోచించ నివ్వలేదు. ఆ తీరికా, కోరికా కూడా అతనికి ముందెప్పుడూ కలగలేదు. ఆరోజు రంగారావు కొత్తమనిషి. హుషారుగా నడుస్తూ కనిపించే ప్రతిసుకాణంబోధనీ, ఎదురయే ప్రతిమనిషినీ సావకాశంగా పరీక్షించసాగాడు. రోడ్డుకి రెండువైపులా బారుజతీర్చిన అంగిళ్లా, వొచ్చేపోయే జనం, బళ్లవాడారైతే— ఇవన్నీ ఏ పేవో ఆలోచనలు కలిగిస్తుంటే రంగారావుకి అంతా ఏమిటో తమాషాగా కనిపిస్తోంది.

వెల్‌కం - ఫౌంటెన్.

సుస్వాగతం.

రంగురంగుల అద్దాల మీద ఆకరణీయంగా రాతలు. వెకిలే! - టరమ్స్ క్యూమ్.

నేడు రొక్కం! రేపు అరుపు!

ఇకేమిటి? ఊరికే కాదా? నవ్వుకున్నాడు రంగారావు. మరి స్వాగతం ఎందుకు? బుర్ర తడుముకుని ముందుకి నడిచాడు.

‘బహుమారపు బాటసారీ, ఇటు రావో ఒక్క సారీ’ అని శ్రావ్యంగా ఎవరో పిలుస్తున్నారు— ఏదో హోటల్లోంచి. ఎందుకో? పోనీ, ఓసారి వెళ్ళి కనుక్కంటే!

హోటల్ గడపదాకా వెళ్లాడు.

“పదార్థములు వెన్నకొచ్చిన నేతితో తయారు. కాచిన దుబ్బుచేసినచోరు 116 లు బహుమానం.”

మంచికే!

తగ్గింపు ధరలు.

ఇడ్డీ 0-1 6.

కాఫీ 0-1-6 ఇత్యాది. హోటల్ గడపలోనే బోర్డు. భేష్! ఇవి చూడటానికేకాబోలు. ‘థాంక్స్’ అనుకుని ముందుకి నడిచాడు రంగారావు. ఆహ్వానం వినిపిస్తూనే ఉంది. ‘పబ్బంటే’ అని సవరణ ప్రతిపాదించాడు రంగారావు. తన మనసులో.

మరెవరో దిశచేయమంటున్నారు.

“నో, థాంక్స్!”

నవ్వుకుని సడక సాగించాడు రంగారావు.

ఓ రెండుతలు మేడ. పిట్టగడ్డ మూడువైపులా రంగురంగుల అక్షరాలు రోడ్డుమీద పోయే జనం నైపునడు ఉరిమి చూస్తూ వాళ్ల మాపుల్ని నిర్బంధించి బలవంతాన పైకి లాగి ‘సారీ’ అన్నట్టుగా చూస్తూ,

‘మరేం లేదు, ఇచ్చట మీ కేరకమైన వున్నకములు కొవలసినను దొరకును.’ అని సమాచారం అంద చేసున్నాయి.

సిటిజన్స్ కె కాబోలు! ఇదేదో బాగానే ఉండేట్టుంది. ఎవరికి నచ్చింది నారు తీసుకోవచ్చునా? సిటిజన్స్ కెలాంటి సగుపాయం ఉండాలిందే!

“చై నాల్డే!”

విజ్ఞానం కొనండి.

కొనాలి? సిటిజన్స్ సొంతం కాదా?

నవ్వాపుకోలేక బయటికి నవ్వేశాడు రంగారావు. దగ్గరగా ఉన్న ఇద్దరు ముగ్గురు అతనినైపు వింతగా చూశారు. అతను గబగబ ముందుకి నడిచాడు.

కొనెవాడు

మళ్ళీ ఏదో హోటల్. పెద్ద పెద్ద అక్షురాలతో రాశారు.

“మిత్రులై మా ఆశయం.”

సంతోషం! అనుకున్నాడు రంగారావు.

“వెల స్వల్పం, ఫల మధికం”

ఫలితమంటే బాగుండును ఓసారి తను ఇక్కడ తిన్న పెసరట్టు తన చేత డాక్టర్ కి పది రూపాయలు ఫీజు ఇప్పించింది. చరచర ముందుకి సాగాడు రంగారావు.

“వెన్నె లేకుండా పోతున్నారా? అయ్యో”

అని పరామర్శించి “ప్రమాదం సుమా!” అని హెచ్చరిస్తోంది ఓ బోర్డు. నిజమే. ఓసారి ఓ జోడు తన పాదాల్ని తెగకరిచి రెండు రోజులు ఇంట్లో మూల పడేసింది తనని. ఎవ్వచ్చింది రంగారావుకి. ఎక్కడ చూసినా, ఎటు చూసినా ఈ ఆధునిక ఫలకాలు ఇంతింత అక్షురాలలో వికృతంగా కనిపిస్తున్నాయి. తను ఐదో క్లాసు చదివే రోజులు జ్ఞాపకం వచ్చాయి రంగారావుకి. టీచర్ ఇచ్చిన లెక్కల్ని తాటికాయ గ్లాంటి అక్షురాలతో, అంకెలతో గబగబా రాసుకుని, నిమిషాలమీద ఇష్టం వచ్చినట్లు చేసేసి, టీచర్ దగ్గరికి పరిగెత్తి ఆయన టేబిల్ మీద ఒకరి పుస్తకం మీద మరొకరు పోటీ పెట్టి ఆయన కి ఊపి రావడండా “ముందు నా లెక్క చూడండి సార్” అని కుగ్రాస్తు గొడవ చెయ్యటం రంగారావుకి బాగా జ్ఞాపకం. ఈ బోర్డు లన్నీ చిన్నప్పిల్ల పల్కా కనిపించాయి అతనికి. నవ్వుకున్నాడు. యదాలాపంగా పక్కకి చూశాడు.

ఐడియల్ బుక్ స్టోర్స్—పక్కనే ఉంది.

బ్యూటీఫుల్ బుక్ షాప్ ఎదురుగా ఉంది.

ఈ అక్షురాలన్నీ—పచ్చనీ, నీలరేపి, తెల్లనీ—

పరస్పరం ఎల్లప్పుడూ అనుమానంగా, ఈర్ష్యగా, కోపంగా మాసుకుంటూనే ఉంటాయి కాబోలు ననుకున్నాడు రంగారావు. ఆ షాపు యజమాని తనవైపు చూసున్నట్టు అనుమానం కలిగి ఆనైపు చూశాడతను. తనవైపే చూస్తున్నాడు. ఓసారి లోపలికి పోవాలని పించింది అతనికి. కొంచెం తటపటాయించి పక్కకి చూశాడు. ఐడియల్ బుక్ స్టోర్స్ లో టర్నీలో బల్ల ముందు కూచుని తనవైపు కొంచెం ముఖం చిట్టించి నట్టుగా చూస్తున్నాడు—బహుశా ఆ షాపు యజ

మాని. రంగారావుకి ఎటు పోవటాని తోచక ముందుకి సాగిపోయాడు. ఓసారి వెనక్కి తిరిగి ఆ ఇద్దరినీ చూడా లనిపించింది. కాని చూడలేదు.

ఎంపారీసుంటూ, షావంటూ, హశానంటూ, కంపెనీలూ దాటిపోతున్నాయి.

వెరైట్ క్లాక్!

న్యూ వెరైట్ క్లాక్!

వియో మోడర్న్ లెక్స్ పైల్డ్!

బ్యూటీఫుల్ షీప్ చర్స్!

స్వజేకి!

సిల్క్!

రకరకాల్లో ప్రత్యేకత.

ప్రత్యేకత లన్నీ ప్రత్యేకంగా చూస్తున్నాడు రంగారావు, రోడ్డుమీదనించే. అతనికో విషయం చూశాడుగా తట్టింది. తనకిములేనే ఇంకా ఎందుకో అలాగే చూస్తున్నాడు. పోతున్నాడు. వాళ్ళేమనుకుంటున్నారో! కొందరి కళ్ళలో ఆరేలు ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. కొందరి కళ్ళలో నిస్వప్న! ఖరీదైన వస్తువులందే కొట్లవైపు చూసే చూడగానే పారపాటుగా తిప్పుపని చేసినట్లు కొందరు వెంటనే కళ్లు పక్కకి తిప్పేసుకోటం మాని రంగారావుకి ముల్లు గుచ్చుకున్నట్టుయి వాళ్ళవైపు జాలిగా చూశాడు. మరోవిషయం రంగారావుకి వెంటనే తట్టింది. అంగల్లి యజమానులు రోడ్డుమీద పోయే జనంవైపు అర్థంకాని చూపులతో ఏమిటో వెతుక్కుంటున్నట్టుగా చూస్తున్నాడు. చాలామంది జనం మాత్రం ఎవరి దారిన వాసు పోతున్నారు. ఇది అంత మర్యాదకరంగా తనకే కనిపించటం లేదు. ఇలా కొట్టియజమానులసంగతి చెప్పాలా? పిలిచిన పేరంటానికి పోకుండా ఉండకూడదు! ఆ భావ రంగారావు కర్థమౌతోంది. స్వాగతమండీ, స్వాగతం!! వినిపించుకోలేం, మర్యాదగా పిలుస్తుంటే! మిత్రులై మా ఆశయం. ఒకసారి దయచేసిన మీకే తెలియగలదు.

ఇదే దారి...అది కాదు.

ఇటు—ఇటు.

అటు కాదని వేరే చెప్పక్కర్లేదు. కావాలిటే అక్కర్లేమా? రండి! రండి! ఓహోహో! రాజాధిరాజా, మారాండలేజా!

రంగారావుకి నవ్వొచ్చేంది.

రాజాధిరాజా! మూర్ఖుడేజా!

‘కుడి ఎడమన డాలోకత్తులు మెరయగ

రాజు వెడలె రవిలేజములరగ.’

రాజు వెడలె! ఎరు రాజు!

నవ్వొచ్చింది రంగారావుకి. కాని వెంటనే అతని మనసులో చదువుల సరస్వతి ప్రత్యక్షమై జవాబిచ్చేసింది.

పెట్టిబడిదారీ వ్యవస్థలో కొనేవాడే రాజు.

‘Under Capitalism consumer is the king.’

రాజు! ఈ బజార్లో నడుస్తున్న జనులందరూ రాజులే. తనూ!

బలే నినాదం! బావుంది! అద్భుతం.

తను గుకొం పెడితే ఇదే తన నినాదం. కాని వొద్దు...వదు. చూస్తూ చూస్తూ రాజ్యం త్యజించటం సామాన్యమైన విషయం కాదు!

స్వేచ్ఛగా ఇష్టం వచ్చినట్లు సంచరిస్తున్న మనసుని అరికట్టి నడుస్తున్నాడు రంగారావు.

బ్యూటిఫుల్ టెక్స్టయిల్స్ గల తన మిత్రుడున్నాడు. తనకోసం — అంటే రంగారావుకోసం కాదు, కొనేవాడు రంగారావుకోసం — నిరీక్షిస్తుంటాడు. ఓసారి బిజెబీ చెయ్యటం ధర్మం. ఆ షాపు పెద్దబిల్డింగులో ఓరుల ఉంది. అరవజ్జకొట్టు దాటి పోవాలి. నెమ్మదిగా ప్రతికొట్టు పరీలీన్తూ నడుస్తున్నాడు రంగారావు.

“ఏంకావాలండీ?”

అందరూ ఆత్మతగా అడుగుతున్నారు.

“ఏమీ వొద్దు.”

ఒర్రనిపించుకోటంతో కొంచెం చిన్నతనంచేసి ముఖం పక్కకి లిప్పకుంటున్నాడు — షాపుల్లోవాళ్లు. తన మిత్రుడు ఖాళీగా కూర్చున్నాడు. “ఏం గుప్తా” అన్నాడు. అతను కొంచెం ఉలిక్కిపడ్డట్టుచూసి “ఏగోయ్” అన్నాడు. నిజానికి నిన్నుకొక మొన్నే ఏవో చర్చించుటూ, కోటింగుటూ తీసుకున్నాడు. మళ్ళీ ఇవాళే తన కేం అనసరం వచ్చిందబ్బా అని

ఆశ్చర్యపడుతున్నట్టున్నాడు అనుకున్నాడు రంగారావు.

“ఏంకావాలి?”

ఈ ప్రశ్న వివగానే రంగారావుకి వొళ్లు మండింది. అదేం ప్రశ్న? స్కూల్ ప్రెసిడెండాకా కలిసి చదువుకున్నారు గదా! “ఏమిటి సంగతులు?” అని అడగకూడదా? ఏం కావాలిసాస్తుంది తనకి ప్రతిగోజూ! మళ్ళీ అడిగాడు గుప్త మర్యాదగా “ఏంకావాలి?” అని. వెంటనే రంగారావుకి తన రాజరికం జ్ఞాపకం వచ్చింది. కాని ఏం అడగాలో తెలియలేదు. ఏమీ తోచక “చీరలున్నాయా?” అన్నాడు. “ఉన్నాయా?” అని అడగటమేమిటి, ఎదురుగా బీరువాల్లోంచి వందలికి వందలు కనిపిస్తుంటే! చీరలు అనేమాట విన్నేసరికి గుప్తకి కొంచెం ముఖం వికసింది. ఫరవాలేదు — కాస్త గింకి అన్నమాటే. అతనికా సంతోషం కలిగించినందుకు రంగారావుకి సంతోషం గానే ఉంది. కాని...

“ఏం చీరలు కావాలి? బాంబేప్రింట్ టైడ్, ఫారిన్ ప్రింట్ టైడ్ వాయిల్స్, జార్జ్ట్, పిఫాక్, బెనారస్ సిల్క్, బెంగళూరుసిల్క్, ఆర్గండ్, ఇమిటేషన్ ఆర్గండ్, క్రేప్” ఏమేమిటో చెప్పుకుపోతున్నాడు. రంగారావుకి పచ్చిచలక్కాయ స్లోలో పడ్డట్లయింది. తనీ పేర్లుకూడా సరిగా చినది తనవకూ. ఏం చెప్పాలి? గుప్త చెప్పిన మొదటి పేరు జ్ఞాపకం పెట్టికొని “బాంబే ప్రింట్ టైడ్ చూపించు” అన్నాడు. అసలు తన తనవకూ షాపులోని కుర్రాల్లా, గుప్తా కలిసి గబగబ బీరువా తలుపులు లాగేసి చీరలు పరిచెయ్యటం మొదలు పెట్టారు. రంగారావుకి అమోమయంగా ఉంది. ఊరుకున్నవాడు ఊరుకోక అనవసరంగా కావాలని చిక్కు తెచ్చుకున్నాడు. పాపం, శుశ్రమపడి అవన్నీ చూపిస్తుంటే, బెల్లంకొట్టింరాయిలా అలా చూస్తూ నింవోటం ఘోరం అనిపించి “అవన్నీ ఒద్దులే” అన్నాడు. కాని గుప్త ఆ మాటలే మాత్రం సరుకుచేయక, “ఫరవాలేదులే చూడు,” అన్నాడు. యంత్రంలా రంగారావు పరీక్షిస్తున్నట్టుగా ప్రతిచీరా స్పృశించి చూస్తున్నాడు. అతనికి ముచ్చెపుటలు పడుతున్నాయి. చీరలు కుప్పలుకుప్పలుగా బల్లమీద పడుతున్నాయి. తను ఏదీ కొనబోవటంలేదు. “ఈ గుప్తకి తనకి

చీరలు కొనే అవసరం ఇంకా రాలేదనే విషయం తెలియజేసి వెళ్ళవ్యాపారం, వీధు" అని విసుక్కున్నాడు. కొంపతీసి తనని బాగా ఎరిగినవాళ్ళవరైవా చూస్తే అవో తంటా! "పెళ్లికాకుండానే నీకీ చీరల గొడవేమిటిగోయ్?" అని ఇకీమని అనేకారం పే పరువుకాస్తా పోతుంది. గుప్త తనని ఎన్నిశాపనారాల్లా పెడతాడో, ఏనీ కొనకుండా పోతే.

"అంతగా నచ్చలేదు. వస్తా" అని లేవబోయాడు రంగారావు. కాని గుప్త వద్దలేదు. ఇంకా ఏవేవో చూసిపెట్టాడు. ఈసారి కాస్త వాళ్ళమండి, "ఎందుకురా? ఇవన్నీ చూపించక్కలేదు. వచ్చిన ప్రతివాడికీ ఇంతే శ్రమపడి మళ్ళీ చచ్చినట్టు మడతలు పెట్టుకొంటావా ఏం?" అన్నాడు. గుప్త ఏమీ విసుక్కుక "మరి లేకపోతే అమ్మకం ఎలా జరుగుతుంది?" అన్నాడు. రంగారావు కొంచెం ఆశ్చర్యపడి "ఇలా రోజు కెన్నిసార్లు ఈ ప్రవర్తన జరుగుతుంది?" అన్నాడు.

"నీ:ంటివాళ్లు ఎంతమంది వస్తే అన్నిసార్లు "

"ఏమైనా చెబుకోట్లాడా?" అనుకున్నాడు రంగారావు.

"సరే ఇహ వస్తా."

"కొనకపోతే మానే. అన్నీ చూసి పో" బలవంతం చేశాడు గుప్త. గుడ్లవ్వగించి మాశాడు రంగారావు. ప్రవర్తనాసంతరం "సారీ" అని మాత్రం అనేసి వెనక్కి తిరిగాడు.

"థాంక్యూ."

ఎదురుగా బోర్డు ఉంది.

రంగారావు ముఖం జేపురించింది.

ఓసారి నెంకి తిరిగి గుప్తముఖం చూస్తే— రంగారావుకి సాహసం కలగలేదు. ఎన్నిటిట్టుకొంటున్నాడో! "థాంక్యూ!" అని గుప్త ఎద్దెట్టుగా అన్నట్టుగానే ఉంది అతనికి. కొట్టు దాటిరాగానే పక్కకొట్టవాళ్లు రంగారావు ప్రవర్తనని సి. ఐ. డీ. ల్లా కనిపెట్టి సమయంకోసం కాచుకు కూచున్నట్టుగా ఒకరి తరవాత ఒకరు "మంచి మంచి కొత్త వెరైటీచీర లున్నాయి. చూస్తారా?" అని ఆమర్థంగా అడగసాగారు. రంగారావుకి కాళ్ళు వొణికియి. ఇంకా కాసేపు అలా నిలబడితే బలవం

తాన తనని లాక్కుపోయి తమ తమ సమూహాలు ప్రదర్శించి బాధించగల రని భయం వేసి గబగబముందుకి నడిచి బయటపడ్డాడు. తమ వ్యాపారం పెడితే వస్త్రాలయం మాత్రం జస్టబో ప్రారంభించటం జరిగిదు.

మళ్ళీ బోర్డులు—రకరకాలు.

జనరల్ స్టోర్స్!

ఫ్యాషన్ స్టోర్స్!

రంగారావుకి ఏదో వరితిగాకనిపించింది. అలా చించగా జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఒక్కడో షేమన్ ఫాన్సి మేవ్ ఉండాలి. ఏమయింది? కనిపించడం? నిన్నకాక మొన్న చూశాడే! డేరా మేకు పీకేశాడన్నమాట. అసలే చిన్నపాపు. ఎవరూ కొనటంలేదు కాబోయి. రంగారావు వెంటనే ఇంకో విషయం కనిపెట్టాడు. మై ఫాన్సీ—చిస్తరించింది. మొదట ఈ రెండు పాపులకీ మధ్య ఇంకేవో చిన్నచిన్నవి రెండు మూడు పాపు లుండేవి. వాటన్నటిని క్రమంగా మైఫాన్సీ—కబళించివేసింది. ఇప్పుడు షేమన్ మేవ్ కూడా అదృశ్యం. 'ఇంతింతై నటు డింగియై.. ' అన్న పద్యపాదం స్ఫురణకీ వచ్చింది రంగారావుకి. ఎవరో బాసపడ్డందుకు సంతోషం. మూడు పువ్వులూ ఆరుకాయలూ, నిత్యోకశ్యాణం పచ్చితోరణం. అదే కావలసింది. కాని ఎవరో బాసపడలేకపోవటం దురదృష్టం. శోచనీయం. ఏమిటో ఆలోచిస్తూ ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ కొట్టుమందు సంచున్నాడతను.

రంగారావు నైఖరి మాసి కొట్టయజమాని బిగ్గరగా ఓకేక పెట్టాడు.

"ఏం కావాలండీ?"

రంగారావు పరిస్థితి గ్రహించి మాట్లాడకుండా ముందుకి వెడితే జనం తనవైపు ఆశ్చర్యంగా చూస్తారనీ, కొట్టయజమాని నిరాశగా చూస్తాడనీ అనుమానించి కొట్లోకి వెళ్లాడు.

"ఎన్నాళ్ళు కొన్నాళ్ళకి దివ్యసభాగ్యం!" అన్నట్టు కొట్టు యజమాని చిరునవ్వుతో "ఏం కావాలండీ?" అని అతిమర్యాదగా అడిగాడు. రంగారావుకి తన రోజరికం వెంటనే స్ఫురించగా కొంచెం దర్జాగా కొట్టు నాలుగుమూలలూ మాసి "పాపు పెద్దది చేశారే!" అని మెచ్చుకుంటున్నట్టుగా అన్నాడు.

ఆయన నవ్వి “తక్కువ బాధం, ఎక్కువ అమృతం. అనే మాత్ర్యం, మా పాలినీ. అంగుకే మీలాంటి వాళ్లు మా కొట్టుకి రావటం.” అన్నాడు. రంగారావు మనుసులో “మా త్విస్తే మీ ఆశయం” అనుకున్నాడు.

“మీకేం కావాలి?”

ఏం అడగాలో రంగారావుకి తోచలేదు. తన కేమీ అక్కర్లేదు.

“ప్రస్తుతం ఏమీ వద్దలెండి. ఊరికే చూసి పోదామని వచ్చాను.” అవలమకున్నాడు, గాని అలా అంటే ముమ్మందు తనని లక్ష్యపెట్టడేమోనని “బాయ్ లెట్ సామగ్రి ధర లెలా ఉన్నాయి?” అన్నాడు.

ఆ మాపు మనమాని నెనునెంటునే తమకుకోకుండా అనగళ్లంగా ఒకటక చెప్పేస్తున్నాడు. ఒక్కొక్కరూ, ఆ మర్నెపు తను ఎంత ధర కమ్ముతున్నదీ, ఇతరు లెలా అమ్ముతున్నదీ, కావాలంటే కనుక్కోవచ్చు నని అభయం కూడా ఇస్తున్నాడు.

రంగారావు మాత్రం ఆ తొలిశ్చర్యంగా అతనినెపు చూడసాగాడు. అతని అగ్నుతేధారణకై అతనికి దిగ్భ్రమ గొల్పుతోంది. తనకొట్లో అమ్మగారే కాక ఇతరులని కూడా అగ్నుతింగా జ్ఞాపకం ఉంచుకుని లిస్టుల సహాయం ఏమాత్రం లేకనే ఒకటక వరస క్రమంగా చెప్పేయటం మాస్తే, ఈ మానవుడు కాలేజీదరువు కొనసాగిస్తే యూనివర్సిటీ ఫస్టు మాత్రమేకాక రికార్డులు పగలకొట్టించేనాడని కూడా నిస్సందేహంగా చెప్పొచ్చు అనిపించింది రంగారావుకి. కాని ఆ ఆశ్చర్యం క్రమంగా భయంలోకి దిగింది. ఇంత విని తున్నున వెళ్ళిపోతే అనగళ్లంగా శాసనార్థాలు ఒక్కొక్కటిగా రావొచ్చు. అయితే అదృష్టవశాత్తూ, ఆయనమాని ఓ చిన్న పొరపాటు చేశాడు. కావాలిస్తే ఇతరవోట్ల ధరలు విచారించి తన ధరలు తక్కువగా ఉంటేనే కొనొచ్చు అన్నాడు. ఈ అవకాశం నెంటునే సద్వినియోగం చేసుకుని “విచారించి వొట్లాండ్లి” అనేసి అప్పటి అవస్థనించి తిప్పించుకున్నాడు. ఎదురుగా ఉన్న ఫాన్సీకొట్ల యజమానుల కళ్లన్నీ రంగారావుని వెంటించాయి. రంగారావుకి కొద్దిగా భయంవేసి గబగబ వడిచాడు.

మంగులు! మెడికల్ లెన్!

ఇంగ్లీషుమందులు, ఆయుర్వేదోషధాలు హోమియోమంగులు వరసగా ఓరువాల్లోంచి సీసాలు తొంగి చూస్తున్నాయి.

రంగారావు భయంగా ఆ తెల్లటి ఆక్షరాల నైపు, సీసాలనైపు, ఆ కొట్లయజమానులనైపు చూశాడు. మెడికల్ మాపుల్ని మాస్తే నాననా పూర్వకమైన అసౌభయం అతనికి చిన్నప్పటినించీ. మంగుల వాళ్లు కం వెనీల యజమాన్లు. జంపైపు చూస్తూ ఖాళీగా కూచోటం ఎల్లప్పుడూ వాంఛనీయం అనుకున్నాడు రంగారావు, భయపడుతూ. తననైపు ఎవరో గుర్తొన దాగుడు చూస్తున్నాడు. తన చేతిలో చీటి ఏమీలేదు అదృష్టవశాత్తూ. గాడ్ ఫర్ బిడ్! మంగు లెక్కుననే మరణం లెక్కువ అని ఓమిశ్రుడు చెమత్కరించాడు ఆమగ్న. ‘కాదు ఆస్పత్రు లెక్కుననే’ అని తను సవరించాడు చమత్కరించా. ఎవరికో కీడు జరిగి మంగుల ఆమృతం—కావాలని వాంఛించకపోయినా—వృద్ధికావటం ఫోరం అనిపించిందతనికి. మంగు కీడు జరిగితేనే తరచాతి మంగులు కొనటం జరుగుతుందని రంగారావు ఆ తక్షణంలో ఆలోచించటానికి నిష్ఠంగా లేడు. డబ్బిచ్చి పెట్టుబడిమీద లాభాలు సాధిస్తే తీసుకో మన్నా తను మంగుల మాపుమాత్రం కలలో కూడా పెట్టడు! రంగారావు నడుస్తూనే ఉన్నాడు.

కొత్త కొత్త సంగతులు — ఇదివరకెప్పుడూ నూచనగానైనా తను అనుకోనిది—ఎన్నో అనుభవానికి వొస్తున్నాయి.

ప్రకటనలు...

ధరలు...

తగ్గింపురేట్లు...

అంతకంటే తగ్గింపురేట్లు.

ఇటు చూడండి... ఇటు—ఈ ఆకర్షణలు...

అటు కాకుం.. ఇటు.. ఇటు.

మిరెక్కడ కొనాలో ఏం కొనాలో మీరు తెలియదు... మా సలహా పొందండి. సలహా ఉచితం. వస్తువు కొంటే రేపడు ఉచితం. మీకై ప్రత్యేకం.

రంగారావు తల తిరుగుతోంది.

పోటీ—పోటీ—పోటీ.

ఎక్కడ చూసినా పోటీ—ఎటు చూసినా పోటీ.

కొనేవాడు

కొనేవాడే రాజు. మహారాజు.

కొనే మహారాజులు. స్వాగతం. సుస్వాగతం.

కొన్నంతినేపూ రాజరికం

కొననంతినేపూ బీరికం — కనీసం కొట్టయజ
మానుల దృష్టిలో.

తను అక్కణ్లేనివి అనవసరంగా భేరంచేశాడు.
భేరం చెస్తున్నంతినేపూ తీని వెనక్కి తిరిగితే —
“థాంక్యూ!”. రంగారావుకి అపహాస్యంగా గుప్త థాం
క్యూ అన్నట్లనిపించింది.

అవును, మరి. కొనేవాడే రాజు. డబ్బుచ్చే
వాడే మహారాజు. చిరునవ్వుతో ప్రతిఫలంగా కృత
జ్ఞతాభివందనాలు. ఎంత నీరీక్షణ! ఎంత ఆశ! ఎంత
ఎన్ని ఆకర్షణలు!

రోడ్డుమీద జనం నడుస్తున్నారు. నడుస్తున్న
జనాన్ని చూసి దుకాణదారులు ఆశపడుతున్నారు.
జనం ఆశగా వస్తువులనైపు చూస్తున్నారు. తీసుకో
మరి బతిమాలుకున్నట్టుగా యజమానులు కళ్ళతో
వాళ్ళని పలకరిస్తున్నారు. ఒక్కొక్క వస్తువు ఇష్టరీతి
ఇగపట్టాలవాళ్ళనీ — అడ్డగిస్తోంది. డబ్బు! ‘వెళ్ళవ
డబ్బు’ అనుకున్నాడు రంగారావు. గిన్నెమెంటు
ముద్రకొట్టించి పారెయ్యకూడదు? వెంటనే నవ్వా
చ్చింది రంగారావుకి. తన ఆర్థికశాస్త్రనిర్జ్ఞాన మంతా
ఏమయింటు? పరీక్షలో ఏకరువుపెట్టి ద్రవ్యోల్బుణ
ప్రమాదాలనీ, గుర్తుకొస్తున్నాయి. అవన్నీ
జ్ఞాపకం చేసుకుని మళ్ళీ ఆనరకకూతన అనుభవించ
టానికి అతను సిద్ధంగా లేడు. కానీ అతని మనసులో
ఏదో బాధగా ఉంది. హానీ, ఉన్నవన్నీ తలా
కాసిని పంచుకోగూడదు? పంచుకుంటే ప్రతివాడికీ
దక్కేది ఏమిటో తనకి తెలియకపోలేదు. ఉత్పత్తి!
ఉత్పత్తి ఎక్కువకావాలి. అందాకా ఏంచేసేట్టు!
ఉన్నదేదో ఎంత కొద్దిఅయినా అందరూ పంచు
కోబడే న్యాయమనిపిస్తోంది రంగారావుకి. అవన్నీ
చిక్కువిదమాల. ప్రస్తుతం తను అవన్నీ ఆలోచించే
స్థితిలో లేడు. మనసు తిప్పకున్నాడు రంగారావు.

కొనేవాళ్లు భేరాలు చేస్తున్నారు.

తనలాంటి కొనేవాళ్లు కాదుగదా!

తను దుకాణదారుడేలే!

రంగారావుకి ముచ్చెమటలు పట్టాయి. తనకల్ల
కాదు. వొచ్చిన ప్రతివాడికీ ఓ నసుస్కారం పెట్టేసి
వొడిలించుకుంటాడు. అలా అయితే అమ్మకం జరగదు.
అమ్మకం జరక్కపోతే డబ్బు రాదు. డబ్బురాక
పోతే —? తన రాజరికం నశిస్తుంది.

అకస్మాత్తుగా రంగారావుకి ఓ ఆలోచన కలిగింది.
దుకాణదారులూ కొనేవాళ్లే. ప్రపంచంలో ప్రతి
మనిషీ కొనేవాడే.

పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థలో ప్రతివాడికీ రాజ
యోగం ఉంది. రాజయోగం! అందుకోసమే ఈ
నీరీక్షణ. ఈ వేడికోలు. ఈ ఆశ!

“రండి రండి రాజులూ, కొనండి, కొనండి.”
అంటున్నారు యజమానులు.

ఏమిటో సర్వం హాస్యాస్పదంగా కనిపించింది
రంగారావుకి ఒక్కక్షణం.

ఆలోచిస్తూ నడుస్తూనే ఉన్నాడు రంగారావు.

ఎవరో కాఫీహోటల్ ముందు తచ్చాపు
తున్నారు. ఎవరు? ఓ తనకి తెలిసినవాడే. ఎలి
మెంటరీ స్కూల్ టీచర్. ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నాడు?
కాఫీ తాగుదామా వద్దా అని కాబోలు. ‘కొనవయ్యా
అరకప్పు కాఫీ’ అని హోటల్ యజమానితరపున రంగా
రావు మనసులో విసుక్కున్నాడు. కానీ ఆటచర్
కాసేపు అలాగే సంకోచించి, చివరికి ఎదురుగా
ఉన్న మల్లెలాల అంగడిలో ఓ బేదా పువ్వులు
తీసుకుని వెనక్కి వెళ్లిపోయాడు. రంగారావుకి
హృదయంలో కలకుక్కుమంది. పాపం! డబ్బులేవు
కాబోలు. భార్య గడుసుదైఉండాలి. మాట జవ
దాటటానికి జరిసిఉంటాడు. తనో అరకప్పు కాఫీ
ఇప్పిస్తే బావుండేది! పాపం!

ఆలోచనలతో నిండిన రంగారావుమనసుని
మరో దృశ్యం తనవైపు లాక్కుంది. ఎన్. జి. ఓ
అని చెప్పకనే చేబుకున్న వాలకంగల ఓ పెద్దమరిషి
చిన్నపిల్లవాడిని నెమ్మదిగా నడిపించుకుంటూ ఓ
దుకాణం దగ్గర ఆగి అరప్పాకెట్ ‘సిజర్’ సిగరెట్లు
అడిగాడు కానీ ఇంతలో ఆ పిల్లవాడేదో కావాలని
చెయ్యిపెట్టి చూపిస్తూ మారాం చెయ్యసాగాడు. ఆ
ఎన్. జి. ఓ ఒక్కక్షణం తటపటాయించి జేబులు
తళుముకుని చిన్న నవ్వుతెచ్చుకుని సిగరెట్లు అక్క
లేదని చాకెట్లు తీసుకుని పిల్లవాడి చేతిలో పెట్టి,

చుట్టూ జనం ఉన్నారని కూడా సంజేషించకుండా వాడిని హృదయాని కడుముకుని ముందుకి సాగిపోయాడు.

రంగారావు ఒక్కక్షణం తనెక్కడున్నాడో మర్చిపోయి రోడ్డుమధ్యగా కదలకుండా నిలబడ్డాడు. ఇంతలో పోలీస్ విజిల్ విని తేరుకుని ఆ దృశ్యం జ్ఞాపకం చేసుకోసాగాడు. అతని హృదయంలో ఏదో పేదన మెదిలింది. పాపం, సిగరెట్ గతిప్రాణి అయి ఉండీ అని లేకనే నెళ్ళిపోయాడు. సిగరెట్లో, చాక్ రెట్లో—అదే అతని తత్వం సమస్య. ఏం చేస్తాడు, పాపం! మనసులోనే ఎన్. జి. ఓ. కి సానుభూతి అందజేకాడు రంగారావు.

ఆ విషయం గురించి ఎక్కువసేపు ఆలోచించాలిసిన ఆవస్థ రంగారావుకి తప్పిపోయింది. నాలుగుగులు వెయ్యిగానే మరో విశేషం అతని దృష్టిని ఆకర్షించింది. అప్పుడే అంగడిలో అడుగుపెట్టి ఓ పెద్ద మనిషి చేతిలో ప్యాకెట్ విప్పి బుర్రమీద పడేస్తూ “ప్రస్తుతం చీర అవసరం లేదులేం. ధోవతులు చూపించండి.” అంటున్నాడు. చీరలు అమ్మినవి వాషను తీసుకోవటం కొట్టు యజమానికి కొత్త కాక పోయినా ప్రస్తుత పరిస్థితి అతని కేవలం కొంచెం వింతగా కనిపించినట్లుంది; కొంచెం ఆశ్చర్యంగా చూసి ఏమీ మాట్లాడకుండానే ధోవతులు చూపించసాగాడు. ఐతే రంగారావుకి మాత్రం అక్కడ విషయ సమస్యగా కనిపించలేదు. ఆ పెద్దమనిషి కట్టుకున్న ధోవతి అవబడేది ఆ సమస్యని త్వరితంగానే పరిష్కరించింది. ఆయన శ్రీమతి కేవలం పురస్కారం ఏదో సందర్భాన ఇవ్వాలని ప్రయత్నించి ఆర్థికస్థితి అందు బాటులో లేక కాలం కలిసిరానందువల్ల అవసరాలు వాయిదా వెయ్యలేకపోయాడు. ‘పాపం’ అనుకున్నాడు రంగారావు.

అవసరాలు వాయిదా పడవు.

‘నిజం, నిజం’ అనుకున్నాడు రంగారావు.

అందరూ సుఖపడితే బాగుండును.

“సర్వేజనా సుఖినో భవంతు!”

“తిథాస్తే” అనుకున్నాడు రంగారావు.

“సుఖదుఃఖాలు కావేళుండెలు” అని జ్ఞాపకం వచ్చింది దతనికి. “అంతేలే.” అనుకున్నాడు. తనకి కొంచెం నేదాంతం అబ్బుతోంది. చిన్నగా నవ్వు

కుని జనప్రవాహాన్ని దాటుకుంటూ నడుస్తున్నాడు రంగారావు.

ఒక్కసారిగా రంగారావు హృదయం రుట్లు మంది. కళ్ళ జిగళ్ మన్నాయి మెరుపు మెరిసినట్లుంది.

“ఖటావ్ వాయిల్స్.”

ఓ అందమైన అమ్మాయి అందంగా చీరకట్టకుని నిలబడి నాజూకుగా, వోయ్యరంగా.

అది బొమ్మే! కేవలం రంగులకలయికే నని రంగారావు నెంటునే నమ్మినా నమ్మలేకపోయాడు. ఆ బొమ్మని అతను చూడడం అది మొదటిసారి ఎంత మాత్రం కాదు. ఎన్నో సార్లు; చెప్పటం కేలిక కాదు. అయినా ఆరోజు అది అతనికి ఎంతో కొత్తగా, తాజాగా, అందంగా, సజీవంగా, ఇంకా ఇంకా ఏమిటోగా కనిపించసాగింది.

ఆ చీర ఎంత బావుంది! చీర బావుందా? ఆమె కట్టుకోవటంలోని నాజూకునం బావుందా? లేక ఆమె - ఆ బొమ్మ అందమే చీర బావుందని విస్తోందా? చీర ఎలా కట్టకుంటాలో కూడా రంగారావుకి ఆక్షణండాకా కూడా తెలియను. ఆ మెళుకువ లన్ని చూస్తుంటే ఇన్నాళ్ళనించీ తను ఆ సుందరదృశ్యాన్ని ఎలా చూడలేకపోయాడో రంగారావుకి ఆవగతం కావడంలేదు. చూసినకొద్దీ తనకి చూడాలనిపిస్తోంది. ఆ చిత్రకారు డెవరో గొప్పవాడు. జీవకళ ఉట్టిపడుతోంది.

రంగారావులో ఏదో మార్పుకలిగింది. తనలో ఏదో మార్పు కలిగిందని రంగారావుకి తెలిసే తెలియలేదు. ఏదో అనందంగా ఉంది.

అలా తనమయత్వంతో చూస్తున్న రంగారావుకి ఆకస్మాత్తుగా అనిపించింది - తన నాస్తితిలో ఎవరైనా చూస్తే బావుండను. తెలియనివాళ్ళయితే నవ్వుకుంటారు. తెలిసినవాళ్ళయితే ఏడిపిస్తారు. సజీవంగా నడిచే అందమైన అమ్మాయిల్ని తను ఇదివరలో చూడకపోలేదు. చిత్రచాంచల్యం తాత్కాలికంగా కలగకపోలేదు. కాని ఇప్పుడేదో భావం హృదయంలో కలుగుతోంది. అనే భావంతో హృదయం నిండిపోతోంది. ఏదో రసహాసినీ ప్రవహిస్తోంది. నాయిల్ చీర బావుంటుంది కాబోలు!

కొనేవాడు

కొని గుప్త కొట్టో చూస్తే తనకేం సచ్చినట్టు లేదీ! తమకేమి సెలవులు దప్పిన—! అనవసరంగా తను అక్కర్లేని బేరాలు చేశాడు. గుప్త ఏమనుకు

అకస్మాత్తుగా రంగారావునుసులూ మెరుపులా ఓ ఆలోచన మెరిసింది.

తనూ ఎప్పుడో కొనాలి! కొంటాడు- చీరలు. రంగారావు హృదయం పరవశించింది. ఆ ప్రణయ బహుమానాలు మనసులో మెదులున్నాయి. ఆనంద తరంగాల్లో తేలిపోతూ అతను ముందుకు నడిచాడు.

నవరత్నాలు రాలేలా నవ్వుతూ పసిపాప పలకరించింది ఎదురుగా కాన్వాస్ మీద తీర్గొకూమని. జల్లుమంది రంగారావు హృదయం, రెండోసారి రెండో మాదిరిగా. ఆ బోసికోటితో నవ్వే పసిపాప పక్కన ఉన్న అక్షరాలు చదివాడు రంగారావు.

“అమ్మా నీకు తెలిసియుంటేలేదా?” ఏమి టది? ఆ చిన్న నోటిలో చిన్ని పలువరస వస్తోందికాబోలు రంగారావు హృదయం ప్రపుల్లితమైంది. హృదయంలో ఏదో ఆ వెళం ఉలికింది. పక్కనే ఉన్న ఆట వస్తువుల వైపు కోరికగా చూశాడు. ఆ తూణంలో తన్ను తను మర్చిపోయిన రంగారావు ఇంచుమించు ఆ ఆటవస్తువుల్లో ఏదో కొనబోయి తక్కి మని తన్ను తను తెలుసుకుని ఆగిపోయాడు. ఆ పసిపాప చేతిలో ఏదో పెట్టా లని ప్రబలంగా అనిపించింది. ఆ ఊహాకి అతనికి నవ్వు రాకపోలేదు.

తనూ కొనాలి; కొంటాడు. — ఆటవస్తువులూ, అవీ ఇవీ.

ఏమి?

ఆలోచిస్తున్నాడు రంగారావు.

చీరలూ, (రకరకాలని)

ఫ్యాన్సీసామాన్లు, టాయిలెట్ సామగ్రి, (కొత్త కొత్తవి) నగలూ, (చుంచుమంచి)

ఆటవస్తువులూ, చాక్ లెట్లూ ఇంకా, ఇంకా ఎన్నెన్నో...

మందులూ, మందులు!!

భయంవేసింది రంగారావుకి. గబగబ ముందుకి నడిచాడు ఆ ఆలోచన మర్చిపోవాలని ప్రయత్నిస్తూ.

ఓ పెద్ద కాన్వాస్ మీద ఓ కుటుంబం.

యజమాని చేతిలో ఇన్సురెన్స్ పాలీసీ.

“మీ కుటుంబం మీపై ఆధారపడియున్నది.”

జీవిత భీమా!

జీవితం! భీమా!

మధురమైన ఆలోచన లన్నీ ఉప్పొంగి కాన్వాస్ కి కొట్టుకుని శిథిలమయ్యాయి.

భయపెడుతోంది కాన్వాస్. జీవితం!

కొనుక్కొండి పాలీసీ.

కొనేవాడే రాజు. మగ మహారాజు.

కొని ఇచ్చేవాడు. అన్నీ కొని తెచ్చేవాడు.

చుట్టూ తిరిగి రంగారావు ఆలోచన లన్నీ మొదటి కొచ్చాయి. మళ్ళీ జనంనైపు, కొట్లనైపు విచిత్రంగా చూడసాగాడు రంగారావు. ఆగిపోయిన వీణా నాదపు ప్రతిస్వరం ఇంకా ఆగిపోలేదు. అది అస్పష్టంగా నేపథ్యంలో వినిపిస్తుండగా రంగారావు అవ్యవస్థకు తాళంవేస్తూ ముందుముందుకి పోతున్నాడు.

ఎవరో పాడుతున్నారా, వేలంపాట. జనం చుట్టూ మూగారు. వేలం వేసే ఆసామీ హడావిడి చేసున్నాడు.

“పది రూపాయలు...పది రూపాయలు..... రెండు...రెండు! మంచి తీరుణం. ఆలోచించు కొండి. మించిపోవుకు పది రూపాయలు. రెండు....”

రంగారావు జనంలో జొరబడ్డాడు. పక్కనే ఓ ముసలాయన ఆదుర్దాగా డబ్బు లెక్కచూసుకుంటున్నాడు. ఎన్నిసార్లు చూసుకుంటున్నా అంతే వొస్తోంది కాబోలు; మళ్ళీ మళ్ళీ చూసుకుంటున్నాడు. మధ్యమధ్య వేలం వేసే ఆసామీనైపు చూస్తున్నాడు.

“ఎంగారంలాంటి సరుకు. షిఫాన్ సిక్స్. అతి చౌక. కారు చౌకగా పోతోంది. తరవాత విచారిస్తే లాభంలేదు. పది రూపాయలు...రెండు.... రెండు.”

ముసలాయన నిస్పృహగా నుంచున్నాడు. ఆ కన ముఖంలో దైన్యం తాండవిస్తోంది. రంగారావు చూశాడు ఆ ముఖకవళికలు. పాపం! డబ్బు తక్కువై నట్టంది. కూతురికి కొని పెట్టాలని ఉబలాట

పడుతున్నట్లున్నాడు. వేదవాణిని వేరే చెప్పారనిన పనిలేదు. ముమ్మారులూ కుచేలుడే. అవతల ఆసామీ ఎవరో హుమారుగా ఉన్నాడు. రంగారావుకి ఆ ఉత్సాహం మానీ వొళ్లు మండింది. ముసలాయన్ని పలకరించాడు.

“ఆ చీర కొంటా లేమిటి?”

ఆయన నిరాశగా “స్వ” అన్నాడు.

“పాడినట్లున్నారు.”

“మన తాహతుకు దాటిపోయింది.”

పది రూపాయలకి పాట పెంచిన ఆసామీ వీల్చిదరిచైతూ మాన్తున్నాడు. ఆ మాపుల్లో ఏదో ఎంతో కనిపించింది రంగారావుకి. యువకరకం పొంగింది. కొనేవాడు మహా! ఎందుకూ డాబు! ఎందుకేమిటి! కొనేవాడే రాజు! రాజు!

ఉన్నట్టుండి రంగారావు అరిచాడు. “పన్నెండు.”

వేలంఆసామీ హుమారుగా కేకేశాడు. “పన్నెండు...రెండు...రెండు, క్లియర్స్ నేల— చౌక చౌక...రెండు.”

అవతల ఆసామీ తెల్లబోయాడు. తటపటాయించాడు. ఏవో అనబోయాడు. సంకోచించి ఆగాడు. మళ్ళీ ఏదో ప్రయత్నించసాగాడు. “రెండు, రెండు....మాడు! తీసుకోండి.”

కాలహరణం సహించని వేలంఆసామీ పన్నెండుకి పాట సైసల్ చేశాడు. రంగారావు గర్వంగా మాశాడు. కొనేవాడు రంగారావు!

అయితే ఆ ఉత్సాహం విసురుగా చేతుల్లో చీర పడగానే ఒక్కసారిగా అణగారింది. తినేం చేశాడు! పన్నెండు రూపాయలు! తినేం చేసుకుంటాను చీర? ఏం చెయాలని పాట పాడాడో అంత రాంతరాలు చెప్పినా రంగారావుకి ఏదోగా ఉంది. తెగించి డబ్బు అవశల పోలేనీ ముసలాయనో జసం లోంచి బయటికొచ్చాడు. ముసలాయన దృష్టి అంతా చీరమీదే ఉంది

“మీ రెంతవరకూ పాడాడు?”

“ఎనిమిది”

“ఆ ఎనిమిది రూపాయలూ ఇచ్చి, ఈ చీర తీసుకుంటారా!”

ముసలాయన ఆశ్చర్యంగా మాశాడు.

“ఎందుకు? మీకు అక్కర్లేవా?”

“నాకెందుకు? బ్రహ్మచారిని.”

“అయితే ఎందుకు పాడాడు?”

“చెప్పలేను.” నిజంగానే అలా అనిపించింది రంగారావుకి.

“చిత్రంగా మాట్లాడుతున్నారే.”

“చిత్రమేమీ లేదు.”

“మానూ మానూ నాలుగు రూపాయలు నవ్వు పడేనాళ్ళని నే నెక్కడా చూడలేదు.”

“నన్ను చూశారుగా.”

“అందుకే ఆశ్చర్యంగా ఉంది.”

“మునుషులు ఆశ్చర్యకరంగానే ప్రవర్తిస్తారు. ఓవిధంగా నేనూ ఆశ్చర్యకరమనానే ఉన్నాను.”

“మీరు కేవలం నాకు సహాయం చెయ్యాలనే ఉద్దేశంతో వేలం పాడినట్లున్నారు.”

“నా కంఠ దౌర్బర్యం ఉందని నే ననుకోను. ఆలోచిస్తే ఇలా చేసేవాడిని కాదేమో, కానీ మనం అని పనులూ ఆలోచించి చెయ్యాలి చూడండి.”

“మీరు తమాషగా మాట్లాడుతున్నారు.”

“జరిగింది కొంచెం తమాషగా ఉన్నమాట నా స్వమే. ఐతే ఇనాళ నేను చాలా మంచి ‘మూడి’లో ఉన్నారెండి. ఇవాళే పరీక్షలైనాయి. అదీ కారణం.”

ముసలాయన కొంచెం నవ్వాడు. రంగారావు వ్యవహారంలోకి దింపాడు. ఆయన మొహమాట పడ్డాడు. తీసుకోవోవోలే తనకి నాలుగు రూపాయలే కాక పన్నెండు దండగేసని రంగారావు నచ్చచెప్పిం తరవాత ఆయన తప్పనిసరిగా తీసుకున్నాడు. ఆ చీర తీసుకుంటున్నప్పుడు ఆయన సంతోషం అంతా ఇంతా కాదు. ఆ సంతోషం మానీ రంగారావు కూడా హృదయపూర్వకంగా సంతోషించాడు— లోలోపల కొంత బెంగగా ఉన్నా. తమ నాలుగు రూపాయలు పోగొట్టుకున్నాడు. కానీ అది సద్వినియోగం అయినట్టే నని సమాధానపరుచుకున్నాడు.

“మీ సహాయం మర్చిపోలేను. అమ్మాయికి ఒక్క మంచిచీర కొనిపెట్టాలని ఎన్నాళ్ళనించో

ఎంతో ప్రయత్నించాను. కాని సాధ్యంకాలేదు. ఇవాళేదో అద్భుతమైనా చదువు వస్తుందని ఆశపడితే అది కాస్తా అడియాస అయే సమయంలో మీరు సహాయంచేశారు.”

“ఇదికూడా ఓ గొప్ప సహాయంలా మాట్లాడకండి.”

“ఎందుకు కాదు? ముక్కు మొహం ఎరగనివాడికి ఎవరైనా ఇలా తోడుపడతారా? మీ అండన్ చెప్పండి. ఈసారి ఫస్ట్ తాకిన మీ నాలుగు రూపాయలూ ఇచ్చేస్తాను.”

“అబ్బే, ఎందుకులేండి. నేను అప్పుగా ఇవ్వలేదుగా. మరుజేరాని కిచ్చేశాను అంతే.”

“ఇంత మంచి హృదయంగలవాడివి, నీ పేరేమిటి నాయనా?”

ఇలా అన్యాయంగా ఏకవచనంలో పిలిచేసరికి రంగారావు కొంచెం తికమకపడ్డాడు. ఆ సంవోధనలోని అర్హత, స్వరంలోని కంపనం అతన్ని కొంచెం కలవరపెట్టాయి.

“ఏకవచనంలో పిలిచా నని ఏమీ అనుకోకు. తిండింటినాడిన, బహువచనంలో సంబోధించి గౌరవిస్తే అయ్యే తీరు అంటారు.”

రంగారావు హృదయం కరిగింది.

“మీ ఇష్టంవచ్చినట్టు పిలవొద్దు. నాపేరు రంగారావు.”

“సంతోషం. ఏం చేస్తున్నావు నాయనా?”

“చెప్పాను కదూ? బి. ఏ. పరీక్ష ఆఖరి పేపరు ఇవాళే రాశాను.”

“సంతోషం, బాబూ. తప్పక ప్యాసవుతావు నీలాంటి సహృదయుల్ని నే నెంతోమంది చూడలేదు. జీవితంలో నీలాంటివారి అండదండరే ఉంటే ఇన్ని కష్టాలనుభవించేవాడిని కాదేమో.”

రంగారావు ఆసక్తిగా అడిగాడు. “జీవితంలో చాలా ఇబ్బందులు పడ్డట్టున్నారు.”

అయిన చిన్నగా నవ్వాడు. “అవును కానీ వాటినిగురించి నే నెప్పుడూ విచారించను. అయిన వాళ్ళని కాదని, లోకాన్ని ఎదిరించి వర్తంతరం, అందులో విలంబమహం చేసుకోకపోతే ఇన్ని కష్టాలు ఉండేవికావేమో. కాని తృప్తి కూడా

ఉండేదికాదు. నాకు జీవితంలో ఇప్పుడు మిగిలినదల్లా అదొక్క సుఖమే. ఇప్పుడు అమ్మాయి తప్ప నా అనేకానీకాదు నాకు లేదు. పిచ్చిపిల్ల.”

ముసలాయన విమోచితంగా, ముసిముసిగా నవ్వుకోటం ఎందుకో రంగారావుకి సరిగా అర్థంకాలేదు.

“నేనంటే ఎంత ప్రేమ! నేను నాయంత్రం బడినా—నేను ఎలిమెంటరీ స్కూల్ టీచర్ అనే నాయనా; వేదంమాని కనిపెట్టేటంటావు—వింజెలుతున్నామా? ఆ...నేను బడినాని వచ్చేదాకా తను కూడా కాస్త తగకుండా నాకోసం చూస్తూనే ఉంటుంది. పాపం, ఇవాళ ఎంగో ఆలస్యమైంది. నాలుగింటికే పోయావాడిని. ఆపనీ ఈపనీ తగిలి ఆగి పోయాను. ఇంతలో ఈ పేలంవెర్రిలో పడ్డాను. పిఫాన్ నీల్! పిచ్చిపిల్ల ఎంత సంతోషిస్తున్నా! డబ్బే ఉంటే! ఎందుకులే. వృ. అమ్మాయికేదిగులు.”

రానురాను ఆయన అర్థస్వగతంగా మాట్లాడటంతో రంగారావు సంభాషణలో ఏమీ కలగచేసుకోకుండా ఊరికే వినసాగాడు. సంజచీకటి పడుతోంది. ముసలాయన ఓ చిన్న పూరింటి గుమ్మంముందు ఆగి ‘ఓసారి లోపలికొచ్చి కూచుని పో బాబూ’ అని ప్రార్థనాపూర్వకంగా రంగారావుతో అని తలుపుతట్టాడు.

తలుపు తెరుచుకుంది.

మెరుపు మెరిసింది; కాదు, చుక్క తళుక్కుమంది; కాదు. ఓ అమ్మాయి కనిపించింది. ఆ అమ్మాయి రంగారావు అనే ఒకానొక వ్యక్తి ఆసమయంలో ప్రత్యక్షమవుతా డని ఏకోశానా అనుకోలేదు. అనుకుంటే చాటుగా దాకేదేమో. పారి పోయేదేమో. కాని ప్రస్తుతం తెలిసి రంగారావు కళ్ళలోకి నూటిగా చూసింది తుణం. తరవాతి జరిగింది తెలిసి, సిగ్గుపడి చివాలున లోపలికి వెళ్ళి పోయింది.

రెండు, రెండు నాలుగు కళ్ళూ కలిసిన తుణంలో రంగారావు తక్కిని యావత్తు ఏదో అయి స్కాంతతక్కి ఆకర్షించి రంగారావుని బొమ్మలో, శిలావిగ్రహంలా నుంచో పెట్టింది.

ముసలాయన హెచ్చరిక విని లేచుకున్నాడు రంగారావు.

“ఆ పుచ్చి ఇలా వెయ్యమ్మా, కారదా!”

శారద!

“శారద నీరక్షేందు ఘనసార పతీర మరాళ మల్లికా....” బి. ఏ. పార్థు టూగ్ ని పద్యం గీర్వన రికార్డుల రంగారావు మనసులో తిరిగింది.

యాంత్రికంగా ఆ పాతకుర్చీలో కూలబడ్డాడు రంగారావు.

“కాఫీ ఉంచామా?”

“ఊ... తెస్తున్నా”

ఆ సన్నటి స్వరంలో నే సంగీతకాస్త్ర మంతా ఇమిడిఉందనిపించింది రంగారావుకి.

కాఫీపై కింద—తన దగ్గరగా—శారద పెట్టి నవ్వుకు బాణంలా వంగిన ఆ మృగుల తనాలతని మనసులో ఫ్లాట్రాగావు చేశాడు రంగారావు.

మనలాయన ఏదో మాట్లాడుతున్నాడు. తను వింటున్నాడు కానీ వినటంలేదు. అమ్మాయితో తన విషయం చెప్పినట్టు చూచాయగా అతనికి తెలిసింది. అప్రయత్నంగా ఆమెవైపు చూశాడు.

మళ్ళీ... నాలుగకళ్ళూ!

రంగారావు హృదయంలో ఎవరో వీణ మీటుతున్నాడు. వీణ మీటే దెవరు? ప్రశ్నించుకున్నాడు రంగారావు. “శారద కదూ?” అప్రయత్నంగా జవాబిచ్చింది అతని హృదయం—పోనీ, మనసు.

ధ్వనితరంగాలు — ఆనందతరంగాలు! వాటి మీద కేలిపోతూ రంగారావు!

మనలాయన దగ్గర కెలవుతీసుకొని రంగారావు వీటిలో ప్రవేశించి ముందుకి నడుస్తూ వెంక్కిచూస్తూ సంగు తిరిగి ఎలాగో రూమ్ కి చేరుకున్నాడు. ఊజాలూ, నిమిషాలూ గడిచిపోతున్నాయి.

గదిలో క్యారియర్ ఎదురుమాస్తోంది. ఆ విషయం ఎప్పుడో ఓసారి జ్ఞాపకంవచ్చి టైంమాని ఉలిక్కిపడి ఆ మొక్కుతీర్చుకుని పడుకుని మళ్ళీ ఆలోచనాసాగరంలో పూర్తిగా మునిగిపోయాడు రంగారావు.

“తనూ ఎప్పుడో కొనాలి; కొంటాడు—చీరలు”

కొంటాడేమిటి! కొన్నాడు! బి. ఏ. ఆఖరి పరీక్ష రాసేసిన రోజే—ఆ సాయంత్రమే.

విపోయామి పరీక్షలు. వదిలింది భారం.

మధుర మధురమై జీవితం. ముందున్నదంతా అదే.

ఆ మాపు! కళ్ళల్లోంచి ప్రవహించే ఆ విద్యుత్తు.

అని చూపులు కాపు. తూపులు. కళ్ళల్లోంచి దూసుకుపోయి గుండెల్లో గుచ్చుకుని హృదయాన్ని గాయపరిచాయి.

అదే హృదయబాధ.

పుష్పబాణ విలాసం! చెజకు విలుకొని తుంటరి తనం!

ఖటావ్ వాయిల్స్ మనసులో మెదిలాయి రంగారావుకి.

షిఫాన్ సిల్క్! మధురస్మృతి.

కొనేవాడు రంగారావు కొన్నాడు. కొనేవాడే రాజు. రంగారావు రాజు. రాజాధిరాజు.

రోడ్డుమీద పోయే జం ‘హల్స్’ అతిక్రమించి రంగారావు మనసులో జొరబడ్డారు.

రంగారావు హృదయంలో ఏదో బాధ.

పుష్పబాణ విలాసం కాదు. రంగారావుకి అదే ఆలోచించాలని ఉంది. కానీ మనసేదో ఆలోచిస్తోంది. రెండూ స్థలంకోసం పోటీ పడుతున్నాయి. ఆ విషయం అతనికి నివ్వన తెలిసిపోయింది.

పోటీ! పోటీ!! తండ్రికూడా ఏదో పోటీ! తనకి కూడా పోటీ తప్పదు!

బి. ఏ. ప్యాస్ కాగానే ఉన్యగానికి పోటీ. ఫస్ట్ క్లాస్, సెకండ్ క్లాస్ ... పోటీ గాయలు. తనకి ఫర్స్ట్ కంటే రాదు. అలా అయితే ఉన్యంగా—రాదా? రాకపోతే? డబ్బుండు. ఉండు. ఉండుకపోతే! కొనలేడు, ఏమీ—చీరలూ, వస్త్రులూ...

రంగారావుకి ముచ్చెరుటలు పోతాయి.

ఇన్సురెన్స్ బొమ్మ కనిపిస్తోంది.

జీవితం! భీమా!

కుటుంబాన్ని అన్యాయం చెయ్యకండి! భీమా చెయ్యండి. ఉత్తమోత్తమమైన భీమా కుటుంబం లేక పోవడమే!

కొనే వాడు

ఎందుకో వెంటనే అలా అనిపించింది రంగా రావుకి.

కాఫీ తాగలేని ఎలిమెంటరీ టీచర్; సిగరెట్ కొనలేని ఎన్. జి. ఓ.; చీర కొనలేని చెద్ద మనిషీ జాలిగా రంగారావు వైపు చూస్తున్నారు.

జీవితం వాళ్లని మోసగిస్తోంది. ఘోరం.

జీవితం! రంగురంగుల బోర్డు లన్నీ పరస్పరం డ్వేషించుకుంటూ ఈర్ష్యగా చూస్తున్నాయి. పొట్టి పడుతున్నాయి.

“రండి రండి, రాజులూ...వరీ, వరీ?”

“కావాలి, కావాలి...ఎలా, ఎలా?”

ఏం కావాలి? ఎన్నో కావాలి! ఇంకా ఎన్నో!! అదే జీవితం.

అవసరాలు

సుఖాలు

విలాసాలు!

ఇవన్నీ కలిస్తే జీవితం. వాటికోసం పోటీపడటమే జీవిత పోరాటం. అతిరథ మహారథులే, రాజాధి రాజులూ, మార్తాండా లేజులూ. యోధానుయోధులకే రాజయోగం.

రంగారావు కింకో ఊహతల్పింది.

బతికేవాళ్లందరూ యోధానుయోధులే. అతి రథ మహారథులు కాకపోవొచ్చు.

వేలంపాటలో చిత్రయన ముసలాయన కనిపించాడు రంగారావుకి. అంతే, అంతే! అందరూ! ఆ రోజున ఆయన — తరవాతి మరొకరు — ఒక్కొక్కరూ! ఎప్పుడో తనూ...!

భయం చేసింది రంగారావుకి.

జీవితాన్ని కాలసర్పం కాటు వేస్తోంది! లాభం లేదు. కాలాన్ని నిర్లక్ష్యంచేసి ఏమరుపాటుగా ప్రవరిస్తే జీవితం ఆఖరు.

నేడు పుష్పబాణ విలాసానికి వత్తేమైతే, రేపు?

కొనలేనివాడు ఉండీ లేనివాడు. జీవవృత్తుడు.

రాజుని చూసిన కళ్ళతో మొగుట్టిమాస్తే మొత్త బుద్ధిపుడుతుంది!

రంగారావు మనసులో ఈ ఆలోచన బాణంలా గుచ్చుకుంది. అతని ముఖం చిన్నబోయింది.

తనని పైకి రానీయదు ప్రపంచం. తనని లక్ష్యపెట్టకు ఎవరూ, ఆ అమ్మాయి కూడా.

రంగారావు నిస్పృహగా, ఆలోచించటం మానేశాడు. కళ్ళు మూసుకున్నాడు. నిద్ర రావటం లేదు. ఎలా వొస్తుంది నిద్ర? తనకి నిద్ర రాదు! ఆతే లన్నీ అడిచూసలయాయి. నుల్లీ ఆలోచనలు.

ఆ అమ్మాయి, శారద—పాపం—నిస్సహాయురాలు. ఆ మామూలే ఏవో ఉంది. ఆ అమ్మాయి కత్తవంటో ఏవో అయస్కాంతత క్రిత ఉంది. కాంతి త్వంతో కాంతత్వం కలిగించవచ్చు. అలా తననై పే చూస్తే, తన సేత్రాలకూడా అయస్కాంతాల్లా—ఆకరించలేగా?

రంగారావు హృదయం జల్లుమంది. శరీరం గగుర్పొడిచింది. కాని, కాని... అయ్యో! తను నిస్సహాయుడేనా? చేతకానివాడేనా? ఏం చెయ్యగలడు? డబ్బే ఉంటే, ఈ తుణులో ఆమె దగ్గరవాలి... ఎందుకు దంభోక్తులు! డబ్బులేకుండా గాన్నిగురించి ఆలోచించటం అవసరం. జీవితం ఇలా అపవిత్రమైన వెన్నెలగా విహ్వలపించేనా? ఇద్దరికోసం తనామెని కాపాడలేదా? ఆమె సంగలేమిటి? పాపం, ఆ బీద ఎలిమెంటరీటీచర్ ఆమెకి మొగుట్టి ఎక్కడ కొనిలేగలడు? ఆమెగతి అంతేనా, పాపం! తనూ, బీదవాడే! ఏం చెయ్యగలడు? ఆమె కసలు వివాహంకాకేమా! ఎన్నో చిక్కులు. తనకే కాదు, తన జీవితంలోంచి పారిపోతున్నాడా?

రంగారావుకి కోపంవచ్చింది, తనమీదే. తనక్కడికి పారిపోవటంలేదు. హాయిగా మంచం మీద పడుకుని నిద్రపట్టక తన్నుకుంటున్నాడు! కళ్ళు మూసుకున్నాడతను. నిద్ర రాదు. ఆలోచనలు, తుజాల్లా, నిమిషాలు, గంటలు గడిచిపోతున్నాయి. పైమెంతయిందో? ఎంతయితే ఏం?

చివాలన మంచంమీదనుంచి లేచి తలుపు తీశాడు రంగారావు. చీకటిగా ఉంది. అలా చల్లగాలికి తిరిగితే నిద్రపడుతుందేమో! తలుపు దగ్గరగా వేసి ఆ చీకట్లోనే బయలుదేరాడు. రోడ్దంతా నింపుమవ్వంగా ఉంది.

ఆలోచిస్తూ, మానేస్తూ, నడుస్తూ, ఆసుకూ తిరుగుతున్న రంగారావుకి ఆ చీకట్లో గట్టిగా ఓ ఎదురు దెబ్బ తగిలి ‘అబ్బా’ అని రోడ్డుమీద కూలబడి

పోయాడు. వేలికి కంక్రాయి తగిలి నెత్తురు వస్తున్నట్టుంది, చెయ్యి తడిఅయింది. దిమ్మరపోయి కాసేపు ఆ వేలుపట్టుకుని అలాగే కూచున్నాడు. ఆ అపవ్యయం అతనికి భారవజ్ఞాపకం వచ్చింది. అలా తనవేలించి రక్తం వస్తుంటే ఆమె ఏం చేసేదో! పాపం, భారద! ఆ సాయంత్రం తను ఆమెకి కాఫీ త్రవ్వడా చేశాడు. తన ఎదుట సేస్లాస్కోలో కాఫీ రెండుకప్పుల్లో పోసి తనకొకటి, తండ్రికొకటి ఇచ్చేసింది. అయినా ఆమె విసుక్కున్నట్టుగా ఏమాత్రం కనిపించలేదు. పైగా అపవ్యయంగా తన దగ్గరగా వచ్చి ఇచ్చివేలింది! అప్పటికింకా తను వాల్లకి సహాయం చేసేట్టుకూడా ఆమెకి తెలియదు. ఎంత మంచిది! ఆమె దగ్గరుంటే కట్టుకున్న పిఫాన్సిల్లో చీర బోర్లొచ్చింది తనవేలుకి...! ఎంత మనోహర దృశ్యం!

నెమ్మదిగా లేచి నుంచుని రూమ్కి వెళ్ళటానికి వెనక్కి తిరిగి అడుగులో అడుగువేస్తూ రంగారావు యాదాలాపంగా ఆకాశంలోకి ఎగురుతూ చూశాడు. ఆ నీలకాశంలో ఉజ్జ్వలంగా తెల్లటి దుక్క గవళికాంతులు విరజిమ్ముతూ మెరుస్తోంది. వేరుమక్క పాడిచింది. ఆ ఉదయ సౌందర్యాన్ని రంగారావు రెప్పవేయకుండా అలాగే చూడసాగాడు.

సౌందర్యం! అది అనిర్వచనీయం! ఎవరికి వారే అనుభవించాలిసిన అగృహం.

ఆ వేరుమక్కని చూస్తే అతని కేవల జ్ఞాపకం వస్తోంది. ఆ ఉదయ సౌందర్యం చూస్తుంటే అతని కేవల మరో సౌందర్యం మనసులో మెదుల్తోంది.

ఎవరెవరో మనుషులు రంగారావు స్మృతిలో కదులుతున్నారు. అందరూ పాతవాళ్ళే. కానీ కొత్త కొత్తగా కనిపిస్తున్నారు.

పువ్వులు కొంటున్న ఎలిమెంటరీ టీచర్. అతని వదంబంలో రంగారావు కేవల అరుణకాంతి కనిపిస్తోంది.

చాక్ లెస్సు కొంటున్న ఎన్. జి. ఓ—కళలో ఏవో మెరుపల్లే మెరిసి అంగుళా పాప ప్రకాశించాడు.

చీర వాసు ఇచ్చి భోవకులు తీసుకుంటున్న పెద్దమనిషి—సగభాగ మే కనిపించాడు.

కాఫీ మానేసిన టీచర్, సిగరెట్లు మానేసిన ఎన్. జి. ఓ, భోవకులు తీసుకున్న యావకుడూ చిరునవ్వులు నవ్వుతుంటే ఆ నవ్వుల కాంతిలో నేత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. ఆ మెరిసే నేత్రాలన్నీ మరుక్షణంలో రంజితం రంజు కట్టుగా మారాయి. వ్యవస్థాపాధ్యాయుడి నేత్రాలు! ఆ బీద నేత్రాలు ఎంత కాంతింతా!

ఆ వేరుమక్క! వేరుమక్క ప్రకాశిస్తూ రంగారావుని చిరపరిచితింగా సలకరిస్తోంది. ఆ చుక్కని చూస్తే ఏం జ్ఞాపకం వస్తోందో రంగారావుకి క్రమంగా తెలిసిపోతోంది. ఆ ఉదయ సౌందర్యానికి సమానమైన దేదో దిగంతాల కివతలే ఆ సాయంత్రమే తను చాలాసార్లు చూసేడు. చివరిసారిగా సంజచీకలో నాలుగు కట్టా కలుసుకున్నప్పుడు దేదీప్యమానంగా వెలిగిన ఆ రెండు దుక్కలకే ఆ సౌందర్యం ఎక్కడి నించి వచ్చింది? ఏవో నిరంతరజ్యోతి ఎక్కడో నిలుగుతూ కళ్ళలో ప్రతిఫలిస్తుంటే, ఉదయ సౌందర్యానికి తుల్యమైన ఆ సౌందర్యాన్ని ఏదో ఇచ్చి తను కొనేశాడు.

దాని మూల్యం అమూల్యం.

అది కొనేవాడే రాజు!

‘పారడైజ్ లాస్ట్

శ్రీ ఎ. ఎఫ్. త్యాగరాజు

ఈ మహాగ్రంథం అవతరించి మూడు శతాబ్దాలైంది. నాటినుంచి నేటివరకూ అంగ్లవాఙ్మయంలో సాటిలేని మహాత్మ్యం కౌవ్యంగా వెలుగుతుంది. పాతకునియొక్క గాని, సండికునియొక్క గాని, విమర్శకునియొక్క గాని, సాహిత్యాభిరుచికి, అవగాహనశక్తికి విలువలు నిర్మించే వికాసాలగా వుంది. అతఃపూర్వం ఇంటి ఉత్కృష్ట రచన అవతరించటానికి సావకాశం వున్నదని ఎవ్వరూ ఊహించనైనా ఊహించగలిగిన సంగతి కాదు. కాని అది ఈ జగత్తులో ఉద్భవించిన ఒకటి గాను సంవత్సరాలలోనే, డ్రైడెన్ చెప్పినట్లు, సమకాలీన రచనలనే కాక ప్రాచీన కావ్య పరంపర సంతా కూడా నరికివేసింది. ఈ రచన, అద్భుతావహమైన ఇలాంటి మహా విజయాన్ని సాధించిందంటే ఈ రచనకు వున్న విశిష్టగుణం లేదా సుఖసముదాయం యేమిటి? చాలామంది ‘తైలి’ కారణమంటారు నిజానికి, మహాకవి మిల్టన్ లా అంగ్లభాషను అంత హుండాగాను, హృదయ తృప్తిని ప్రతిష్ఠించినట్లే ఉద్భితిగానూ, చాలనంచేసినానూ మరొక రచన లేదు. ఈ విషయంలో షేక్స్పియర్ వంటి మహామహాను మిల్టన్ ముందు ఎందుకూ కొరగాడంటే, ఇతరుల విషయం తడవ నక్కర్లేదు. కాని కేవలం ‘తైలి’ మీదనే ఆధారపడి ఏ కళాఖండమూ చిరకాలం మన లేదు. శిల్పమూ వస్తువూ రెండూ కూడా మహాజ్వల స్థాయిలో సంయోగం పొందినప్పుడే అమగమైన మహాకావ్యం సిద్ధించగలదు. తైలికి సంబంధించినంతవరకూ మిల్టన్ సృష్టించిన సంగీత తరంగమరంపరతో విమోచితమై విమర్శకలోకం యావత్తూ ఆనతమై జోహారు లర్పించివేసింది. కాని కావ్యవసువుయొక్క విలువను గాని సందేశాన్ని గాని సమగ్రంగా బోధపరచుకున్నానూ ఎంతమంది వున్నారనెడి సందేహస్పదమైన విషయం. అసలు, కావ్యం ప్రతిపాదించుతున్న మహార్థం ఇదమిద్దం అని తేల్చటంలో విమర్శక

లోకంలో ఒకరికొకరికి ఏకీభావం కుదరలేదు. తలాతోకా లేకుండా తలకాటి నెప్పారు.

మతైకదృష్టిగల మిల్టన్ సమకాలికులు ఈ కావ్యాన్ని కేవలం ఒక మతగ్రంథంగా పరిగణించారు. అనేక ఆంగ్లేయగ్రంథాలు, బైబిలు, బనియన్ రచించిన ‘పిల్ గ్రీమ్స్ గ్రాఫ్’ ఫాక్స్ రచించిన ‘బుక్ ఆఫ్ మార్టిన్స్’ మొదలైన గ్రంథాల శ్రేణిలో ఈ గ్రంథాన్ని కూడా వుంచి, అరకమైన మతగ్రంథంగానే ఆదరించుతూ వచ్చారు.

స్వర్గ నరకాలనుగురించి యిప్పుడు క్రైస్తవప్రపంచంలో వ్యాప్తిలోవున్న భావాల్లో మిల్టన్ భావనలో ప్రభవించినవే గాని, ఇతరతా బైబిలు ప్రతిపాదనలనుంచి ఉత్పన్నమైనవికావు. మిల్టన్ భావన అటు స్వర్గసీమలనుంచి ఇటు పాతాళగుహకుమారాల వరకూ పరిక్రమించింది. దేవదాసపులనూ, భూస్వర్గాల సృష్టికర్తనూ, భగవంతుని కుమారునీ కూడా సుపరిచితులైనట్టు వ్యక్తమిచ్చింది. దారిద్యోకం లేకుండా దురవగాహనగా వుండే క్రైస్తవమత శాస్త్రానికి విస్తృతమైన కావ్యరూపాన్ని ప్రసాదించి ద్యోతమానం చేసింది. మానవజాతిపట్ల భగవ దిచ్చ ఎలా వుంటుందో? వ్యక్తమిచ్చి, దాని ఉత్కృష్టతను స్థాపించటానికి ప్రయత్నించింది. ఈ కారణాలచేతనే ‘పారడైజ్ లాస్ట్’ను భగవద్విషయకమైన గర్వభోలుగా పరిగణించటం జరిగింది. ఈ పరిస్థితులను పురస్కరించుకుని, విమర్శకు లే మంటున్నారంటే: ఏ మతవిశ్వాసాలను ఆధారం చేసుకుని ఈ కావ్యం నిర్మించబడివున్నదో అవన్నీ నేడు తలక్రిందులై ప్రాచీన మాధవిశ్వాసాలక్రింద త్రోసివేయబడినై. అలాగే చిన్నాపరులైన అధునికులు దేవతలనూ దమ్యులనూ నమ్మేస్థితిలో లేరు. అందుచేత ఇప్పుడు ఈ కావ్యానికి విలువేమీ లేదు. కాకపోతే ప్రాచీన కళాఖండంగా పురావసుకాలల్లో వుంచి పూజించవచ్చు. ఇది అధునికు డెవ్వడూ అంగీకరించలేని

కాకమృతము అధారంగా చేసుకుని ప్రజ్ఞాన రచన. నైతాను వాక్యాలలో చెప్పాలంటే: 'సత్య కోట' అని పనికొచ్చే చిత్రకథ.'

మైథింగా నాదించటం, కావ్యం ప్రతిపాదించుతున్న ప్రధానాంశాన్నే అవగతం చేసుకోలేకపోవటమని నా అభిప్రాయం. 'పారడైజ్ లాస్' కావ్యము ప్రభుభగవంతుడు కారు—మానవుడు. తొలి రచననుంచి తులనరకా మిల్టన్ ఎప్పుడే దించినా ఈ 'మానవుని'గురించే వ్రాశాడు. మిల్టన్ ఏ రచన చేసినా ఒకేటే కావ్యమస్తుతు — 'మానవుడు' — ఆ మానవుడు సత్యంగా తనే, మిల్టన్. ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రపంచంలో అంత బరితెగి స్వాతిశయం ప్రకటించుకున్నవాడు మరొక డెవెలెనా వున్నాడా? అవును, మీరు స్వాతిశయం ఆనదనిస్తే ఆనవచ్చు. కాని కాలికి అన్నట్లు, అట్లాంటి వాడు స్వాతిశయం ప్రకటించినప్పుడు, మహాజ్వలమైన అమహాపురుషుని వైభవస్ఫూర్తి మనకు గోచరించునమవుతుంది. తన కావ్యాలకన్నీటికి, తనసతాను, మిల్టన్ కావ్యమస్తుతు; కాని, ఈ మిల్టన్ మానవునకు ప్రతినిధి—నిరంతర సంఘర్షణా స్వరూపుడైన మానవుడు, మిల్టన్; అమరమైన విజయహాలికను చెప్పటానికి నిరంతర సంగ్రామం సాగుతూవుండే భూతిభూన రితిమా జ్వాలామాలాకీలము అయిన భయంకర రణక్షేత్ర స్వరూపుడైన మానవుడు, మిల్టన్. ఇది—తన్ను తాను వ్యక్తికరించుకోవటమే పరమలక్ష్యంగా గల ఈ పద్ధతి—అతని రచన లన్నిటిలోనూ స్వల్పలతలా వ్యాపించి విలవిలగా దోగితమానవతా, చీకటి లోకానికే మోగునిచ్చే జ్యోతిలా, అతని రచనలనన్నిటినీ తేజోవయం చేసి వేస్తున్నది. 'వెకేవ్ ఎక్స్ ప్లైజ్' దగ్గర నుంచి 'కాంసన్ అగ్నిస్టిన్' వరకూ ఏ రచనను పరిశీలించినా ఈ సత్యమే మనకు బోధపడుతుంది. అతని కావ్యరచన యావత్తూ ఈ మానవ సమస్యనే ప్రతిపాదించున్నది. మానవుని ఆత్మలో సాగుతూ వుండే ఈ మహా సంగ్రామాన్నే ప్రతిపాదించున్నది. మానవునియందు అత్యంత సానుభూతి కలవాడై, మానవుని సమస్యను తన సమస్యగా నేకరించి రణక్షేత్రంలో దిగి పోరాడి, అతేయుడై మానవునికి విజయపథాన్ని నిర్మించుకున్నాడు. ఈ మనుశితిమైన దృష్టితో మనం మిల్టన్ను అవగతం చేసుకోవలసివుంది.

అయితే, అసలు ఈ మానవసమస్య ఏమిటి అనే ప్రశ్న వస్తుంది. ఒక్క వాక్యంలో చెప్పవలసినదే—ద్వంద్వజీవిగా మానవుడు తనలో తాను జరుపుతున్న మహా సంగ్రామం.

సౌందర్యవిలసితమైన జగత్తులో మానవుడు ప్రతిష్ఠించబడుతున్నాడు. ఆ సౌందర్యాన్ని అనుభవించమని ప్రేరేపింపబడుతున్నాడు. కాని సుఖమును మైన ఈ నందనోద్యానంలో ఆడుగులుకును నయ్యగానే అవాంతరం ఎదురౌతోంది. హఠాత్తుగా నైతిక శాసనం ఆగిర్పవించి అడ్డునిలుస్తోంది—యుక్తాయుక్త సమస్య ప్రభవించుతోంది. 'ఇది తాను' అనే అక్షరసంక్షిప్త ప్రోవోకండంగా, ఒక ప్రకటన విచ్చిశంకా వెలుస్తుంది. కనులు పైకెత్తి తేకనువిస్తుంది, ముగువులు గులుకుతూ నిషిద్ధఫలం. ఈ నైతిక ప్రబోధంతో ప్రవర్తింపమై అతని ఆంతరీకృతిలో ఎదో శక్తి ఉద్బుద్ధమవుతుంది. కొమ్ముక్రింది గొల్లపహుడుతో కులాసాగా విసోదించాలనీ, నీరొ జడవొక్కలను స్పృశించి ఆనందించాలనీ అతనికి వ్యాధయం కొంటుంటూనే వుంటుంది. కాని ఈ ఆకాంక్షలను జయించి నిష్ఠరజీవితానికి సన్నద్ధుడై పైతేనేగాని, స్వచ్ఛందమైన నీ ఆంతరీకృతికు ఆవిష్కృతి లేదు, అని ఆ శక్తి హెచ్చరించుతుంది. నీతో సంఘర్షణ ప్రారంభమవుతుంది:

*The genius and the mortal instruments
Are there in Council, and the state of
man*

*Like to a little kingdom, suffers then
The nature of an insurrection.*

'యుయ్యత్సుప్తై సదృశ్యైలా అసదృశ్యైలా
మానవక్షేత్రయందు సమవేతములు కాగా,
విప్లవము చెలరేగిన సామ్రాజ్యములె
మానవక్షేత్రము సంక్షుభితమైపోయినది'

ఈ ఆంతరింగిక సంక్షోభాన్నింలా మిల్టన్ అనుభవించాడు—ఈ సరకకూపంలోనుంచి అతడు గుగ్గ పరిక్రమించి జయశీలుడై బయటపడ్డాడు. ఆ అనుభవమే మహాజ్వలమైన కవితా సరస్వతిగా రూపొందింది. ఎవ్వరూగాని, సంఘర్షణరూపమైన ఈ గానుగలో నలీబిలిగానలిగి, రక్తాన్ని చిందించుకుంటేనే గాని కళాకారుడుగా, రూపొందిలేడు. ఒకవైపున

‘పారడైజ్ లాస్ట్’

మిల్టన్ కళాజీవి — సౌందర్యోపాసకుడు. సౌందర్యం ఏరూపంలో దృగ్గోచరమైనా — పల్లెపడుచు హార్దన్ యువతి రూపంలోగాని, కామోన్మీలిత నయనలైన ఇటలీకన్యల రూపంలోగాని, లేదా, ఇంకా ప్రాథమికావన సమ్యాహున విలాసాలకు ఆలనాలమైన ‘డెలీలా’ రూపంలోగాని — అతని హృదయతంత్రులన్నీ నలించిపోయినై అనాదిసిద్ధమూ, నగ్నమూ, నైతికానైతిక ద్వంద్వ నిరాకరిస్తువు, సమ్యాహున మూర్తి అయిన సౌందర్యజగత్తు, హిసాసీ గుచిరములైన బాహువుల నెత్తి చేసన్న బిలిచింది. పాశ్చాత్యుల వంటి మోహనగీతికలతో అలసగా ఆహ్వానించింది యావన్నీ వృథాచేసుకోవద్దని హెచ్చరించింది. దాసలలో). (కోమనలలో):

‘ఈజిప్టులో తోన్ పత్ని, భగవత్పుత్రి హెలీనా కిచ్చిన మంత్రోపది కూడా ఇలాంటి మహదానం దాన్ని ఇవ్వలేను’ అని హెచ్చరించింది. స్వర్ణ ఫలాన్ని చూపి మోహం కొల్పింది — ఈవ్ మృగుల హస్తంలో వున్న ఫలాన్ని — ‘పారడైజ్ లాస్ట్’లో. ‘పారడైజ్ లాస్ట్’లో, సర్వకామ్యసంసిద్ధమైన వింగు నేర్పాటుచేసి విందనై వినోదింది మని ఉన్మీల్యు రించింది. ‘కాంసన్ ఎగోనిస్ట్’లో, డెలీలా రూపం ధరించి, విభ్రాంతి గొలిపింది — అందుకే ‘ప్రమాద కారణమే అయినా, సౌందర్యానికి అనిరవదనీయమైన విచిత్రశక్తి వున్నది’ అన్నాడు.

కాని మిల్టన్ కేవలమూ, సౌందర్యోపాసకుడైన కళాకారుడు మాత్రమే కాదు. భగవంతునియందు పరమపూజ్యభావం గల ఆస్తికుడు. భగవంతునిదృష్టిలో పరమపవిత్రుడైన ఉత్తమజీవిగా బ్రతకటం అతని ఆశయం. తన జాతికి తాను సేవచేయాలి; తన జాతి కొరకు తను పోరాడాలి. అంగ్లదేశీయులకు భవిష్యత్తునుగురించి భగవదీచ్ఛయే మున్నో దాన్ని సాధించటానికి పుట్టిన కారణజన్మకు తను. తన బాధ్యత తన్ను హెచ్చరించినప్పుడు ఇక ప్రేమణోలికలలో ఊగుతూ నిద్రపోలేడు. సౌందర్యోపసనా ప్రలయభీమైన స్యభావ మొకవైపు, ఇంద్రియ వ్యాలోలత సంతా జయించి పరమశాంతిని చేపట్టాలనే నైతికశక్తి ఒకవైపు సంఘర్షణకు దిగినై. ఇదే మిల్టన్ జీవితాని కంతకూ ఒక మహాసమస్యగా తయారైంది.

‘మానవుని పతనం’ (Fall of Man) మిల్టన్ తన మహాకావ్యానికి కావ్యవస్తువుగా ఎంచుకునేక రించాడు. అనేదానికి ఇక సమాధానం చెప్పవలసి వుంది. మిల్టన్, ‘రినైసెన్సు’యుగంలో అవిర్భవించిన మానవతత్వవాదులలో (Humanists) ఒకడు. (ఈ వర్గం గ్రీకు సంస్కృతిని పునరుద్ధరించటానికి ప్రయత్నించారు). ప్లాటో సంప్రదాయాన్ని శిరసావహించినవాడు గ్రీకు వేదాంతాల ప్రవచనాలు అతనికి ఊతకర. గ్రీకు నాటకకర్తల విమోచిత రచనలన్నిటిని అతను జీర్ణించుకున్నాడు. గ్రీకుల దృక్పథంలో తిరిగి జీవశక్తిని దృగ్గోచరం చేసుకున్న రినైసెన్సు యుగపు పండితులలో మిల్టన్ ప్రముఖుడు. గ్రీకు పౌరాణిక గాథలన్నీ ధర్మబోధకై అతని హృదయంత రాళాలకు జ్వలించజేసినై. మిల్టన్ ఆర్థూర్ నలాగా, రాలరప్పలనుసరించి కఠిగింపగల దివ్య మురళిని సంపాదించాడు. ఆర్థూర్ నలాగా ప్రకృతియొక్క నగ్న సౌందర్యాన్ని విస్మరితనే తృప్తి తిలకించాడు. విచిత్రమైన ఎన్నో ఉద్యానంలో ప్రోసోపెస్ నలాగా పువ్వులు కోశాడు, గ్రీకుల వలెనే విజ్ఞాన మన్నా, సౌందర్య మన్నా అతనిలో తీరని దాహం. గ్రీకుల వలెనే స్యతంత్రేచ్ఛ, గ్రీకులవలెనే మానవుని ప్రాధాన్యతను గుర్తించాడు. అతను, ట్రాయ్ కోటగోడల ముందూ, సముదాంతిరాలచైనా దేవతలతో తలపడి పోరాటం సలిపిన మహామహాల జాతికి చెందినవాడు. తన సర్వశక్తులనూ సమీకరించుకుని మహాకావ్య నిర్మాణానికి సన్నద్ధుడైనప్పుడు, తనకు ఆరాధ్యులైన ఆ ప్రాచీనగ్రీకు మహారథులెల్ల సంతోషింపగల కథా వస్తువును సేకరించాడు. వారికి ముదావహములైన అనేక విషయాలను ఆ రచనలో చొప్పించాడు. ఉండీ తనట్లు కించితో పరిహాసభోరణి, మానవ సమస్యకు అత్యంతమైన ప్రాధాన్యత నివ్వటం, కథను త్రిలోక పరివ్యాప్తంగా చాలనం చెయ్యటం ఇత్యాది. కాని గ్రీకులలో లేని ఒక మహాగుణం మిల్టన్ లో ప్రభవించింది. మానవసమస్య మిల్టన్ లో గ్రీకుమహారథులెల్ల తలపోసినట్లు పరిష్కారరహితమైనది కాదు. ఆ సమస్యకుగల పరిష్కారమే మానవుణ్ణి ఉత్తమజీవిగా నిలబెట్టుతోంది. ఒక మహాపురుషుడు — అవును ఒక మహాపురుషుడు మనసు పశునావత్వమంచి ఉద్ధరించి, తిరిగి పవిత్రతరమైన ఆ ఉన్నతస్థానంలో ప్రతిష్ఠించగలడు.

ఆ విధంగా మానవవాదం పారడైజ్ లాస్ట్ లో ఘోరమైన మనం అవగతం చేసుకోగలం. మానవుడు అని పిలువబడే, బలహీనుడూ, నిస్సహాయుడూ అయిన ఈ జీవిచుట్టూ ఈ కథ అలుముకుని వుంది. కాని యెంత బలహీనుడైనా ఆ మానవుడే ఈ ప్రపంచం దాని కంతకూ కేంద్రంగా వున్నాడు. అతనికోరకే ఈ సృష్టి యావత్తూ జరుగుతోంది. అతనికోసం లోకాలు నిర్మింపబడినై. అతని తేహాన్ని గురించి స్వర్గసీమల్లో సహితం అందోళన పడుతున్నాడు. అతని విముక్తికి స్వర్గంలో సభలు జరుగుతున్నయ్యే. అతని వినాశంకోసం నరకంలో నైతాన్ ప్రభృతులు మార్గలా అన్వేషించుతున్నారు. ఈ పరిస్థితి మానవునికి ఒక చుహూన్మిత స్థానాన్ని, ప్రతిసత్తినీ కలుగజేస్తోంది. — గ్రీకు పురాణాలలో గాని నాటకాలలో గాని, మానవుని చిత్రణ కేవలం ఇందుకు భిన్నమైనది. పారడైజ్ లాస్ట్ లో చిత్రించబడిన మానవుడు ప్రతిఘటింప సాధ్యం కాని యేహోగికి బద్ధుడు కాడు. తుంటరి పిల్లలకు ఈగ లెలాగా మనం దేవతలకు అలా, దేవతలకు లెమ విరోధం కోసం మన్ని నలిపేస్తారు అనే నిర్దిష్ట ధోరణికి మిల్టన్ లో స్థానం లేదు.

పైరకం వెర్రి సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరించిన తరువాత, ఆ కళాకారుడు ఎలాంటి ప్రతిభావంతుడైనా ప్రయోజనం వుండదు. అలాంటివాని రచన గ్రీకు వివాదాంత నాటకాలలో వలెనూ, తామస్ హార్డి నవల లలో వలెనూ ప్రయోజన కూన్యమైన నిరాశావాది ధోరణిగా రూపొందుతుంది.

పారడైజ్ లాస్ట్ లో, విమర్శకులు ఈ ప్రతిపత్తిని అవగతం చేసుకున్నంత బాగ్రత్తిగా ఆడమ్ ప్రతిపత్తిని అవగతం చేసుకోలేక పోయాడు నిజానికి మానవజాతికి చిహ్నంగా వున్నవాడు ఆడమ్. సర్వథా మానవుడు. ఆ పేరులోనే ఆ మానవ వుంది. దేవతలతో ఆడమ్ జరిపిన దీర్ఘ సమాలోచనలలో — నితరదృష్టి లేని విమర్శకులు వీటిని ఎంత తెగవాడినా — సమాధానం దొరక్క అనాదిగా మానవుని నేధించుతున్న ప్రశ్నలన్నీ వున్నయ్యే: నే నెవరు? నే నెక్కడనుంచి వచ్చాను? నా భవిష్యత్తు ఏమిటి? విచిత్రమైన ఆకర్షణతో ఈ అతని ముందు ఆవిష్కరించబడినప్పుడు ఏనలేని సమస్యపరంపర, అయోమయస్థితి అతనిలో ఉత్పన్నమై కలవరపరచినై.

ప్రేమ — ఇది లేనిది మానవుడు జీవించలేడు, నిజమే — కాని, ఇది ఒంటరి గారాడు. దీనితోపాటు కళవశం, కన్నీరు, అనుమానాలూ, బాధలూ ఇవన్నీ సంక్రమించుతాయి; స్నేహం వుంది — దానితోపాటు మోసం తూయవ్వన్నీ వస్తయ్యే.

నిమగ్నమైన ఈ డైన్ ఉద్యాన జీవితానుభవంతో ఒక్కవిషయం విస్మయంగా తేల్చాడు మిల్టన్; మానవుడు నిమగ్నమైన ఈ సుఖపాతాన్ని తెలుసుకో నిరాకరిస్తున్నాడు. కాని భగవన్నిర్మితమైన ఈ విశ్వంలో మనదలచివుంటే విధిగా తెలుసుకు తీరాలి. నైతిక ధర్మానికి తల వొగ్గితేనే శాంతిభద్రతలకు హామీ వుంటుంది. నైతికశృంగారం చేసిన పనునెటలనే సుఖ శాంతుకు దివ్యస్వర్గాన్ని చేజూర్చుకుంటాం — అశృతిమయా అమాయకమూ అయిన హృదయంలో వుండే ఆ స్వర్గం అదృశ్యమైపోనుంది.

పారడైజ్ లాస్ట్ నదిపే చాలామంది పాఠకులకు, మిల్టన్ నైతానుపట్ల అత్యంత సానుభూతి వున్నవాడుగా కనుపించి విభ్రాంతు లౌతారు. మంచికి చెడుకూ జరిగే ఈ సంగ్రామంలో, సర్వవిదుడు, రస్యతత్వసంపన్నుడూ అయిన పరమేశ్వరునిపక్షం వహించడానికి మారుగా నరకస్వరూపుడైన నైతానును మెచ్చుకున్నట్లు కనుపించుతున్నాడేమిటా అనిపిస్తుంది. నైతాను పాత్రను సృష్టించటంలో మిల్టన్ లెసుకున్న ప్రతిభాసంపత్తిసంతా వినియోగించినమాట వాస్తవమే. కాని అంతపాత్రించేత నైతానుపక్షం వహించాడనటం పొరపాటవుతుంది. భగవంతుని పట్లకంటే నైతానుపట్ల మిల్టన్ ఎక్కువ అభిలాషను చూపించటానికి ఒక కారణం వుంది: మానవునిలో ఏ సంఘర్షణ వుందో, అదే సంఘర్షణ — అనే ద్వంద్వాన్ని — నైతానులోనూ మిల్టన్ దర్శించగలిగాడు. అంతరాత్మమంచి ఉజ్వల వాహినిగా సదసద్వివేకం ఉద్బుద్ధ మాతూ వుండటం, దాన్ని బలవంతాన అణచివేసుకుని తెలిసి తెలిసి, కావాలని అనివేకాన్ని దౌష్ట్యాన్ని చేపట్టి వ్యవహరించటం — మానవజాతిని వికారంగా మార్చివేసిన ఈ చుహూ సత్యాన్ని మిల్టన్ దర్శించి దోగ్ధిమానం చెయ్యటానికి ప్రయత్నించాడు. నిజానికి, మిల్టన్ సృష్టించింది తీవ్రస్వరూపుడైన మానవ నైతాన్. అతనికి హృదయం ఉంది. బాధలు అనుభవిస్తాడు. ఆడమ్ ఈవలు పర

‘పారడైజ్ లాస్ట్’

స్వరాళింగనంలో స్వర్గానందం అనుభవిస్తూవుండటం చూచి, తనకు అలాంటి ఆనందం అనుభవించే భాగ్యం ఎన్నడూ లభించ దని ఈర్ష్యతో కుమిలిపోతాడు. ఈ దృష్ట్యా వైతాను కూడా మిల్టన్ ప్రతిమూర్తి; ఆడమ్ మిల్టన్ ప్రతిమూర్తి. అనంతర రచనలలో, గాజాలో అంధుడై బానిసలతో పోటు మిల్లులో ఇడుములను భరించి అనుభవించి, తుదిలో భగవద్ద్వాపనరూపుడై గుఱునిర్మూలన కారణంకే మహావిజయాన్ని చేపట్టిన కాంసన్ కూడా మిల్టన్.

కనుక, మానవజాతిపట్ల అనురాగం కలవారికీ, మానవజాతి ఔన్నత్యంపట్ల విశ్వాసంకలవారికీ, మానవుని స్వాతంత్ర్యం కొరకూ, హక్కులకొరకూ పోరాడుతూవుండే వీరులకూ, మిల్టన్ ఈ వారసత్వాన్ని అందజేసిపోయాడు—హృదయోల్లాసకరము, ఆత్మోన్నత్యప్రపమా, వీరమార్గమూ అయిన పారడైజ్ లాస్ట్

సందేశాన్ని. ఈనాడు, పూర్వం ఎన్నడూ లేనంతగా భర్తృవీరయొక్క అవసరం ఏర్పడివున్నదనటంలో ఎవరికీ ఎలాంటి సందేహమూ లేదు. మానవసమస్యలు మానవావధులలోపరిష్కరించటానికివీలులేదనేఅయోమయస్థితిని పటాపంచలు చేస్తూ మిల్టన్ అందచేసిన ఈ సందేశాన్ని మనం ఆశంకించవలసిన పనేమీ లేదు. ఈ మహా సత్యాన్ని శిరసావహించటంమీదనే మన భవిష్యత్తు ఆధారపడి వుంటుంది. మిల్టన్ కలలుగన్న సజ్జనులు నివసించే ఆ నూతన స్వర్గమూ నూతన విశ్వమూ ఏర్పడగలదు.

‘చిరకాలం బాధామయ జీవితం గడిపినా సత్కార్యాలు ఫలించే స్వచ్ఛదినాలు చూస్తారు పవిత్ర సత్యం జయించి ప్రేమోహనాలు చెల్లి విరుగ సయ్.’

ఆంగ్లభాష భవిష్యత్తు

శ్రీ మొదలి శివకామయ్య

ఆధునిక యుగమున ఆంగ్లభాషకు గల వ్యాప్తియు, ప్రాముఖ్యమును, ప్రపంచచరిత్రమున నొక అపూర్వ విషయము. ఆంగ్లదేశము యూరపు ఖండం దంత మగు నొక చిన్నదేశము. విస్తీర్ణతయందును, జనసంఖ్యయందును, నింతకంటె ఎన్నియోరెట్లు అధికములగు దేశములగు వ్యవహరింపబడుభాష లనేకములు కలవు. కాని ఆంగ్లభాషకుగల వ్యాప్తి కానిలో నే భాషకును లేదు. ఇందుకొక కారణము—ఆధునిక యుగమున వలసకుబోయి, దూరదేశములందు, ఆఫ్రికా, అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా మొదలగు వికాల ఖండములందును, పెద్ద వలసరాజ్యముల నేర్పరచుకొనినవారిలో, ఆంగ్లేయులు అగ్రగణ్యులగుట. ఐరోపాఖండమునందలి, ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, పోలెండు మున్నగు నితరదేశములవారుగూడ నిట్టి వలసరాజ్యముల నేర్పరచుకొనినను, ఆంగ్లేయుల వలసరాజ్యములకు కలిగినంత, విస్తీర్ణత, జనసంఖ్య, రాజకీయబలము, ఆర్థికసాధాగ్ర్యము, ఇతరదేశముల వలసరాజ్యముల నేర్పరచేదు. ఈ వలసరాజ్యములం దంతటను ప్రజలు ఆంగ్లేయుల సంతతి వారగుట వలనను, ఆంగ్లభాషవారి మాతృభాష యగుట మూలమునను, ఆ భాషకు ఎక్కువ వ్యాప్తియేర్పడినది. ఇదిగాక, ఆ దేశ దేశములకు, వ్యాపారమునకై వెళ్లి, ఆంగ్లేయులు, ఆ దేశములకు బలహీను లగుటనో, అనాగరికు లగుటనో, వెనుకబడియుండినందున, తమ ప్రభుత్వము నేర్పరచుకొని పరిపాలనాధికారమున, పరిపాలకుల భాషగా నాంగ్లభాషకు వ్యాప్తి నెక్కుడు చేసియుండిరి. క్రమముగ ఆధునిక యుగమున యంత్రసాహాయ్యమున వస్త్రాత్పత్తిచేయు విధానముల నకలంబించుటయందు, ముందంజ వేసియు, రవాణావ్యాపారము నంతయు తమ కధినము జేసికొనియు, అంతర్జాతీయ వ్యాపార రంగమున ఆంగ్లజాతి ఉన్నతస్థానము నాక్రమించినందున, ఆంగ్లదేశముకంటె నెక్కువ విస్తీర్ణమును, జనసంఖ్యను, ప్రాచీన, నాగరికతను కలిగియుండిన పెక్కు పెద్దదేశములగు చైనా, రష్యా, ఇండియా మొదలగు దేశములందుగూడ, ఆంగ్లభాషకు కొంత వ్యాప్తియేర్పడి అందలి ప్రజలు తమ ఆర్థిక ప్రయోజనములకును, ఆధునిక విజ్ఞాన సంపాదనకును, సాంస్కృతిక వ్యవహారములకును, ఆంగ్లభాషను నేర్చుకొని, ఉపయోగించుట కలవడిరి. కాని, ఇన్నింటిను, భారతదేశమున

నాంగ్లభాషకు కలిగిన ప్రాముఖ్యము అగ్రస్థానము. స్వతంత్ర భారతమున కూడ నిప్పటికిని ఆంగ్లభాషయే ప్రభుత్వ పరిపాలనాభాషగా నిలచియున్నది. విద్యా విధానమున ఆంగ్లభాషకు గల స్థానము అగ్రస్థానము. ఉన్నతవిద్యాసంస్థలం దంతటను నాంగ్లభాష అవశ్య పరిణయ మగుటయేకాక, ఆధునిక విజ్ఞాన మంతయును ఆంగ్లభాషలో నే గలపబడుచున్నది. దేశము నందలి వివిధ ప్రాంతముల వారికిని సరస్వర వాణిజ్య, సాంస్కృతిక, సాంఘిక సహజేయములందు ఆంగ్లభాషయే విరివిగా నుపయోగపడుచున్నది. ఆంగ్లభాషాజ్ఞానమునకున్నంత, ఆర్థికపుష్కలము, సాంఘిక గౌరవము, వైజ్ఞానిక ప్రాచుర్యము మరి ఏ దేశీయ భాషకుగాని లేదు. విద్యాధికులందరు ప్రవేశ్యముగా నవసరములేని సంస్కృతులందుగూడ, తమ సాంఘిక వ్యవహారములలో అభిప్రాయప్రకటనకును, ఒక్కొక్కప్పుడు సాహిత్యసృష్టికిని గూడ ఆంగ్లభాష నే వాడుట కుత్సహించుచున్నారు ఇట్టి విపరీత పరిస్థితి ఎంతకాలము నిలచి యుండును? దేశమునకు రాజకీయ స్వాతంత్ర్యము లభించినది గనుక, ముందుముందు ఈ దేశమున ఆంగ్లభాష కుట్టిస్థాన ముండును? ఉండె తుండు? అను విషయములను ప్రశ్నలము వివాదగ్రస్తుములు. దేశమున నీ విషయమున తీవ్రమున నభిప్రాయ భేదములు గలవు. కాని, సరియైన అభిప్రాయము నేర్పరచుకొనుటకు, ఈ పరిస్థితికి వీలగుచున్నట్లైన కారణము లేవో? ఇన్నాటి ఇట్టి పరిస్థితి నిలిచియుండుటకు గల కారణము లేవో? అని ఆలోచించి గ్రహించుట అవసరము.

వర్తకమునకై మనదేశమున ఇతర ఐరోపా దేశీయములతోపాటు చేరిన ఆంగ్లేయ వర్తకసంఘము దేశము నందు సుస్థిర మగు ప్రభుత్వము లేక, వివిధ ప్రాంతములందు, చిన్నచిన్న పరిపాలకులు స్వతంత్రములే తమబోతాము ఎల్లప్పుడును, కలహించుకొనుచున్నందున, దేశమున అరాజకపరిస్థితులు ఏర్పడినందున, అట్టి సమయమున ఆధునిక యుగమున, నాగరికతలో ముందడుగు నేసి, ప్రకృతిసామ్రాజ్యమున మార్చించి, యంత్ర సాహాయ్యమున విరివిగను, చౌకగను, వస్తువులను సృష్టి చేయుటయందేగాక, మరణయంత్రములలోను, యుద్ధ పరికరముల యందును సమర్థులగు ఐరోపాదేశములలో,

ఆంగ్లభాష భవిష్యత్తు

దూర దృష్టిలోనూ, రాజనీతిలోనూ, విశిఖలకు, ఆంగ్లేయులూ చేతయ రాజకీయములలో జోరబడి, తమకు ఒక స్థానమును కల్పించుకొని, కొన్ని ప్రాంతముల పరిపాలనాధికారమును సంపాదించి, క్రమముగా తక్కిన ఐరోపా చేతయులను, చేతయ ప్రభువులను, అనేక ఉపాయములచే నోడించియు, లోబరచుకొనియు, చేతములందు చాలభాగము నాక్రమించిరి. పిమ్మట, తమ మాతృదేశముకంటె పెక్కు రెట్లు విశాలమగు, ఇంత భూభాగమును పరిపాలించు బాధ్యత నొక వర్తకసంఘమునకు వగులుట మందలి అసాచిత్యమును గుర్తించి బ్రిటిషు ప్రభుత్వమే చేతపరిపాలనా బాధ్యతను వహించి బ్రిటిషువారి మెంటుకు లోబడిన ప్రభుత్వమును నేతమున స్థాపించి, ఒక పరిపాలనావిధమును క్రమముగా పెంపొందించెను. ఇట్టి పరిపాలనా విధానమున, పాలకులు అల్పసంఖ్యాకులగుటచే చేతసామ్రాజ్యగుల సాహాయ్య మెంతైన నవసర మయ్యెను. చేతయులందు ఆంగ్లభాషాజ్ఞానముగలిగి, పరిపాలకులకు, పరిపాలనయందు గుపయోగపడగలవగు తీహారు కావలసిన అవసరము గూడ ఏర్పడెను. అట్టివారిని తిమరు చేయుటే ముఖ్యోద్దేశముగా కలిగిన విద్యావిధానము కూడ నేర్పరుపబడెను. చేతయవిజ్ఞానమును బోధించు సంస్థలకు ఆదరణ తగ్గి ప్రభుత్వవిధానమున విద్యను గలతల్లి సంస్థలకు వ్యాప్తి హెచ్చెను. ఈ సంస్థలందు ఆంగ్ల భాషకు సహజముగ ప్రముఖస్థాన మేర్పడెను. పైగా చేతయులకు ఆధునిక విజ్ఞానమును సంపాదించు నవకాళియు నేర్పాటుచేయు సమర్థతయుతోను, నేత భాషలో విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోహదమగు, అనువగు, సాహిత్యము లేనిను నభిప్రాయమువలనను, పాశ్చాత్య నాగరకతా ప్రభావమునకు చేతయులను లోబరచివినగాని తమ ప్రభుత్వము సుస్థిరముగ నుండును రాజకీయ స్వార్థదృష్టితోను, విద్యాసంస్థలలో ఉన్నత విద్యయంతయు, ఆంగ్ల భాషలోనే బోధించుపద్ధతి ప్రవేశ పెట్టబడెను. ఆంగ్ల భాష నభ్యసించినవారికి ప్రభుత్వోన్యోగములకు సులభముగా లభించుచుండినందున చేతమున నట్టి విద్యకు, ముఖ్యముగా నాంగ్ల భాషాజ్ఞానమునకు, కోరిక హెచ్చయ్యెను. సహజముగ విజ్ఞానార్జనమునను, భాషాశాస్త్రాగ్రమునమునను, ప్రతిభ, ఆసక్తిగల చేతయులు త్వరితగా నాంగ్ల భాష నభ్యసించి అందు ప్రావీణ్యమును పొందిత్యయును సంపాదించగలిగిరి. ఆంగ్ల సాహిత్యముయొక్కయు, ఆంగ్ల భాషయందలి బహుముఖములగు, భౌతిక, సాంఘికాది శాస్త్రగ్రంథములయొక్కయు పరిచయమున, చేతయులకు నిజముగ విజ్ఞానాభివృద్ధియు, ఆంగ్ల భాషయందు ఆసక్తియు, ఆదరమును హెచ్చెను ఆంగ్ల భాషయందు ప్రావీణ్యమును సంపాదించి, తద్వారా ఆధునిక విజ్ఞానమును నేకరించి, ప్రభుత్వోన్యోగములవ్వారా ఆర్థికాభివృద్ధిని, సంఘమున గౌరవము నొందుట, విద్యాధికులకు విద్యాభ్యర్థకులను, జీవితపరమలక్ష్య మయ్యెను. తమయును ఆంగ్ల భాషకు క్రమముగ ప్రాముఖ్యము హెచ్చి ఇప్పటి విపరీతపరిస్థితి ఏర్పడినది.

కాని, ఎవరును నుద్దేశించని ఫలితములూ కూడ కొన్ని సంభవించినవి. ఆంగ్ల భాషయొక్కయు, ఆంగ్ల సాహిత్యముయొక్కయు, విశిష్టమైన సుగుణములవలన గూడ భారతదేశ ప్రజలు ఆకర్షింపబడిరి. ఆంగ్ల నైతచరిత్ర, ఆంగ్ల రాజనీతి, ఆంగ్ల రాజకీయ ఆశయములు ఆదర్శములు గూడ భారతీయుల నాకర్షించెను. తమ దేశము గూడ స్వాతంత్ర్యమై, సామ్రాజ్యవంతమై, ఆధునిక ప్రపంచమున నొక గౌరవప్రదమగు స్థానము నాక్రమింపవలెనను వాంఛ చేతప్రజలకును, నాయకులకును గలుగుటకు గూడ ఆంగ్ల భాషాజ్ఞానమే కొరతమని ఎన్నువారు గలరు. చేతమునందలి వివిధ ప్రాంతముల విద్యాధికులు, పరస్పరము గలసికొని సమాలోచన చేయుటకును, అందొకే చేయుటకును, దేశాభ్యుదయమునకై పాదపడుటకును, ఆంగ్ల భాషయే సామాన్య భాషగా ఉపకరించినది. చేతమునందలిను ఒకే పరిపాలనా విధానము ఏర్పడి ఒకే ప్రభుత్వ ముండుటవలన ఎన్నడు లేని ఐక్యభావము చేతయులకు కలిగెను. కొంతవరకు పరిపాలకు లుద్దేశించినట్లు, పరభాష, పరసాహిత్య, పరవిజ్ఞాన, పర సంస్కృతులందు వ్యాపాహమును, భావదాస్యమును, చేతయులకు సంక్రమించినను, అందువలననే, అసంతృప్తియు, ఆత్మగౌరవమునందు తమ ప్రాచీనవిజ్ఞాన సంస్కృతుల విమర్శయు, అభ్యుదయ, స్వాతంత్ర్య, అభిలషలును, దేశాభిమానమును, ఆత్మవిశ్వాసమును గూడ, వారలందు హెచ్చెను. స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలమున, అందును ముఖ్యముగ ఇరువదియవ శతాబ్దమునందలి, స్వాతంత్ర్య సమర సమయమున ఆంగ్ల భాష సాహిత్యములందును, సంస్కృతి యందును, విరోధ భావమును, వివగింపును గూడ వృద్ధిపొందెను. భాషాపారతంత్ర్యమే రాజకీయ పారతంత్ర్యమునకును, భావదాస్యమునకును, మూలకారణముగ నెంచబడెను.

కాని, చేతమునకు స్వాతంత్ర్యము లభించి చేత నాయకుల పరిపాలనాధికారమును కైవసము చేసికొని, జాతీయ పరిపాలనా విధానమును, రాజ్యాంగ పద్ధతిని ఏర్పాటు చేసికొని పిమ్మటగూడ, ఆంగ్ల భాషయొక్క విశిష్టమైన స్థానమున గణించబడిన మార్పులయందు రాలేదు. మార్పు రావలెనను వాంఛ తీవ్రతరముగ నున్నది. కావున నది రాకతప్పదు. కాని, మార్పువలన నష్టము కలుగునను భయము, అనురానమును గూడ

లేకపోలేదు. కనుకనే మాన్యువకు ప్రయత్నములు చాల నెమ్మదిగ పొందుతున్నవి. అట్టి మాన్యు క్రమముగనే రాగలను. అధిక సంఖ్యాకులకు మాతృభాషయే సులభ గ్రాహ్యమైనందున, రాష్ట్రభాషగా ప్రజాప్రతినిధులచే నిర్ణయింపబడిన హిందీ భాషలోగాని, తదితర ప్రాంతీయభాషలలోగాని, ఆంగ్ల భాషా స్థానమును పరిపాలనా విధానమునను, విద్యాసంస్థలందును, ఆక్రమించి అట్టి మాన్యువలన నష్టము కలుగదను ధైర్యము నొసగు పుష్టి, సంపద గలిగిన భాషయగుపడును. ముఖ్యముగ విద్యావిధానమున ఆంగ్ల భాష కున్న స్థానమును, ఆయా ప్రాంతముల నున్న దేశీయభాషల కీయాలెనా? రాష్ట్రభాషయగు హిందీకీయాలెనా? అనునది ఒక జటిల మగు సమస్య. ఆంగ్ల భాష స్థానమును హిందీని గట్టి నెక్కించిన, మాతృభాష కాని పరభాషలో బోధనలకు నిబ్బంది ఏమంత తొలగునని ఆసపడ వీలులేదు. మాతృభాషకే ఆ స్థానము నొసగి బోధనా ఫలభ్య ముండును గాని, ఆయా శాస్త్రములను గణితపుట కవసరముగ పారిభాషిక పదజాలముగాని, భాషాప్రకటనా శక్తిగాని, గ్రంథసమదాయము గాని, ఇన్ని భాషలలోనూ నెట్లునే లభించుట అసంభవము. ఈ భాష లన్నియు నభివృద్ధి చెంది, పుష్టిని, తగువిశాలమైన సాహిత్యమును, పెంపొందించుకొనిన పిమ్మట గాని అట్టి మాన్యువలన నష్ట ముండునని ధైర్యము కలుగను. అంతిమముక మాన్యువలన కొంత నష్టము తప్ప దనియే భయముండుట సహజము.

అదియునుగాక, ఉన్నతవిద్య నభ్యసించిన విశ్వాధికులను, ప్రభుత్వోన్యాయులను, మాతృభాషయందే ప్రవీణులై, తమ కార్యకలాపము లన్నిటిని నిర్వహించుకొనిన శక్తైక్యమునకు గూడ దెబ్బ తగలవచ్చును. ప్రశ్నేకలి, విభిన్నత వృద్ధిచెంది, పరస్పర సహకారము, సామరస్యము తగ్గు ననకాతీ ముండును. నేత సమైక్యదృష్టికి భంగము కలుగకుండు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ భాషయై విద్యాధికులకును, ప్రజాసామాన్యమునకును గూడ హిందీ భాష పరిచితిమైనప్పడు, ప్రాంతీయభాష లన్నియు విద్యా సంస్థలలో ఆంగ్లమున కున్న స్థానము నాక్రమించుటకు తగిన సామర్థ్యమును సంపాదించిన నాడు, ఎట్టి మాన్యువలనను ఎట్టి నష్టమును వుండదు. కాని, త్వరితదీన నష్టము తప్పదు.

అదియునుగాక, దేశీయభాషల నట్లు అభివృద్ధి చేయు ప్రయత్నము ముందు జరుగవలెను.

మాన్యు తప్పదు కాని, ఆ పిమ్మటకూడ అంతర్జాతీయ వ్యవహారములకై మన కిదివరకు పరిచితిమైన ఆంగ్ల భాష దేశమున కొంతవరకు నిలచియుండును. రాజకీయంగము నట్లుంచి వైజ్ఞానికముగను, సాంస్కృతికముగను, ఇతర దేశములతో మనకు గల సంబంధములను వ్యవహారములను, సులభముగా నిర్వహించుటకు, పెంపొందించుకొనుటకు ఆంగ్ల భాషయే ఉపయోగింపబడవలసియుండును—ప్రపంచ సభ్యత, నూనవ నాగరకత, ఏకముఖముగా నడచు దినములు ముందు దిగ్గరకు వచ్చినట్లు నూదనలు కనబడుచున్నవి భవిష్యత్తు నీ దృష్టితో చూచిన మన నాగరకత, మనసాహిత్యము మన ప్రాచీనపరిజ్ఞానము, సంస్కృతి ముంవి ఉత్తము రచనలను భావములను, ప్రపంచమున కందించి, ఇతర భాషల సాహిత్యమును, విజ్ఞానమును, మనము కూడా గ్రహించి ప్రపంచమున భాగహక్కును కొక భారత ప్రభుమైన ఆర్య స్థానమును సంపాదించి నిలుపుకొనవలెనని, మానవజాతి వికృతభావమునకు, శాంతి, శాస్త్రమునకు మనము కూడ పాటుబడవలెనని, ఆంగ్ల భాషయే మనకు ఎక్కువగా, ఆ పనులకు ముగిసినదగును.

కనుక, దేశభాషలకును, రాష్ట్రభాషకును అనంతర మగు పుష్టిని, సంపదను, సంపాదించు ప్రయత్నమును, త్వరితముగా సాగించుచు వీలైనంత త్వరతో పరిపాలనా భాషగా, రాష్ట్రభాషను, విద్యాబోధనకు మాతృభాషను క్రమముగ ముపయోగించుచు, ఆంగ్ల భాష కివ్వడున్న ప్రాముఖ్యమును తగ్గించుట అవసరము. కాని, మన కున్న ఆంగ్ల భాషా పరిణామము లిగ్గుకుండు, స్వీకృత అంతర్జాతీయ వ్యవహారములకును, విజ్ఞానిక, సాంస్కృతిక ప్రయోజనములకును ఉపయోగింప దగిన స్థితిలో, మనము ఆంగ్ల భాషను నిలుపుకొనుట కూడ నవసరమే. సామాన్యముగ సంభాషన, ఆంగ్ల భాష నభ్యసించి వలెనను వియముగాని, ఉన్నత విద్య యంతయు ఆంగ్లముననే గణపబడుటగాని, అవసరము లేదు. కాని, విద్యాధికుల కంఠమున సమచిత్ ఆంగ్ల భాషా జ్ఞానము ఉండవలెనని ఏర్పాటును, అభిలాష, ఆసక్తి, అవసరము. కలనారలకు, ఆంగ్ల భాషయందును, అందలి సాహిత్యము నందును, ప్రత్యేక పాండిత్యమును సంపాదించుటకు అవకాశములును, తగ్గుకుండు, మాగత పడవలెను.

కలగూరగంప

చా. బ్రహ్మచారి

శకుంతలోపాఖ్యానము

శ్రీ కొడవంటి శంకరనరసింహాచార్యులు

గత (ఆగస్టు) భారతి కలగూరగంపలోని సమాధాన వ్యాసమును గమనించినది. దత్తనాథాన పరామర్శన మొనర్చి నా సిద్ధాంతము లెంతవఱకు సుప్రతిష్ఠితమునో పర్యవేక్షణ మొనర్చుకొనవలసియున్నది.

మిత్రుల తొలివిమర్శ శీఘ్రమైనది. ఆ శీఘ్రతతోడనే శ్రీమల్లేశ్వరశర్మగారు యప్రకమింపఁగా నేనును దానినే గ్రహింపవలసినవాఁడ నెఱిగితిని. గారి వ్యాఖ్యలును బరిశీలించు సందర్భములో నదిగాక యేమిచితియు! ఈ గాథ సంభవసర్వాంతర్గతముగల సత్యమే. కాని 'సంభవం భీతతస్యాహం చరితం చ మహామతే' శకుంతలాయా శోభిత్వత్తిం శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్త్వతిః సుద్యం లేనది వీరేశ యథా ప్రాప్తా శకుంతలా' ఈ మొదలుగా జనమేజయునిచేఁ గోరఁబడి వైశంపాయనుఁ డీ విస్తర కథన మొనర్చియుండుటచేతను ఇతః పరకథాభాగమున శకుంతలావృత్తాంతమే ప్రధానముగా నుండుచేతను దీనిని శకుంతలోపాఖ్యాన మనుటయే లెస్సయనియుఁ గోపకపోగు.

అటు ముంగురఁ గొంత నన్నయ ప్రాథమ విషయము "వ్యాసునికి మెగుసలు దీర్చె నన్నయ" యన్నదానిలో వ్యాసునిపై గౌరవభావనా బాధించునది, నన్నయపై సర్వస్వాభావం" అనియు "వ్యాసులు సమాచీనమై నన్నయకొకపోయెనా తెలుగునానికి?" అనియు నననసర ప్రశ్నకల్పన తొలీప్రశ్నకు నా వ్యాసమునందలి మొదటి సేగాలోని కడపంపులే సమాధానము గాఁగలవు. శకుంతలోపాఖ్యానమున వ్యాసుని లోపముల నన్నయ సరిదిద్దెను వీరేశ్వరశర్మగారి పలుకులలో నెంత సత్యమున్నదో పరామర్శించుటకే యా నా వ్యాస ముద్దేశింపఁబడినట్లు స్పష్టముగానున్నది. నన్నయ మహానుభావుఁడు గాఁడని కాని యాతఁ డాంగ్రీజానికి భాషకు నొసర్చిన మహోపకారము మరుఁడనినదిని కాని యెవ్వఁ డనఁగలడు? ఐన నా విషయములు వేఱు. నన్నయ భట్టార

కుఁడు సర్వాంధ్రావనికిని సర్వతా సర్వధా వంద్యుఁడై యున్నాడు. అటు గావలసిన కృతజ్ఞతా భావము (ఆయన చేసినజేమా యభార్థ మెఱుఁగుట) తదితర విషయ పరిశీలనమును గలుపించుచో నది యా వేరికిఁ దగదు. నిజమునకు నన్నయార్యుని సుఖనోషములను గెంటిని నిరూపించవలసిన విమర్శన విధులలో లోపములను వైతము సుణములని భ్రమించుచోఁ ఆయనకు నౌరవముఁ గొనివచ్చుట గాగు.

"మూల భారతమునకు కాలిదాసుగారు మెరుగులు దీర్చినారనిరి. కావున వ్యాసభగవానుని నితర కవులలో పోల్చి తక్కువ పరచుట నారికి సమ్యక్తమే యనిపించుచున్నది" అని యొక వాక్యము. నా వ్యాసములో నేను వ్యక్తిగత విశేషముల విమర్శింపఁ బూనలేదనియు సంస్కృత భారతాంతర్గత శకుంతలోపాఖ్యానమును నన్నయ యాంగ్రికరణమును బోల్చి తరతమ్య పరీక్ష యొనర్చినాననియుఁ సర్వజనవిదితమని తెలుఁచును. మఱియు వ్యాసుఁ డొసర్చిన యనౌచిత్యములఁ బరిహరించి యాయన లోపముల దీర్చె ననుటయు నాతని రచనకు మెఱుఁగు బెట్టెననుటయు నొక్కటి కావలె యెఱుంగవలెను. తొలిదానిలో మూలకొనుని నొపొద్దాటన మున్నది. గెండ్లకది గూడన మరయునే యనుసరించి వివరించుటను దెల్పును. "మూలమున నన్నయ పితా దుహితౌ శబ్దములనే వాడిన కాలిదాసు మూలమునకు మెరుగొలుపె పెనో తెలియదు" అనిరి.

కాలిదాసా పదములయొక్క ప్రాధాన్యమును గుర్తించినాఁడు. ఆ శకుంతలాజుచ్చిషయమెక్క నెఱింగిన వైఖానసు లామెనుకూర్చి 'దుహితౌ' అనియే చెప్పినాఁడు. కాని దుష్కంఠున కా విషయ మప్రతికి తెలియకుండుటచే నా పదమునకు సామాన్యముగాఁ గుహరైయని యర్థము చేపకొనినాఁడు. భగవంతుఁడైన కాశ్యపుఁడు తాశ్వత్రబ్రహ్మకారిగాదా యాతని కీమె యొక్క కలిగినది సహజమైన సంజేమా మాతనికిఁ గలిగినది. తన్ని వారజాంగమే 'తదాత్మతేతి కథమే' అని ప్రశ్నించినాఁడు. ఇది యెంత స్వభావ సహజము! ఎంత సుందరము!! ఇది మెఱుఁగుఁ బెట్టుట. ఇటు మూలకొనుని మార్గమునే యనుసరించినయ నూత

నానికొకమును గల్పించుకొని క్రొత్తవిశేషమును గూడఁ గూర్చినాఁడు. ఆ నమతాత్మక ల్పన కొదారము మూలభవమే కదా.

తెనుఁగు కవుల నందవర్తముని యాశీయును గొంతవఱ కనుసరించిరనియు నాంధ్రీకరణ సందర్భముల యథామూల పరివర్తనమును జేయలేదనియుఁ జెప్పి శ్రీనాథభాషితము నుదాహరించి తెనుఁగుకవులు భాషాంతరీకరణమునను చూర్వులుగానిందుటకుఁ గొంతవరకు స్వతంత్రత వహించిరిని చూపుటకుఁ బ్రయత్నించితిని. చూర్వులు నౌచితీసంపాదనార్థమే కావించవలయుట కానందవర్తము ననుకూలము నిచ్చితిని. అంతియేకాని నులు శ్రీనాథుఁ డా చెప్పిన దంతవఱకు సాధించెనో చూపుచున్న క్రితము తిక్కనాదుల కవిత్వావిశేషమును జర్పనీయాంశము గాదు. అట్టి స్వతంత్రతఁ గలిగియుండియు ననౌచిత్య భాగము లేవేని యున్న వాని నౌచిత్యవంతములుగా నొనర్చుటకు వినియోగించవలసిన స్వతంత్రతను వినియోగించియు నౌచిత్యవంతముల ననౌచిత్యహాషితములఁ జేసి నాఁడు నన్నయ యని కొన్ని యుదాహరణముల నొసంగితిని. అంతవల్ల యథామూల పరివర్తనము లెప్పుగదా. “ఏ కవి రచనా శిల్పము వానిజే! ఏ కథాకథన మార్గము వానిజే”నఁట. అట్టి యూహనన్న బాంసంఠెడిది. కాదని తారతమ్యపరిక్షకు దిగినప్పుడు యధార్థము నన్వేషించి నిరూపింపఁ బ్రయత్నించుట తప్పా?

“మహాభారతబద్ధ నిరూపితార్థమునే రచనాకాశలమున వ్యంగ్యవైభవము మెరుయ గోరంత వాచ్యము చేసి కొండంత స్వనింపచేయగూడదా?... అతడే చెప్పిన గదా... అో నారసినగాని మేలనజాలవనియు. కావున దురూహ్యమే. చిత్రనిరచన ప్రత్యక్షరవ్యంగ్యవైభవ విభాసితము” అని యుక్తివోట. రాజు సభామధ్యమున నన్నయభట్టును గోరినది ‘భారతబద్ధ నిరూపితార్థ మేర్పడఁ దినుఁచున రచియింపు’మని. ఇట బద్ధ, నిరూపిత, ఏర్పడ శబ్దముల స్వారస్యమును గనుఁడు. సంస్కృతమున నర్థము బంధింపబడి యున్నది. అనఁగా గూఢముగా నున్నదనుట. దానిని నిరూపించవలయును. అట్టి నిరూపిత (సుప్రకటిత) యర్థము నేర్పడునట్లుగా లేటెల్లముగా (తెనుఁగున) రచింపుమని కోరెను. సంస్కృతమున కోశగర్భమున బంధింపఁబడిన యర్థ సంపదను నిరూపించి యెల్లజనులను గొల్లగా నొసంగుటకై యీ ప్రయత్నియు. నన్నయ భట్టారకుఁడు నందులకుఁ బూనుకొనినాఁడు. ‘ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తి’ మేలనునట్లుగా నిర్వహించునని ప్రతిజ్ఞ యొనర్చినాఁడు. ప్రసన్నతి

* ‘కవిత’ అను ఈ పాఠము కొత్తదిగా నున్నది. సం.

యనఁగా శబ్దార్థముల యుజ్జితీహ్నార్థమేకదా! అట్టి విధముగాఁ జెప్పిన తన కథాకవిత (Narrative Poetry) యందలి (మూల) అర్థ సంఘటనయు యనవలెనట. ఇదియేకదా ఏర్పడఁ రచించుట. నిజమయేనుమన్నాఁడో యాలకింపుఁకు.

“భాసుర భారతార్థముల

భంగులు నిక్క మెఱుంగ నేరమిన్

గాసట వీసలే దదిని గాఢలు

త్రిపుష్ట తెనుఁగునాకిన్

నాస్తి యని ప్రణీతి పరమాన్యు

తెచ్చఁగ జేసినట్టి య

జ్ఞాన కల్పలన్ దిలఁకు నాగుల్ల

నన్నయ తిక్కనార్థులన్.”

ఇట్టిపట్టున నన్నయ చెప్పినదానికన్న నూచించిన దెక్కు వనుట యసంపర్భము. అతలి రచన “దురూహ్య” మనుట భారతోపక్రమశిక్షాసూక్తులు నెఱుఁగఁకుండుటే. లేనిచో పునరుపశోచమువలన యేర్పడఁ దెల్పుట కావలసినవచ్చునుకదా! నన్నయరచన “ప్రత్యక్షరవ్యంగ్యవైభవ విభాసితము”నట. ఇది నిమగ్ననగా? కగత్విగా? అతిశయోక్తులకు నూర్వగ్రహమనిశిషిమగ్నవర్ధిమలలోఁ దావులేను. ఈ గుమ్మరము ప్రత్యక్షరవ్యంగ్యవైభవము నుదాహరణపూర్వముగా నిరూపించియుండిన బాంసంఠెడిదికదా.

ఇక నీ యల్పవిషయములననుంచి ప్రధానార్థమునకు వత్తము పిత్తి, గుణిత్యశబ్దములను నన్నయ గావించిన జనక, ఆత్మజ శబ్దముల మాన్యునుకూర్చి (విత్తార్థముననే—నాముంగు న్యాసమున విశేషమున) విజ్ఞుల మాట యొప్పును రచింపలకుఁ జెప్పినక్కరలేదు. “న్యాసశకుంతలకు కన్యాకు సాలవ బోషణకర్త్రీనే భావన. నన్నయ శకుంతలకు కన్పితండ్రిక — ఏది యుత్కృష్టమో చూడును” అని హెచ్చరిక. నన్నయ భారతీనాథ ననుసరించియైన గణ్యాఁడు శకుంతలకు జనకుఁడా (జనిధా)? రక్షించినవారలను ‘నాతండ్రి’ అనుట లోకసిద్ధముగాని ‘నాకన్పితండ్రి’ అనుట కాదే. (ఆభివ) కవి సార్వభౌములును చివర మహాపాతకజేసిన శ్రీరామ నంధగునిగూర్చి శత్రుసంగుని వాక్యముగా

శా. ఏమీ! యిట్లు శాత్రువనినీయుఁ

దా నికుఱ కొంకినన్

శ్రీమన్మోహన మామహాకృతిని

దార్పక జెప్పవే గాధిమా

తీ! మాతండ్రియు రామచంద్రుఁ

డితఁడొనే రాఘవుండేమి నో

మో! మాయస్సు యహల్య
యస్పటికి నోస్కో కాపనిస్కూరమై.

ఆని బల్కించినచోట 'మా తండ్రియూ రామ చంద్రుడ'నియు 'మాయస్సు యహల్య' యనియు నొకదానిక్రింది నొకటి చెప్పింపఁగలియుం దండె యనుమాత్రమేకాని కన్నతండ్రి యని యనిపింపఁ జాలకపోయెనుకదా. ఈ రూఢతకు శాస్త్రవాక్య మునకుఁ దప్పక సంబంధమున్నది. 'అట్టిచో నీ కన్న తండ్రి యను భావన యసద్భావనగాక యేమగును? మఱి యిట్టి కన్నతండ్రిభావన లేకున్నచోఁ గాలి దాసుని చతుర్థాంకస్వారస్య మేమున్నదని ప్రశ్న. ఇది కేవల మనాలోచిత జల్పమునని నా మనవి. 'యాస్యత్యక్త్యోతి శ్లోకము (4.6) లోని 'వైక్త బ్రం మమ తావ దిద్భుశ మహాస్మీ దరణ్యోక సఃపిష్యం తే గృహీణః కథంసు తనయావిశ్లేషనుఃఖైర్మనైః' అను కాళిదాసోక్తిని యందలి యావద్భుషంక్తి విద్యానిరూఢిని మా మిత్రులు గుర్తించియుండిన నిట్లనియుండెడివారు గారని తలంతును. 'మమ', 'అరణ్యోక సః' అనుటకు 'తనయా', 'గృహీణః' శబ్దములు వ్యతిరేకస్పృరకములు. కష్టముల కల వాటుగా నరణ్యముననున్నట్టి బోషకుఁడుమాత్ర మైన తనకే వైక్త బ్రంకారణమైనచో సుఖముగా గృహముల వనించెనువారలకుఁ దమకుఁ బుట్టిన కుమార్తెల విషయకమైన యెడబాటు దా నెంత పీడాకరముననోగదా యని యాశ్చర్యపరితుఁ డైనాఁడు మహాముని. "తనగూవిశ్లేషదుఃఖైః సాక్షాదాత్మజ విరహావృథాభిః శరీర భౌతిత్వాత్ సంవర్తనాదినా స్మిన్ చోచ్చభయథా దుస్సహై రిత్యర్థః" అని శ్రీనివాసాచార్యుల వ్యాఖ్య తనకుఁ గలిగినది వైక్త బ్రం మే, నారలకు పిష్య ఇట ప్రతిపద స్వారస్యమున్నది. 'అహహో' అనుటచే నిట శ్లోకము నతిశయించి శాంత భావ మంగిగాఁ బ్రకటితమైనది. ఇది కదా ప్రత్యి త్కర వర్ణంగ్యవైభవ నూచనాప్రాయము. ఈ శ్లోక పర్యాలోకనమునఁ జతుర్థాంక రసానుభూతికి కన్న తండ్రి భావన లేకుండుటయు నవసరము లేకుండు టయే కాక బాధకము గూడఁ గాఁగలదు. మఱియు నీ పట్టున నింకొక్కటి. "భయత్రాణ మనగా— ఆపద్భయముండెయు, భవభయమునుండియు నని తెలియదును. కాన నే గురువుల మనెను" అని సమా ధాన కల్పన. శివంతలకుఁ గణ్యుఁడు భవభయమును దొలగించినట్లు ఉమర్సుల కే రిహస్య వార్తాపారుల వల్లఁ జెలియచ్చినదో కదా! ఈ సందర్భమున మల్లే శ్వర శర్మగారి వ్యాసమున 6 వ చిహ్నముగల పేరా (పు. 85. కాలం. 2. పే. 2) చూడవలెను నన్నయ భిష్టు గురువు లెవ్వరో కూడ నబినే నిర్వయించియు

న్నాఁడు. అట నీ భవభయత్రాణ వేటుగాఁ గనఁ బడినది!

తరువాత మేనకా విశ్వామిత్ర ఘట్టము. అస లిది చెప్పవలయు కారణమేమని తొలి విచారణ. ఒక సమాధానాభాసము. మూల కథయందుఁ గారణ మున్నది. 'శివంతలాగూ శ్వాత్పత్తిం శ్రోతు మిచ్ఛామి' అని జనమేజయని శోరిక. ఆ విషయ వివరణకై యొక యవకాశ కల్పన. పునరుక్తి లేకుం డుటకై కణ్యుఁ డింకొకరితోఁ జెప్పినట్లుగా శివంతల నోట. ఇఁక నన్నయ భారత కథయందీ జనమేజయ ప్రశ్న లేకుండుటచే నసలు కారణమేలేను. కావున నీ కథాభాగ మెల్ల నప్రస్తుతమే; తొలగింప నయ్యెడిది. అయినను నన్నయ యా నాచిత్య కల్పనఁ గావించి నాఁడు. మఱి 'దింబరయై సిగ్గుతో భూమికి దిగి' అను సున్నితమైన కథా కథనమునకు 'బయల్పడియే వల్ల కుచంబులఁ గడుయంగుమున' మొదలైన వివరణ మునకు భేదము లేదన్నచో నిఁక విచక్షణతకు స్వస్తి. వస్తు వొకటేయైన నుక్తి విధానమున నుచితానుచిత ముల్లే గలవనుటకు లక్షణికుఁడైన దండివాక్యమే ప్రమాణము. 'ఁచ్యో కామయమానం మాం నన్వీం కామయసే కథం ఇతి గ్రామ్యైః సుమధాత్మైః సైరస్యాదైవ కల్పణే' అనియు 'కామం కందర్పు చం దాలో మయి వామాక్షి నిర్దుఃశ్వయి నిర్దుశ్వతో

వేటూరి—

సందరశాస్త్రిగారి

సందర రసము

సర్వమేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంకెక్షన్న అవసరం

లేదు. ఎటువంటి సవామేహాలనైనా

కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్ధరసాయనశాల, ముక్త్యాల.

దిష్ట్యే త్యక్తామ్యాఽర్థో రసావహాః అనియు నా మహామహాని యాశేషము. రెంటును చెప్పఁదలంచిన భావార్థ మొక్కటేయైనను నీ నీగత్య రసావ హత్యయు లుక్తివిధాన భేదమునఁ దటస్థించినవేకదా! అది యట్లుంచి యీ విమర్శకుల సమాధానసారమును గనుఁగూ. “ఇచ్చట దుష్కృతుడు మరింత సంకేహ స్పర్శుడగును.” మఱికొన్ని విషయముల గురించి కూడ సంకేహస్పర్శుఁ డగునేమో? శకుంతల యలికూడఁ జెప్పవలసినది పాపము! తాను మేనకా విశ్వా మిత్రుల తనయ నని చెప్పినచో నా దివరకు నెట్లు సంఘటన గలిగినదని రాగా సంకేహించునట. అది తీటుటకై, కొనుకొ దట్టి సంకేహము గూగు కుండుటకై మేనక ‘వల్లవదంబు’ల నీ వయసులో నున్న మునిబాలిక యా నాగరిక పరపురుషునితోఁ బ్రస్తావించెనట. ఇంకను బరిశీలింపుఁడు. “అదియును గాక తనతండ్రి వచ్చుననుక దుష్కృతుడు తన కతిథి గాన నాతనితో మాట్లాడుచుండెనట. అప్రస్తుతి మును, రసభంగకరమునైన విషయము పనిక్తిరాదు కదా?” అహ! ఎక్కడివో యీ తాద్రస్యమర్థాదు.

తమ యిండ్ల కెవ్వరేని వచ్చినప్పుడు తమ యాగృష్టి లింటిలోనుండి యీ వలకు వచ్చి ‘నారు లేర’ని చెప్పఁగా ‘నీ నెవరిపిల్ల వచ్చును!’ అని యా యాగం తుకుఁ డడిగినచో నా పిల్ల తనతండ్రి వచ్చునంతకు నాతని మాటఁడించవలయుటయు రసవంతముగా మాటలాడవలయుటయు ధర్మము లన్నమాట. ఆ రస వంతములైన మాటలు నెట్టివిగా నుండవలెనో యీ ఘటమునుబట్టి నేగ్మకొనవలసినట్లున్నది. “అదియు గాక ఆత్మకృత్య చేస్తుచున్నది. ఎంత యుత్సాహముండును, ఆయుత్సాహవేషములో నింకను సేవేవో చెప్పక యంతటితో విడిచినందులకైన సంతోషించు తమ. ఇది యేమిరసమో నాకుఁ జెలియదు. రసిక శేషు లు కీ విషయనిర్ణయభారము వదలుచున్నాను. పైగాఁ బరపురుషుఁడైనఁ దప్పేయైనను గాఁబోవు భిర్తగనుక సప్రయోజకముట! రాఁబోవు విషయముల బట్టి గతించిన నడివడికయొక్క ధర్మభర్త న్ని యమా? ఒక యువతియు యువకుఁడును స్వేచ్ఛా విహారులై సంచరించియుఁ బరిశీతులు వికటించి, తప్పక, పెండ్లియొనర్చుకొన్నచో గాఁబోవు దంప త్రులు గనుక వారి పూర్వపు నడత మంచిదనఁ జెలువో? సాధుతా నిర్ణయముపట్ల నిదియా నివాసము? “నేటి మన పరిసంస్థనములతో మన నాగరికతాదృక్పథ మతో నాఁటి యా శ్రమయర్థమల జూడగూడదట. “కొలిదానుని శకుంతలకును వ్యాసుని శకుంతలకును భేదముండవచ్చు”నట. ఇటు మా మిత్రులు సాధింప యత్నించుచున్నది నన్నయ శకుంతల ప్రవర్తనను నందలి నాధుత్యము. మననాటను, కొలిదానుని

నాటను, వ్యాసునినాటను గూడ శేషి నూతన ధర్మ ప్రసంగాము లానాట నున్నవని వారిచే సార్థా శము. ఐనను దత్తత్యగిణాములఁ జూచిన నిచ్చటి కల్పన మహాచిత్తయూషిత మని పై వాక్యములచే రోష్యకొనకయు నొప్పకొనినట్లైనది. ఇంతకును

వారి సమాధానపద్ధతిచే నన్నయకుఁ జెప్పి పెట్టినది గౌరవమో యన్యమో సమాధియు బాహించుకొనఁ గలదు

ఇక ‘అతి రుచిరంగతుంఘమున’ అను సవ్యా ర్థమునుగూర్చి. నా విమర్శనమున నేను సంస్కృత భాగమునకు వ్యాసభగవానుని భావమును వివరించి నాను. అది దండావ్యయముగాఁ బోరవడి మన్నిత్రు లది సరిగా లేదనియు నింకను నేమేమో వ్రాసినారు. మఱియు రాజును దిడికెరులు ననుట తప్పుట. ఇతిగ లెవ్వరునులేకట. పరిశీలించవలసినదని వారికిమామనవి. ‘ద్రుమాః కుసుమ తాభినః ప్రవృవృషిం నిచిత్రాంశు వ్యస్రజంస్తే పునఃపునః’ ఇత్యోగిగాఁ జెప్పఁబడిన పనుక రాజా వనసుఁజొచ్చి కొనిమీద యేగిన్లును మీదట “మహావీం కౌత్యుపం ద్రస్రం పశ్య కిన్యం తపోనం ధ్యజనీ మన్యకంబాధాం పూతీ గజ సంకులం ఆవహ్యత్య” అని చెప్పఁబడినది. కాఁగాఁ జైత్రవృ వృష్టిసమయమునకుఁ దిడికెరులు గలగుట నిర్వివాదము నన్నయయు నీ సేసట వ్రాసెను 17 వ పద్యమునఁ జెప్పి “చనిచని ముందట” నని 22 వ పద్య మును రచించి “వలయు నగతుల్యున్ దిగిననాలి నుండఁగఁ బంచి” అని 26 వ పద్యముచే సంతకమునఁ దనతో నాగుంట స్పష్టపఱచినాఁడు. “మూలం లుటకు కారణమును చూపవలెనుగా?” అని యాది నారాయణగారు సంగీరించినారు. ఎత్తుల యలజడియే దానికిఁ గారణముగా మూలకొఁగఁగూ శ్రించినాఁ డనియు నదియే నన్నయ కల్పించిన సుమ్యేరల సంచి లనుకున్న (సంపత్తి అనునది నివామునఁ తన్వయించును) సుందరియును సహజము నన యెటుంగినటెను. ఇచ్చటను వాల్మీకమును గనుఁగూ—తత్పక్షిచ్చి స్త్రీవజ గజైః పక్షై స్సాన్తా సుమాతాః ఆనకమృ వివిధా ముమాచుః ప్రవృవృషయః—పక్ష్య లెగిరివాయునవని వ్యాసుఁడు వాగ్ధ్యముఁగా జెప్పలేడు, నిజమే, కూసేనవనెను. సిత్తలమును ప్రకాంతమునైన వనపాటి కలో వృక్షైగములఁ బక్షిలుండ రిథాశ్యేగజ సమ్యుర్త ముగా జనమందుఁ బ్రవేశించుచో నా ప్రకాంతికు భంగము సంభించి పక్షిలు సంచలించుచు—ఎగిరి పోవుచు మరిల వ్రాలుచు—కూయుట స్వహృదసిద్ధ మును సహజమందరియు నని చెప్పవచ్చు రేదనుకదా! ఆ సంక్షోభమున బుట్టిన గాలిచేత మ్రాలు గాలుట జరిగి నది. ఈ విషయమును దృష్టించినాఁడు కవి. ఇది

బాహ్యుచయము. ఈ మాత్రమును జీతించినను 'స్వభావోక్తి' యని మెచ్చుకొనియుండుము. కాని కవి యిహిమకొనుట కింతమాత్రము చాలదు. "దర్శనాత్ వర్ణనా చాప్రభ లోకే హృదా కవిత్వతః" అని భట్టశేతుని గమనిక; 'విచిత్రభావ సర్వార్థ తత్త్వ ప్రఖ్యాత దర్శనమ్' అని వివరణము. 'కనుగొనుకంటె సర్వతముగా నెఱిగింతు రతీంద్రియార్థముల్..... సత్కృతుల్'. ఈ కవీయు నా సంఘటనయం దొక నివృత్తభావమును దర్శించినాడు; మహాదా త్త సర్వమును గుర్తించినాడు; దానా యతీంద్రియాత్మునిట జీతించినాడు. నే నాసమస్తమును విపులముగా వివరింపక నూచనగా "ద్విజాతీర్వాదములతో జేసలేత్తి పూలు చల్లి యభ్యాగతుని సత్కరించు నీతి చెట్టును నెల్లు నేర్చెనో యనిపించి కణ్వాశ్రమప్రభావ మని నూచించె"నని వ్రాసియుంటిని. అసలీ ఘట్టము నే యర్థము చేసుకొనక, నా వాక్యమును గుర్తించక "వృక్షములు కర్తృస్వని వహించి కొరె వదలుచున్నవని యర్థము." ఇత్యాదిగా నూ మిత్రు లేమేమో నే నెఱుంగినది చెప్పచున్నట్లు వ్రాసిరి. అట్లుంటున్నప్పుడిటు సంపూర్ణముగా వివరింపవలసివచ్చినది. తత్పూర్వ మింకొక విషయము. స్త్రీలు మేడలెక్కి పూలు నిల్లట నాగరకపద్ధతి యనియు బుష్పి నాటికల నాశీర్వాక్కులతో నక్షితిలు చిల్లుల స్త్రీజనము కాక మునులే చేయు టాచారమును సర్వము ననియు నేను వ్రాసిన దాని కొడినారాయణగారు గావించిన యాక్షేపమును కాళిదాస సమరాలికావ్యతాంత నిదర్శనమును పుష్పములు. త్రోవలో దానినిల్లిన రాజు నాశీర్వాదించినది ప్రాశంసలు. నవనూలికాగులు పూలను జల్లలేదు, రాజు త్రోవం దారనిల్లిన వాడను గాంగు. ఇంక రెండవది. పక్షులు బెదిరిన వనుట తప్పులు. ఎల? కాళిదాసు 'విత్వాసోపమా దభిన్నగతియః శబ్దం సహంతే మృగాః' అనెనట. అది నారాయణగారెప్పటి 'మృగాః' అను శబ్ద సారస్వమున గ్రహింపలేరి. లేలేదు దిబ్బవనవాసులు వెంచి నుచ్చిక చేయుట లోక కనసగుకదా! వెంపుడులేట్లు బెదిరలేదు. అది నూధారముగా నాస్థల మాత్రముపాంత మగుట రాజు గుర్తించెను. కాళిదాస కవితావిశేషముల గుర్తించక యిటు పక్షులెట్లు బెదిరునని యాక్షేపణమేమి? పక్షులం బెంచుట రాణివాసములగారి మునివాసములగారు. ఈ శంకల కిట్లు సమాధాన మిచ్చి యింక ప్రధానఘట్టవివరణకు వత్తిము. దుష్యంతుఁడేంటినుండి బయలువెడలిన సందర్భములో 'తాః స్త్రీయః ప్రేష్టా నరాధిపం తుష్టాపుః పుష్పవృష్టిం చ సప్రజుస్తస్యమార్దవీ' అని

వ్యాసభగవానుఁడు చెల్పియున్నాఁడు. ఇది సగరి విషయము. మఱి యిటనో 'గ్రుమాః కుసుమశాఖినః పుష్పవృష్టిం విచిత్రాం తు వ్యసృజంతే పునఃపునః' అని చెప్పినాఁడు. ఇటు వృక్షకర్తృకమే కొదవలు విశేషము; 'గ్రుమాః' అను పక్షపయోగము. అది పుంలింగ బహువచనరూపము. కుసుమశాఖినః— చేతులయందు పూలుగల మునిజనముతో నామ్య మిట గ్వంతిము. బహువచనసారస్వముచే గ్రహింపాడు గుసగుస దన కెదురైన యట్టి యనుట. ఇట్లు కావించినది జడములైన వృక్షము లగుటచే మును లాసర్వ వలసిన సత్కారము నివియును జేయఁగడంగుట యాస్థలివిశేష మని భావన. ఈ యతీంద్రియార్థ పరం పరమ తాను స్వయముగా దర్శించి వ్యంగ్యముఖ మునఁ జీతించినాఁడు వ్యాసభగవానుఁడు. నన్నయ 'లతాలలనల' విషయము. ముత్తైగువలు నేనలు జల్లరాదాయని ప్రశ్న. స్త్రీజన మిట్లు చేయుట మున్యాశ్రమ సర్వముగాదని చెప్పియు యుంటిని. మఱియును నాగు 'లలన'లట లలన యను పదము స్త్రీ సామాన్య వాని గాదు, విశేష వాచకము, 'లలి విలసతీతి లలనా' అని వ్యుత్పత్తి. విశాసవతుని యర్థము. ఇంక దాని యాచిన్య మెంతవఱకు? చదువరులే గ్రహింపఁగలరు.

'తనిన్య, పయోజడశౌయతాక్షి * 1 పద్యమును గూర్చి "ఈవర్ణనముచేసినది కవీయూ దుష్యంతుఁడా? దుష్యంతుఁడేయైన నష్టమేమి?" అని రెండుశక్తిలు. కవి మాటలుగ నే యున్నచుట నిజమే. కాని యిటు వర్ణన ప్రధానముగాదు, దుష్యంతుఁడా శికుంతలను జూచెనని చెప్పటయే విధిగూఁగెము. కావున నిది వర్ణనకాదు, కవిచేసిన వర్ణనమును గాదు దుష్యంతుఁడేవర్ణన జేసె ననుటయు సందర్భము లేనిమాట. ఐనచో నిక నేమందురా? కవి దుష్యంతుఁడు శికుంతలను జూచెనన విషయమును జెప్పయ నెట్టి దానిగాఁ జూచెనో యనగా నాతని దృష్టి ప్రసరించిన తావులేనో నూచించె నన్నమాట. ఇది కామంశ్రమైన దృష్టిగాదా? అనుచో మిగిలిన సమాధానభాగము నికల బరాయర్థింపవలెకర్తలెను.

కణ్వునిశిష్యుని లేమెరిని మల్లేశ్వరశర్మగారు శంకించుట దుష్యంతుఁడు వచ్చునాఁటిమాట గాదట. అది నారాయణగారి శిర్మగారి వ్యాసమునంది 1 గా గుర్తించబడిన పేరాను (82 పు. 2 కాలం. 2 పేరా) చదివినట్లు లేదు. లేనిచో జదువఁ బ్రార్థితులు.

శికుంతలా దుష్యంతులలో నెవరు భయపడవలసివచ్చు చిర్చ. "తంద్రేక్షి చెప్పకుండు వరుడు దొంగక గనే స్వతంత్రించి వివాహమాడిన శకుంతల భయము

గుట యా పాత్ర కేంతయు మెరుగు" అని యొక వాక్యము. వ్యాస శకుంతల యట్లు చేయలేదు. పైగాఁ దపస్సు చేతను దమముచేతను విరాజిల్లు చుండి నది. నన్నయగారి శకుంతల కిట్టి దబోదమమ్ము లున్నట్లు తోపకున్న ను "అనంత వివాసంబున జయం తుండపోలే నున్న దుద్యంతుని దూచి బహుశః చకితియైనను దిన తండ్రి యంతలో రాగలఁదనియు వచ్చిన వెనుక నాతిఁ డొసంగివ దన్నుఁ గైకొనవచ్చు ననియు చెప్పినది కాని స్వతింత్రించి వరుడు దొరు కఁగ నే వివాహమాడలేదే! ఆమెపై యా వట్టి దూతేల? ఈ యపనిద నామెకుఁ గట్టి యామెయే ధియపడవలసినదని నిర్ణయమా? ఏమి యన్వాయము? "దుద్యంతుఁడు సద్వ్యసంగపరిత్యాగియై సన్యసింప వచ్చెనా ఆశ్రమమునకు?" లేదు కంటఁబడిన కాంతా జనమును గర్మగహణ మొనరింపవచ్చెను. అనుఁగాక, పరాధీనయైన ఋషివాటికలోని బాలికను రహస్య మును నిర్మూలకమునైన వివాహవిధాన మొక టున్న దని ధర్మనిాత్రయును వల్లించి కలించి వెనుకదూడక పూయితుఁడైన దుద్యంతుఁడే ధియంపవలయుం గాక. "దుద్యంతుఁడు చేసినది విధివోదిత ధర్మమే కనుక ధియమక్కురలేదు. కణ్ణు డటి పట్టల కవలపని దుద్యంతు డెరుగును" అని రెండవ సత్కల్పనలు విధి వోదితధర్మములు. అనఁగా బుద్ధివార్యముగాఁ జేయలేదనియూ? శకుంతల "వరుడు దొరుకఁ నే స్వతంత్రించి వివాహమాడిన"దల, ఇతఁడు "విధి వోదితుఁడ"లఁ! ఇని వ్యతిరేక స్పృహ. "అంతయు నెఱంగియు నెఱంగినవఁడపోలే" (భా. ఆది 4. 78) సభాసభ్యమును శకుంతలం దిరస్కరించినవాఁడు దుద్యంతుఁడు! ఎటు నేని ఏ యల్పదోష మేని నిరూ పింపఁబడినది శకుంతల! ధర్మ ధర్మము లేటి తగునూ రొందెను! కాదు "విధివోదిత ధర్మ" మనఁగా శాస్త్ర నిర్ణయమైన విధాన మనియుమా యందుం? అట్టిదో దుద్యంతునకు విధివోదితధర్మమైన గాంధర్వము శకుంతలకుఁ గాదా? తనకు మఱి తన చుట్టంబు దాన తనకు గతియుఁ దన్ని మృదో దాన కర్త యనఁగ వనజేస్తే! గాంధర్వ వివాహ మతి రహస్య మును నయంతికమును నగుచు నొప్ప" (భా. ఆ. 4. 58). అగుచో శకుంతల పాత్ర మేల ధియపడలే? ఈ సమస్యను జల్పనామాత్రము. యథార్థమును బరి కీలింపుఁడు. "నీకును నాకును నెమ్మిఁగ బరస్పర ప్రేమంబు కాముండు పెంపఁదొడఁగె" (4. 58) ననుచున్నాఁడు దుద్యంతుఁడు. ఇది తనపట్ల నిష్కము. ఆమె యెవ పాతని భ్రమ గావచ్చును. 'సర్వం తిత్తిల మతోపరాయణ చుహో కామీ

స్వతాం పశ్యతి' అను కాళిదాసోక్తి నాలకింపుఁడు. మఱియు "నీ కల్ప లాజింములకు నీ వన్య భూతముల కీ విలపకుట్రం"వ"సములను నుచితిమె నీ విలసిత రూపకాంతి నిర్మలగుణముల్." ఈ మునిపల్లెనుండు టిదియేల కరం బనురాగ మొప్పఁగా భామిని! నాకు భార్యయు భాసురలీల నశేషంజ్వలక్షి మహనీయ సౌఖ్యముల మేలుగ నఁడు మనిందితేంద్రుపాదాముల తుంగ హర్యముల హరి హరణ్యము మిటమంబులన్" (4. 58, 59) అని యాశమాపినాఁడు. చూచి గాంధర్వవిధిని వివాహము కమ్మన్నాఁడు. అందుకు శకుం తల "ఇంతకు మదియజనకులు చనుఁదంతురు వారు వచ్చి నీ కిచ్చిరేనిఁ బాణిహారము నేయుము నన్ను" (4. 58) అని ధర్మబద్ధమైన సమాధాన మిచ్చి నది. "ఇచ్చిరేని" అని యన్నది. ఈయన్న? ఏల యీ సందర్భమున బగుట. గాంధర్వ వివాహధర్మము నుపన్యసించినాఁడు. "అని దుద్యంతుఁడు గాంధర్వ స్వరూపంబు చెప్పి శకుంతల నొడంబఱచి" (4. 59) నాఁడలె. వరూధిని ప్రవరాభ్యుభుటము స్ఫుగింకుఁ దలంబులెదా? కొంటువనం బెఱుంగక తింఁజిసాంటి చంపంబున నొంటిపాటునఁజిక్కిన ప్రవరని నొడం బఱచునప్పటి వరూధిని తిల్లెటము కన్నులఁగట్టలేదా? ఇఁక చాలును; తప్పెవరో? తేలిపోయినది. సత్యము నకు దుద్యంతుఁడొనిర్పినది ధర్మబద్ధమే యైనచో నాతిఁ డెదానిని ధర్మబద్ధమనియే కలంచినచోఁ గణ్ణుని మామలయే ప్రయోజనము గావచ్చిన తను భూహర జార్జమేగినఁ గణ్ణుని "ఇంతలో" రాగల కణ్ణుని గూగమునమునకై యాగక పుట్టె మునిగిపోయినట్లు శ్రీఘ్నబుద్ధికి పూయనొప్పును మంత్రము నేల పతింప వలసినచ్చెను? ఇది దోషాంతికరణ ప్రభావము!

ఈవ్యాస మంతటితో ముగించి ప్రచుఁజార్చ మై తే 17-8. 55 ది నాటికి 'భాగతి' సంపాదకులకుఁ బంపియుంటిని. కాని కాలాభావమునతో ప్థలాభావ మునతో వారిద్దాని నీ పెప్రెంబగ సంచికలో నుండిం పక యిచ్చుట పెప్రెంబరు సంచికలోని సంగమేశ్వర రావుగారి వ్యాసమునకుఁ గూడ సమాధాన మొసంగు నవకాశము నా కిచ్చినారు. ఇంపలి పెక్కు విషయ ములకు—సుఖ్యముగాఁ బ్రధాన విషయములకెల్ల— నీ వ్యాసపు వ్రావభాగమున నే సమాధానము గలను. ఇంతకు నీ వ్యాసకర్తలు నన్నును విశ్వేతోముఖ మహాతీర్థ్యవాగులు గాను. పైగా మూలభిన్నుఁడై యనుచితిపద్ధత్యోగమును నన్నయ గావించినట్లు "భాండవ"పన ముచిత్రప్రయోగము గానట్లు దొచు చున్నది", "నన్నయ వ్రాసిన 'అయ్యుని యలి మాచు

దును నాక్షణమాత్రస గోత్రధారు జీగ్రములు...
యను పద్యము సంఃగోష్ఠిచితముగ నున్నట్లు గన్పట్టగు”, “శోపహుపాలి భాములు వోవ నోవరే”
యనుటకన్న ‘సగీప్తం పావకమిత కథ మన్నదిద్వధా
బాలా త మభిప్ప్రశేత్’ అనుట మెరుగుగా నున్నట్లు
న్నది” ఈ మొదలగునానిచే వారు సంగీకరించినారు.
నే నన్నదియు సంతకన్న పేటు గాగుగదా! ఐనను
వారి వ్యాపసునందలి యొండు రెండు విషయముల
నిట స్ఫురించి ముగింతును.

“ఊండోచో నేయొక్క శ్లోకపాదము తన
యాభిప్రాయమును ఖండించునో దానిని విడిచి”నట్లును
“తను వాదమును వ్యతిరేకించునట్లున్న యాఖరు పాద
మును మాత్రము విడిచి మిగతా పాదములను వ్రాసి”
నట్లును నాపై నేరంగోపణ మొనర్చి ‘దీపస్ఫులింగ’
సంఘస్థానః సక్షిభి ర్మధురస్వనైః, విరేజాః పాదపా
స్త్రైః విచిత్ర కుసుమాంబరః’ అన్నది యిట్టి సరి
లక్ష శ్లోకమునియుఁ గానివలన “ఇటు గలంకుల
నాకొలెనునంటు వృక్షములపై విచిత్ర కుసుమాంబర
ములు ధరించిన స్త్రీలు పుష్పవృక్షి నాతిని శిరస్సపై
జారవిడిచిన ట్లాతినికి భాసింపఁ జేయుట తెలియఁ
దనుననియు నీ విమర్శకు లధిక్షేపించిరి. ఈ సందర్భ
మును గొంతి యీ వ్యాసపూర్వభాగమునఁ జర్పించి
యున్నాను. ఇట ‘కుసుమశోభితః’ అన్న యీ
విమర్శకుల పాత మనాసపు; ‘కుసుమశోభినః’ అనుట
యొప్పు. ఇక నియోగిగల ‘పాదపాః’ అను పులింగ
బహువచనసారస్యముచేతను, ‘కుసుమాంబర’
(Saffron dress) శిబసమాత్రిన్వని విశేషముచేతను
బుషిసంఘమే యిట వ్యంజితమునియు నిది నావాదము
నకే యుపసార్కకమనియు వారెఱుంగుదుగాక!
ఇట వన స్త్రుల నూచన కించివ్యాప్తియును లేదని తెలియ
వలెను. నా సిద్ధాంతమును బలపఱచు నీ శ్లోకమును
పైతియు స్మరణకుఁ దెచ్చినందులకు విమర్శకులకు నేను
గృతిజ్ఞుఁడను.

ఇంకొక విషయము శకుంతల భయపడినట్లు
నన్నయ వ్రాయుట సరియైనదా కాదా యనునది
గాగు విర్నితాంశము. వ్యాసభగవానుఁడు దుష్యంతుని
భీతునిగా నిరూపింప నన్నయ తద్వ్యతిరేక మున్న
మును వ్రాపుట ఐదుతక్కురతరమా యని మాత్రమే.
శ్రీ విదినారాయణగారి నన్నయ పత్ర సమరసమును
వివాదాలవేనిధారకము గాఁగలను. కాఁగా ‘భీతానా’
అను మూలకారవాక్యముచే నా పూర్వనిర్ణయము
కట్టిబాఁయుఁ గలఁగఁబోదు.

వ్యాసునిభావముల నన్నయ సరిదిద్దెను. కే
శ్వరశర్మగారి ప్రతిజ్ఞపను “ముత్తయన తేలిని విషయ
ములు”గా “మూలముననున్న సాగసులను, సహజ
సౌందర్యవృక్షలను, స్వభావోక్తులను కొన్నిచోట్ల
నన్నయ తదలి వేసి”నట్లును, “చాలగట్టు మూలము
ననుసరించి కథాప్రాధాన్యత చెవకుండు వ్రాసి”
నట్లును, “అతని కవితయందలి సాగసు లనేకములు
మూలమునందలి వే” యైనట్లును, “సాగ్యుగునంత
వంతు మూలమునందలి సాగసుల తెనుగునకు జేల్చి”
నట్లును సంగ మేశ్వరరావుగారు సాధించిన సిద్ధాంత
మునకును గల సంబంధము విచక్షణు లెఱుంగకబోదు.

“కేవలము నన్నయను బొగడునానివిగూర్చి”
శోపము నామన్నదియుట పొరపాటు. నా కెవ్వరిం
గూర్చియుఁ గోపములేకు ఇంక నేమన ‘కేవలము
పొగకు’ నాచారముమాత్రము తగదనియు గుణవోడు
ముల రెంటిని విప్రయించుటయు యథార్థనిరూపణ
మొనర్చుటయు విమర్శకపద్ధతి యని మాత్రము హెచ్చ
రించుచు నీ విషయమును విస్తరింపలే నింతటితో
ముగింతును.

* ఈ చర్చను ఇంతటితో ముగింపు
చేస్తున్నాము. —సం -

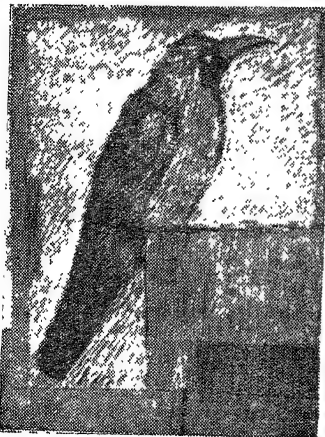
చిత్ర కళా ప్రదర్శనము

ప్రసిద్ధ చిత్రకారులు శ్రీ హెచ్. వి. రామగోపాల్ కళాకాళిని సమగ్రరూపంలో ఆవగతంచేసు కోవటానికి మద్రాసు ప్రజలకు ఇటీవల ఒక మంచి అవకాశం లభించింది. తాము అధ్యాపకులుగా వుంటున్న 'గవర్నమెంట్ స్కూల్ ఆఫ్ ఆర్ట్స్' మూడవ హాలులో నాళేశ్వరం గారి ఒక ప్రదర్శనాన్ని యేర్పాటుచేశారు. ఈ ప్రదర్శనంలో వర్ణ చిత్రాలు, రేఖాచిత్రాలు, శిల్పాలు, ఇంచుమించు వారు రచించిన వాటి నన్నిటిని ప్రదర్శించారు.

ఆగస్టు 29 తేదీనుంచి సెప్టెంబర్ 6 వ తేదీ వరకూ జరిగిన ఈ ప్రదర్శనాన్ని మద్రాసు హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి గౌ|| శ్రీ పి. వి. రాజు మన్నాడు ఆవిష్కరించారు.

ప్లాస్ట్ ఆఫ్ పారిస్ లో తయారుచేసిన 'బాల' అనే శిల్పం పలువురు ప్రేక్షకులను ఆకర్షించింది.

చిత్రరచనలో వీరి కళావిన్యాసం యేనో వాక ప్రత్యేక బాణీలోకి మంచితమైపోతుందా విస్తృతమైన నైపుణ్యభరితం కలిగివుంది.

నమయవేది

ట్యూబ్ పెయింటింగ్

బాలకుని శీర్షం
పారిస్ ప్లాస్ట్ ఆఫ్ 1910

రేఖాచిత్రణ—ముఖ్యంగా రామచంద్రగారి చిత్రం శ్రీ రామగోపాల్ ప్రతిభను మున్నగునకగా వుంది.

ఈ ప్రదర్శనలో తిక్కనవాటి అన్నిటికంటే 'ట్యూబ్ పెయింటింగ్' అనే పద్ధతిని రచించిన చిత్రాలు మరింత చూడ మున్నగుగా వున్నాయి. బ్రష్ తో నిమిత్తించేకుండా కళాకారుడు గంభీర ట్యూబులను గ్రహించి వాటితోనే చిత్రాన్ని గీచి పద్ధతిని 'ట్యూబ్ పెయింటింగ్' అంటారు. ఈ పద్ధతి చిత్రీకరణ ఈ ప్రాంతంలో విశేష వ్యాప్తిలో లేదు. ఈ పద్ధతిలోనే రచించిన, 'చిత్రకారుడు', 'సంట ధూములు', 'ఆనంది చంగుడు' అనే చిత్రాలు కొవియూపెగివున్నాయి. వాటి ప్రక్కను నీటిరంగుల చిత్రాలు కొంత నెలగా తెలు బోతున్నాయి.

శ్రీ రామగోపాల్ కళాకాళిం పరిగతశ్రవణం నందుకుంటున్నది.

గ్రంథ విమర్శనము

శ్రీశైల పండితారాధ్య చరిత్రము

పుల్ల కవి ప్రణీతము; ప్రకాశకులు : శ్రీ జి. వి. పుస్తకభాండారం, నెం 49, 'పాచ్. బి. సమాజం' రోడ్డు, బెంగళూరు. 4. వెల రు. 5-0-0.

కృతిమున రేవణుడు శ్రీతఃగో మరుళుడు ద్వాపరమున ఏకోరాముడు కలిలో మల్లికార్జునపండితుడు శైవమతమునకు గురువు లని అభియుక్తికి. పాల్కురికి సోమన ద్విప్లవదరూపమునను శ్రీనాథుడు పద్మయూపమునను రచించిన పండితారాధ్య చరిత్ర పై మల్లికార్జున పండితునిచే. పండితి త్రయ మని ప్రసిద్ధులయిన శ్రీపతి, మంచె, మల్లికార్జున పండితులను వారిలో కడపటి వానినిగ మల్లికార్జున పండితుని పరిగణించుటయు గలదు. తెలుగుదేశమున శ్రీపతి, మల్లికార్జున పండితుల వంశజులను 'పండితారాధ్యుల' వారని వ్యవహరించుట కలదు. ప్రకృతము ఈ శ్రీశైల పండితారాధ్య చరిత్రము వీరెవ్వరికి సంబంధించినది గాదు. వీరశైవమతపీఠము లై దిం టి లో 'పండితారాధ్యుల' ను పేర శ్రీశైల మతాధిపత్యమును వహించిన జంగమస్వాములని. ఈ పీఠమునకు శిష్యులగుటచేతనే శ్రీపతి పండితాదులకు 'పండితారాధ్య' పదము పీఠాధిపతులగు జంగమస్వాములచే ననుగ్రహింపబడిన దని ఈ గ్రంథము చెప్పుచున్నది. ఇది మిగుల వివాదాస్పదమైన విషయము. ఆరాధ్య పదము తెనుగు దేశమునందలి క్రౌతిశైవులయందీ రూఢ మని ప్రసిద్ధముగ డెలియుచున్నది. వీరికి చాతుర్వర్ణ్య గురుత్వమును గలదు. బసవేశ్వరోపజ్ఞ మతానుయాయులు జంగమములు. వీరు 'ఆరాధ్యులు' గ వ్యవహరింపబడుట ఇంతకుమునుపు వినఁబడదు.

సుప్రసిద్ధమైన పండితారాధ్య చరిత్రము కొదవి తెలియుటకు 'శ్రీశైలపండితారాధ్యచరిత్ర' మని

నామకరణము చేయబడిన ప్రకృతగ్రంథములో పండితారాధ్యుల ప్రసక్తియే యెచ్చటను కనబడుట లేదు. విరూపాక్ష దేశికుడు బసవేశ్వరున కర్వాచీనుడని ఈ గ్రంథములో నే కలదు. ఈయన మల్లికార్జున పండితారాధ్యునివలెనే భీమేశ్వర మహాలింగమునుండి యుద్భవించెనట! 'పూర్వము భీమకర్ణ నామమున ఒక పండితారాధ్యు డుద్భవించి శైవము నుద్ధరించె ననియును నీ వాతని సింహాసనము నధిష్టించి పండితారాధ్యోపపదముతో వీరశైవమును ప్రచార మొనరింపు మనియును శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి విరూపాక్ష దేశికున కాదేశించినట్టి గ్రంథమున గలదు. బసవేశ్వరారులు కైలాసప్రాప్తినవలన పిమ్మట భూమిలో శివ భక్తుల్యధరణమునకు శివాజ్ఞచే విరూపాక్ష దేశికు డుద్భవించెనని, ఈ గ్రంథ ఘోక! బసవేశ్వరునకు మల్లికార్జున పండితుఁడు సమకాలికు డనట చరిత్ర సిద్ధము. ఇట్టి మల్లికార్జున పండితునకన్న పూర్వుడును, పండిత త్రయములో ప్రథముఁడు నగు శ్రీపతి పండితుడు ఆర్యాచీనతముడైన ఈ విరూపాక్షునిచే పరాజితుడై లింగధారణము చేయింపబడి (అంతకు మునుపు శ్రీపతి పండితునకు ధారణ లేదనుటకు ప్రమాణము లేదు) పండితారాధ్య పదముచే అనుగ్రహింపబడెననుట జంగమములు సోప్తికర్మార్థము చేసిన కల్పన యని ఋజు వగుచున్నది? మతాధిపత్యముతోను, సన్న్యాసముతోను ప్రసక్తిలేని జగద్గురుత్వము. పండితారాధ్యపదము, శ్రీపతి, మల్లికార్జున పండితులకు తద్వ్యంశజులగు చిరప్రసిద్ధిములై యున్నవి.

వివాదాస్పదములైన పై విషయములను విడిచినచో ఈ గ్రంథము 'విశుమామిడి' మతాధిపతులైన జంగమస్వాములవరంపరను వర్ణించు చరిత్రగ్రంథమని యేర్పగుచున్నది. ఆయా కాలములలో ఈ మతాధిపతులు చేసిన దేశసంచారములు జూపదనకి కరణము గా ప్రవర్తించిన మహిమలు రాజులవలన

పొందిన సన్మానములు — దేవాంగులు, సజ్జనులు, (తెలకులు) రెడ్లు, మున్నగు వర్ణములవారిని శిష్యులనుగ పరిగ్రహించి లింగధారణముచేసి జగద్గురుత్వమును వెలయుచుట — ఆయాక్షేత్రములలో ఉపమతములను స్థాపించి 'చరంకు' లను నిలిపి వీరశైవమును ప్రచారముచేయుట — పునఃపునః అనువృత్తమైన ఇందలి వస్తువు.

ఇది వచనరూపమున నిబంధింపబడినను నేగి లేదు.

దేశములలో పద్మరచనాభిని వేశము నేటికిని నెనుక పట్టలేదు. కవి పదునెనిమిదవశతాబ్దివాఁడు. గ్రంథాంతమున నీయబడిన పట్టికలు నిడుమామిడి మత విషయజిజ్ఞాసువులకు ఉపయోగించునవిగ నున్నవి. వస్తునెట్టిది? కావ్యత్వసిద్ధికలదా? లేనిదా? అన్న విచారణతో పనిలేదు. ఏవస్తువునైనను పద్మరూపమున అవతరింపవచ్చును. కనుక ఆనాడిని పద్మరూపమున నిబంధింపబడియుండుటలో అంత ఆశ్చర్యములేదు నిజమునకు — ఇందలి రచనయు సంత తీసివేయఁ దగినదికాదు. మొన్నటివరకు కవి యగుటకు కావలసిన కనీసపు సాధనసంపత్తి — అనేక కవిసమయజ్ఞత, పూర్వప్రబంధముల సమగ్రపరిశీలన, నిఘంటుబలము, శబ్దమువిడి యధికారము — ప్రకృత గ్రంథకర్తలో కొలువదలేదు. ధారాళమైనశైలి. అప్రయత్నాపతితములైన సంస్కృతపదసంఘటన, ఇందలి పద్యభాగమునకన్న గద్యభాగమునే ఓజోవంతి మొనర్చినవని చెప్పవలయును. ఇక — ప్రతిభ, భావన, ఉక్తి నైచిత్ర మొదలగునవి దైవ మీయవలసిన కవితాగుణములు. గ్రంథకర్తయైన ప్రతిరచయితయందు వీనికెయ్యవ్వేషించుట సాధ్యము కాదు. మొత్తముమీద రచనాశక్తికి సరియైనవస్తువును కవి స్వీకరించినట్లు తోచదు.

షీకాకర్తలు నూచించినట్లు 'గ్రంథము కన్న డిశేశమున ముదిరిమగుట సంపాదకులకు ఆంధ్ర భాషావ్యాకరణాధిగులతో తగినంత పరిచయము పరిపాటిలేండుట కారణములుగా' అనుపదిము దొరలిన ముద్రాదోషముల నోప్పరికించి, గ్రంథముగ్రంథము మాత్రము గుందరముగ నున్నదని ప్రకాశకులతోఁ బాటు సంతోషించుటకన్న చేయదగినదిలేదు. ఈ తెనుగుగ్రంథమునకు నూఱుపుటలకు వైబిన కన్న డెపు షీక ఎట్టి పాఠకులను దృష్టియందుంచుకొని కూర్చబడినదో తెలియుటలేదు. — శి. శి.

అడిదము సూరకవి జీవితము

రచన : శ్రీ అడిదము రామరావు; కవి జనరంజనము (ప్రేమపంచరిత్ర), చంద్రాలోకము (అలంకార కావ్యము), కవి సంశయ విచ్ఛేదము (వ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథము), ఆంధ్ర నామశేషము (నిఘంటువు, మొదలైన ఉద్గ్రంథములను రచించి ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు ఆంధ్ర సారస్వతమునకు అపూర్వమైన సేవజేసిన మహామహాను అడిదము సూరకవి. నేటివరకూ లభించిన చారిత్రక విషయము లన్నిటిని సేకరించి, సూరకవి చరిత్రను సమగ్రరూపములో నందజేయు ప్రయత్నించిన శ్రీ అడిదము రామరావు గారి కృషి అభినందియమైనది; ప్రచురణ: వావిళ్ళ రామస్వామిరావులు అండ్ సన్స్ మద్రాసు; వెల: రూ. 1-8-0.

మహాంధ్రోదయం

ఇంకాకావ్య సంపుటి; రచన : శ్రీ దాశరథి; ప్రచురణ: తెలంగాణా రచయితల సంఘం; 217 పేజీలైన రోడ్డు, హైదరాబాదు. వెల రూ. 1-8-0.

ఈ సంపుటిలో తెలంగాణ, మహాంధ్రోదయం, కోటి గొంతులు, శిల్పి, మంగళగిరి, నటస్వామి, గుండెగో దీపాలు, పూలలో జ్వాలలు, తెలంగాణా విమర్శి, తెలంగాణా తల్లి, పాదలక్ష్మి, మనరథము, చాగురి, రాగబంధము, మూర్ఖన, కపాటి సంకళన, మంజీర, కుమామార్తి, కాపమనాయకుడు, సాహిత్య సామ్రాజ్యము, అని యిరవై పీఠికలున్నయే. ఈ రచనలో చాలభాగము లోగడ భారతి, ఆంధ్ర పత్రిక, కృష్ణపత్రిక, ప్రవంతి మొదలగు పత్రికలలో ప్రకటింపినవే. హైదరాబాదు ఆంధ్రముఖ్యముగ్రంథులు శ్రీయుతులబాగుల రామకృష్ణరావు, బెజవాడగోపాల రెడ్డిగార్లు ఈసంపుటికి ప్రశంసానాకావ్యములించారు. దాదాపు పదునాల్గు వేలవరకూ నిస్తరించుచున్న శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారి షీక ఈ సంపుటిలోని రచనలమీదనే కాక సవ్యాంధ్ర సాహిత్య రంగ మంతటిపైనా వెలుగులు జెమ్మి ద్యోతమానం చేస్తున్నది.

‘నా యింటి చిన్నది ననుము సన్నముది క
నుల తెల్లు సిగ్గులు మొలకలెల్ల
నా నైపు నూచి నన్ వలపించుకొన్నది
పాతకాలంపు సౌభాగ్యగరిమ.

గ్రంథవిమర్శనము

క్రొత్తనాటి వెలుంగు కూడగట్టినయట్లు
 లంగరమ్ముల జుత్తు నొత్తికట్టి
 తెలుగు సింగారాలు తలబాలుగా జార
 పూలు ముడిచి ముద్దరాలు వోత
 నవ్వుల వెలార్చి నా యింటి నడుమ సోత
 దీపమును కూర్చి పెట్టిన తెలుగువీల్ల
 కన్నజము కన్నడింపని కవన లక్ష్మి
 రసభర విజృంభనూణ పూర్ణ భవభుంభా

దాశరథి రసస్మిద్ద హృదయుడైన కవి. ప్రాచీనాధునాతన శోభా విలాసములతో కవనలక్ష్మి అతనికి దృగ్గోచరమై వలచి వలపించుకొన్నది. ఇంట నిల్లాల్లె కూర్చున్నది. అది రసభర విజృంభనూణ పూర్ణ భవభుంభ. ఇతడు తృప్తనృత్యమును.

దాశరథి ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులు రెండునూ కలవాడు. ఈ పద్యాన్ని ఒక్కదాన్ని పరికిలినచేస్తే ఆ విషయం ఇట్టే తెలిసిపోతుంది.

‘గుమగుమలాడి నా మనసు

గొన్న నవాబసభిముఖానురా

గమున సుమించె చలంకము;

కాగిలిలో ప్రసవించె గోరలుల్

సుమరమణీయమై తగ న

శోకము తద్వరణామృతా; ప్రహ

సమున సుమించె సొన్నలు ప

సందగు సందనదివ్యవాటిలో’

నవాబునుందరి వచ్చినది; దాని రాకతో ‘సందన’ దివ్యవాటిక ప్రభులైనది. ప్రాచీనులనుండి సంప్రదాయముగా వచ్చుచున్న దోహదక్రియలలో క్రొత్త పూవులు పూయించినాడు కవి. ఇందు ప్రతిభను వ్యుత్పత్తి, వ్యుత్పత్తిని ప్రతిభ పరస్పరము దోహదము చేసుకొని విచిత్రముగా విరియబూసినవి. వ్యుత్పత్తి వివరణం అటుంచి, రసస్పృహతో అతనికి గల ప్రతిభ ఏ రెండు పద్య పాదాలను సృష్టించినా తెలిసి పోతుంది :

‘నేను వేస్తంభాల నీడలో నొక తెల్గు

తోటనాటి సుమారు దూసినాను’

‘కాంచనా ధ్యోణ విరాజమాన

కటియె అరుదించిన మా నవాబు

లక్ష్మి నవహాసముల్ బ్రతుకు మేవకు
 పువ్వుల దివ్య లతైడిన్’

* * * *

‘అంధ్ర సురతాణు డై ధిల్లి ఊల్లాసు
 విపు చిట్టించిన వీరమూర్తి.’

* * * *

‘నివ్వల్ గొక్కు ఫాలాక్షిలో
 పిడుగుల్ పిల్లలు పెట్టుకొన్నటు మహా
 మేఘావళి గర్జనల్

చెమగుళ్ళాడి భయమ్ము గొల్పునటు తోచెన్
 శంభు ధక్కాధ్వనిన్’.

* * * *

‘ఈ శిశిలాలయమ్మున జనించిన చిక్కని శిర్వు
 రీతమోరాళి శిఖాగ్రసీమ పదిరా! ఒక దీపము పెట్టి
 వత్తె మా వేశములేని ఈ బ్రతుకు వీధుల వెచ్చని దీప
 మాలికా పేత కాయం నింపుదము పెక్కు తరాల
 తమమ్ము లింకగన్!’

ఈ సొగసు లిలా ఎన్నయినా యెత్తి మాపవచ్చు. కాని కేవలం ఇలాంటి రచనా వైచిత్రి మాత్రం చేతనే శ్రీ దాశరథి ప్రైకిరాలేదు. దానికి ప్రత్యేక కారణం వుంది. ప్రతిభావ్యుత్పత్తులున్నంతమాత్రంచేత కవిగా ప్రఖ్యాతిలోకి రావచ్చునంటారు. కాని అది యెంతవరకు విశ్వసనీయమో తెలియదు. ఆ రచయితను కావ్యరచనోన్ముఖుణ్ణి చేయగల మహావేష మేదో ఒకటి ఉంటేనే గాని సంపన్నమైన కావ్యం ఉత్పత్తికయే అవకాశం లేదనిపిస్తుంది. ఉదాహరణకు కృష్ణరాయలయంగం అనంతరం నుంచీ జాతీయోద్యమ ప్రారంభం వరకూ వ్యాపించిన ఈమధ్య కాలంలో ఆంధ్రసాహిత్యక్షేత్రం బత్తిబంజరై ఉత్తంకులు పండటానికి గల కారణమే ఒకటి. దిదువుకున్న సండితులు లేకనా, శబ్దవైచిత్రీ నేరిగినవారు లేకనా? నిజానికి ఆ దశలో ఉద్భవించిన కావ్యాలలో (వాటి కావేరు వాడవచ్చునంటే) ఈ రెండు గుణాలూ మినహా ఇతరత్రా ఏమీలేదు. అందుచేతనే పరిమళకుసుమరహితములైన అపసందు చేట్లు ఎందుకూ కొరగాకుండా పోయినై.

అదృష్టవశాత్తూ దాశరథికి అట్టి మహావేశం కూడా లభించింది. ఈ మహావేశమే ఆంధ్రభూమిలో

అనేకమంది మహాకవుల ఉద్భవానికి కారణభూతమైంది. భారతస్వాతంత్ర్య సమరం ఇలాంటి కవితో ద్వలన అనేకమందిని తయారుచేసింది. వీరు ఆంధ్ర ప్రాచీనోజ్వల చరిత్ర నంతా త్రవ్వి యెత్తి వీరావేశంతో శంఖారవాలుచేసి ప్రజాబాహుళ్యాన్ని సమరోన్ముఖులను చేశారు. ప్రత్యేకంగా తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సమరం దాశరథికి అట్టి అవకాశాన్నిచ్చింది. ఆ ఆవేశంలో అతను కవిగా ప్రైకరావటమేగాక కృష్ణ జన్మస్థానంకూడా అలంకరించాడు. ఆ వీరావేశం వచ్చినప్పుడు దాశరథి కొదమనిగంటాగర్తించుతాడు!

‘ప్రాణము లొడ్డి ఘోర గహ
నాటవున్ పడగొట్టి మంచి మా
గాణములన్ స్వబంచ నెము
కల్ మసికేసి పాలాలు దున్ని బో
షాణములన్ నబబునకు
స్వర్ణము నింపిన రైతుదే తెలం
గాణము రైతుదే!’

* * * *
‘విషము గుప్పించినాడు నొప్పించినాడు
మా నిజాంరాజు జన్మజన్మాల బూజు’
* * * *

‘బలమగు ముప్పియంధమున
బ్రద్దలగొట్టి తిరాలవాటిక
త్తుల పెనుకైదు, దాస్యమును
తుత్తునియల్ పొనరించి క్రొత్త నె
ల్లల జలకమ్ములాడి తన
కున్ తన వారల కిల్లొకండు కా
వలెనని పట్టుపట్టి పెర
వారల కాంధ్రుడు దారి జూపెడిన్.’

* * * *
‘నేనురా తెలంగాణ నిగళాలు తెగ...
ఆకాశ మంత్ర యెత్తరచినాను
నేను రాక్షసిగుండె నీరుగా పద్యాలు
పాడి మానవుని కాపాడినాను.
* * * *

కుంకుమ చిల్కరిండు నిదిగో
పరిగర్జిత మేఘ ములికా
పంకిల రోషికుమార
భాగ దివాంగ భయంకరాశ్వుడే
సంపల కాళరాతి తెర
జారిన నాటకకాలవంటి ప్రా
గంకమున మదీయ ఘుస్సు
జారుణహ ప్రతలద్వయమునన్.

* * *
మంగళగీతి పాడెద
హిమానల తృంగ నరతో మరాపగా
భంగ తరంగ రంగముల
పాదము లూని నటించు బాల నా
రంగధరున్ విసీల చివరముల్లో
ధిరియించినట్టి భ
స్మాంసని ఘోరేత్రయ
నగ్ని కణముల బిగ్గు దారులన్.

మాతృభూమియైన తెలంగాణముపై ఆల భక్తి
భావము శ్రీ దాశరథికి మహాదాహిస్తుగా పరిణమించి
నవ్యాంధ్రసాహిత్యరంగంలో ఆయనకు ఒక ప్రముఖ
స్థానాన్ని యిచ్చింది.

ఇన్నట్ల నొక చిన్ని విషయము చెప్పవలసి
యున్నది. దీనికి బాధ్యులెవరో తెలియదుగాని,
దాశరథి రచనలలోనుండి శాస్త్రత్రేణి రచనల నన్ని
టని నేకరించి ఈ సంపుటిలో మన కంపించినాడు.
అంగుకు వారికి కృతజ్ఞులము. ఈ సంపుటినుండి
‘కవోతీ సంభేము’నగూడా కొలగించిన బాగుం
డైడిది. ఈ శాంతి పావురముల తెచ్చికోలు సంప్ర
దాయముతో, ఈ రచన ఈ సంపుటిలో చాల పేలవ
ముగ కన్పించుచున్నది. శ్రీ దాశరథి కలలు గను
చున్న మహాంధ్రోదయము మృగత్వైక్యగా మారునట్లు
కనుపించుచున్న ఈ సమయమున ఈ గ్రంథము వెలు
వడుట ముదావహము. మహాంధ్రోదయ ముకుటకు శ్రీ
దాశరథి మొదలైన తెలంగాణాకవులే మహామంత్ర
ముల పఠింతురో ముందు చూడవలసి యున్నది.
‘మహాంధ్రగీతి పాడాలకు’ మూడుకోటల నొక్కచే
ముడి బిగించవలెనుకదా! —తె. నూ.

తలనొప్పి?

అమృతాంజనము వాడండి
వెంటనే తగ్గి పోతుంది!!

బాధను తాలగించి
హాయిని కలిగించును

అమృతాంజనము

